

The Project Gutenberg eBook of Matkustus maan keskipisteeseen, by Jules Verne

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Matkustus maan keskipisteeseen

Author: Jules Verne
Translator: Arvo Airio

Release date: March 11, 2015 [EBook #48460]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MATKUSTUS MAAN KESKIPISTEESEEN ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

MATKUSTUS MAAN KESKIPISTEESEEN

Kirj.

Jules Verne

Suomentanut
Arvo Airio

Kust.Oy Kirja, Helsinki

1917.

SISÄLLYS:

[Jules Verne](#)

[I](#)

[II](#)

[III](#)

[IV](#)

[V](#)

[VI](#)

[VII](#)

[VIII](#)

[IX](#)

[X](#)
[XI](#)
[XII](#)
[XIII](#)
[XIV](#)
[XV](#)
[XVI](#)
[XVII](#)
[XVIII](#)
[XIX](#)
[XX](#)
[XXI](#)
[XXII](#)
[XXIII](#)
[XXIV](#)
[XXV](#)
[XXVI](#)
[XXVII](#)
[XXVIII](#)
[XXIX](#)
[XXX](#)
[XXXI](#)
[XXXII](#)
[XXXIII](#)
[XXXIV](#)
[XXXV](#)
[XXXVI](#)
[XXXVII](#)
[XXXVIII](#)
[XXXIX](#)
[XXXX](#)
[XXXXI](#)
[XXXXII](#)
[XXXXIII](#)
[XXXXIV](#)
[XXXXV](#)

[Viiteselitykset:](#)

Jules Verne

Jules Verne on kirjailijanimi, joka tuntuu tutulta ja mieluiselta miljoonille koko sivistyneessä maailmassa. Siihen yhdistyy jotakin elämän hausimmista muistoista, mikäli sellaisia jo nuoruudessa on kirjallisuudesta saatavissa, jotakin salaperäistä ja jännittävää, mutta samalla opettavaista ja isällisen toverillista. Samalla se muistuttaa mieleen sen valtavan kehityksen ja ne kunnioitettavat tulokset, joita viime vuosisadalla saavutettiin nimenomaan luonnontieteiden alalla. Kun ajatellaan, kuinka ratkaisevasti ja kehittävästi ne tulokset ovat vaikuttaneet maailmankatsomuksemme muodostumiseen, voi ymmärtää, kuinka arvokas ja tärkeä on sen miehen elämäntyö, joka on levittänyt näitä uuden ajan totuuksia ja kehityssaavutuksia laajempiin piireihin kuin mihin tiede luultavasti koskaan olisi omine aseineen pystynyt tunkeutumaan. Tässä valossa on Jules Vernen kirjailijatyö ymmärrettävä, sillä ainoastaan siitä saadaan sen arvioimiseen oikea mittapuu.

Jules Verne syntyi Ranskassa Nantes'in kaupungissa 1828. Hänen vanhempansa olivat varakkaita antaen pojalleen hyvän kasvatuksen. Vaikka hän tunsi jo aikaisin halua luonnontieteellisiin tutkimuksiin, rupesi hän silti lakimiehen uralle, luopuen siltä kuitenkin pian; kirjallisuuden tenho houkutteli häntä yhä enemmän. Hän yritti näytelmäkirjailijaksi, mutta luopui tästäkin, ja oli luultavasti jonkin aikaa epätietoinen kirjallisesta kutsumuksestaan, koskapahan koetteli onneaan pörssikauppiaanakin. Tällä välin hän oli kuitenkin alati harrastanut luonnontieteitä lukien sen alan kirjallisuutta, ja näiden tutkimusten tuloksena ilmestyi hänen ensimmäinen kuviteltu matkaromaaninsa "Viisi viikkoa ilmapallossa" (1863); se saavutti heti suuren menestyksen ja sai tekijän ratkaisevasti antautumaan täten valitsemalleen alalle. Nopeasti ilmestyi häneltä nyt teos toisensa jälkeen, jotka pian levisivät kaikkialle, missä oli nuorukaishenkistä ja tiedonjanoista yleisöä. Mainittakoon niistä tässä m.m. *Kapteeni Hatteras'in seikkailut; Maasta kuuhan; Kapteeni Grantin lapset; Kolmen venäläisen ja kolmen englantilaisen seikkailut; Kahdeksannentoista vuosisadan suuret purjehtijat; Uiva kaupunki; Matkustus maan ympäri 80 päivässä; Salaperäinen saari; Begum'in 500 miljoonaa; 15-vuotias kapteeni; Sukelluslaivalla maapallon ympäri*; y.m.

Yleisö otti ne kaikki yhtä suosiollisesti vastaan. Tekijä oli ymmärtänyt aikansa vaatimuksen luodessaan kirjallisuuden alan, joka kelpasi samalla sekä opettajaksi että huvittajaksi, opastaen luonnon tuntemiseen ja luonnontieteellisten asiain ymmärtämiseen. Lukemattomat, joiden kasvatusta tai aika ei ole sallinut saada näiltä aloilta sanottavia tietoja ja joiden pohjasivistys on liian pieni heidän voidakseen menestyksellä lukea tieteellistä kirjallisuutta, ovat saaneet helposti ja mieltymyksellä Jules Vernen kirjoista mielenkiintoisia ja valistavia tietoja. Tieteen

kansantajuistuttajana hänellä tuskin lieneekään vertaistaan. Kun lisäksi muistetaan, että hänen teoksensa ovat aina jännittävän ja hyvin kirjoitetun romaanin muodossa, voi ymmärtää niiden tavattoman suuren arvon erikoisesti juuri nuorisokirjallisuutena.

Mitä niiden kaunokirjalliseen asuun tulee, on niillä sitäpaitsi jo sellaisina suuria ansioita. Hänen kuvauksensa ovat yleensä hämmästyttävän vilkkaita ja eloisia maistumatta vähääkään pöydän ääressä tehdyiltä. Jännittävimmissä kohdissa hän kohoo ytimekkääseen lennokkuuteen, joka lyhyine lauseineen ja terävine vuorosanoineen on sukua näyttämö-esitykselle. Tälle kuvausten vilkkaudelle ja luonnollisuudelle hän hankki tosipohjan jokakesäisillä laajoilla matkoillaan maailman merillä, vilkkaudelle ja luonnollisuudelle hän hankki tosipohjan jonne vastustamaton halu oli nuoruudesta saakka houkuttellut häntä. Pitempien matkojen välillä vietti hän kuukausimääriä purjehdusretkillä kotoisilla rannoilla, kulkien purjeveneellään pitkin Ranskan ja Espanjan rannikoita. Hänen kuvauksissaan on paljon vaikutelmia näiltä matkoilta, joilla hän joskus oli suurissa vaaroissakin. Näin hän, tuo kirjallisuuden suuri fantasti, sai tavallaan ympäröivästä elämästä ja luonnosta kuvauksiinsa uutta tuoreutta ja viehätystä.

Toinen kirjailijana onnellinen ominaisuus oli hänen humoristinen kykynsä. Jules Verne on kaikessa vaatimattomuudessaan suurempi humoristi kuin ne monet, jotka tahtoisivat tulla siitä erikoisesti mainituiksi. Samalla kuin hän muutamain vedoin haahmoittelee henkilönsä ilmieläviksi antaen näiden suorittaa omia yksilöllisiä tehtäviänsä, hän rupeaa kehrittelemään heissä erikoispiirteitä, jotka lopulta asettavat heidät sangen humoristiseen valoon. Unohtumatonhan on professori Otto Lidenbrock, esilläolevan kertomuksen sankari, tuo "pitkä ja laiha mies", jonka kiivas luonto ja sammumaton tieteellinen innostus, kykenemättömyys lausua mutkallisia oppineita sanoja ja salainen hellyys suojattejaan kohtaan, oppineen itserakkaus ja hajamielisyys tekevät kuolemattommaksi kaikista professorityypeistä. Miksi hän on niin laiha? — siksi, että tiede, hengen tuli, kalvaa hänestä kaiken liiallisen aineellisuuden; miksi on hän niin kauhean oppinut? — siksi, että nerokas ja vilkas ranskalainen laskee hänen persoonassaan pilaa siitä jylhästä ja peloittavasta raskaudesta ja syvämielteisyydestä, josta saksalaista tiedettä on väliin moitittu. Unohtumaton on myös Hannu, tuo vakaa islantilainen, joka pysyy järkähtämättä sopimuksessaan, olipa sitten mentävä vaikka kuinka vihamielisten elementtien läpi. Onnellisessa sopusoinnussa esiintyvät Jules Vernen tuotannossa tiedemies ja lahjakas kaunokirjailija.

Siirtyäksemme sitten itse teokseen huomautettakoon heti, että *Matkustus maan keskipisteeseen* pääsee vasta silloin oikeaan arvoonsa, kun täysin ymmärretään sen pohjana oleva tieteellinen tarkoitus, joka on *maapallon muodostumisen ja muinaisen kasvi- ja eläinmaailman kuvaaminen*. Kirjailija tahtoo tehdä läpileikkauksen maapallon "kuoresta", vieläpä nähdä tuon läpileikkauksen omin silmin, ja siksi hän antaa kertomuksensa sankarien astua alas sammuneen tulivuoren aukosta. Tutustutaan tulivuorten purkausten yhteydessä oleviin kivennäisiin laava-muodostuksiin, kivihiilikauteen liuska-, kalkki- ja hiekkakivikerroksiin, kivihiilimetsineen ja näkinkenkälajeineen, aikaan, jolloin kasvoi ainoastaan jättiläiskokoisia kortteita, sananjalkoja, liekoja, sigillarioita y.m. tuhansia eri lajeja. Alempaan tavataan jo kristallirakenteista kiveä, gneissia ja katinkultakiveä, kunnes lopuksi saavutaan järkkymättömän alkukallion, graniitin, muodostamaan kerrokseen. Viehättyen seuraa lukija kirjailijan vilkkaita kuvauksia näistä maan uumenista, jotka tuntuvat kätkevän salamyhkäisiä, mieltä kiehtovia aarteita, kunnes vihdoin saavutaan "Otto Lidenbrockin merelle", joka on tekijän valtavan mielikuituksen huippeksintö tässä teoksessa. Voidakseen kuvata *paleontologisen* (tarkoittaa elollisen maailman muinaisia, nyt jo hävinneitä kehitysasteita) *elämän* täydellisyydessään, kuvittelee hän, että maan sisässä, suunnattoman suuressa luolassa, jossa sähkön y.m. voimain vaikutuksesta ovat säilyneet elollisen elämän edellytykset, on vielä vallalla *paleontologinen kehitysaste*, ei ainoastaan *paleophytologisessa* (muinaisen ajan kasvistoa koskevassa) ja *paleozoologisessa* (muinaisajan eläimistöä koskevassa), vaan myöskin *paleoantropologisessa* (muinaisajan ihmistäkoskevassa) suhteessa. Luolan täyttää suurimmaksi osaksi vesi, jonka syvyyksissä vielä asustaa kamalia matelijapetoja, joutsenkaulainen *plesiosaurus* ja kalaa muistuttava *ichtyosaurus*. Luolameren rannoilla kasvaa diluvianisen kauden metsiä, joissa jättiläismäinen alkuihminen paimentaa mastodonttilaumojaan. Emme paljasta enempää kirjan salaisuuksia, ettemme vähentäisi lukijan nautintoa, vaan lausumme ainoastaan, että kirjailijan "paleontologisissa näyissä" on puhtaan tietomääränsä lisäksi jotakin jylhän runollista, joka saa ne unohtumattomasti painumaan mieleen. Näistä kaikista asioista tehtävään oppineitten huomioiden ja selitysten lähteenä on tuo jo mainittu kuuluisa professori Otto Lidenbrock, rautatahtoinen, suoraan asiaan käypä mies, joka vetää aina vastahankaa, kun yleensä tunnustetut tieteelliset käsitykset ovat kysymyksessä. Hänen veljenpoikansa ja matkatoverinsa Akseli muistuttaa väitteillään ja epäilyksillään aina juuri noista tieteellisistä otaksumista aiheuttaen täten vilkkaita ja valaisevia väittelyjä, joiden kuluessa professorin on vaikea hillitä itseään. Näin suoritetaan tuo merkillinen matka, jossa on osallisena maapallon sekä nykyisyys että menneisyys ja kaikki sen salatut ja tunnetut luonnonvoimat.

Suomentaja on pitänyt tarpeellisenä liittää tekstiin sinne tänne selvittäviä muistutuksia, jotka auttavat geologian ja paleontologian alkeisiin perehtymättömiä ymmärtämään oikein sellaiset kohdat. Toivottavasti teos tässä muodossaan saavuttaa kaiken sen suosion ja menestyksen, minkä se ansaitsee. Velvollisuus on mainita, että teoksen vanhasta suomennoksesta on ollut suurta apua, varsinkin kun käytettävänä ollut ranskankielinen koulupainos on hiukan lyhennetty.

Jules Verne kuoli 1905. Loppuvuosina hän menetti melkein kokonaan näkönsä, mutta seurasi siitä huolimatta vilkkaasti aikansa kehitystä. Kun lentokoneet ja sukellusveneet keksittiin, tuntui hänestä varmaankin siltä, että jonkunmoinen profeetallinen näkemys oli hänen kynäänsä ohjannut silloin kun hän kirjoitteli niistä asioista kuin saavuttamattomista ihanteista. Siten aika toteuttaa uskomattomimpiakin inhimillisistä haaveista. "Runoilijat ovat tietäjiä".

Runoilijan opetus:

Vaikka päämäärä näyttäisi olevan saavuttamattomissa, on sitä kohden arvelematta ruvettava ponnistelemaan, jos sillä kerran on merkitystä ihmiskunnan onnelle.

I

Sunnuntaina toukokuun 24 päivänä 1863 tuli setäni, professori Lidenbrock, pitkin askelin pieneen taloonsa Kuninkaankatu 19; katu on vanhimpia Hampurin vanhassa kaupunginosassa.

Hänen hyvänsävyinen taloudenhoitajattarensa Martta luuli todellakin myöhästyneensä askareissaan, sillä päivällistähän oli tuskin vielä pantu tulelle.

— Saadaanpas nähdä, mietin minä; — jos setä, joka on maailman maltittomimpia ihmisiä, on nälissään, niin hän varmaan nostaa harmissaan kamalan metelin.

— Oliko se itse professori? kysyi kunnan Martta hämmästyneenä ja raotti ruokasalin ovea.

— Oli, Martta hyvä, mutta päivällisellä ei ole kiirettä, sillä kello ei ole vielä kahta; vast'ikänhän se löi vasta puoli P. Mikaelin kirkon tornissa.

— No, miksi siis professori on tullut kotiin?

— Luultavasti hän sanoo sen meille.

— Tuolla hän jo on! Minä menen nyt pakoon, herra Akseli; koettakaa te rauhoittaa häntä.

Ja hyvänsävyinen Martta kiiruhti keittiöönsä.

Jäin yksin. Ei ollutkaan helppoa saada kiivasluontoista professoria rauhoittumaan, varsinkin kun omaki luonteeni oli jotenkin vaihtelevainen. Senpätähden valmistauduin varmuuden vuoksi pujahtamaan piiloon pieneen ullakkokamariini kuullessani portin saranoiden narisevan; puuportaot natisivat raskaitten askelten painosta, ja talon herra syöksyi ruokasalin läpi suoraan työhuoneeseensa.

Mutta kiivaasta vauhdistansa huolimatta hän oli ehtinyt heittää pähkinäpuunuppisen keppinsä nurkkaan, suuren nukkavierun hattunsa pöydälle ja kovalla äänellä huutaa minulle:

— Akseli! seuraa minua!

En ollut ennättänyt vielä liikahtakaan, ennenkuin professori jo huusi kiivaasti ja kärsimättömästi:

— No! Etkö tule jo!

Minä suorastaan syöksyin ankaran isäntäni huoneeseen.

Otto Lidenbrock ei ole paha ihminen, sen mielelläni tunnustan, mutta ellei joitakin aivan uskomattomia muutoksia tapahdu, hän kuolee kammottavan omituisena ihmisenä.

Hän oli professorina Johannaemussa^[1] ja piti mineralogian luentoja, saaden näillä luennoilla säännöllisesti muutamia raivonpuuskia. Hän ei välittänyt siitä, oliko hänellä ahkeria oppilaita luennoillansa, eikä siitä, miten tarkasti he kuuntelivat häntä, enempää kuin siitäkään, minkä verran hänen oppilaansa oppivat hänen luennoistaan; sellaiset vähäiset seikat eivät hänen rauhaansa häirinneet. Hän piti luentonsa vain "subjektiivisesti", käyttäksimme saksalaisen filosofian sanontatapaa, itsekseen, eikä muita varten. Hän oli oppinut egoisti, tieteen kaivo, jonka nostokoneisto narisi, jos sillä piti ammentaa jotakin, sanalla sanoen: hän oli saituri.

Sellaisia professoreita on Saksassa paljon. Valitettavasti oli setäni vaikeaa esittää ajatuksiansa suullisesti, jollei juuri yksityisessä elämässä, niin ainakin silloin, kun hän esiintyi julkisesti, ja tämä on paha vika puhujalle. Hänen luennoillansa Johannaemussa tapahtui todellakin usein, että professori kävi yht'äkkiä äänettömäksi; hän taisteli jonkin vastahakoisen sanan kanssa, joka ei tahtonut suusta sujua, tuollaisen vastustelevan sanan kanssa, joka paisuu ja purskahtaa viimein esiin niin sanoaksemme vähimmän tieteellisessä muodossa, nimittäin kirouksena. Ja silloin oli aina seurauksena suuttumus.

Muutoin on mineralogiassa koko joukko puoleksi kreikkalaisia, puoleksi latinalaisia nimityksiä, joita on vaikea lausua, tuollaisia hankaloita nimiä, jotka voivat kuivata runoilijan suun. En suinkaan tahdo sanoa mitään pahaa itse tieteestä, — olkoon se kaukana minusta! — mutta kun on puhe sellaisista asioista kuin romboedrisistä kristalleista, retinasfaltista, geleniitistä, niin suotakoon anteeksi, jos harjaantuneinkin kieli joskus erehtyy.

Kaupungissa oli tämä setäni anteeksisuotava heikkous tunnettu ja sitä käytettiin väärin. Häntä pidettiin silmällä, kun hän joutui kankeissa lauselmissa raivoihinsa, ja hänelle naurettiin, mitä ei voi pitää sopivana edes saksalaistenkaan keskuudessa. Ja vaikka professori Lidenbrockin luennoilla aina olikin suuri joukko kuulijoita, niin harva niitä tarkoin seurasi, sillä useimmat tulivat luennoille vain saadakseen nauraa professorin vihanpuuskille!

Setäni oli kumminkin, sitä en voi kylliksi usein mainita, todellakin oppinut mies. Vaikka hän joskus liian kiivaassa tutkimisinnossaan murensi tutkittavan esineen murskaksi, niin oli hänellä kuitenkin sekä mineralogin tarkka silmä että geologin nerous. Varustettuna vasarallansa, alasimellansa, magneettineulalla, juottopillillä ja salpietarihappopullolla hän oli suuri mies. Kivennäisen murtumispinnasta, ulkonäöstä, kovuudesta, sulavaisuudesta, helinästä, hajusta tahi

mausta päättäen taisi hän arvelematta määrätä sen oikean paikan niiden noin kuudensadan eri lajin joukossa, joihin tiede meidän aikanamme kivennäiset jakaa.

Lidenbrockin nimi olikin sentähden kuuluisa oppineessa maailmassa ja eri kansojen tiedeseuroissa Humphry Davy,^[2] Humboldt^[3] ja kapteenit Franklin^[4] ja Sabine^[5] eivät lyöneet laimin käydä häntä tervehtimässä poiketessaan matkoillaan Hampuriin. Becquerel,^[6] Brewster,^[7] Dumas^[8] ja Milne Edwards^[9] keskustelivat mielellään hänen kanssaan tärkeimmistä kysymyksistä tieteen alalla. Kemiassa hän oli tehnyt monta tärkeätä keksintöä, ja vuonna 1853 oli Leipzigiissä ilmestynyt professori Otto Lidenbrockin folio-kokoinen värikuvilla varustettu tutkimus *Transcendentaalisesta kristallografiasta*,^[10] joka kirja ei kuitenkaan maksanut kustannuksia.

Sen lisäksi oli setäni vielä konservaattorina Venäjän lähettilään Struven^[11] mineralogisessa museossa, joka kallisarvoinen kokoelma on saavuttanut suurta mainetta koko Euroopassa.

Sellainen oli se mies, joka niin maltittomasti kutsui minua luokseen. Ajatelkaa: pitkä ja laiha mies, terveys vahva kuin rauta, nuorekkaan vaaleaverinen, ulkonäöltään kymmenkunnan vuotta ikävuosiaan nuorempi. Hänen suuret silmänsä vilkkuivat aina suurien silmälasien takaa; hänen pitkä ja kapea nenänsä oli kuin teräväksi hiottu miekka; väittivät muutamat panettelijat, että se oli magneettinen ja että se muka veti itseensä rautaista viilajauhoa. Pelkkää perätöntä lorua! Se ei vetänyt itseensä muuta kuin nuuskaa, mutta sitä se vetikin suoraan sanoen kelpo lailla.

Kun sen lisäksi mainitsen, että setäni aina astui tarkoin puolen sylen pituisilla askelilla ja että hänellä käydessään oli kädet lujasti puristettuina nyrkkiin, mikä on kiivasluntoisuuden tuntomerkki, tuntee hänet jokainen tarpeeksi hyvin.

Hän asui pienessä talossaan Kuninkaankadun varrella; rakennus oli puoleksi puusta, puoleksi tiilistä, päätyseinä suippo; se oli erään kanavan varrella, niiden, jotka kulkevat Hampurin vanhan kaupunginosan halki, joka kaikeksi onneksi säästyi suuressa tulipalossa v. 1842.

Tosin oli tuo vanha rakennus hiukan kallellansa ja oli kallistunut hiukan ulospäin, tosin katto oli vinossa aivan kuin Tugendbundin^[12] ylioppilaan lakki, ja tosin olisi sen seinien kaltevuus antanut aihetta moneen muistutukseen, mutta yleensä se pysyi vielä jotenkin lujana, varsinkin vanhan jalavan turvin, joka kannatti voimallisesti rakennuksen etupuolta, ojentanen keväällä kukkaterttunsa ikkunan läpi huoneeseen.

Ollakseen saksalainen professori tuli setäni hyvin toimeen. Talo kaikinensa oli kokonaan hänen omaisuuttansa. Muun ohessa kuului siihen hänen ristityttärensä Graüben, nuori 17-vuotias vierlantilainen^[13] tyttö, vanha Martta ja minä, orpo veljenpoika, joka olin setäni apulaisena hänen tieteellisissä kokeissaan.

Minä myönnän, että antausin kiihkolla harrastamaan geologisia tutkimuksia, sillä olihan minulla mineralogiverta suonissani; minulle ei tullut milloinkaan ikävä raskaitten kivieni seurassa.

Sanalla sanoen: tässä pienessä talossa Kuninkaankadun varrella voi elää onnellisena huolimatta isännän hermostuneisuudesta, sillä vaikka hän joskus olikin kiukkuinen, piti hän siitä huolimatta paljon minusta. Mutta itseänsä se mies ei taitanut hillitä, vaan esiintyi usein liian malttamattomasti.

Kun hän huhtikuussa oli istuttanut resedaa tahi muita kukkia posliiniruukkuihin salin ikkunalle, niin kävi hän säännöllisesti joka aamu nykimässä niitä lehdistä kiirehtiäksensä niiden kasvua.

Sellaisen eriskummallisen miehen veljenpoikana tiesin, ettei ollut muuta neuvoa kuin totella. Kiiruhdin siis hänen huoneeseensa.

II

Se oli suorastaan museo. Siellä oli kaikenlaisia kivikunnan näytteitä, jokainen nimilipulla varustettuna, järjestettyinä mitä täydellisimmin kivennäisaineiden kemiallisen jaon mukaan kuuteen suureen ryhmään.

Tunsin varsin hyvin nämä kivennäistieteen näytteet, jotka niin monelle muulle olivat arvottomat. Kuinka usein olinkaan niitä huvikseni puhdistellut, pyyhkinyt pölyä näistä grafiiteista, antrasiiteista, hiilistä, pihkaisista puukappaleista ja turvepalasista, silloin kun olisin voinut olla ulkona leikkiä lyömässä ikäisten poikien kanssa. Ja nämä hartsit, pihkat ja orgaaniset suolat, joihin ei vähäisinkään tomuhiukkanen saanut päästä! Ja nämä metallit, raudasta kultaan saakka, joka kadotti keinotekoisensa arvonsa, kun sitä tieteen aineksena verrattiin muihin lajinsa näytteisiin! Entäs kaikki nämä kivet, jotka olisivat riittäneet melkein koko talon rakentamiseen uudestaan, vieläpä yhteen lisäkamariinkin, jonka minä sitten olisin järjestänyt itselleni varsin mukavaksi.

Mutta kun nyt tulin hänen työhuoneeseensa, en edes ajatellutkaan kaikkia näitä merkillisyyksiä. Ajattelin vain setääni. Hän istui Utrechtin villasametilla päällystetyssä nojatuolissaan, kädesssä kirja, jota hän selaili mitä suurimmalla ihastuksella.

— Mikä kirja! mikä kirja! huudahti hän.

Tämä huudahdus muistutti minulle, että professori Lidenbrock oli joutohetkinänsä innostunut kirjojenkin keräilijä; vanha kirja oli kuitenkin hänen mielestensä arvoton, ellei joko ollut vallan mahdotonta saada sitä käsiinsä tahi ainakin tavattoman vaikeata lukea sitä.

— No, virkkoi hän minulle, etkö huomaa? Onhan tämä verraton aarre, jonka löysin tänä aamuna myllertäessäni juutalais-Heveliuksen myymälässä.

— Suurenmoista! vastasin velvollisuudentuntoisesti ihmetellen.

Mitä hyötyä kaikesta tästä melusta mokoman vanhan nelitaitteisen kirjan takia, jonka selkämys ja kannet näyttivät olevan tehdyt huonosta vasikannahasta; tähähän oli vain kellastunut kirjakulu, jossa riippui iänikuinen vaalistunut sinetti!

Professorin ihmettelevät äännähtelyt eivät kuitenkaan loppuneet.

— Katsopa! sanoi hän, kysyen ja vastaten itse, eikö olekin kaunis teos? On kyllä, oikein ihmeteltävä! Mikä side! Eikö kirja aukea aivan itsestänsä? Aukeaa! Sehän pysyy auki, avasi sen miltä kohdalta hyvänsä. Ja eikös se mene hyvin kiinni? Totta kaiketi! Kannethan painuvat visusti yhteen, irvistelemättä minnekään päin! Entäs tämä selkämys, jossa ei ole ainoatakaan taitetta vaikka side on seitsemänsadan vuoden vanha. Oh! tällaisesta sidoksesta olisivat etevimmätkin ammattimiehet olleet ylpeät!

Puhellessaan setäni availi ja sulki tuota vanhaa kirjakulua. En voinut muuta kuin kysyä häneltä sen sisältöä, vaikka se ei vähääkään huvittanut minua.

— Mikä on sitten tuon niin ihmeellisen kirjan nimi? kysyin niin kiihkeästi, ettei mielenkiintoani voitu luulla teeskennellyksi.

— Tämä teos, vastasi enoni innostuen, on *Heimskringla*, jonka on kirjoittanut *Snorre Sturlason*, [14] kuuluisa islantilainen kirjailija, joka eli kahdennellatoista vuosisadalla. Se on niiden norjalaisten kuninkaiden riimikronikka, jotka hallitsivat Islannissa!

— Todellakin! sanoin minä jotenkin uteliaasti; ja luultavasti se on saksalainen käännös?

— Mitä puhut? tokaisi professori innokkaasti; käännöskö? Mitä minä käännöksellä tekisin? Kuka käännöksestä välittää. Tämä on alkuperäinen islanninkielinen teos, kirjoitettu tuolla loistavalla kielellä, joka on samalla rikas ja yksinkertainen, sisältäen mitä moninaisimpia kieliopillisia yhdistyksiä ja mitä monilukuisimpia sanojen vivahduksia.

— Aivan kuin meidän kieleemme! pistin minä sukkelasti väliin.

— Niin, vastasi setäni, kohauttaen olkapäitään, sillä erotuksella, että islannin kielessä on kolme eri teonsanan taivutusmuotoa niinkuin kreikan kielessäkin, ja että siinä *nomina propria* taivutetaan samalla tavalla kuin latinan kielessä!

— Vai niin! arvelin hiukan innostuneempana, ja onkos kirja painettu edes kauniilla kirjaimilla?

— Painettu? Kuka on puhunut painamisesta, sinä onneton Akseli! Vielähän tässä on kirjapainosta puhetta? Luulet kaiketi että tämä on painettu? Tiedä siis, sinä pöllö, että tämä on käsikirjoitus, vieläpä riimukirjaimilla kirjoitettu! [15]

— Riimukirjaimillako?

— Niin juuri! Pitäisikö minun sekin sinulle selittää?

— Ei tarvitse, vastasin minä kuivasti, sillä itserakkauttani oli loukattu.

Mutta setäni jatkoi edelleen ja selitti minulle asioita, joista en paljoakaan välittänyt.

— Riimukirjaimiksi, kertasi hän, sanotaan niitä kirjoitusmerkkejä, joita muinoin käytettiin Islannissa, ja jotka, kuten tarina kertoo, itse Odin on keksinyt! Katso nyt siis itsekin ja ihmettele sinä epäuskoinen, näitä kirjaimia, jotka ovat tuon muinaisen jumalan mielikuvituksen keksimiä.

Koska minulta puuttui sopivia sanoja vastaukseksi, aioin jo langeta polvilleni, sillä olihan tällainen vastaustapa otollinen sekä jumalille että kuninkaille, varsinkin kun siitä on sitäpaitsi se etu, että näin vastatessa ei koskaan joudu hämillensä, mutta silloin eräs tapaus käänsi keskustelun toiseen suuntaan.

Olipahan vain rutistunut pergamenttipalanan, joka luiskahti kirjan sisästä lattialle.

Setäni syöksyi kiihkeän uteliaana tavoittamaan tue pergamenttipalasta.

Vanha kirjoitus, säilynyt vanhan kirjan sisässä, kenties vuosisatoja, — kas sekös hänen mielestensä oli kallisarvoinen esine!

— Mitähän siinä on? voihkaisi hän.

Ja samalla hän levitti sen heti huolellisesti pöydälle, se oli viittä tuumaa pitkä ja kolmea tuumaa leveä pergamenttikappale, jossa oli rivissä poikkipuolin salaperäisen näköisiä merkkejä.

Tässä on niistä tarkka kuva. Pidän velvollisuutenani esittää lukijan nähtäväksi nämä salamyhkäiset merkit, sillä ne olivat syynä siihen matkaan, jonka professori Lidenbrock ja hänen veljenpoikansa tekivät, ja joka on kummallisimpia, mitä tehtiin yhdeksännellätoista vuosisadalla.

Professori katseli vähän aikaa näitä kirjainsarjoja; viimein hän sysäsi silmälasit otsallensa sanoen:

— Ne ovat riimukirjaimia; ne ovat aivan samanlaisia kuin Snorre Sturlasonin käsikirjoituksessakin. Mutta mitähän ne mahtanevat merkitä?

Koska riimukirjaimet minun mielestäni näyttivät olevan oppineiden keksintö yksinkertaisten ihmisten peijaaniseksi, ei minua vähääkään surettanut se, ettei setäni saanut niistä mitään selkoa. Ainakin näytti siltä päättäen hänen sormistansa, jotka pelottavasti rummuttivat pöytää.

— Tämä on varmaankin vanhanaikuista islanninkieltä, mutisi hän hampaittensa välistä.

Professori Lidenbrockin olisi kuitenkin pitänyt ymmärtää sitäkin, sillä häntä pidettiin oikeana kielitaiturina, ei juuri siksi, että hän olisi puhunut sujuvasti kaikkia niitä kahtatuhatta eri kieltä ja neljäätuhatta eri murretta, joita maan päällä puhutaan, vaan siksi, että hän taisi niistä kuitenkin melkoisen osan.

Hän oli tämän esteen johdosta päästämäisillään valloilleen koko kiivautensa ja aavistin jo, että ankara kahakka oli tulossa, kun pieni pöytäkello uunin kulmalla oi kaksi.

Samassa avasi vanha Martta oven setäni huoneeseen ja sanoi:

— Ruoka on pöydässä!

— Hiiteen ruoat! huusi setäni. Lempo vieköön sekä sen keittäjät että syöjät!

Martta meni tiehensä. Minä kiiruhdin hänen jälkeensä ja jouduin huomaamattani istumaan tavalliselle paikalleni ruokasalissa. Odotin vähän aikaa. Professoria ei kuulunut tulevaksi.

Tietääkseni hän oli nyt ensimmäistä kertaa poissa juhlalliselta päivällisaterialtamme. Ja minkälaisilta päivällisiltä! Vihanneslientä, lihaomeletteja ja muskottikastiketta, vasikanselkäpaistia ja luumuhilloa, ja jälkiruoaksi pieniä sokeroituja äyriäisiä, sekä vanhaa hyvää Mosel-viiniä.

Vanhan paperipalan tähden setäni jätti kaikki nämä herkut sikseen. Koska olin hänen kuuliainen veljenpoikansa, luulin velvollisuudekseni syödä samalla hänen puolestaan, minkä teinkin hyvin omantunnontarkasti.

— Enpä ole koskaan moista nähnyt, sanoi hiljaa Martta; että professori ei syö päivällistä!

— Niin, se on todellakin kummallista!

— Se ennustaa jotakin tärkeätä tapausta! sanoi vanha palvelija nyökyttäen päätänsä.

Ajattelin, ettei se ennustanut muuta kuin sitä hirveätä melua, jonka setäni nostaisi huomattessaan päivällisensä syödyksi.

Jyrsin parhaillaan viimeistä krapua, kun äkillinen karjaisu tempaisi minut jälkiruokien nautinnosta. Yhdellä hyppäyksellä syöksyin salista työhuoneeseen.

III

— Nähtävästi nämä ovat riimukirjaimia, sanoi professori rypistäen silmäkulmiaan. Mutta näihin on kätkeyty jokin salaisuus, ja minun pitää saada se selville, ellei — — —

Kiivas kädenliike päätti hänen lauseensa.

— Istu tuonne, lisäsi hän viitaten sormellaan pöytään päin, ja kirjoita!

Silmänräpäyksessä olin valmiina.

— Nyt luen sinulle jokaisen kirjaimen meidän aakkosista, joka vastaa kutakin näistä islantilaisista kirjaimista. Saadaanpa nähdä mitä siitä syntyy. Mutta varo, ettet kirjoita väärin!

Hän alkoi sanella ja minä tein parastani. Jokainen kirjain luettiin yksi erältänsä ja siitä syntyi seuraava käsittämätön kirjainjakso:

m . r n l l s | e s r e u e l | s e e c l d e
s g t s s m f | u n t e i e f | n i e d r k e
k t , s a m n | a t r a t e s | S a o d r r n
e m t n a e l | n u a e c t | r r i l s a

A t v a a r | . n s c r c | i e a a b s
c c d r m i | e e u t u l | f r a n t u
d t , i a c | o s e i b o | K e d i i l

Kirjoitettuani tämän sieppasi setäni nopeasti paperipalan, jolle olin sarjan kirjoittanut, ja tarkasteli sitä kauan huolellisesti.

— Mitä tämä merkitsee? toisteli hän koneellisesti. Enpä todellakaan olisi voinut selittää sitä hänelle. Muutoin hän ei minulta kysellytkään, vaan puheli edelleen itseksensä:

— Me sanomme tällaista kryptogrammaksi, jupisi hän, jossa ajatus on salattu siten, että kirjaimet on tahallansa muutettu toiseen järjestykseen, mutta muodostavat oikeita lauseita, jos ne soveliaalla tavalla järjestetään. Minua aavistuttaa, että tässä on jonkin suuren keksinnön selitys tahi ilmoitus!

Minä puolestani arvelin, ettei tuo kirjainsarja merkinnyt mitään, mutta en virkkanut kuitenkaan halaistua sanaa.

Professori otti sitten kirjan ja pergamenttipalasan verraten niitä keskenänsä.

— Nämä molemmat kirjoitukset eivät ole saman miehen kirjoittamia, sanoi hän; kryptogramma on nuorempi iältänsä kuin kirja, mistä näen tässä selvän todistuksen. Ensimmäinen kirjain on kaksinkertainen M, jota turhaan saapi etsiä Sturlasonin kirjasta, sillä se tuli islantilaiseen kirjaimistoon vasta neljännellätoista vuosisadalla. Siis vähintäänkin kahdensadan vuoden aika on käsikirjoituksen ja tämän kirjoitetun pergamentin välillä.

Tämä oli mielestäni jotenkin todennäköistä, sen tunnustan.

— Tulen siis siihen johtopäätökseen, jatkoi setäni, että joku tämän kirjan omistajista on kirjoittanut nämä salaperäiset kirjaimet. Mutta kukahan sen vietävä tuo omistaja oli? Eiköhän tuo ole edes nimeänsä kirjoittanut johonkin paikkaan tässä käsikirjoituksessa?

Setäni lykkäsi silmälasinsa otsalleen, otti väkevän suurennuslasin ja tarkasteli kirjan ensimmäisiä sivuja. Toisella sivulla hän huomasi pilkun, joka pelkällä silmällä katsoen oli kuin musteläikkä. Mutta tarkemmin katsoen siinä saattoi erottaa muutamia puoleksi hävinneitä kirjaimia. Setäni ymmärsi, että tämä nyt oli tärkein kohta; hän käänsi huomionsa kokonaan siihen ja suurennuslasin avulla saattoi hän viimein selvittää siitä seuraavat merkit, riimukirjaimet, jotka hän arvelematta luki:

1 A M 4 1 P A N 4 4 + *

— Arne Saknussem! huudahti hän riemuitsevalla äänellä; mutta sehän on oikea nimi, vieläpä oppineet islantilaisen miehen nimi; hän eli kuudennellatoista vuosisadalla ja oli mainio alkemisti.

Katselin setääni ihmetellen.

— Nämä alkemistit, jatkoi hän, Avicenna, Bacon, Lullus ja Paracelsus,^[16] olivat aikansa ainoita todellisia oppineita miehiä. He tekivät keksintöjä, joita me saamme ihmetellä. Miksipä ei siis tämäkin Saknussem olisi kätkenyt jotakin hämmästyttävää keksintöä tämmöiseen käsittämättömään kryptogrammaan? Asian täytyy olla niin. Ja niin se onkin!

Tästä otaksumisesta sai professorin mielikuviutus virikettä.

— Epäilemättä, uskalsin vastata, mutta mitäpä hyötyä olisi tällä oppineella miehellä ollut siitä, että hän näin olisi kätkenyt merkillisen keksinnön?

— Miksikä? Minkätähden? Hä! Mistä minä sen tiedän? Eikös Galilei^[17] tehnyt samoin, kun hän oli keksinyt Saturnuksen renkaat? Saammepa nähdä. Minun pitää saada selko tämän kirjoituksen salaisuudesta; en syö enkä makaa ennenkuin olen ottanut siitä selon.

— No voi sun! huokailin minä.

— Etkä sinäkään, Akseli, jatkoi hän.

— Tuhat tulimmaista! arvelin minä, olipa onni, että söin kahden miehen edestä!

— Mutta ensiksi on saatava selville, millä kielellä tämä salakirjoitus on kirjoitettu, ja se luullakseni ei olekaan vaikeata.

Tämän kuullessani kohautin hartioitani. Setä jatkoi vain puhettaan:

— Ei mikään ole sen helpompaa. Tässä kirjoituksessa on 132 kirjainta, joista 79 on kerakkeita ja 53 ääntiöitä. Sehän on likimäärin se suhde, jonka mukaan sanat etelä-Euroopan kielissä ovat muodostetut, jotavastoin pohjoismaiden kielet ovat monta vertaa rikkaammat kerakkeista. Siis on nyt kysymys jostakin etelämaisesta kielestä.

Nämä johtopäätökset olivat liiankin oikeat. Mutta mistä kielestä sitten?

Tähän pulmaan luulin oppineen professorin kompastuvan, mutta nytpä huomasinkin, miten älykäs tutkija hän oli.

— Tämä Saknussem, jatkoi hän, oli oppinut mies, koska hän ei kirjoittanut omalla äidinkielellänsä, käytti hän tietenkin etupäässä sitä kieltä, jota enimmäkseen käytettiin kuudennellatoista vuosisadalla oppineiden kesken, nimittäin latinaa. Jos siinä erehtyisin,

voisimme koettaa espanjan, ranskan, italian, kreikan tahi heprean kieltä. Mutta kuudennentoista vuosisadan oppineet käyttivät kirjoituksissaan parhaasta päästä latinaa. Minä voin siis ennakkovarmuudella sanoa: Tämä on latinaa.

Minä säpsähdin. Muistin senverran latinaa, etten voinut uskoa tämmöisen sekasotkun olevan samaa kieltä kuin Vergiliuksen ihanat runot.

— Niin, latinaahan tämä on, toisti setä sanansa, mutta kerrassaan takaperoista latinaa.

— Olkoon menneeksi, ajattelin, mutta oletpa miesten mies, setä kulta, jos otat siitä selvän.

— Koetelkaamme, sanoi hän, ottaen taas paperin, johon olin kirjoittanut. Tässä on jakso 132:sta kirjaimesta, jotka näköjään ovat epäjärjestyksessä. Siinä on sanoja, joissa on pelkkiä kerakkeita, niinkuin esim. ensimmäinen: "mrnlls", toisia taas, joissa päinvastoin ylen paljon ääntiöitä, niinkuin esimerkiksi viides sana "unteief", tahi viimeistä edellinen: "oseibo". Tätä jakoa ei ole tehty umpimähkään, vaan se on *matemaattinen* tulos siitä järjestelmästä, jota on käytetty tätä salakirjoitusta laadittaessa. Minusta näyttää varmalta, että alkuperäinen sisältö on ensin kirjoitettu oikeassa järjestyksessä ja sitten käännetty jonkin säännön mukaan, tämä sääntö on saatava selville. Kun vain olisi avain tämän kirjoituksen selittämiseen, voisi lukea sen esteettä. Mutta mistä löytäisin tämän avaimen? Akseli, oletko sinä siitä selvillä?

Tähän kysymykseen en vastannut mitään, ja täysin pätevästä syystä. Katseeni oli näet kiintynyt seinällä olevaan ihastuttavaan kuvaan: se oli Graübenin kuva. Setäni holhotti oli paraikaa Altonassa erään sukulaisensa luona, ja hänen poissaolonsa teki minut varsin alakuloiseksi, sillä, voinhan minä tunnustaa sen nyt, tuo kaunis vierlantilainen tyttö ja setäni veljenpoika rakastivat toisiansa oikein saksalaisella pitkämielisyydellä ja tyyneydellä. Me olimme setäni tietämättä kihloissa, sillä hän oli liiaksi geologi käsittääkseen sellaisia tunteita. Graüben oli ihastuttava nuori tyttö, vaaleaverinen ja sinisilmäinen, hiukan hidas ja vakaa luonteeltaan, ja hän rakasti minua sangen suuresti. Minä puolestani jumaloin häntä. Vierlantilaisen tyttöseni kuva vei siis minut todellisuudesta haaveilun ja muistojen maailmaan.

Näin hänet, tuon uskollisen toverin töissäni ja huveissani. Hän auttoi minua joka päivä järjestäessäni setäni kallisarvoisia kiviä ja varustaessani niitä nimilipuilla. Graüben-neiti olikin varsin etevä mineralogi. Hän oli kivennäistieteeseen perehtyneempi kuin moni oppinut, ja häntä huvitti tutkia juurta jaksain tieteen vaikeimpia kysymyksiä. Ah, kuinka suloisia hetkiä olimmekaan viettäneet lukiessamme yhdessä! Ja kuinka minä kadehdinkaan noita kylmäkiskoisia kiviä, joita hän piteli ihastuttavissa kätösissään! Entä kun tuli joutohetki! Silloin menimme ulos, käyskentelimme tuuheissa puistikoissa Alsterjoen^[18] varrella kulkiemme yhdessä vanhalle tervatulle myllylle asti, joka on niin runollisen näköinen; matkalla juttelimme ja kävelimme käsityksin. Kerroin hänelle kaskuja, joille hän aina naurooi niin raikkaasti. Sitten tulimme Elben rannalle saakka, ja sanottuamme hyvää yötä joutsenille, jotka uiskentelivat suurien valkoisten lumpeiden keskellä, palasimme satamaan höyrylaivalla.

Näin pitkälle olin tullut unelmissani, kun setäni kutsui minut todellisuuteen takomalla kyynärpäitään pöytään.

— Odotahan nyt, sanoi hän; ensimmäinen keino, jota tulee ajatelleeksi, kun haluaa myllertää jonkin lauseen kirjaimet, on mielestäni se, että ne kirjoitetaan pystyriveihin vaakasuorien asemesta.

— Kas vain! tuumailin minä.

— Pitääpä katsoa, mikä tulos siitä olisi. Akseli, kirjoitapas jokin lause, mikä tahansa, tälle paperille, mutta sen sijaan, että kirjoittaisit kirjaimet perättäin vaakasuoriin riveihin, järjestä ne noin viiteen tahi kuuteen pystyriiviin.

Minä oivalsin mistä oli kysymys ja kirjoitin heti ylhäältä alaspäin:

```
M m n a u n
i m u ü l i
n i a b t !
ä n , e a
l s G n s
e i r k e
```

— No hyvä, sanoi professori, katsomatta mitä olin kirjoittanut; asetapa nyt nämä kirjaimet vaakasuoriin riveihin!

Tein niin ja siitä syntyi seuraava kirjainsarja:

Mmnaun imuüli niabt! än, ea lsGns eirke.

— Hyvä! virkkoi setäni tempaisten paperin käsistäni; tämä on jo jotenkin vanhanaikuisen kirjoituksen näköistä; ääntiöt ja kerakkeet ovat samassa epäjärjestyksessä; onpa suuriakin kirjaimia keskellä sanaa, ikäänkuin välimerkkeinä, aivan samoin kuin Saknussemminkin kirjoituksessa!

En voinut olla huomaamatta, että nämä muistutukset olivat varsin älykkäitä.

— Tahi, sanoi setäni, puhuen nyt minulle, voidakseni siis lukea sen lauseen, jonka äsken kirjoitit, tarvitsee minun vain ottaa perättäin ensimmäinen kirjain joka sanasta, sitten toinen, sen jälkeen kolmas j.n.e.

Ja suureksi hämmästykseksi itselleen, mutta erittäinkin minulle, luki setäni: *Minä lemmin sinua, Graüben kultaseni!*

— Mitä! virkkoi professori.

Aivan tietämättäni olin minä rakastunut hupsu kirjoittanut tämän harmittavan lauseen.

— Vai niin! Vai rakastat sinä Graübeniä? sanoi setäni oikein holhoojan äänellä.

Niin ... ei ... änkytin minä.

— Ahaa! sinä rakastat Graübeniä, toisti hän koneellisesti. Noh! Käytetäänpä nyt esittämäni keinoa kysymyksessä olevan kirjoituksen selittämiseksi!

Vaipuen uudestaan syvälliseen mietiskelyynsä unohti setäni jo ajattelemattomat sanani. Ajattelemattomat, sanon, sillä eiväthän oppineen miehen aivot käsitä sydämmen salaisuuksia. Mutta kaikeksi onneksi hän vain ajatteli vanhaa kirjoitustansa.

Professori Lidenbrockin silmät säihkyivät silmälasien takaa, kun hän oli tekemäisillään pääkokeensa. Hänen sormensa vapisivat tarttuessaan taas tuohon vanhaan pergamenttiin. Hän oli kovasti liikutettu. Viimein hän rykäisi ja lausuen perättäin ensimmäisen kirjaimen joka sanasta, sitten toisen j.n.e. luki hän juhlallisella äänellä minulle seuraavan kirjainjakson:

*mmessinka SenrA. icefdo K.segnittamurtn
ecertserrette, rotaivsadua, ednecsedsadne
lacartniilu J siratrac Sarbmutabiledmek
meretarciluco I sleffen Sn I.*

Kun olimme lopettaneet, olin minäkin liikutettu, sillä myönnän; nämä kirjaimet, yksitellen lausuttuina, eivät muodostaneet mitään lausetta; olin odottanut, että professorin huulilta kaikuisi jokin lause oivallisella latinan kielellä. Mutta, kuka taisi aavistaa sellaista! — ankara nyrkin isku tärisytti pöytää. Kirjoitusmuste roiskahti ympäri ja kynä putosi kädestäni.

— Ei se ole niin! huusi setäni, eihän tässä ole rahtuakaan järkeä!

Syöksyttyään kuin luoti huoneen läpi hän töytäisi rappusia alas kuin lumivyöry, hyökkäsi Kuninkaankadulle ja poistui pitkin askelin.

IV

— Onko professori mennyt ulos? huusi Martta, joka kiiruhti katsomaan kuultuaan porstuan oven paukahtavan, sillä se lyötiin kiinni niin kiivaasti, että koko talo tärisi.

— On, vastasin, se on varmaa!

— Entäs päivällinen? sanoi vanha palvelijatar.

— Professori ei syö päivällistä.

— Tottahan illallista?

— Ei illallistakaan!

— Kuinka? kysyi Martta ristien kätensä.

— Ei, Martta kulta, hän ei syö, eikä kukaan muukaan saa syödä tässä talossa. Setä Lidenbrock panee meidät kaikki paastoamaan, kunnes hänen on onnistunut saada selko eräästä vanhasta kirjoituksesta, jota on peräti mahdoton selittää!

— Herra varjele! Eihän meillä ole sitten muuta neuvoa kuin kuolla nälkään!

En uskaltanut myöntää, että se oli välttämätön kohtalo mokoman yksipäisen miehen talossa kuin setäni oli.

Hyvin levottomana palasi vanha palvelijatar huokailen keittiönsä.

Kun jäin yksin, juolahti mieleeni mennä puhumaan kaikesta Graübenille. Mutta mitenkä pääsisin pois talosta? Professori saattoi palata milloin hyvänsä. Ja entä jos hän kutsuisi minua? Ja entä jos hän taas aloittaisi tämän kirjainarvoitustyönsä, jota vanha kreikkalainen Oidipuskaan ei olisi pystynyt ratkaisemaan? Mitähän tapahtuisi, jollen vastaisikaan hänen kutsuunsa?

Parasta oli pysyä kotona. Eräs kivennäisten tutkija oli juuri äskettäin lähettänyt sedälleni Besançonista kokoelman piihappoisia kivennäisiä, jotka minun piti järjestää. Ryhdyin siis työhön. Järjestin, laadin nimilappuja ja asettelin eri osastoihin kaikki nämä kivet, joista pienet kristallit kimaltelivat.

Mutta ajatukseni eivät pysyneet työssäni. Tuo vanha paperi ei lakannut kiusaamasta mieltäni kummallisella tavalla. Päätäni poltti ja outo rauhattomuus vainosi minua. Aavistin jotakin onnettomuutta.

Tunnin kuluttua olivat kiveni jo täydellisesti järjestyksessä. Silloin istuuduin isolle utrechtalaiselle^[19] tuolille kädet riipuksissa ja nojaten päätäni taaksepäin. Sitten sytytettyäni piippuni, jossa oli pitkä ja väärä hammasluu ja jonka koppa oli kuin veltoisti ojentunut vedenneito, heittäysin joutilaana huvikseni tupakoimaan; tupakoiminen muutti vähitellen vedenneitoseni täydelliseksi neekerinaiseksi. Silloin tällöin kuuntelin, kuuluisiko portaista askelia, mutta ei! Missähän setäni lienee tällä hetkellä? Kuvittelin hänen juoksevan kauniiden puiden varjossa Altonaan vievällä tiellä, hosuen kepillänsä ja hakaten maahan ruohoa, lyöden poikki ohdakkeita ja häiriten yksinäisiä haikaroita heidän levossansa.

Palaako hän iloiten vai alakuloisena? Kumpikohan vie voiton, salaisuusko vai hän? Niin kyselin itsekseni ja otin koneellisesti paperilapun, johon olin kirjoittanut tuon käsittämättömän kirjainsarjan. Itsekseni sanoin:

— Mitähän tämä merkitsee?

Koettelin asetella kirjaimia siten, että ne muodostavat sanoja. Mahdotonta! Asettelipa niitä miten hyvänsä, kaksittain, kolme, viisi tahi kuusi kerralla, niin ei siitä syntynyt mitään ymmärrettävää. Muodostivathan neljästoista, viidestoista ja kuudestoista kirjain englantilaisen sanan "ice"; neljäs-, viides- ja kuudesyhdeksättä kirjain sanan "Sir". Lopuksi huomasin keskellä kirjoitusta kolmannella rivillä latinalaiset sanat "rota", "mutabile", "ira", "nec", "atra".

— Kissanjalka! ajattelin minä, näistä sanoista päättäen näyttää siltä, kuin olisi setäni oikeassa mitä siihen kieleen tulee, millä kirjoitus on kirjoitettu! Vielä huomasin sanan "luco", joka merkitsee "pyhä metsikkö". Tosin oli kolmannella rivillä sana "tabiled", joka oli täydellisesti heprealainen, ja viimeisellä rivillä sanat "mer", "arc" ja "mère", jotka ovat selvää ranskan kieltä.

Mokomastahan saattaa pää mennä pyörälle! Neljä eri kieltä tuommoisessa hullussa lorussa! Mitä yhteyttä voi olla sellaisten sanojen välillä kuin "jää, herra, viha, julma, pyhä metsikkö, muuttuvainen, meri, jousi, tahi äiti?" Ensimmäisen ja viimeisen voi helposti yhdistää; eihän ollut ihmeteltävää, että Islannissa kirjoitetussa kirjoituksessa oli kysymys jäämerestä. Mutta toista oli sentään ymmärtää loppu tuosta kryptokrammasta.

Kuitenkin ponnistelin yhä tuota selittämätöntä vaikeutta vastaan; aivoni kuumentuivat, silmäni tirkistelivät paperiin, nuo satakaksineljättä kirjainta näyttivät tanssivan ympärilläni kuin kiiltävät pisteet, jotka kiitävät ilmassa ohitsemme, kun veri joutuu nopeaan liikkeeseen.

Olin kuin houreissa; tuntui kuin olisin ollut tukehtumisillani; minun täytyi saada raitista ilmaa. Koneellisesti löyhyyttelin paperilla, jonka molemmat puolet vuorotellen näkyivät silmiini.

Suuri oli hämmästykseni, kun kerran paperin kääntyessä, juuri kun paperin takasivu oli minuun päin, luulin näkeväni aivan selviä latinankielisiä sanoja, muiden muassa sanat "craterem" ja "terrestre".

Äkkiä juolahti mieleeni valoisa ajatus! Nämä viittaukset paljastivat minulle koko totuuden; olin keksinyt kirjoituksen avaimen! Ymmärtääkseni kirjoituksen ei tarvinnut edes lukea sitä paperin lävitse nurealta puolelta katsoen! Ei, aivan semmoisena kuin se siinä oli, saattoi sen mukavasti lukea. Kaikki professorin älykkäät arvelut kävivät toteen. Hän oli oikeassa otaksuessaan salaisuuden olevan kirjainten järjestyksessä ja myöskin siinä, mitä kieleen tuli. Ainoastaan pieni vähäpätöinen seikka puuttui, ja hän olisi voinut lukea tämän latinalaisen kirjoituksen alusta loppuun asti; nyt tämä "vähäpätöisyys" oli sattumalta minulle selvinnyt!

Saattaa arvata, että olin liikutettu! Silmiäni hämärti, enkä voinut tehdä mitään. Paperin olin laskenut pöydälle, ja minun tarvitsi vain katsahtaa siihen saadakseni tietää salaisuuden.

Vihdoin onnistui minun hillitä rauhattomuuteni. Pakotin itseni, rauhoittaakseni hermojeni, astumaan kaksi kertaa ympäri huonetta ennenkuin taas istuuduin mukavalle tuolille.

— Lukekaamme nyt! huudahdin vedettyäni kylliksi ilmaa keuhkoihini.

Nojasin pöytää vasten, asetin etusormeni jokaisen kirjaimen kohdalle yksitellen ja luin kovalla äänellä koko sisällön pysähtymättä ja epäilemättä vähääkään.

Mutta kuinka mahdottomasti säikähdinkään, suorastaan kauhistuin! Olin ensin kuin olisin saanut äkillisen iskun. Kuinka! Olisiko todellakin voinut tapahtua sellaista, mitä olin lukenut! Ihminen olisi siis ollut kylliksi rohkea tunkeutuakseen!... — — —

Mutta ei! huudahdin hypähtäen ylös. Ei! Ei! Setäni ei saa tietää tästä. Se vielä puuttuisi, että hän saisi tietää sellaisesta matkasta! Varmaankin hänkin tahtosi itse lähteä samanlaiselle. Häntä ei pidättäisi mikään. Tuo perin päättäväinen geologi! Aivan varmaan hän lähtisi matkalle huolimatta kaikista esteistä, pitämättä lukua mistään! Ja jos hän ottaisi minut mukaansa emmekä palaisi takaisin! Ei koskaan, ei milloinkaan!

Olin sellaisessa kuumeentapaisessa tilassa, että sitä on vaikea kuvata.

— Ei! Ei! Se ei saa tapahtua, sanoin vakavasti. Tahdon estää sellaisen ajatuksen valtaamasta hirmuvaltiani sielua. Mutta kenties hän sattumalta keksii salaisuuden käännellessään tätä paperia käsissään. Hävittäkäämme koko paperi!

Vielä on vähän tulta pesässä. Sieppasin sekä paperilehden että Saknussemmin kirjoituksen ja olin juuri viskaamaisillani vapisevin käsin kaikkityyni tuleen, hävittääkseni tuon vaarallisen salaisuuden, kun ovi aukeni ja setäni astui sisään.

V

Häidin tuskin ennätin laskea tuon onnettomuutta tuottavan kirjoituksen takaisin pöydälle.

Professori Lidenbrock näkyi vaipuneen syviin ajatuksiin. Hänen kaikkia tutkiva ajatuksensa ei antanut hänelle silmänräpäykseksi rauhaa; hän oli nähtävästi tutkinut, aprikoinut juurta jaksain asiaa, käyttänyt kävellessään mielikuvituksensa kaikkia keinoja ja palasi nyt koetellakseen jotakin uutta selitystapaa.

Hän istahti kiireesti nojatuoliinsa ja rupesi kirjoittelemaan kaavoja, jotka muistuttivat algebran yhtälöitä.

Katselin hänen vapisevaa kättänsä, panin merkille hänen jokaisen liikkeensä. Mikähän odottamaton seuraus siitä nyt olisi? Suorastaan vapisin ajattellessani sitä, vaikka syyttä, sillä koska ainoa oikea selitys jo oli keksitty, olivat kaikki muut kokeet luonnollisesti turhia.

Kolme pitkää tuntia teki setäni työtä puhumatta mitään, nostamatta edes päätään, pyyhkien pois kirjoituksensa ja taas niitä korjaillen, raappien ja tuhannesti kirjoittaen uudestaan.

Tiesin vallan hyvin, että jos hänelle onnistuisi järjestää nämä kirjaimet kaikkiin niihin eri asemiin, jotka ne voivat keskenänsä muodostaa, niin oikeakin lause löytyisi niiden joukosta. Mutta minä tiesin myöskin, että vaikka olisi ollut ainoastaan kaksikymmentä kirjainta, olisi ne voitu saada kaksi kvintiljoonaa neljäsataakolmekymmentäkaksi kvadriljoonaa yhdeksänsataakaksi triljoonaa kahdeksan miljardia sataseitsemänkymmentäkuusi miljoonaa kuusisataaneljäkymmentätuhatta kertaa eri asemaan. Ja kun nyt tässä kirjoituksessa oli satakolmekymmentäkaksi kirjainta, niin nämä 132 kirjainta sisälsivät niin suuren määrän eri lauseita, että sitä ilmoittava luku merkittäisiin vähintäänkin sadallakolmellakymmenelläkolmella numerolla, jommoista lukua on melkein mahdotonta lausua ja joka on käsittämättömän suuri.

En siis pelännyt, että professori pystyisi helposti selittämään tämän arvoituksen.

Sillä välin kului aika; tuli yö, melu kaduilla vaimeni, setäni pysyi vain kumartuneena paperinsa yli eikä nähnyt mitään ympärillensä, ei edes kelpo Marttaa, joka raotti ovea; setäni ei kuullut mitään, ei edes rehellisen palvelijattarensa sanoja, kun tämä kysyi:

— Tuleeko professori tänään illalliselle?

Martta sai mennä saamatta vastausta. Vastustettuani jonkin aikaa unta jouduin lopuksi väkisinkin sen valtaan ja nukahdin sohvan nurkkaan sill'aikaa kun setä Lidenbrock yhä vain vuorotellen laski lukujansa tai pyyhki pois laskujansa.

Kun aamulla heräsin, istui hän vielä uupumatta työssään. Hänen punareunaiset silmänsä, kelmeä ihonsa, kuumeen hermostuttamien käsien pörröttämä tukkansa ja punertavat poskipäänsä osoittivat kylliksi selvästi kuinka hirveätä taistelua hän kävi mahdottomuutta vastaan ja missä sielun voimain ponnistuksessa sekä aivojen rasituksessa hänen aikansa oli kulunut.

Minun tuli häntä todellakin sääli. Huolimatta niistä nuhteista, joita luulin kohtuudella voivani hänellä lausua, tulin liikutetuksi. Miesrukka oli niin kiintynyt tehtäväänsä, että hän ei muistanut suuttua. Kaikki hänen sielun- ja ruumiinvoimansa olivat kiintyneet tuohon yhteen ainoaan asiaan, ja kun ne eivät päässeet kulkemaan tavallista latuaan, oli syytä pelätä, että sellainen luonnon jännitys tappaisi hänet millä hetkellä hyvänsä.

Yhdellä viittauksella, yhdellä ainoalla sanalla olisin voinut irroittaa sen rautasiteen, joka ympäröi hänen aivojansa, mutta kuitenkin en sanonut mitään.

Ja minulla oli kuitenkin hyvä sydän. Miksi siis olin ääneti näin tärkeänä hetkenä? Vaikenin setäni hyödyksi.

Ei! Ei! sanoin itsekseni montakin kertaa, en puhu! Hän lähtisi varmasti sinne; minä tunnen hänet kyllä; häntä ei voisi mikään pidättää. Hänen mielikuvituksensa on kuin tulivuori, ja hän panisi henkensä vaaraan, voittaakseen jotakin sellaista, mitä muut geologit eivät ole tehneet. Minun pitää olla vaiti ja säilyttää salaisuus, joka sattumalta on tullut tietooni! Sen ilmoittaminen olisi samaa kuin professori Lidenbrockin tappaminen! Aavistakoon hän sen, jos taitaa. Minä en suinkaan tahdo koskaan tulla syylliseksi hänen kuolemaansa!

Päätettyäni tämän laskin käsivarteni ristiin ja odotin. Mutta olinpa tehnyt päätökseni aavistamatta erästä tapausta, joka sattui muutamia tunteja myöhemmin.

Kun kelpo Martta aikoi mennä torille, oli portti suljettu; sen iso avain ei ollutkaan enää lukossa. Kukahan lienee sen ottanut? Nähtävästi setäni, palatessaan edellisenä iltana äkkipikaiselta kävelytensä?

Olikohan avain otettu tahallansa? Vai ottikohan professori sen huomaamattansa? Tahtoikohan setäni kiusata meitä nälällä? Mielestäni olisi sellainen ollut melkein liikaa. Kuinka! Pitikö Martan ja minun joutua kärsimään sellaisesta asiasta, joka ei meitä vähääkään liikuttanut? Epäilemättä! Ja nytpä muistin vielä erään tapauksen, joka säikähdytti meitä. Joku vuosi takaperin, kun setäni työskenteli suuren mineralogisen luokkajakonsa selvittämisessä, oli hän todellakin kerran tehnyt työtä neljäkymmentäkahdeksan tuntia aivan syömätä, ja koko talon oli täytynyt mukautua tähän tieteelliseen ruokajärjestykseen. Minä puolestani tunsin vatsassani kovia kouristuksia, vähemmän terveellisiä miehelle, jolla on hyvä ruokahalu.

Joka tapauksessa näytti siltä kuin jäisi aamiaisen syönti sikseen, kuten illallisenkin syönti eilen. Kuitenkin päätin olla rohkea, enkä antaa perään nälän vaatimuksille. Martta-raukka pani asian kovin pahaksensa ja oli aivan lohduttamaton. Mitä minuun tulee, ajattelin enemmän sitä, että oli mahdoton päästä pois talosta, ja miksi juuri sitä ajattelin, sen kyllä ymmärrätte.

Setä teki työtä lakkaamatta; hänen mielikuvituksensa harhaili sanayhdistelmien aatteellisessa maailmassa; hän oli kaukana maasta ja maallisten tarpeiden ulkopuolella.

Myöhemmin päivällä alkoi nälkä kuitenkin kiusata minua kovasti. Aavistamatta tällaista oli Martta edellisenä päivänä syönyt viimeisenkin ruoan ruokahuoneesta, eikä koko talossa ollut enää mitään syötävää. Minä pysyin yhtäkaikki lujana, pitäen kestävyyttä tässä oikein kunnian asiana.

Kello löi kaksi. Tämähän kävi naurettavaksi, jopa sietämättömäksi. Aloin arvella itsekseen, että pidin tuota kirjoitusta liian tärkeänä; että setäni ei uskoisi, sitä, että hän pitäisi sitä vain typeränä salaperäisyytenä; että pahimmassa tapauksessa voitaisiin väkipakolla estää hänen lähtönsä, jos hän tahallansa haluaisi panna itsensä vaaroille alttiiksi; että hän viimein saattaisi itse keksiä selityksen kirjoitukseen, jolloin minä olin suotta itseäni kiusannut.

Nämä syyt, jotka edellisenä iltana olin närkästyneenä hylännyt, olivat nyt mielestäni oivallisia; pidinpä itseäni varsin tyhmänä, kun olin niin kauan odottanut, ja päätin sanoa kaikkityyni.

Miettiessäni johdannoksi alkupuhetta, joka ei olisi aivan liian päätäpähkäinen, nousi professori istuimeltaan, pani hatun päähänsä ja valmistihe lähtemään ulos.

Mitä! Nyt hän lähtisi taas, jättäisi talon ja salpasi meidät sisään. Se ei saanut tapahtua.

— Kuulkaapa setä! sanoin minä.

Hän ei näyttänyt kuulevan minua.

— Setä Lidenbrock! sanoin uudestaan kovemmalla äänellä.

— Mitä! kysyi hän, heräten ikäänkuin unesta.

— Avain?

— Mikä avain? Portinko avain?

— Ei, lausuin minä, avain eli kirjoituksen selitys!

Professori katseli minua silmälasiansa ylitse; epäilemättä hän huomasi jotakin erikoista minun kasvoissani, sillä hän tarttui kiireesti käsivarteeni, kysyvän näköisenä, kykenemättä puhumaan. Hän oli kuin elävä kysymysmerkki.

Minä nyökäytin päätäni.

Hän pudisteli päätänsä säälivästi ikäänkuin olisi puhunut mielipuolen kanssa.

Minä viittasin myöntävästi.

Hänen silmänsä alkoivat loistaa kirkkaasti ja hänen kätensä kohosi uhkaavasti.

Tämä äänetön keskustelu näissä oloissa olisi huvittanut välinpitämättömintäkin katsojaa. Ja lopuksi en enää todellakaan uskaltanut puhua, sillä pelkäsin, että setäni tukehduuttaisi minut ensimmäisessä ilonsa purskahduksessa.

Mutta hän kävi niin kiihkeäksi, että minun täytyi.

— Niin, tämä selitys — — — sattumalta — —

— Mitä sanot? huusi hän sanoinkuvaamattoman liikuttettuna.

— Kas tässä, sanoin ojentaen hänelle paperilapun, johon olin kirjoittanut. Lukekaa!

— Mutta eihän tämä ole mitään! vastasi hän rutistaen paperin kokoon.

— Niin, ei mitään, jos luetaan alusta alkaen, mutta jos aloitetaan lopusta — — —

En ehtinyt lausettani vielä lopettaa, kun professorilta jo pääsi kiljahdus, taikka oikeammin sanoen oikein kova ärjyntä! Hänelle valkeni äkkiä kaikki; hän oli muuttunut.

— Ah! sinä nerokas Saknussem! lausui hän, sinä kirjoititkin siis lauseesi takaperin?

Hyökäten paperin kimppuun luki hän kyynelsilmin ja liikuttetulla äänellä koko kirjoituksen, viimeisestä kirjaimesta ensimmäiseen asti.

Kirjoitus oli tämä:

*In Sneffels oculis craterem kem delibat
umbra Scartaris Iulii intra calendas descende
audas viator, et terreste centrum attinges.
Kod feci, Arne Saknussem.*

Sen voinee tästä huonosta latinasta suomentaa näin:

*Astu alas, rohkea matkustaja, Sneffels Jokulinrotkoon, jota
Scartaris'en varjo koskee ennen heinäkuun alkua, niin pääset maan
keskipisteeseen, kuten olen tehnyt. Arne Saknussem.*

Tämän luettuansa setäni säpsähti kuin olisi aavistamattansa koskettanut Leydenin pulloon.^[20] Hän oli suuremman rohkueudessaan, ilossaan ja vakaumuksessaan. Hän astui edestakaisin, piteli päätään molemmilla käsillään ja sysäsi tuoleja sinne tänne, latoi kirjat pinoon päällekkäin ja, kummallista kyllä, nakkeli kallisarvoisia kiviänsä kuin palloja; toista paikkaa hän löi nyrkillään, toista taas paineli. Viimeinkin hänen hermonsä rauhoittuivat ja hän vaipui nojatuoliin uupuneena tuhlattuaan kaiken elinvoimaansa.

— Mutta paljonko kello on nyt? kysäisi hän oltuaan vähän aikaa vaiti.

— Kolme, vastasin minä.

— Kas kummaa! Onpa päivällisen aika pian mennyt. Minä olen kuolemaisillani nälkään. Nyt pöytään! Ja sitten — — —

— Sitten?

— Sitten saat järjestää matkalaukkuni.

— Mitä! huudahdin minä.

— Niin, ja omasi myöskin, vastasi järkähtämätön professori astuen ruokasaliin.

VI

Kuullessani tämän kävi kylmä väristys läpi koko ruumiini. Kuitenkin maltoin mieleni ja päätin pysyä tyyneenä: ainoastaan tieteelliset perusteet saattoivat hillitä professori Lidenbrockia. Sellaisia, ja oikein päteviä, olikin mokoman matkan mahdollisuutta vastaan. Matkustaa maan keskipisteeseen! Mitä hullutusta! Mutta säästin perusteluni sopivaan tilaisuuteen ja ajattelin vain ruokaa.

Turhaa olisi kuvaila setäni vimmastusta, kun hän näki, ettei pöytää oltukaan katettu. Kaikki selveni kuitenkin: kelpo Martta pääsi jälleen vapaaksi, kiiruhti torille ja tekikin tehtävänsä niin hyvin, että tunnin kuluttua oli nälkäni tyydytetty, ja rupesin jälleen harkitsemaan asemaani.

Syödessämme oli setäni suorastaan hilpeä ja suvaitsi laskea oppineiden miesten leikkipuheita, jotka eivät milloinkaan ole vaarallista laatua. Syötyämme jälkiruoan viittasi hän minua seuraamaan häntä työhuoneeseen.

Minä tottelin. Me istuudimme molemmin puolin kirjoituspöytää.

— Akseli, sanoi hän hyvin lauhkealla äänellä, sinä olet sangen nerokas poika ja olet tehnyt minulle suuren palveluksen, sillä uupuneena turhasta taistelusta olin jättämäisilläni tuon kirjainarvoituksen sillensä. Mihinkä järkeni lieneekään eksynyt? Sitä ei taida kukaan tietää. Poikani, tätä en koskaan unohda, ja sinun pitää saada osasi siitä kunniaista, jota saamme nauttia.

— Kas niin! ajattelin, nyt hän on hyvällä tuulella; nyt on aika keskustella tuosta kunniaista.

— Ennen kaikkea, pitkitti setäni, vaadin sinulta täydellistä vaitiota, ymmärräthän? Oppineiden maailmassa ei minulta puutu kadehtijoita ja moni haluaisi lähteä tälle matkalle, josta heillä ei ole aavistustakaan ennenkuin me jo palaamme.

— Luuletteko, että olisi kovinkaan monta näin rohkeata?

— Aivan varmaan! Kukapa epäroisi, kun voi hankkia itselleen sellaisen maineen? Jos vain tämä kirjoitus olisi tunnettu, niin kokonainen geologien armeija syöksyisi seuraamaan Arne Saknussemmin jälkiä.

— Siitä en ole vakuutettu, setä, sillä ei mikään todista, että Arne Saknussem on todella kirjoittanut tuon kirjoituksen.

— Kuinka! Eikö sekään kirja, jonka sisästä sen löysimme?

— No hyvä, minä myönnän, että tuo Saknussem on kirjoittanut nämä rivit, mutta tokkohan sentään on välttämätöntä, että hän todella on tehnyt tällaista matkaa, ja eiköhän tuo lause tässä vanhassa pergamentissä liene vain pilantekoa?

Kaduin, että olin lausunut tämän viimeisen sanan. Professori rypisti tuuheita kulmakarvojaan, ja minä pelkäsin, että olin katkaissut keskustelun. Kuitenkaan ei käynyt niin. Ankaran puhetoverini huulilla näkyi ikäänkuin hymyn häivettä hänen vastatessaan:

— Senhän saamme nähdä.

— No! sanoin minä hiukan rauhattomana, sallikaa toki minun lausua kaikki väitteeni tätä kirjoitus vastaan.

— Puhu, poikaseni, äläkä ujostele! Sallin sinun lausua ajatuksesi täysin vapaasti. Ethän ole enää veljenpoika, vaan virkatoveri. Jatka siis vain puhettasi!

— No siis, ensiksi kysyisin teiltä, mitä nuo Jokul, Sneffels ja Scartaris ovat, sillä niistä en ole koskaan kuullut puhuttavan?

— Ei mikään ole sen yksinkertaisempaa. Juuri äskettäin sain ystävältäni Augustus Petermannilta Leipzigitä kartan; se ei olisi voinut tulla sopivampaan aikaan. Ota suuren kirjaston toisesta osastosta kolmas karttakirja, jakso Z, lehti N:o 4.

Nousin ja menin kirjastoon, josta löysin pian tuon tarkan ilmoituksen mukaan oikean karttakirjan. Setäni avasi sen ja sanoi:

— Tämä on parhaimpia Islannin karttoja mitä on olemassa; tämä on Handerson'in^[21] laatima, ja luulenpa, että tämä selittää meille kaikki epäselvyydet.

Kumarruin katselemaan karttaa.

— Katsopa tätä saarta, joka on muodostunut tulivuoresta, ja huomaa, että niillä kaikilla on nimenä Jokul. Tämä sana merkitsee islannin kielellä jäävuorta, ja koska Islanti on niin pohjoisella leveysasteella, tapahtuvat useimmat tulivuorien purkautumiset siellä jääkerroksien läpi. Sentähden sanotaan kaikkia saaren tulivuoria Jokuleiksi.

— No hyvä, vastasin minä, mutta missä on sitten Sneffels? Minä jo toivoin, ettei siihen kysymykseen löytyisikään vastausta, mutta petyin, sillä setäni jatkoi puhettaan seuraavasti:

— Seuraa minua pitkin Islannin läntistä rannikkoa. Näetkö pääkaupunkia, Reykjavikia? Näethän sen. No hyvä! Nouse siitä ylöspäin pitkin meren syövyttämien rantojen lukemattomia vuonoja ja

seisahdu hiukan alapuolelle kuudettakymmenettäviidettä leveysastetta. Mitä näet siinä?

— Näenpä niemen tapaisen, joka on näöltänsä ikäänkuin poikkikatkaistu sääriluu, joka päättyy mahdolloman suureen polvilumpioon.

— Vertauksesi on aivan oikea, poikaseni; no, etkö näe mitään tuossa polvilumpiossa?

— Kyllä näen, siinä on vuori, joka näyttää pistäytyvän mereen.

— Oikein! se on Sneffels.^[22]

— Sneffelskö?

— Niin juuri; viidentuhannen jalan korkuinen, merkillisimpiä koko saarella ja varmaan koko maailmassa, jos vain sen aukon kautta pääsee maan keskipisteeseen.

— Mutta se on mahdotonta! sanoin minä kohauttaen olkapäitani ja vastustaen sellaista otaksumista.

— Mahdotontako? vastasi professori Lidenbrock ankaralla äänellä. Miksi se olisi mahdotonta?

— Sentähden, että tämä aukko on tietysti laava-aineen, tulisten kivien tukkima, ja siis — — —

— Entäpä jos se on sammunut tulivuori?

— Sammunut?

— Niin; tultasyökseviä vuoria ei ole nykyään maailmassa kuin kolmensadan paikoilla, mutta sammuneita tulivuoria on koko joukon enempi. Sneffels on viimeksimainittuja, ja historiallisena aikana ei sillä ole ollut enempää kuin yksi ainoa purkaus, nimittäin vuonna 1219; siitä ajasta alkaen on sen rauhattomuus vähitellen tauonnut eikä se nyt enää kuulu tultasyöksevien joukkoon.^[23]

Näihin varmoihin selityksiin ei minulla ollut mitään vastaamista; siirryin siis tarkastamaan kirjoituksen niitä kohtia, jotka näyttivät epäselviltä.

— Mitä Scartaris merkitsee? kysyin minä, ja mitä tuo Calendas Julii on merkitsevinänsä?

Setäni mietti muutamia sekunteja. Aloin jo toivoa, 53 ettei hän saisi tätä selvitettyksi, mutta toivoni petti heti, sillä pian hän vastasi:

— Mitä sinä sanot epäselväksi, on minulle aivan selvää. Juuri tämä todistaa sitä nerokasta huolenpitoa, jolla Saknussem on tahtonut määritellä keksintönsä. Sneffels-vuorella on useita aukkoja; oli siis tarpeellista määrätä, mikä aukko johtaa maan keskukseen. Minkä keino keksi nyt tuo oppinut islantilainen? Hän huomasi, että kun heinäkuun ensimmäinen päivä lähestyi, niin silloin, kesäkuun viimeisinä päivinä, yksi vuoren huipuista, Scartaris, loi varjonsa kysymyksessä olevan aukon suulle, ja tämän seikan hän mainitsi kirjoituksessaan. Voiko ajatellakaan enää tarkempaa määräystä ja onko mahdollista, että voisi enää syntyäkään epäilyä oikeasta tiestä, kun kerran olemme päässeet Sneffelsin huipulle?

Setäni osasi selittää kaiken. Näin selvästi, että häntä oli mahdoton solmita sanoilla asioissa, jotka koskivat tuota vanhaa pergamenttia. Siis lakkasin häntä hätyyttämästä ja, koska ennen kaikkea oli tärkeää saada hänet vakuutetuksi asian yleisestä mahdottomuudesta, turvautumalla tieteellisiin väitöksiin, jotka mielestäni olivat paljon tärkeämmät.

— Olkoon menneeksi, sanoin minä, täytyy myöntää, että Saknussemmin kirjoitus on selvä, eikä voi jättää mitään epäilyksen alaiseksi. Senkin myönnän, että tuo kirjoitus näyttää olevan alkuperäinen. Tämä oppinut mies on laskeutunut Sneffelsin pohjaan, hän on nähnyt Scartarisen varjon siimestävän aukon reunoja ennen heinäkuun 1 päivää; kenties hän on vielä kuullutkin senaikuisia juttuja, että muka tämä aukko veisi maan keskukseen; mutta mitä siihen tulee, että hän itse olisi sinne tunkeutunut, että hän olisi tehnyt semmoisen matkan ja sieltä palannut, jos hän sille matkalle olisi yrittänytkin, en usko todeksi, en, sata kertaa en!

— Mistä syystä et? kysyi setäni kummastellen.

— Siksi, että kaikki tieteelliset teoriat todistavat sellaisen suunnitelman käytännössä mahdottomaksi.

— Todistanevatko kaikki teoriat niin? vastasi professori hyväntahtoisen näköisenä. Nuo kirotut teoriat! Kyllä niistä onkin meille vastus, noista teoriaparoista!

Minä näin, että hän teki minusta pilkkaa, mutta jatkoin vain:

— Niin, onhan aivan tunnettu asia, että lämpö lisääntyy noin asteen verran joka sadankahdeksänkymmenen jalan syvyydellä maan pinnasta, ja kun maapallon säde on kuusisataa peninkulmaa, niin keskipisteen seudulla kuumuus nousee yli kahdensadankuudentoistatuhannen asteen. Maan sisässä olevat aineet ovat sentähden valkoisena hehkuvana kaasuna, sillä metallit, kulta, hopea ja platina tahi kovimmatkaan kalliot eivät kestä sellaista kuumuutta. Sentähden on täysi syy kysyä, onko mahdollista tunkea sellaiseen keskipisteeseen?

— Sinua siis vaivaa liiallinen helle?

— Epäilemättä. Jos pääsisimme vaikkapa kolmen penikulman syvyydelle, niin tulemme jo kovan maakuoren rajalle, ja siellä on jo lämpöä enemmän kuin tuhatkolmesataa astetta.

— Taidat pelätä sulavasi?

— Sen kysymyksen saatte itse ratkaista, vastasin närkästyneenä.

— Kuuntele minua, virkkoi professori Lidenbrock mahtavalla äänellä: et sinä eikä kukaan

muukaan tiedä varmuudella, mitä maan sisustassa tapahtuu, sentähden, ettei vielä tunneta kahdettatoistatuhannetta osaa maan säteestä; tiede edistyy alituisesti, ja jokaisen teorian kumoaa alituisesti jokin toinen teoria. Eikö Fourier'n^[24] aikoihin asti ole luultu, että taivaan avaruudessa lämpö alenee alenemistaan, ja nyt kuitenkin tiedetään, että kovin pakkanen ei ole suurempi kuin 40 tai 50 astetta C. Miksi ei maan sisällä olevan lämmön laita ole samoin? Voipihan se jonkin määrätyn matkan päässä kohota johonkin määrään, josta se ei enää nouse, puhumattakaan siitä, että se kohoaisi niin suunnattomaksi, että kestävimmätkin metallit sulavat?

Kun setäni täten johti kysymyksen otaksumien alalle, en osannut vastata mitään.

— No hyvä. Sanon sinulle, että todellisesti oppineet miehet, kuten esimerkiksi Poisson,^[25] ovat todistaneet, että jos maan keskuksessa olisi kahdensadantuhannen asteen kuumuus, niin ne hehkuvat kaasut, jotka syntyvät sulavista aineista, olisivat niin kimmoavia, ettei kova maankuori kestäisi niiden ponnistusta, vaan räjähtäisi kuin huono höyrykattila höyryn paineesta.

— Se on Poissonin arvelu, setäni, ja siinä koko juttu.

— Sen kyllä myönnän, mutta muutkin nerokkaat maantutkijat arvelevat, ettei maan sisusta ole kaasua eikä vettä, eikä raskaintakaan kivilajia, mitä tunnemme, sillä siinä tapauksessa maan paino olisi kahta vertaa pienempi.

— Pyhyh!! Kyllähän numeroilla voi todistaa, mitä ikinä tahtoo!

— Ja tosiseikoilla myöskin, poikasen! Eikö ole tosi, että tulivuorien luku on melkoisesti vähentynyt maailman alkupäivistä asti? Ja jos tuommoista keskuskuumuutta olisi, eikö juuri siitä voisi päätätä, että se kuumuus on jäähtymässä?

— Setä! Jos menette otaksumisien alalle, niin ei minulla ole mitään sanottavaa.

— Mutta minulla on, sillä useimpien niiden oppineitten mielipiteet, jotka tätä asiaa kykenevät arvostelemaan, yhtyvät tässä. Muistatko, kun mainio englantilainen kemian tutkija Humphry Davy kävi luonani vuonna 1825?

— Kuinka voisin sen muistaa; vastahan minä tulin maailmaan yhdeksäätoista vuotta myöhemmin.

— No hyvä! Humphry Davy kävi luonani matkustaessaan Hampurin kautta. Paitsi muista asioista keskustelimme kauan siitä otaksumasta, että maan sisus olisi sulaa ainetta. Olimme yksimieliset siitä, ettei se voinut olla totta, ja seuraavasta syystä.

— Mistä? kysyin kummastuneena.

— Siitä, että tämä sula aine olisi, samoin kuin valtameretkin, kuun vetovoiman vaikutuksen alainen, joten siis kahdesti päivässä syntyisi sisällinen luode ja vuoksi, jotka kohottaisivat kovaa maankuorta ja vaikuttaisivat säännöllisesti toistuvia maanjäristyksiä.

— Mutta selvään on, että maan pinta on ennen ollut hehkuvassa tilassa, ja voidaan hyvin otaksua, että puolinen kuori on ensiksi jäähtynyt ja että kuumuus on vetäytynyt keskipisteeseen päin.

— Erehdystä, vastasi setäni; maa on kuumentunut pinnan palamisen kautta, eikä muulla tavalla. Sen pinnalla oli iso joukko metalleja, niinkuin kaliumia, natriumia ja muuta, joilla on se ominaisuus, että ne syttyvät palamaan joutuessaan yhteyteen ilman tahi veden kanssa. Nämä metallit syttyivät tuleen, kun ilmapiirissä olevat höyryt lankesivat sateena maahan; ja vähitellen, veden tunkeutuessa maanpinnan rakoihin, ne aiheuttivat uusia räjähdyksiä ja tulipaloja. Siten voidaan selittää se seikka, että maailman alussa on ollut tulivuoria enemmän kuin tähän aikaan.

— Se on todellakin älykäs selitys, huudahdin melkein vasten tahtoani.

— Jonka Humphry Davy todisti tällä aivan yksinkertaisella kokeella. Hän teki pääasiallisesti niistä metalleista, joita mainittiin, pallon, täydellisesti maapallon kaltaisen. Kun annettiin hienon kasteen langeta sen pinnalle, niin se paisui ja happeutui muodostaen pienen vuoren, jonka kärkeen syntyi vähäinen aukko; sitten seurasi tulen purkautuminen, joka teki pallon niin kuumaksi, ettei sitä mitenkään kärsinyt pitää kädessä.

Vakaumukseni rupesi todellakin jo horjumaan professorin todisteiden tähden, joita hän tavallisella kiihkollansa ja innollansa väitti oikeiksi.

— Nyt käsität, Akseli, lisäsi hän, että geologit ovat maan sisustan laadusta saaneet monenlaisia käsityksiä; ei ole voitu todistaa tämän sisällisen tulen olemassaoloa. Minun ajatukseni on, ettei sitä ole eikä voikaan olla. Sen saamme muutoin nähdä; ja samoin kuin Arne Saknussemkin saamme mekin tietää, mitä meidän todella pitää ajatella tästä kysymyksestä.

— No niin, olkoon menneeksi! vastasin minä tuntien, että hänen kiihkonsa alkoi syttyä minussakin; sen saamme nähdä, jos siellä muutoin voi nähdä mitään.

— Miksi ei? Voihan siellä olla joitakin sähköilmiöitä, jotka antavat meille valoa; saattaapa ilmain painon kautta tulla loistavaksi, kun lähestytään keskipistettä.

— Kyllä, sanoin minä, se on todellakin mahdollista.

— Se on aivan varmaa! sanoi setäni riemuitten. Mutta vait! Ymmärräthän? Tästä et saa hiiskua kenellekään, ja kunpa ei vaan kenenkään päähän pälkähtäisi ehättää keksimään maan keskipistettä ennen meitä!

VII

Niin loppui tämä merkillinen neuvottelu. Se tuotti minulle kuumetta. Tulin setäni työhuoneesta aivan pyörällä päästäni, eikä Hampurin kaduilla ollut kyllyksi raitista ilmaa virvoittamaan minua entiselleni. Menin siis ulommaksi, pitkin Elben rantaa, sitä puolta, missä höyrylautta välittää yhteyttä kaupungin ja Harburgiin menevän rautatien välillä.

Olinko vakuutettu siitä, mitä äsken olin kuullut? Eiköhän professori Lidenbrockin etevyys vaikuttanut minuun? Pitiköhän minun todellakin uskoa, että hän oli tehnyt vakaan päätöksen matkustaa maan keskipisteeseen? Olikohan se, mitä äsken olin kuullut, mielipuolen hurjia tuumia vai oppineen miehen tieteellisiä päätelmiä! Mikä tässä oli totta, ja mikä oli erehdystä?

Mielessäni risteili tuhansia ajatuksia, mutta en voinut harkita niistä ainoatakaan vakaasti.

Kuitenkin muistan olleeni vakuutettu asian mahdollisuudesta, vaikka intoni alkoikin laimeta. Olisin tahtonut matkustaa heti saamatta vähääkään ajatuksen aikaa. Siinä silmänräpäyksessä ei minulta olisi puuttunut rohkeutta lähteä matkalle.

Minun täytyy kuitenkin myöntää, että tämä liiallinen jännitys lakkasi tunnin kuluttua; hermoni herpautuivat, ja maapallon syvästä uumenista nousin taas sen pinnalle.

— Sehän on hulluutta! sanoin minä, siinä ei ole rahtuakaan selvää järkeä! Eihän semmoista voi tosi mielessä esittääkään järkevälle nuorelle miehelle. Tämä kaikki on kai ollut pelkkää kuvittelua; olen varmaankin nukkunut rauhattomasti ja nähnyt pahaa unta.

Sillä välin olin kulkenut pitkin Elben rantaa ja tullut kaupungin ulkopuolelle; olin nyt Altonaan vievällä tiellä. Jokin aavistus johti minua käydenkin toteen, sillä pian näin Graübenin, armaani, kulkevan kevein askelin kaupunkia kohden.

— Graüben! huusin hänelle jo kaukaa.

Nuori tyttö seisahtui hämmästyneenä, kun hänen nimeään näin huudettiin julkisella maantiellä. Kymmenellä askeleella olin hänen vierellensä.

— Akseli! sanoi hän äkkiä, ihastuen. Ah, oletko tullut vastaani! Se oli hyvin tehty, ystäväni.

Mutta katsoessaan minuun hän varmaan näki hätäisen, rauhattoman ilmeeni.

— Mikä sinua vaivaa? kysyi hän ojentaen minulle kätensä.

— Mikäkö vaivaa, Graüben? sanoin minä.

Muutamassa sekunnissa olin selittänyt parilla sanalla kauniille neidolleni koko seikan. Vähän aikaa hän oli ääneti; tykyttiköhän hänen sydämensä yhtä kiivaasti kuin minun? Sitä en tiedä, mutta hänen kätensä vapisi kädessäni, ja me astuimme äänettöminä noin sata askelta eteenpäin.

— Akseli! lausui hän vihdoin.

— Armas Graüben!

— Siitä tulee ihana matka.

Tämän kuultuani suorastaan hypähdin.

— Niin, Akseli, sellainen matka, joka on oppineen miehen veljenpojalle sopiva. On hyvä, että mies kunnostautuu jollakin suurella yrityksellä.

— No mutta Graüben, sinä et siis ollenkaan kiellä minua menemästä mokomalle matkalle?

— En, rakas Akseli, ja tulisinpa mielelläni sedän ja sinun seuraasi, jollen, tyttöraukka, olisi teille esteeksi.

— Puhutko totta?

— Aivan totta!

Ah! Te puoliset ja tytöt, te aina arvoitukselliset naissydamet! Koska olette ujoimmat kaikista olennoista, olette rohkeimmat! Järjellä ei ole kansanne mitään tekemistä. Tämä lapsi kehoitti minua ottamaan osaa tuollaiseen matkaan. Hän ei vähääkään säikähtänyt sellaista vaarallista yritystä. Hän pakotti minut siihen; minut, jota hän kumminkin rakasti!

Olin hämilläni ja, miksipä en sitä tunnustaisi, kovasti häpeissäni.

— Graüben, jatkoin minä, saammepa nähdä, puhutko huomenna samalla tavalla.

— Huomenna, rakas Akselini, puhun aivan samoin kuin tänäänkin.

Kuljimme eteenpäin, Graüben ja minä, käsityksin, mutta aivan äänettöminä. Olin uupunut kaikista päivän mielenliikutuksista.

— Kun oikein mietin, arvelin minä, on vielä pitkä aika heinäkuun 1 päivään, ja sitä ennen saattaa tapahtua monta seikkaa, jotka voivat parantaa setäni hänen himostansa matkustaa maan alle. Yö oli jo tullut, kun saavuimme kotitaloon Kuninkaankadun varrelle. Luulin tapaavani kotona kaikki rauhassa, setäni tapansa mukaan pitkällensä sängyssä ja Martan pyyhkimässä viimeistä pölyä ruokasalissa.

Mutta enpä ollut ottanut huomioon professorin maltittomuutta. Tullessamme oli hän parillaan huutamassa ja viittoilemassa keskellä suurta tavarajoukkoa, jonka kantomiehet juuri olivat tuoneet eteiseen; vanha palvelijattaremme ei tiennyt mihin pänsä pistää.

— No joudu nyt viimeinkin, Akseli, joudu kiireesti, sinä onneton mies! huusi setäni, niinpian kuin

oli kaukaa minut huomannut. Entäs matkalaukkusi, joka on kuntoon panematta, ja paperini, jotka ovat järjestämättä, ja minun tavarareppuni, jonka avainta en löydä, ja säärykseni, joita ei vielä ole tuotu!

Minä pysähdyin ällistyneenä. Ääneni tukahtui. Vaivalla sain änkytetyksi seuraavat sanat:

— Pitääkö meidän siis lähteä?

— Pitää kyllä, onneton poika, joka menet kävelylle sen sijaan, että olisit täällä.

— Matkalleko? sanoin taas heikolla äänellä.

— Niin kyllä, ylihuomenna kello yksi.

En jaksanut kuulla enempää, vaan pakenin yläkertaan pieneen kamariini.

Ei ollut epäilemistäkään! Setäni oli käyttänyt iltapäivän hankkiaksensa niitä tavaroita, jotka olivat tarpeelliset hänen matkallensa; eteinen oli täpötäynnä köysiportaita, solmuisia köysiä, tulisoihtuja, rautaisia kuokkia, matkapulloja y.m. — taakkaa kylliksi ainakin kymmenelle miehelle.

Seuraava yö tuntui inhoittavan ilkeältä. Aamulla varhain minua huudettiin. Olin lujasti päättänyt, etten avaisi oveani, mutta kuinka taisin vastustaa suloista ääntä, joka lausui: "Rakas Akselini?"

Tulin kamaristani ja luulin, että raukea näköni, kalpeuteni ja unettomuudesta punareunaiset silmäni liikuttaisivat Graüben'iä ja muuttaisivat hänen mielensä.

— Ah! rakas Akselini, sanoi hän, näen, että voit paremmin ja että olet rauhoittunut yöllä.

— Rauhoittunut! huusin minä ja syöksyin peilin eteen. Olin todellakin vähemmän surkean näköinen kuin luulinkaan. Se oli melkein uskomatonta.

— Akseli, sanoi Graüben, olen puhunut kauan holhoojani kanssa. Hän on rohkea tiedemies, jolla on suuri usko, ja muistathan, että hänen vertansa virtaa minunkin suonissani. Hän on kertonut minulle aikeensa, toiveensa ja miten hän uskoo saavuttavansa päämaalinsa; enkä epäile, ettei hän sitä saavuta. Oi Akselini! Kaunista on antautua kokonaan tieteelle! Mikä kunnia odottaa professoria; ja siitähän tulee osa hänen seuralaisellensa! Palattuasi, Akselini, olet hänen vertaisensa mies, vapaa puhumaan, vapaa toimimaan ja vihdoin vapaa — — —

Nuori tyttö keskeytti punastuen puheensa. Hänen sanansa herättivät jälleen rohkeuteni. Mutta en vielääkään tahtonut uskoa lähtöämme. Vein Graüben'in professori huoneeseen.

— Setä, sanoin minä, onko siis vakaasti päätetty, että me lähdemme?

— Mitä? Epäiletkö sitä?

— En, sanoin minä, etten vastustaisi häntä. Mutta tahtoisin kysyä teiltä, mikä pakottaa meidät lähtemään niin pian?

— Aika; aika, joka kulkee auttamattoman nopeasti.

— Mutta vastahan meillä on toukokuun 26 p. ja kesäkuun loppuun — — —

— Joutavia! Luuletko sinä, typerä ihminen, että niin pian päästään Islantiin? Jollet olisi juossut tiehesi niinkuin hullu, niin olisin vienyt sinut Liffender ja Kumppanin tanskalaiseen konttoriin, josta olisit saanut tietää, että Kööpenhaminan ja Reykjavikin välillä ei ole kuin yksi kulkuvuoro, joka kuukauden 22 päivänä.

— Noh?

— Noh? Jos viipyisimme kesäkuun 22 päivään, tulisimme liian myöhään nähdäksemme Scartarisen varjon siimestämässä Sneffelsiä; sentähden pitää meidän mennä niin pian kuin mahdollista Kööpenhaminaan päästäksemme siellä laivaan, joka vie meidät perille. Mene, laita matkalaukkusi kuntoon!

Tähän ei käynyt vastaaminen mitään. Menin taas kamariini. Graüben seurasi minua. Hän otti vaivakseen sulloa matkaani varten tarpeellisimmat tavarat pieneen matkalaukkuun. Hän ei ollut enemmän liikutettu, kuin jos olisi lähdetty huvimatalle Lyypekkiin tahi Helgolantiin; hänen pienet kätensä liikkuvat edes takaisin ilman mitään kiirettä. Hän keskusteli tyynesti ja selitti minulle järjellisimmät syyt matkaamme. Hän oli oikein ihastuttava, ja minä tunsin suuttuvani häneen. Välistä olin vähällä kiivastua, mutta hän ei ollut sitä huomaavinaanakaan, vaan jatkoi rauhallisesti hiljaista työtänsä.

Vihdoin oli viimeinen hihna matkalaukussani kiinni, ja minä menin alakerrokseen.

Tämän päivän kuluessa tuli tavarain tuojia yhä enemmän, eteiseen ilmestyi fysikaalisia kojeita, aseita ja sähkökoneita. Martta parka oli vallan ymmällä.

— Onko herra tullut hulluksi? kysyi hän.

Tein myöntävän liikkeen.

— Ja hän ottaa teidät mukaansa?

Sama liike.

— Mihin? kysäisi Martta.

Osoitin sormellani maan keskipistettä kohti.

— Alas kellariinko? parkaisi eukko.

— Ei, sanoin minä, syvemmälle toki.

Ilta tuli; en tiennyt kuinka pitkälle aika oli kulunut.

— Huomenna varhain, sanoi setä, määrällensä kello 6, lähdemme matkalle.

Kello 10 vaivuin vuoteelleni lopen väsyneenä. Yöllä kauhistukseni palasi. Koko yön uneksein pohjattomista syvyyksistä. Olin aivan kuin hulluna; olin tuntevinani professorin käden tarttuvan itseeni, laahaavan minua jälessään, tunsin itseäni vedettävän syvyyteen ja vaipuvani! Putosin äärettömien synkkyyksien pohjalle kiihtyvällä nopeudella, niinkuin ainakin avaruuteen viskatut esineet. Elämäni oli vain yhtä ainoata ääretöntä putoamista.

Kello 5 aamulla heräsin; olin väsynyt ja mielenliikutuksen uuvuttama. Menin ruokasaliin, jossa setäni jo ahmi suurella kiireellä. Katselin häntä tuntien kauhistusta. Mutta olihan edes Graüben siellä. En virkkanut mitään. En voinut ollenkaan syödä.

Kello kuuden aikaan kuulin kadulta rattaiden kolinaa: avarat vaunut tulivat viemään meitä Altonan asemalle; pian olivat setäni tavarat sovitettut vaunuihin.

— Entä sinun matkalaukkusi? kysyi setä minulta.

— Kyllä se on reilassa, vastasin vaisulla äänellä.

— Kanna se sitten joutuisasti alas, muuten on sinun syysi, jos myöhästymme junalta!

Nyt näin, että oli mahdotonta taistella kohtaloa vastaan. Menin kamariini, otin matkareppuni ja annoin sen luistaa portaita myöten alas, kiiruhtaen itse perässä.

Nyt jätti setäni talon "hallituksen ohjat" Graübenin käsiin, jolloin kaunis vierlantilainen tyttö pysyi yhtä vakavana kuin ennenkin. Hän suuteli setää, mutta ei sentään voinut pidättää kyyneliä tulemasta silmiinsä koskettaessaan poskipäitänä sulohuulillansa.

— Graüben! sanoin minä.

— Matkusta, rakas Akselini, matkusta! Nyt jätät morsiamesi, mutta palatessasi löydät puolisosi.

Minä painoin Graübenin rintaani vasten ja istuin vaunuihin. Martta ja nuori tyttö viittasivat meille viimeiset jäähyväiset, minkäjälkeen kuski huitaisi piiskallaan ja hevoset lähtivät täyttä laukkaa Altonaan vievää tietä myöten.

VIII

Altona, Hampurin varsinainen asema, on loppupäässä Kielin rautatietä, jota myöten meidän piti matkustaa Beltin rannoille. Ei viipynyt kahtakymmentä minuuttiakaan, ennenkuin jo olimme Holsteinin alueella.

Kello puoli seitsemän vaunut seisattuihin asemalle; setäni monilukuiset, paljon tilaa ottavat matkakapineet purettiin vaunuista, vietiin pois, punnittiin, merkittiin ja lastattiin tavaravaunuihin. Kello 7 olimme istumassa vastatusten samassa matkustajavaunussa. Höyrypilli vihelsi, juna lähti liikkeelle. Olimme matkalla.

Olinko nyt levollinen? En vielä. Raitis ulkoilma ja ikkunasta näkyvät maisemat, jotka nopeasti vilahtivat ohitse junan porhaltaessa eteenpäin, haihduttivat kuitenkin alakuloisuuttani.

Mitä professorin ajatuksiin tulee, niin ne tietysti olivat jo etempänä kuin tämä juna, joka kulki liian hitaasti tyydyttäkseen hänen maltittomuuttansa. Olimme kahden vaunussa, mutta emme puhuneet mitään. Setäni tutki taskujansa erittäin tarkasti, ja näin selvästi, ettei häneltä puuttunut mitään, mitä hän tarvitsi aikeittensa toimeenpanemiseen.

Muun muassa oli hänellä huolellisesti kokoon käännetty paperi, jossa oli Tanskan konsuliviraston merkki ja johon professorin ystävä, Tanskan konsuli herra Christensen oli kirjoittanut nimensä; tarkoituksena oli, että me Kööpenhaminassa sen paperin avulla helposti saisimme suosituskirjan Islannin kuvernöörille. Huomasinpa vielä tuon turmiollisen pergamentinkin hyvin kätkeytyneenä kirjalaukun salaisimpaan osaan. Sydämeni pohjasta kiroten koko pergamentin rupesin taas katselemaan maisemaa, joka suurimmaksi osaksi oli yksitoikkoista, mutaista ja hedelmätöntä tasankoa ilman erikoisemmin silmäänpiistäviä kohtia; se oli varsin sopivaa maata rautateiden rakentamiselle ja hyvin sovelias suorille linjoille, joista rautatieyhtiöt niin paljon pitävät. Mutta tämä yksitoikkoisuus ei ehtinyt käydä väsyttäväksi, sillä kolme tuntia lähtömme jälkeen juna seisattui Kielissä, parin askeleen päässä merestä.

Matkatavaramme merkittiin lähetettäväksi Kööpenhaminaan, meidän tarvitsematta pitää niistä huolta, mutta professori katseli silti levottomana, kun niitä muutettiin höyrylaivan lastiruumaan.

Kiireesssänsä setäni oli varannut aikaa niin runsaasti, että meille jäi kokonainen päivä liikaa. Höyrylaiva *Eleonora* lähti vasta seuraavana yönä. Seurauksena siitä oli yhdeksäntuntinen kuume, jolloin oppinut matkustajamme, joka oli herkkä suuttumaan, kiroili sekä höyrylaivan isäntiä että rautatien johtokuntaa ja hallitusta jotka sallivat sellaista väärinkäyttöä. Vähällä olin yhtyä samaan ääneen, kun hän rupesi hätyyttämään asiasta *Eleonoran* kapteenia ja tahtoi pakottaa hänet hetikohta silmänräpäystäkään viivyttelemättä, lämmittämään höyrykattilan. Kapteeni käski setäni mennä tiehensä.

Kielissä, niinkuin muuallakin, piti toki saada yksi päivä kulumaan. Kun olimme astuskelleet pitkin merenlahden viheriöitä rannikoita, jonka pohjukassa kaupunki on, ja kuljeksineet tuuheissa metsiköissä, jotka saavat kaupungin näyttämään risukimppuun rakennetulta linnunpesältä, ja

käveltyämme vielä ihailen huviloita, joissa jokaisessa oli vähäinen kylpyhuoneensakin, ja viimeiseksi marssittuamme kiroillen sinne tänne, kului lopultakin päivä kello kymmeneen iltasella.

Eleonoran savu tuprusi ilmaan, laivan kansi tärisi koneen jyskyttäessä; olimme laivassa, ja kummallekin oli tehty vuode sen ainoaan hyttiin.

Kun kello oli neljännestä yli kymmenen, heitettiin köydet irti, ja laiva lähti nopeasti halkomaan Ison-Beltin tummia laineita. Yö oli pimeä, tuuli jotenkin kovasti, ja laineet kohosivat korkeiksi; muutamia tulia näkyi rannalta; myöhemmin näkyi laineiden yli välkkyvä majakka, mutta en tiennyt, mikä se oli. Muuta en muista tältä ensimmäiseltä merimatkalta.

Kello 7 nousimme maihin Korsörissä, joka on pieni kaupunki Seelannin länsirannalla; siellä laivamatka loppui, ja lähdimme eteenpäin junalla, joka vei meidät yhtä aukean maan halki, kuin Holsteinin tasangot olivat. Meillä oli vielä kolmen tunnin matka Tanskan pääkaupunkiin. Setäni ei ollut ummistanut silmiänsä koko yönä, ja luulenpa, että hän maltittomuudessaan koetti potkia vaunuja kiivaampaan kulkuun. Viimein hän huomasi kaistaleen merta.

— Salmi! huusi hän.

Vasemmalla puolella meistä oli suuri rakennus, joka näytti olevan sairaala.

— Se on mielisairaala, selitteli joku matkatovereistamme.

— Hyvä, ajattelin minä, sehän on juuri sellainen laitos, jossa meidän pitäisi päättää maallinen vaelluksemme. Mutta olkoon tämä sairaala kuinka tilava hyvänsä, niin se on kumminkin liian pieni kaikelle professori Lidenbrockin hulluudelle.

Viimein kello 10 a.p. tulimme Kööpenhaminaan. Tavaramme asetettiin rattaille ja tuotiin mukanamme Phoenix-hotelliin Bred-Gaden varrelle; tähän kului puoli tuntia, sillä asema oli siihen aikaan kaupungin ulkopuolella. Setäni pukeutui sen jälkeen pikaisesti ja vei minut mukaansa kaupungille. Hotellin ovenvartija puhui saksaa ja englantia, mutta professori, joka taisi monta kieltä, kysyi häneltä selvällä tanskan kielellä, missä pohjoismaiden muinaismuseo oli, ja sai yhtä selvällä tanskan kielellä vastauksen.

Esimiehenä tässä omituisessa laitoksessa, johon oli koottu niitä ihmeellisiä esineitä, joiden avulla voi uudelleen sommitella maan historian ja olot kaikkine vanhoine menoinensa, kiviaseinensa, juomapikareinensa ja koristeinensa, oli oppinut professori Thomsen, Hampurissa olevan konsulin ystävä.

Sedälläni oli hänelle lämmin suosituskirje. Ylipäänsä oppinut mies vastaanottaa toisen oppineen jotenkin kylmäkiskoisesti, mutta tällä kertaa asia oli vallan toisin. Valmiina auttamaan tervehti professori Thomsen sydämellisesti sekä professori Lidenbrockia että hänen veljenpoikaansa. Tuskin tarvinnee mainita, että setäni varoi huolellisesti ilmaisemasta salaisuuttansa tuolle miellyttävälle museon johtajalle; hän sanoi vain, että meillä oli aikomuksena käydä Islannissa muka yleensä vain tieteen harrastajina.

Herra Thomsen antautui kokonaan meidän palvelukseemme, ja kuljimme laivasillalta toiselle etsien laivaa, joka olisi lähdössä Islantiin.

Toivoin, ettei löytyisi mitään keinoa päästä sinne, mutta ikävä kyllä ei niin käynyt. Pienen *Valkyyria*-nimisen kuunarin piti lähteä purjehtimaan Reykjavikiin kesäkuun 2 päivänä. Kapteeni Bjarne oli laivassa, ja hänen tuleva matkustajansa oli iloissansa puristaa hänen kätensä murskaksi. Oikeinpa tuo kelpo mies hämmästyti sellaisesta kädenlyönnistä. Hänestä oli Islantiin purjehtiminen vallan yksinkertainen asia, sillä sehän oli hänen ammattinsa. Setäni mielestä se oli jotakin erinomaisen ylevää, ja kapteeni käytti tätä hänen ihastustansa hyväksensä antaakseen meidän maksaa kaksinkertaisen matkarahan; mutta siitä emme niin paljon välittäneet.

— Tulkaa laivaan tiistaiamuna kello 7, sanoi kapteeni Bjarne pistettyänsä melkoisen joukon hopeakolikoita taskuunsa.

Kiitetyämme herra Thomsenia hänen suuresta avustansa palasimme hotelliin.

— Tämä käy hyvin, vallan hyvin! sanoi setäni. Mikä erikoinen onni, että sattumalta löysimme tämän lähtövalmiin laivan. Syökäämme nyt aamiaista, ja käykäämme siten kaupunkia katselemaan.

Menimme säännöttömälle aukealle torille, jonka nimi on Kongens Nytorv ja jossa oli tykkipatteri; sen kaksi pientä tykkiä ei voinut säikähdyttää ketään. Aivan lähellä, talossa N:o 5, oli ranskalainen ravintola, jota piti eräs Vincent-niminen kokki, ja siellä saimme oivallisen aamiaisen, josta maksoimme vain neljä markkaa hengeltä.

Sitten huvittelin kuin lapsi käyskennellen ympäri kaupunkia; setäni käytti ajuria eikä nähnyt mitään koko kaupungista, ei vähäpätöistä kuninkaallista palatsia, ei kaunista siltaa, joka on rakennettu seitsemännellätoista vuosisadalla museon kanavan poikki; ei Thorvaldsenin tavattoman suurta muistorakennusta, jonka seinät ovat ulkopuolelta koristetut epäonnistuneilla maalauksilla, vaikka se kuitenkin sisältää tämän kuvanveistäjän taideteokset; setäni ei nähnyt pientä Rosenborgin linnaa, joka on ihastuttavan somasti rakennettu puistoon, eikä sen kellotornia, joka on muodostettu neljän vaskisen lohikäärmeen yhteenkietoutuneista pyrstöistä; hän ei nähnyt valleilla suuria tuulimyllyjä, joiden pitkät siivet paisuivat kuin laivan purjeet tuulessa merellä.^[26]

Kuinka viehättäviä kävelymatkoja olisinkaan voinut tehdä kauniin vierlantilaisen tyttöni kanssa sille puolelle satamaa, missä kaksikantiset laivat ja fregatit hiljaa keinuivat laineilla pitkin Juutinrauman viheriöitä rantoja; keskellä näitä varjoisia lehdikköjä, joiden helmassa on piilossa

linnoitus, jonka tykit ojentavat suunsa piilipuiden oksien välitse!

Mutta hän oli kaukana poissa, Graüben raukkani, eikä minulla ollut toivoakaan saada nähdä häntä enää!

Vaikka setäni ei huomannutkaan näitä luonnonihania seutuja, niin hän kuitenkin hämmästyi suuresti nähdessään erään kirkontornin Amager-saarella, joka muodostaa lounaisen osan Kööpenhaminan kaupunkia.

Minä sain käskyn marssia sinnepäin, ja astuin siis pieneen höyryveneeseen, joka pysähtyi muutaman hetken kuluttua laivatokan satamaan. Kuljettuamme joitakin ahtaita katuja myöten, joilla työskenteli vankeja päällysmiestensä keppien komennon mukaan puettuina puoleksi keltaisiin, puoleksi harmaisiin housuihin, tulimme Vor-Frelzers-Kirke'n luo. Itse kirkossa ei ollut mitään erikoista. Mutta syynä siihen, että sen korkea torni herätti professorin huomiota, oli se, että tasakatosta alkaen sen huipun ympäri kohosivat kiertoportaot, joiden kierteet olivat paljaan taivaan alla.

— Nouskaamme ylös! sanoi setä.

— Minua pyörryttää! väitin vastaan.

— Sitä suurempi syy on sinulla nousta ylös, sillä pyörryttämiseen täytyy tottua.

— Mutta — — —

— Tule! sanon minä, älkäämme tuhlatko aikaa.

Minun täytyi totella. Vahti, joka asui kadun toisella puolella, antoi meille avaimen, ja aloimme kiivetä.

Setäni astui edelläni kevein askelin. Minä seurasin häntä peläten, sillä valitettavasti alkaa päätäni helposti huimata; minulla ei ole kotkan vakavuutta eikä sen lujia hermoja.

Niin kauan kuin olimme portailta tornin sisäpuolella, kävi kaikki hyvin, mutta sataviisikymmentä askelta noustuamme virtasi raitis ilma kasvoihini. Olimme päässeet tornin parvekkeelle, josta nuo ilmaan kohoavat portaot alkoivat; niitä suojelivat vähäiset kaiteet, ja yhä kapenevat porraslaudat näyttivät vievän taivaan äärettömään avaruuteen.

— En voi! vaikeroi minä.

— Oletko kenties pelkuri? Eteenpäin vain! komensi taipumaton professori.

Minun täytyi seurata häntä, pidellen kaiteesta kiinni niin hyvin kuin taisin. Raitis ilma ensin toinnutti ja virkisti minua; mutta kun tunsin tornin huojuvan tuulen puuskauksista, eivät jalkani tahtoneet kannattaa; kohta ryömin polvillani, sitten vatsallani; ummistin lopuksi silmäni ja tunsin ilkeän tyhjyyden tunteen.

Viimein setä tarttui kaulukseeni ja laahasi minut liki tornin huipussa olevaa palloa.

— Katso, sanoi hän, katso hyvin tarkoin ympärillesi. Täytyy totuttautua katsomaan syvyyksiin.

Avasin silmäni ja näin talot litistyneinä maahan kuin musertuneina pudottuaan alas. Yläpuolellani kulki hajanaisia pilviä, jotka näköharhan vuoksi näyttivät liikkumattomilta, jotavastoin torni, pallo ja minä itse olimme kulkevinamme ajatuksen nopeudella eteenpäin. Kaukana toisella puolella levisivät eteeni viheriät kedot, toisella puolella kimalteli meri auringon paisteessa. Juutinrauma kimalteli Helsingörin kohdalla; siinä näkyi joitakuuta valkoisia purjeita, jotka olivat ikäänkuin kalalokin siivet, ja sumun seasta idästäpäin siinti tuskin näkyvänä Ruotsin rannikko. Koko tämä äärettömän suuri näköala oli silmiäni edessä.

Minun täytyi nousta seisaalleni, seisoa suorana ja katsoa ympärilleni. Ensimmäinen pyörtymisen estämisharjoitus kesti tunnin. Kun setä salli minun laskeutua tornista, olivat jäseneni aivan jäykistyneet.

— Huomenna aloitamme uudelleen, sanoi professori.

Ja todellakin; tämä huimaava harjoitus uudistettiin viitenä päivänä; tahtoen tai tahtomattani edistyin suuresti "ylhäisten katselujen" taidossa.

IX

Lähtöpäivä koitti. Edellisenä iltana oli kohtelias herra Thomsen antanut meille suosituskirjeet Islannin maaherralle, kreivi Trampelle, piispan apulaiselle, herra Picturssonille ja Reykjavikin pormestarille Finsenille. Vastalahjaksi setäni pudisti mitä pontevimmin hänen kättänsä.

Kesäkuun 2 p:nä kello kuusi aamulla olivat kallisarvoiset matkakapineemme laivassa. Kapteeni vei meidät melko ahtaisiin hytteihimme.

— Onko meillä purjetuuli? kysyi setäni.

— On, ja hyvä, vastasi kapteeni Bjarne, se on kaakkoinen. Me pääsemme satamasta merelle täysin purjein.

Muutaman hetken kuluttua kuunari oli lähtövalmis ja kiiti täysin purjein ulos satamasta. Tunnin kuluttua näytti Tanskan pääkaupunki vaipuvan kaukaiseen laineisiin, ja *Valkyyria* purjehti läheltä rannikkoa Helsingörin kohdalla. Olin liikutettu ja odotinpa näkeväni Hamletin haamun

harhailevan tuon linnan historiallisesti muistettavilla valleilla.

— Ylevä haaveksija! sanoin itsekseni, sinä kyllä antaisit meille suostumuksesi! Kenties seuraisit merta etsiäksesi maan keskipisteestä selitystä ikuiseen epäilykseen?

Mutta noilla vanhoilla muureilla ei näkynyt ketään. Sitäpaitsi linna on paljoa nuorempi kuin mainittu Tanskan urhokas prinssi. Nyt se on Juutinrauman kapeimman kohdan vartion komeana asuntona; tästä purjehtii ohitse vuosittain viisitoistatuhatta laivaa.

Kronborgin linna katosi pian sumuun, samoin Ruotsin puolella kohoava Helsingborgin torni; kuunarimme kallisteli hiukan tuulessa Kattegatilla.

Valkyyria oli hyvä purjehtija, mutta purjelaivassa ei koskaan tiedä edeltäkäsän, kuinka matka sujuu. Aluksemme purjehti Reykjavikiin lastinansa hiiliä, talouskapineita, saviastioita, villavaatteita ja viljaa. Viisi miestä, kaikki tanskalaisia, oli kylliksi laivaa hortelemaan.

— Kuinka kauan matka kestää? kysyi setäni kapteenilta.

— Noin kymmenen päivää, vastasi tämä, jollemme kohtaa kovia luodetuulia Fär-saarien kohdalla.

— Ettehän pelänne mitään pitempää viivyketä.

— En, herra professori, olkaa huoleti, kyllä me perille pääsemme.

Iltapäivällä kuunari sivuutti Skagenin niemen, Tanskan pohjoisimman kohdan, kulki yöllä Skagerrakin halki, purjehti Norjan äärimmäisen niemen Cap Lindesnaesin ohi ja laski Pohjanmerelle.

Kaksi päivää sen jälkeen alkoi Skottlannin rannikko siintää Peterheadin kohdalta, ja *Valkyyria* kääntyi Fär-saaria kohti kulkien Orkney- ja Shetlannin saarien välitse. Kohta huuhtelivat Atlantin valtameren aallot kuunariamme; sen täytyi risteillä pohjoistuulta vastaan, ja se pääsi töin tuskin Fär-saarille. Kesäkuun 8 päivänä tuli näkyviin itäisin näistä saarista, ja siitä alkaen piti kapteeni suoraa suuntaa Cap Portlandia kohti, joka on Islannin etelärannalla.

Matkalla ei sattunut mitään erikoisen tärkeätä. Kohtalaisen hyvin pidin puoleni meritautia vastaan; setäni sitä vastoin oli kaiken aikaa kipeänä, mistä hän oli varsin harmissaan mutta vielä enemmän häpeissänsä.

Hän ei siis voinut saada mitään tietoja kapteeni Bjarnelta Sneffels-vuoresta, kulkuneuvoista ja tavarankuljetuksen helppoudesta; hänen täytyi jättää nämä kyselemiset siksi, kunnes tulisimme perille. Niin hän kulutti aikansa pitkällensä hytissään, jonka seinät natisivat laivan kovasti kiikkuessa. Täytyy myöntää, että setäni itse oli suureksi osaksi ansainnut kohtalonsa.

Kesäkuun 11 päivänä saatoimme määrätä Cap Portlandin aseman. Ilma oli silloin selkeä, niin että voimme nähdä Myrdalin Jokulin,^[27] joka kohoaa sen yläpuolella.

Valkyyria pysytteli tarpeellisen matkan päässä rannasta kulkien pitkin sitä länteen päin suuren valas- ja haikalaparven halki. Kohta näkyi mahdollottoman suuri kallioholvi, jonka lävitse meri syöksi hirveällä pauhinalla. Vestmanin saaret näyttivät nousevan valtamerestä ikäänkuin hajalleen kylvetyt luodot kiiltävällä pinnalla. Siitä lähtien kynti kuunari ulompana meren selkää päästäkseen hyvän matkan päässä Cap Reykianaesin ympäri, joka muodostaa Islannin läntisimmän niemekkeen. Ankara merenkäynti esti setääni nousemasta laivan kannelle ihaillemaan näitä syvään uurrettuja lounatuulen pieksämiä rannikoita.

Neljäkymmentäkahdeksan tuntia myöhemmin, kun kuunari oli ollut pakotettu kokoon kääntyin purjein pakenemaan myrskyä, näkyi idästäpäin merkkikumpu Skagen'in niemeltä,^[28] jonka vaaralliset karit ulottuvat kauaksi merelle. Islantilainen luotsi tuli laivaan, ja kolmea tuntia myöhemmin *Valkyyria* laski ankkurinsa Reykjavikin edustalle Faxa-vuonoon.

Professori tuli vihdoinkin esiin hytistänsä hyvin kalpeana ja uupuneena, mutta yhtä innokkaana, ja hänen silmissänsä oli tyytyväinen katse.

Kaupungin väestö kokoontui satamaan, sillä jokaista heistä huvitti laivan tulo, kun he tiesivät, että kullakin oli siitä saamista.

Sedällä oli kiire päästä pois veden päällä uiskentelevasta vankilastansa tahi pikemmin sairashuoneestansa. Mutta ennenkuin hän lähti kuunarin kannelta, vei hän minut laivan kokkaan osoittaen sormellaan korkeaa vuorta lahden pohjoisrannalla; vuorella oli kaksi huippua, se oli kaksoiskeilan muotoinen ja ikuisen lumen peittämä.

— Sneffels! huusi hän, Sneffels!

Viitaten minua olemaan ehdottomasti vaiti hän astui sen jälkeen venheeseen, joka odotti meitä. Minä seurasin häntä, ja kohta sen jälkeen laskimme jalkamme Islannin kamaralle.

Heti sen jälkeen tuli saapuville hyväluontoisen näköinen mies kenraalin puvussa; hän oli saaren korkein virkamies, maaherra kreivi Trampe omassa persoonassaan. Professori älysi kohta, kuka tämä mies oli; hän jätti siis maaherralle Kööpenhaminasta saadut suosituskirjeensä, ja heidän kesken sukeutui tanskan kielellä lyhykäinen keskustelu, josta minä hyvin ymmärrettävistä syistä en käsittänyt mitään. Mutta seurauksena tästä keskustelusta oli, että kreivi Trampe tarjoutui auliisti auttamaan professori Lidenbrockia.

Pormestari Finsen, joka pukunsa puolesta oli yhtä sotaisia kuin maaherrakin mutta luonteeltaan ja ammattinsa puolesta myös yhtä rauhallinen, vastaanotti setäni varsin kohteliaasti.

Mitä tulee piispan apulaiseen, herra Picturssoniin, niin hän oli juuri piispallisella paimenmatkalla saaren pohjoispiirissä, joten meille ei oltu suotu kunniaa päästä hänen tuttavuuteensa. Sitävastoin tulimme tuntemaan Reykjavikin koulun luonnontieteen opettajan, herra Fridrikssonin,

jonka apu oli meille varsin tervetullut; hän oli sangen miellyttävä mies. Tämä nöyrä oppinut osasi puhua ainoastaan islannin kieltä ja latinaa; hän tarjosi heti minulle apuansa Horatiuksen kielellä ja tunsin kohta, että me olimme syntyneet ymmärtämään toisiamme. Hän olikin todella ainoa ihminen, jonka kanssa taisin vaihtaa sanoja Islannissa ollessani.

Niistä kolmesta huoneesta, jotka hänellä oli talossansa, antoi tuo erinomainen mies kaksi meidän haltuumme, ja pian majoituimme sinne kapineinemme, joiden paljoudesta kelpo Reykjavikiläiset jokseenkin suuresti ällistyivät.

— Noh, Akseli! sanoi setäni, kaikki käy hyvin, vaikein tehtävä on jo suoritettu.

— Mitä, vaikeinko? ihmettelin minä.

— Epäilemättä! Nythän ei tarvitse muuta kuin laskeutua alaspäin!

— Jos niin arvelette, niin olette oikeassa; mutta kun on laskeuduttu, alas, pitää myös nousta ylös, luulen ma.

— Oh! Siitä minä vähät! Maltapas! Älkäämme hukatko kallista aikaa. Menen kirjastoon. Ehkä siellä on jokin Saknussemmin käsikirjoitus; ja olisinpa varsin iloissani, jos saisin siitä jotakin neuvoa.

Menin ulos ja kuljeksin sinne tänne mihin sattui. Eipä olisikaan ollut helppoa joutua yksityisiin Reykjavikin kaduilla; minun ei siis tarvinnut kysyä keneltäkään tietä, jotapaitsi sellainen pelkin viittauksin tehty kysymys olisi saattanut aiheuttaa minulle monta erehdyistä.

Kaupunki on jokseenkin matalalla ja suoperäisellä maalla kahden kukkulan välissä. Äärettömän suuri laavakerros peittää maan toisella puolella viettäen loivasti aina mereen asti. Toisella puolella on lavea Faxa-vuono, jossa *Valkyyria* oli tällä kertaa ankkurissa ja jota Sneffelsin suuri lumitunturi rajoittaa pohjoisessa. Tavallisesti tapaa täällä satamassa englantilaisia ja ranskalaisia kalastuspäälysmiehiä, mutta tällä kertaa he olivat saaren itäpuolella virkatoimissaan. Reykjavikin pisin katu kulkee samansuuntaisena meren rannan kanssa; sen varrella asuvat kaikki kauppiat mökeissänsä, jotka ovat rakennetut hirsistä ja maalatut punaisiksi; toinen katu, joka on lännempänä, viepi pienelle järvelle, jonka rannalla on piispan talo.

Pian olin kiivennyt näitä kivisiä ja synkkiä teitä myöten ylös; välistä näin kitukasvuista heinäa, joka oli kuin paljosta pidosta vaalentunut vanha villainen paita; toisaalla oli hiukan puutarhan tapaista, jonka vähäiset kasvit, peruna, kaali ja vuohenkaali, olisivat varsin hyvin soveltuneet kääpiöiden pöydälle; lisäksi jokunen surkastunut kukkanen koetti tavoittaa edes muutaman auringonsäteen.

Viimeksimainitun kadun päästä löysin yhteisen hautausmaan, joka oli avara ja multavallin ympäröimä. Muutaman askeleen päässä sieltä oli kuvernöörin asunto, joka oli huono hökkeli verrattuna Hampurin raatihuoneeseen, mutta täydellinen palatsi muun Islannin väestön asuntojen rinnalla.

Pienen järven ja kaupungin välillä kohosi kirkko, rakennettuna protestanttisen tyylin mukaan kalkkikivistä, jonka lohkomisesta tulivuoret itse pitivät huolen; sen punainen tiilikatto oli selvästi hajoamaisillaan ankarain länsituulien kynsissä hartaiden kirkkossakävijöiden suureksi mielipahaksi.

Likeisellä kummulla huomasin oppilaitoksen, joss, kuten myöhemmin sain isännältämme tietää, opetettiin heprean, englannin, ranskan ja tanskan kieltä; neljää kieltä, joista suureksi häpeäkseni en ymmärtänyt sanaakaan. Olisin ollut ihan viimeinen koulun neljästäkymmenestä oppilaasta, enkä olisi ollut kelvollinen asumaa heidän kanssaan niissä ahtaissa kammioissa, joissa heikoimmat ensimmäisestä yöstä alkaen olivat tukehtumaisillaan.

Kolmessa tunnissa olin kuljeksinut sekä kaupungin että ympäristönkin läpi. Ympäristö kokonaisuudessaan näyttää omituisen synkältä. Ei puuta, ei kasvullisuutta sanottavasti. Kaikkialla teräviä kulmia ja tulen muodostamia kallioita. Islantilaiden asumukset ovat tehdyt maasta ja turpeista; seinät ovat kaarretut sisäänpäin, ja koko talo on melkein pelkkää kattoa. Mutta nämä katot ovat verraten reheväkasvuisia niittyjä, joilla kasvaa pitkää ruohoa, sillä huoneen lämpö kasvattaa sitä; tämä ruoho korjataan tarkkaan heinänteon aikana, sillä muuten kotieläimet söisivät sen suuhunsa näiltä viheriöitsevilta katoilta.

Kävellessäni kohtasin vain vähän asukkaita. Palatessani kauppakadulle oli suurin osa väestöstä kuivaamassa, suolaamassa ja panemassa tynnyreihin kapakalaa, joka on saaren tärkein vientitavara. Miehet näyttivät olevan vahvoja ruumiiltaan, mutta muuten kömpelöitä, vaaleaverisiä germaaneja; heidän syvämielteisestä katsannostaan saattoi otaksua, että he tunsivat olevansa kuin ulkopuolella ihmiskuntaa, maanpakolaisraukkoja, karkoitettuja tähän jäämaahan, jonka luonto olisi paremmin soveltunut eskimoille. Turhaan etsin hymyä heidän kasvoiltaan; joskus he tosin naurahtivat kutistaen jotenkin väkinäisesti kasvolihasiaan, mutta eivät koskaan hymyilleet. Heidän pukunansa oli mustasta villavaatteesta kehnosti tehty takki, joka skandinaavisissa maissa tunnetaan nimellä "sarka", sen lisäksi leveälierinen hattu, punajuovaiset housut ja jalassa kengäntapaisiksi käännetyt nahkakappaleet.

Vaimot, joiden katse oli surullinen ja nöyrä ja joiden ulkonäkö oli jokseenkin miellyttävä, vaikka eloton, olivat puetut sarkaisiin liiveihin ja hameisiin; tytöillä oli palmikoidun tukkansa verhona pieni kudottu myssy, jotavastoin naimisissa olevilla naisilla oli päässä kirjava huivi, jonka päällä oli jonkinlainen valkoisesta vaatteesta tehty koriste.

Kun pitkän matkan näin kuljettuani palasin herra Fridrikssonin taloon, oli setäni jo siellä isäntämme seurassa.

X

Päivällinen oli valmis, ja professori Lidenbrock kävi siihen ahnaasti käsiksi, sillä hänen pakollinen paastonsa laivalla oli enentänyt hänen ruokahaluansa, joka muutoinkin luonnostaan oli sangen hyvä. Ateria, joka oli paremmin tanskalainen kuin islantilainen, ei ollut missään suhteessa merkillinen; mutta isäntämme, joka oli enemmän islantilainen kuin tanskalainen, johdatti mieleeni vanhan ajan kestiystävyyden sankarit, sillä selvästi huomasi, että meitä pidettiin hänen huoneessansa tärkeämpinä henkilöinä kuin häntä itseään.

Keskusteltiin maan omalla kielellä, johon setäni lisäsi saksaa ja herra Fridriksson latinaa, jotta minäkin ymmärtäisin sitä. Puhuttiin tieteellisistä kysymyksistä, kuten tiedemiehen sopii; mutta professori noudatti lauseissansa mitä suurinta varovaisuutta käskien silmäyksillään minun pysyä visusti vaiti oikeistamme.

Heti alussa Fridriksson kysyi sedältäni hänen tutkimuksiensa menestystä kirjastossa.

— Teidän kirjastonne! vastasi professori, siinähan on vain vaillinaisia kirjoja melkein tyhjiillä hyllyillä.

— Mitä? huudahti Fridriksson; meillä on kahdeksantuhatta nidosta, joista useat ovat kallisarvoisia ja harvinaisia, vanhalla skandinaivialaisella kielellä kirjoitettuja teoksia; sitäpaitsi meillä on kaikki kirja-uutuudet, mitkä Kööpenhaminassa vuosittain ilmestyvät.

— Missä ovat sitten nuo kahdeksantuhatta nidosta? Minä puolestani — — —?

— Oh, herra professori, ne ovat luettavina ympäri maata. Vanhalla jääsaarellamme on ihmisillä lukuhalua. Täällä ei ole ainoaakaan vuokraajaa eikä kalastajaakaan, joka ei osaisi lukea ja joka ei lukisi. Me islantilaiset ajattelemme, että sen sijaan, että kirjat lahoaisivat rautaristikon takana niiden tarkoituksena pikemmin on kuluu lukijoiden käsissä. Senpätähden nämä kirjat kulkevatkin kädestä käteen ja kuluvat, niitä luetaan yhä uudelleen, ja usein tapahtuu, etteivät ne palaa paikallensa ennenkuin vuoden tahi parin kuluttua.

— Ja sillävälän, vastasi setäni toivossaan pettyneenä, muukalaiset — — —

— Niin, kukapa sitä voi auttaa! Muukalaisilla on omat kirjastonsa, ja meidän maanmiehemme tarvitsevat etupäässä valistusta. Sanon vieläkin: lukemisen halu on islantilaisella veressä. Jo vuonna 1816 me perustimme tieteellisen seuran, joka yhä edistyy; muukalaiset oppineet pitävät kunniana päästä sen jäseneksi; se painattaa kirjoja kansalaistemme opetusta varten ja tekee maallemme todellista hyötyä. Jos te, herra professori, suvaitsette ruveta sen kirjeenvaihtajajäseneksi, niin tuotatte meille sangen suuren mielihyvän.

Setäni, joka jo ennestään oli jäsenenä noin sadassa eri tiedeseurassa, vastaanotti tarjouksen kohteliaasti, mikä suuresti miellytti herra Fridrikssonia.

— Olkaa hyvä, jatkoi tämä, ja mainitkaa minulle ne kirjat, joita haluaisitte saada kirjastostamme; ehkä voisin antaa teille jotakin tietoa niistä?

Katsahdin setääni; hän epäili, vastaisiko tähän tarjoukseen, joka näin suorastaan kosketti hänen aiettaan. Mutta muutaman silmänräpäyksen kuluttua hän päätti puhua.

— Herra Fridriksson, hän sanoi, olisin tahtonut tietää, onko teillä kirjastossanne vanhojen kirjojen joukossa Arne Saknussemmin teoksia?

— Arne Saknussemm! vastasi Reykjavikin professori, varmaan tarkoitatte tuota oppinutta miestä, joka eli kuudennelatoista vuosisadalla, oli yht'aikaa suuri luonnontutkija, suuri alkemisti ja mainio matkustaja?

— Aivan niin.

— Joka oli Islannin kirjallisuuden ja tieteiden loistava tähti?

— Kuten sanotte.

— Kaikkia muita etevämpi mies?

— Sen myönnän.

— Ja jonka rohkeus oli yhtä suuri kuin hänen neronsakin?

— Huomaan, että tunnette hänet hyvin.

Setäni oli ylenmäärin iloissaan, kun kuuli näin puhuttavan sankaristansa, ja hänen silmänsä loistivat ihastuksesta.

— No, kysäisi hän, entäs hänen teoksensa?

— Oi! Hänen teoksiansa meillä ei ole.

— Mitä! Islannissako?

— Niitä ei ole missään, sillä Arne Saknussemmin syytettiin kerettiläisyydestä ja hänen teoksensa poltettiin Kööpenhaminassa v. 1573.

— Varsin hyvin! Oivallista! huusi setäni, luonnontieteen professorin suureksi hämmästykseksi.

— Mitä tarkoitatte? hän kysyi.

— Nyt tulee kaikki ilmi, olen ollut oikeassa, asia on selvä, ja nyt ymmärrän, miksi Saknussemm

ahdistettuna, pakotettuna salaamaan neronsa keksinnöitä, on käsittämättömään kryptogrammaan kätkenyt salaisuuden — — —

— Minkä salaisuuden, kysyi Fridriksson innokkaasti.

— Salaisuuden, joka — — — josta — — — vastasi setäni änkyttäen.

— Oletteko kenties löytänyt jonkin hänen kirjoituksensa? kysäisi isäntämme.

— Ei! lausuin vain arvelun.

— No hyvä! vastasi Fridriksson, joka oli niin kohtelias, ettei ruvennut enempää utelemaan huomattessaan vieraansa hämilläänolon. Toivon, ettette lähde pois saareltamme tutkimatta sen kivennäisrikkauksia.

— Se on tietty, vastasi setäni, mutta tulenpa jotenkin myöhään; onhan täällä ollut tutkijoita jo ennenkin, vai kuinka?

— On kyllä, herra professori; voin mainita herrojen Olafsenin ja Povlsenin työt,^[29] tehdyt kuninkaan käskystä, Troilin tutkimukset, herrojen Gaimardin ja Robertin tieteellisen lähetysmatkan ranskalaisella *La Recherche*^[30] korvetilla, sekä viimeiseksi niiden oppineiden miesten havainnot, jotka olivat *La Reine Hortense*-nimisellä fregatilla; ne ovat suuresti edistäneet Islannin tuntemista. Mutta uskokaa minua, paljon on vielä tutkimatta.

— Niinkö luulette? kysyi setäni suopean näköisenä koettaen salata silmiensä loistoa.

— Niin! Kuinka monta vuotta, jäätikköä ja tulitunturia täällä onkaan tutkittavana, jotka eivät vielä ole tunnettuja! Eikä tarvitse mennä kauaksikaan: näettehän tuon vuoren, joka kohoaa taivaan rannalla? Se on Sneffels.

— Ahaa! sanoi setäni, vai Sneffels. — Niin, merkillisimpiä tulivuoria, mitä on; sen aukkoa on harvoin tutkittu.

— Kenties se on sammunut?

— Se on sammunut viisisataa vuotta sitten.

— No hyvä! sanoi setäni, joka hurjasti koetti puristaa säärensä tiukasti ristiin, ettei hyppäisi korkealle ilmaan; minä haluaisin aloittaa geologiset tutkimuksen tästä Seffel — — — Fessel — — — mikä se taas olikaan?

— Sneffels, oikaisi kohtelias Fridriksson. Tämä osa keskustelua puhuttiin latinaksi, joten minä ymmärsin kaiken. Töin tuskin saatoin pysyä totisena, kun näin setäni yritykset hillitä iloansa, joka pyrki nousemaan yli äyräiden, ja kun hän koetti näyttää maailman tietämättömimmältä ihmiseltä.

— Teidän tietojenne johdosta, hän sanoi, minä teen päätökseni. Me koetamme siis nousta tälle Sneffels-vuorelle, ehkäpä tutkia sen aukkoakin!

— Valitan, vastasi Fridriksson, että ammattini ei salli minun lähteä kotoani, muuten olisi minulle ollut suureksi hyödyksi ja huviksi saada seurata teitä.

— Ah, ei, ei, vastasi setäni innokkaasti, emme tahdo olla kenellekään haitaksi, herra Fridriksson, kiitän teitä sydämestäni. Teidänlaisenne oppineen miehen läsnäolo olisi meille ollut suureksi hyödyksi, mutta virkanne kutsuu teitä.

Luulenpa, ettei isäntämme islantilaisen sielunsa viattomuudessa huomannut setäni suurta teeskentelyä.

— Hyväksyn täydellisesti, herra professori, sanoi hän, päätöksenne aloittaa tutkimuksenne tästä tulivuoresta, sillä siellä teillä on tilaisuus tehdä runsaasti mielenkiintoisia havaintoja. Mutta sanokaapas, miten aiotte päästä Sneffelsin niemimaaalle?

— Meritse, lahden yli, sehän on lyhyin tie.

— Epäilemättä, mutta sitä on mahdoton kulkea.

— Minkätähden?

— Sentähden, ettei meillä Reykjavikissa ole ainoatakaan venhettä.

— Tuhat tulimmaista!

— Täytyy matkustaa maata myöten pitkin rannikkoa; se on pitempi, mutta hauskeampi matka.

— No hyvä! Hankin itselleni matkaoppaan.

— Tiedän siihen toimeen sopivan henkilön.

— Onko hän älykäs mies?

— Oikein älykäs; hän on siltä niemeltä kotoisin. Hän on taitava haahkatelkän pyytäjä; tulette olemaan tyytyväinen häneen. Hän puhuu sujuvasti tanskan kieltä.

— Milloin saan tavata häntä?

— Huomenna, jos haluatte.

— Miksi ei jo tänään?

— Sentähden, ettei hän tule tänne ennenkuin huomenna.

— Huomenna siis, sanoi setäni huoaten.

Tämä tärkeä keskustelu loppui kohta senjälkeen siten, että saksalainen professori lausui

sulimmat kiitoksensa islantilaiselle. Aterioidessa oli setäni saanut tietää useita tärkeitä seikkoja, muun ohessa Saknussemmin elämäntarinan ja syyn, miksi hän kätki keksintönsä kummalliseen kirjoitukseen; sen lisäksi hän sai tietää, ettei isäntämme seuraisi meitä matkallamme ja että me huomisesta päivästä alkaen saisimme matkaoppaan mukaamme.

XI

Iltasella kävelin vähän aikaa pitkin Reykjavikin rantoja ja palasin aikaiseen, laskeusin levolle sänkyyni, joka oli tehty paksuista laudoista, ja nukuin kohta sikeästi.

Herätessäni kuulin setäni puhuvan innokkaasti viereisessä huoneessa; nousin heti, ja kiiruhdin hänen luoksensa.

Hän keskusteli tanskankielellä rotevan, vantteran nuoren miehen kanssa, joka näytti olevan erittäin väkevä. Hänen päänsä oli hyvin iso ja hänen silmissänsä, jotka mielestäni olivat älykkään näköiset, oli unelias katse; hänen pitkä tukkansa, jota Englannissa olisi sanottu punaiseksi, valui hänen voimakkailla hartioillensa. Tämän saarelaisen liikkeet olivat notkeat, mutta hän liikkui vain vähän käsiänsä, niinkuin sellainen henkilö, joka ei osaa tahi ei tahdo viittailla. Hän näytti hiljaiselta ja levolliselta, mutta ei välinpitämättömältä. Hänestä huomasin, ettei hän pyytänyt mitään muilta, että hän teki työtä oman mielensä mukaan, ja että hänen käsityksensä maailmanmenosta ei sallinut kummeksimista eikä levottomuutta. Nämä islantilaisen luonnonlaadun ominaisuudet huomasin siitä tavasta, miten hän kuunteli puhetoverinsa kiihkeätä sanatulvaa. Hän seisoikin käsivarret ristissä liikkumattomana setäni innokkaasti puhuessa ja viittailla jos jollakin tavoin; tahtoessaan vastata kieltävästi hän vain pudisti päätään ja myöntääksensä hän vain nyökkäsi, mutta nämä liikkeet olivat niin vähäiset, että hänen pitkä tukkansa tuskin liikahti. Hän oli oikein saita, kun oli kysymyksessä liikuntojen säästäminen.

Nähdessäni tämän miehen en suinkaan olisi aavistanutkaan, että hän oli metsästäjä; tosin ei otus olisi häntä säikähtänyt, mutta käsittämätöntä oli silti, kuinka hän voi saavuttaa sen?

Tämä selvisi, kun Fridriksson selitti minulle, että tuo rauhallinen mies pyysi vain haahkatelkkiä, joiden untuvat ovat saaren suurin rikkaus. Haahkan untuvien kokoamiseen ei tarvitakaan paljon liikkuvaisuutta.

Kesän alkupäivinä alkaa haahkatelkkä tehdä pesänsä rantakallioiden väliin niiden kaitaisten vuonojen rannoille, jotka halkovat Islannin rannikoita. Kun pesä on tehty, sisustaa lintu sen hienoilla höyhenillä, joita se nyhtää rinnastaan. Kohta sen jälkeen tulee linnustaja tahi oikeammin kauppias, ja ottaa pois untuvat pesästä, jolloin lintu alkaa työnsä uudelleen; kun naaras on repinyt kaikki untuvansa, tulee koiraksen vuoro. Mutta koska tämän suuremmilla ja kovemmilla höyhenillä ei kaupassa ole suurta arvoa, ei linnustaja enää otakaan pois poikien alustaa; pesä siis tulee valmiiksi, naaras munii munansa, pojat syntyvät ja seuraavana vuonna alkaa taas haahkanuntuvien saanti.

Koska haahkatelkkä ei valitse asuinpaikaksensa jyrkkiä kallioita, vaan tasaisia ja sellaisia, joille se helposti pääsee, niin islantilainen linnustaja saattaa hoitaa ammattiansa ilman suurta ponnistusta. Hän on maamies, joka ei kylvä eikä leikkaa eloansa, vaan kokoaa sen vain.

Tämän totisen, hitaan ja harvapuheisen miehen nimi oli Hannu Bjelke, ja hän tuli palvelukseemme Fridrikssonin puoltosanan perusteella. Hän oli tuleva matkaoppaamme; hänen käytöstapansa oli kummallinen vastakohta setäni käytökselle.

Kuitenkin he sopivat hyvästi kaupoista. Ei kumpikaan pitänyt lukua hinnasta, toinen oli valmis vastaanottamaan, mitä hänelle tarjottiin, toinen altis antamaan, mitä vaadittiin. Ei milloinkaan ole kauppaa helpommin tehty.

Sopimus oli, että Hannu sitoutui viemään meidät Stapi-nimiseen kylään, Sneffels-niemen etelärannalle, liki tulivuoren juurta. Maamatkaa oli noin kaksikolmatta penikulmaa, setäni arvelun mukaan parin päivän matka.

Mutta kun hän sai tietää, että oli kysymys tanskalaisista penikulmista, joissa on neljäkolmatta tuhatta jalkaa, piti hänen antaa perään laskuissansa, ja, huonoihin teihin katsoen, laskea matkaan seitsemän tahi kahdeksan päivää.

Setäni saisi käytettäväkseen neljä hevosta, kaksi hänelle ja minulle ratsuiksi ja kaksi kantamaan tavaroitamme. Hannu kulkisi tapansa mukaan jalkaisin. Hän tunsikin täydellisesti tämän osan rantamasta ja lupasi viedä meidät lyhyintä tietä.

Hänen palveluksensa ei loppuisi tultuamme Stapi-kylään, vaan kestäisi se koko sen ajan, minkä setäni tarvitsi tieteellisiin tutkimusmatkoihinsa; hänellä oli palkkaa kolme taaleria viikossa. Mutta välttämättömäksi ehdoksi määrättiin nimenomaan, että tämä summa maksettaisiin hänelle joka lauantai-ehtona.

Lähtöpäivä määrättiin kesäkuun 16 päiväksi. Setäni tahtoi antaa linnustajalle käsirahaa, mutta tämä epäsi sen yhdellä ainoalla sanalla.

— Jäljestäpäin, hän sanoi, ja professori tulkitsi tämän heti minulle.

Kun sopimus oli tehty, meni Hannu heti pois.

— Oivallinen mies, sanoi setäni, mutta hän tuskin ymmärtää sitä kummallista tehtävää, joka hänellä on edessä.

— Hän siis seuraa meitä aina — — —.

— Niin, Akseli, aina maan keskipisteeseen saakka.

Vielä oli jäljellä neljäkymmentäkahdeksan tuntia, jotka minun piti suureksi harmikseni käyttää valmistuksiin; panimme kaiken kykymme liikkeelle sovittaaksemme kaikki tavarat parhaiten, tieteelliset kojeet toiseen, aseet toiseen paikkaan, työkalut yhteen nippuun ja ruokatavarat toiseen.

Tieteelliset kojeemme olivat:

1:ksi. Sata-asteinen Egelin lämpömittari, viivoitettu sataanviiteenkymmeneen asteeseen, mikä mielestäni oli joko liian paljon tahi liian vähän: liian paljon, jos lämpö kohoaisi niin korkealle, jossa tapauksessa tulisimme keitetyiksi; liian vähän, jos piti mitata kuumien lähteiden tai muiden sulien aineiden lämpöä.

2:ksi. Manometri eli ilman paineen mittari, jolla voitiin mitata suurempaa painetta kuin ilman paine meren pinnan kohdalla. Tavallinen ilmapuntari ei todella olisikaan riittänyt, sillä ilman paine tietysti lisääntyisi samassa suhteessa kuin laskeutuisimme maan pinnan alle.

3:ksi. Geneveläisen Boissonnas nuoremman tekemä kronometrikello, tarkoin asetettu Hampurin puolipäiväpiirin mukaan.

4:ksi. Kaksi inklinationi- ja deklinationi-kompassia.

5:ksi. Yökiikari.

6:ksi. Kaksi Ruhmkorffin konetta, jotka sähkövirran voimasta kehittivät tasaisen ja riittävän valon; kojeen saattoi kantaa mukanaan.^[31]

Aseinamme oli kaksi kivääriä Purdley Moore ja Kumppanien tehtaasta sekä kaksi Coltin revolveripistoolia. Mitähän varten näitä aseita otettiin mukaan! Eihän luullakseni tarvinnut pelätä villi-ihmisiä eikä petoeläimiäkään? Setäni piti yhtä tarkan huolen aseistaan kuin tieteellisistä kojeistaankin, erittäinkin pumpuliruudista, joka ei pahene kostumisesta ja on paljoo voimakkaampaa kuin tavallinen ruuti.

Työkalumme olivat: kaksi rautakankea, kaksi kivikuokkaa, silkkiset portaat, kolme rautakärkistä keppiä, kirves, vasara, tusina rautaisia kiiloja ja rengaspäisiä ruuveja, sekä pitkiä solmuköysiä, jotka kaikki yhteensä muodostivat suuren kuorman, portaatkin kun olivat 300 jalan pituiset.

Lopuksi oli vielä ruokatavaroita, jotka eivät vieneet paljon tilaa, mutta joita oli kuitenkin riittävästi, sillä tiesin, että meillä oli säilykelihää ja kuivattua leipää kuudeksi kuukaudeksi. Ainoa juoma-aine matkaeväissämme oli viina, vettä ei ollut ollenkaan; meillä oli kuitenkin suuria pulloja, ja setäni luotti siihen, että löytäisimme lähteitä, joista voisimme täyttää pullomme; turhaan koetin huomauttaa, että ne kenties olisivat kelvottomia tahi kuumia tahi ettei niitä olisi ollenkaan.

Tehdäkseni täydellisen luettelon tavaroistamme tahdon mainita kuljetettavan apteekin, jossa oli tylypäkärkisiä saksia, lastoja luun taittumisen parantamista varten, haavasiteitä ja hauderiepuja, laastarilappuja, suoneniskuvehkeet, — kaikki hirveitä kaluja; sen lisäksi kokoelma pulloja, joissa oli dextriiniä, haavaa lääkitsevää väkiviinaa, etikkahappoista lyijyhappeumaa, eetteriä ja ammoniakkaa — kaikkityyni tavaroita, jotka olivat sangen peloittavia — ja viimeksi laitteet Ruhmkorffin koneisiin...

Setäni ei unohtanut varustaa itselleen tupakkaa, ampumaruutia ja taulaa, sekä nahkaista vyötä, jonka hän piti vyöllänsä ja jossa hänellä oli melkoinen määrä kulta-, hopea- ja paperirahaa. Työkalujen joukossa oli myös kuusi paria vahvoja kenkiä, jotka oli tehty vedenpitäviksi tervansekaisella kautsukkivoiteella.

— Tällä tavoin vaatetettuina ja varustettuina ei meitä mikään estä kulkemasta kauaksi, sanoi setäni.

Näitä erilaisia tavaroita kokoon pannessamme kului meiltä koko päivä. Ehtoolla söimme illallista kreivi Trampen luona, Reykjavikin pormestarin ja tohtori Hyaltalinin, saaren etevän lääkärin, seurassa. Fridriksson ei ollut kutsuttujen vieraiden joukossa. Sittenmin sain tietää, että kuvernööri ja hän olivat eri mieltä jostakin hallintokysymyksestä ja että he eivät sentähden seurustelleet. En siis ymmärtänyt sanaakaan siitä mitä lausuttiin näissä puoleksi virallisissa pidoissa; sen vain panin mieleeni, että setäni puhui koko ajan.

Seuraavana päivänä, kesäkuun 15:ntenä, lopetettiin valmistukset. Isäntämme teki professorille suuren palveluksen lahjoittaessaan hänelle Islannin kartan, joka oli verrattomasti parempi kuin Hendersonin tekemä; sen oli Olavi Nikolaus Olsen tehnyt Scheel Frisacin maanmittaustöiden ja Björn Gumlaugsonin topografisien mittauksien perusteella mittakaavassa 1:480000, ja Islannin oppinut seura oli kustantanut sen. Se oli kivennäisten tutkijalle varsin kallisarvoinen paperi.

Viimeinen ilta kului ystävällisesti keskustellessa Fridrikssonin kanssa, johon minä suuresti miellyin, ja sitten seurasi jotenkin rauhaton uni, ainakin minun osaltani.

Kello viisi aamulla heräsin neljän hevosen hirnumiseen, jotka tepastelivat ulkona ikkunani edessä. Pukeuduin pian ja menin kadulle, jossa Hannu paraikaa asetteli viimeisiä tavaroitamme hevosten selkään, niin sanoakseni liikkumatta, vaikka hän toimitti tehtävänsä erittäin taitavasti. Setäni piti enemmän melua kuin teki hyötyä, eikä matkaopas näyttänyt pitävän lukua hänen määräyksistänsä.

Kello kuusi oli kaikki valmiina, ja Fridriksson paiskasi meille kättä jäähyväisiksi. Setäni kiitti häntä sangen sydämellisesti islannin kielellä hänen erinomaisesta vieraanvaraisuudestansa. Mitä minuun tulee, niin lausuin parhaalla latinallani sydämelliset jäähyväiset, jonka jälkeen nousimme

satulaan ja Fridriksson lausui viimeisenä jäähyväistervehdyksensä seuraavan värssyn, jonka Vergilius näyttää kirjoittaneen meille matkustajille, jotka emme tunteneet tietämme:

Et, qvamcumque viam dederit fortuna, seqvamur.^[32]

XII

Lähdimme matkaan pilvisellä, mutta tasaisella säällä, jolloin ei tarvinnut pelätä liiallista kuumuutta eikä sadetta, — oikein matkustajain ilmalla.

Se huvi, että sain ratsain kulkea tuntemattoman maan halki, sai minut leppymään. Olinpa suorastaan innostunut, mielessäni liikkui kaikenlaisia toivomuksia, ja aloin jo tyytyä kohtalooni.

Mikäpä minulla muuten olikaan hätänä? arvelin. Matkustaa varsin kummallisessa maassa! Nousta merkilliselle vuorelle! Pahimmassa tapauksessa laskeutua sammuneeseen aukkoon! Onhan aivan selvä asia, ettei tuokaan Saknussemme ole mitään sen enempää tehnyt. Mitä tulee siihen, että löytyisi joku käytävä, joka veisi maan keskipisteeseen, niin sehän on pelkkää luuloa, selvä mahdottomuus! Ottakaamme siis tinkimättä vastaan se huvi, mitä tästä matkasta voi olla.

Tuskin olin lopettanut nämä mietteeni, kun jo olimme jättäneet Reykjavikin taaksemme.

Hannu kulki nopein askelin matkueen etupäässä. Molemmat kuormahevokset seurasivat hänen jäljessään hänen tarvitsematta ohjata niitä. Sitten tulimme setä ja minä, suoraan sanoen varsin komean näköisinä pienten, mutta väkevien hevostemme selässä.

Islanti on Euroopan suurimpia saaria, 1,400 neliöpenikulmaa laaja ja asukkaita 60 tuhatta. Maantieteen tutkijat ovat jakaneet sen neljään piirikuntaan; me matkustimme viistoon sen piirikunnan halki, jonka nimenä on lounainen neljännes, "Sudvester Fjordungr".

Hannu oli Reykjavikistä lähdettyämme melkein lakkaamatta seurannut meren rantaa. Me sivuutimme laihoja laituria, jotka töin tuskin pääsivät muuttamaan viheriäisiksi, keltainen väri kun oli niissä vallitseva. Mahdottoman suurien trakyti-röykkiöiden^[33] punertavat huiput näyttivät poikki katkenneilta taivaan rannan itäisissä sumupilvissä; muutamia lumipälviä loisti siellä täällä kaukaisten kukkuloiden rinteillä; toiset jyrkemmiksi muodostuneet huiput pistivät harmaiden pilvien läpi ja kohosivat uudelleen noiden häilyvien sumujen yläpuolella ikäänkuin taivaan laelle hajonneet salakarit.

Usein nämä äkkijyrkät kukkulajonot muodostivat mereen niemen ja tunkeusivat laiturillekin, mutta aina oli jäljellä kylliksi tilaa matkustaa. Muutoin valitsivat hevosemmekin vaistomaisesti mukavimmat paikat hiljentämättä kulkuansa. Sedälläni ei ollut edes sitä lohdutusta, että olisi saanut karjuen tahi ruoskallansa kiirehtiä hevostansa, sillä hänelle ei ollut aikaa kiivailla. En voinut pidättää hymyäni, kun näin hänet, suurikokoisen miehen, pienen hevosen selässä; hänen pitkät säarensä ylettyivät melkein maahan, joten hän muistutti kuusijalkaista kentauria.

— Oivallinen eläin! Oikein kelpo eläin! hän ylisti.

— Tiedätkös Akseli, ettei ole eläintä, joka älykkäisyydessä voittaisi islantilaisen hevosen. Lumituisut, myrskyt, kelvottomat tiet, kalliot, jäätiköt, ei mikään estä sitä. Se on rohkea, malttava ja vakava. Se ei koskaan astu harha-askelta eikä tee vastarintaa! Jos on mentävä virran tahi vuonon poikki, ja sellainen vielä tulee eteemme, niin saat nähdä, että se arvelematta heittäytyy veteen kuin vesieläin ja ui toiselle rannalle! Mutta älkäämme sitä ahdistako, vaan antakaamme sen pitää tapansa, niin pääsemme etenemään kolme penikulmaa päivässä.

— Niin, kyllä kai me epäilemättä kuljemme sen matkan, vastasin minä, mutta entäs oppaamme?

— Hänestä ei ole huolta. Nämä ihmiset kävelevät kuin huomaamattansa, ja me kuljemme niin hitaasti, ettei hänen pitäisi väsyä. Sitäpaitsi jos tarvitaan, annan hänelle hevoseni, sillä pian saisin sääriini suonenedon, jollen olisi liikkeessä. Käsieni laita on vallon hyvin, mutta pitäähän sääriänsäkin muistaa.

Sillä välin kuljimme rivakasti eteenpäin. Maa oli melkein autio: siellä täällä näkyi yksinäinen puusta, turpeista ja laavankappaleista rakennettu talo, tuollainen yksinäinen boër,^[34] ikäänkuin kerjäläinen mutkaisen tien varrella. Nämä rappiolle joutuneet mökit näyttivät rukoilevan ohitse kulkevien armeliaisuutta, ja vähemmästäkin syystä olisi niille antanut almun. Teitä ei tässä maassa ollut ollenkaan, ei edes polkujakaan, ja kasvillisuus, niin kitukasvuista kuin se olikin, oli kuitenkin hävittänyt nekin jäljet, joita joku yksinäinen kulkija oli tehnyt.

Ja kuitenkin luettiin tämä osa maakunnasta, joka oli pääkaupungin ääressä, Islannin viljeltyjen ja asuttujen seutujen joukkoon. Minkähänlaisia lienevät sitten muut seudut olleetkaan, koska siis olivat vieläkin autiompia kuin tämä erämaa? Kuljettuamme puoli penikulmaa emme vielä olleet nähneet ainoatakaan maamiestä mökkinsä ovella, emme yhtään villiä paimenta kaitsemassa laumaansa, vaan ainoastaan joitakuita oman onnensa nojaan jätetyitä lehmiä ja lampaita. Mimmoisia mahtoisia olivat saaren muut seudut, joita maanjäritykset olivat raadelleet ja mullistaneet?

Myöhemmin jouduimme näkemään sellaisiakin seutuja, mutta katsahtaessani Olsenin karttaan huomasin, että näitä seutuja karteltiin siten, että kuljettiin pitkin meren lahdekasta rantaa. Sisällisen tulen suuri voima on vaikuttanut pääasiallisesti saaren keskustassa, jossa vaakasuorasti päällekkäin kasautuneet kalliokerrokset, joita skandinaavien kielellä sanotaan "portaiksi",

"trappor" — røykkiöisiä vuorijonoja, purkautunutta basaltti-ainetta, karstakiveä, kaikenlaisia sisäisen tulen tekemiä sekoituksia, sulan laava-aineen ja porfyyrin tulvia — muodostavat erikoisen synkeännäköisen seudun. En silloin aavistanutkaan, minkälainen näköala meillä olisi Sneffelsin niemeltä, jossa kaikki hurjan luonnon hävitykset esiintyvät hirvittävänä sekasortona.

Kahden tunnin kuluttua lähdistämme Reykjavikistä tulimme Gufunaes-nimiseen kylään, jota nimitetään "aoalkirkja'ksi" eli pääkirkoksi; siitä ei ole mitään erinomaista mainittavaa. Siinä oli ainoastaan jokunen mökki, tuskin kylliksi edes saksalaisen talonpojan kartanoksi.

Siellä Hannu pysähtyi puolen tunnin ajaksi ja otti osaa yksinkertaiseen aamiaiseemme, vastaten "niin" tahi "ei", kun setäni kyseli tiestä, ja kun hän kysyi missä Hannu aikoi viettää yönsä, tämä vastasi yhdellä ainoalla sanalla:

— Gardar.

Katsoin karttaan nähdäkseni, missä tuo Gardar oli, ja huomasin sennimellisen kauppalan Valasvuonon^[35] rannalla, neljän penikulman päässä Reykjavikistä. Näytin paikan sedälleni.

— Neljä penikulmaa vain! sanoi hän. Neljä penikulmaa kahdestakolmatta! Sehän on pieni kävelymatka.

Hän tahtoi huomauttaa oppaалlemme, mutta tämä ei vastannut, vaan meni paikallensa hevosten edelle ja jatkoi kulkua.

Kolme tuntia myöhemmin, kun olimme levähtämättä tallanneet laitumien laihaa ruohoa, piti meidän kiertää Kollavuono, sillä tämä kävi sekä nopeammin että helpommin kuin matka suoraan lahden poikki. Pian tulimme erääseen "pingstoer'iin" eli kunnallistuomioistuinpaiikkaan, nimeltä Ejulberg, jossa kello olisi lyönyt kaksitoista, jos islantilaiset kirkot olisivat olleet kylliksi rikkaita kustantaaksensa itselleen tornikellot; mutta tässä suhteessa ne ovat seurakuntalaistensa kaltaisia, joilla ei myöskään ole kelloja ja jotka tulevat toimeen ilman niitä.

Siellä saivat hevoset levätä; sitten kuljimme kapeata rantakaistaletta myöten meren ja kukkulajonon välillä; lepäämättä hevosemme toivat meidät Brantarin "aoalkirkjan" luo ja sieltä penikulman matkan "Saurböerin annexiaan" eli apukirkolle Valasvuonon etelärannalle.

Kello oli silloin neljä i.p., ja olimme kulkeneet neljä penikulmaa.^[36]

Vuono oli tällä kohdalla ainakin puolen penikulman levyinen, ja aallot murtuivat pauhaten teräviä kallioita vastaan; lahti levisi kalliomuurien välillä, jotka muodostivat jonkinlaisen 3,000 jalkaa korkean luisun; tämän erikoisuutena oli tumma väri, joka erotti toisistaan punertavat karstakivikerrokset. Vaikka hevosemme olisivat olleet kuinka viisaat hyvänsä, en olisi ennustanut hyvää yrityksestä koettaa mennä nelijalkaisen eläimen selässä suuren merenlahden yli.

Jos ne vain ovat älykkäitä, niin ne eivät yritäkään veteen menoa. Kaikessa tapauksessa minä koetan olla älykäs niidenkin puolesta.

Mutta setäni ei olisi tahtonut odottaa, vaan kannusti hevostansa veteen. Se meni niin pitkälle, että laineet kastelivat sen kavieria, ja seisahtui. Setäni piti oman päänsä ja pakotti sitä eteenpäin. Hevonen taas teki vastarintaa ja pudisti vain päätään. Sitten seurasi kirouksia ja piiskan lyöntejä, mutta hevonen ponnisteli viimeiseen asti ajajaansa vastaan; se potki taakse päin ja tahtoi heittää maahan ratsastajansa. Viimein se notkisti polvensa, vetäytyi pois professorin jalkojen välistä ja jätti hänet seisomaan rannalle kahdelle kivelle samaan asentoon kuin muinoin Rhodos-saaren jättiläiskuvapatsas.

— Kirottu hevonen! huusi ratsastaja, joka oli yhtäkkiä muuttunut jalkamieheksi, ja häpesi kuin jalkaväkeen siirretty ratsuväen upseeri.

— Lautta! sanoi opas koskettaen hänen olkapäätänsä.

— Mitä? Lauttako?

— Tuolla, vastasi Hannu osoittaen venhettä.

— Niin, virkoin minä, se on lautta.

— Se on toinen asia! Eteenpäin siis!

— Nousuvesi, sanoi taas opas.

— Mitä hän sanoo?

— Hän sanoo, että täällä on luode ja vuoksi, vastasi setäni, tulkiten minulle tanskalaisen lauseen.

— Epäilemättä meidän pitää odottaa nousuvettä?

— Odottaako? kysyi setäni.

— Niin, vastasi Hannu.

Setäni polki jalkaa suutuksissansa; sillä aikaa kulkivat hevoset lauttaa kohti.

Käsitin vallan hyvin, että oli välttämätöntä odottaa määrähetkeä, jolloin vesi saavutettuansa suurimman korkeutensa, on hiljaa. Silloin on merenvirta asemillansa, eikä lautta ole vaarassa lähteä ajalehtimaan, ei lahden pohjaan eikä aavalle merelle.

Tämä sovelias hetki ei tullut ennenkuin kello kuusi illalla; setäni, minä, opastajamme, kaksi lautturia ja neljä hevostamme saimme sovittautua jokseenkin heikkoon venheeseen. Minä olin tottunut Elbevirran höyrylautoihin, joten tämä oli mielestäni surkea kulkuneuvo. Enemmän kuin tunnin aika kului yli menemiseen, mutta vihdoinkin päättyi matka ilman mitään tapaturmaa.

XIII

Oli yö, mutta kuudennenkymmenennenviidennen leveysasteen kohdalla ei sovi ihmetellä yön kirkkautta, sillä Islannissa ei aurinko laske ollenkaan kesä- ja heinäkuussa.

Ilma oli kuitenkin jotenkin kolkko. Minun oli kylmä, ja olin hyvin nälissäni; tervehdin siis ilolla "boëria", joka vieraanvaraisesti avautui ottamaan meitä vastaan.

Se oli talonpoikaistupa, mutta kuitenkin vieraannvaraisuudessa kuninkaallisen palatsin vertainen. Tullessamme sisään, ojensi isäntä meille kätensä ja antoi pitemmittä mutkitta meille merkin seurata häntä.

Tietysti seurasimme häntä, sillä olisipa ollut mahdotonta kulkea hänen rinnallansa. Pitkä, pimeä ja ahdas käytävä vei asumukseen, joka oli rakennettu kömpelöistä nelikulmaisiksi veistetyistä hirsistä. Erityisiä huoneita oli luvultansa neljä, nimittäin keittuhuone, kutomahuone, "badstofan" eli perheen sauna sekä paras kaikista, vierashuone. Setäni, jonka vartaloa ei liene otettu lukuun huoneita rakennettaessa, ei voinut olla lyömättä päätänsä kattoon kolmea neljää kertaa.

Meidät vietiin huoneeseemme, jonkinlaiseen suureen saliin, jonka permanto oli tehty tasaiseksi tallatusta savesta, ja joka sai valonsa yhdestä ikkunasta; ikkunaruudut oli tehty huonosti läpikuultavasta lampaan rakosta. Sänkyvaatteiden sijasta oli kuivia heiniä puisien kaiteiden välissä, jotka olivat punaisiksi maalatut ja koristetun islantilaisilla muistolauseilla. En odottanutkaan sellaista mukavuutta; mutta koko huoneessa vallitsi kuivattujen heinien, liotetun lihan ja piimämaidon haju, joka vaivasi hajuaistimiani.

Niin pian kuin olimme riisuneet päältämme matkapukumme, kuului isännän ääni kutsuvan meitä keittuhuoneeseen, ainoaan suojaan, jossa kovimmallakaan pakkasella pidettiin tulta.

Setäni kiiruhti tottelemaan ystävällistä kutsua ja minä seurasin häntä.

Keittuhuoneen liesi oli ikivanhaa mallia; huoneen keskellä oli kivi, joka toimitti tulisijan virkaa, ja katossa oli aukko, josta savu meni ulos. Tätä huonetta käytettiin myöskin ruokailuhuoneena.

Sisään astuessamme isäntä tervehti meitä sanalla "saellvertu", joka merkitsee "olkaa onnelliset", ikäänkuin hän ei olisi ennen nähnyt meitä, ja suuteli meitä poskelle. Hänen vaimonsa lausui saman sanan ja teki samat temput, jonka jälkeen molemmat aviopuoliset panivat oikean kätensä rinnallensa ja kumarsivat syvään.

Tässä tahdon heti mainita, että tämä islantilainen nainen oli yhdeksäntoista lapsen äiti, jotka kaikki, suuret ja pienet, ryömivät sekaisin keskellä niitä savupilviä, jotka tuprusivat tulisijalta ja täyttivät huoneen. Tuon tuostakin huomasin, miten heidän pienet, vaaleaveriset, vähän surumielisen näköiset kasvonsa pistivät esiin savusta; heitä olisi voinut luulla huonosti pestyksi enkeliparveksi.

Setäni ja minä kohtelimme heitä kaikkia sangen ystävällisesti, ja kohta oli meillä kolme neljä näitä veitikoita hartioillamme, yhtä monta polvillamme ja loput jalkojemme välissä. Ne, jotka taisivat puhua, sanoivat kukin "saellvertu" kaikissa eri äänilajeissa, ja ne, jotka eivät osanneet vielä puhua, huusivat sitä kovemmin.

Tämä melu lakkasi, kun ilmoitettiin aterian olevan valmiin. Samassa tuli linnustajakin sisään; hän oli vienyt hevoset syömään, se on, hän oli säästäväisesti kyllä laskenut ne irti kedolle. Eläinraukat tyytyivät syömään niukkaa sammalta kallioilta ja huonosti ravitsevaa meriajokasta, tullaksensa seuraavana aamuna itsestensä jatkamaan edellisen päivän työtä.

"Saellvertu" sanoi Hannu, minkä jälkeen hän rauhallisesti suuteli isäntää, emäntää ja heidän yhdeksäntoista lastansa, panematta suukkoselle enempää painoa kuin toisellekaan.

Kun nämä temput oli tehty, istuttiin ruoalle; meitä oli neljäkolmatta henkeä, ja olimme siis toinen toisemme tiellä. Onnellisimmalla oli vain yksi lapsi kummallakin polvella.

Kumminkin tuli hiljaisuus tähän vähäiseen piiriin, kun keitto tuotiin näkyviin, ja äänettömyys, joka on synnynnäinen hyve islantilaisissa poikanulikoissakin, pääsi vallalle. Isäntä jakeli meille Islannin jäkälästä keitettyä keittoa, joka ei ollut kovin vastenmielistä, ja sen jälkeen suunnattoman annoksen kuivaa kalaa, joka uiskenteli parinkymmenen vuoden vanhassa eltaantuneessa voissa, jota islantilaisten herkkusuiden käsitteiden mukaan pidetään parempana kuin tuoretta voita. Sen lisäksi oli "skyr" nimistä ruokalajia, jonkinlaista juustomaitoa, johon oli sekoitettu kuivattua leipää ja katajanmarjamehua, sekä viimeiseksi juomaa, joka oli tehty sekoittamalla maitoa, maidon heraa ja vettä, ja jota siinä maassa nimitettiin "blanda'ksi". Oliko tällainen kummallinen ruoka hyvää vai ei, sitä en taida sanoa. Minulla oli nälkä, ja jälkiruoaksi nielaisin koko kupillisen sakeata tattarivelliä.

Aterian loputtua lapset hajaantuivat; vanhemmat heistä asettuivat tulisijan ympärille, jossa oli palamassa turvetta, kanervia, lehmän lantaa ja kuivattuja kalan luita. Tästä saatuansa kipenen lämmintä menivät eri seurueet itsekukin huoneisiinsa. Emäntä tarjoutui maan tavan mukaan vetämään jaloistamme sukkiamme ja housujamme; mutta kun kohteliaimmalla tavalla olimme sen kieltäneet, luopui hän yrityksestä ja niin sain viimeinkin käydä pehkuvuoteeseeni.

Kello viisi seuraavana aamuna sanoimme jäähyväiset tälle islantilaiselle talonpojalle; töin tuskin sai setäni hänet vastaanottamaan sopivan maksun, ja Hannu antoi lähtömerkin.

Sata askelta Gardarista alkoi seutu muuttua toisenlaiseksi; se oli soista ja vähemmän sopivaa matkallemme. Oikealla puolella jatkui vuorijono yhä ikäänkuin jonakin luonnollisena varustusrivinä, jonka ulkopuolista rinnettä me kuljimme; usein tapasimme puroja, joiden poikki meidän täytyi kahlata tavaroitamme kastelematta.

Maisema tuli yhä jylhemmäksi; joskus näkyi ihmishaamu pakenevan kauas pois, ja kun tien mutka sattumalta saattoi meidät tällaisen oudon aaveen läheisyyteen, niin tunsin heti ilkeätä inhoa nähdessäni hänen turvonneen hiuksettoman päänsä ja hänen ruumiinsa kiiltävän nahkan ja inhoittavat haavat, joita kehnot vaaterepaleet eivät voineet peittää.

Tuo onneton olento ei tullut ojentamaan rumaa kättänsä; päinvastoin hän pakeni, mutta ei kuitenkaan niin pian, ettei Hannu olisi ehtinyt tervehtiä häntä tavallisella "saellvertu"-sanallansa.

— Spitaalinen, sanoi hän.

— Spitaalinen! kertasi setäni.

Tämä ainoa sana inhoitti. Ilkeä spitaalitauti on jotenkin yleinen Islannissa; se ei ole tarttuvainen, mutta on perinnöllinen, jonka vuoksi nuo onnettomat eivät saa mennä naimisiinkaan.

Nämä ilmiöt eivät erikoisemmin elähdyttäneet seutua, joka muutenkin kävi yhä kolkommaksi. Viimeiset heinänkorret olivat jalkojemme alta kadonneet; ei näkynyt ainoatakaan puuta, paitsi joitakuita pensaantapaisia vaivaiskoivuja; ei muita eläimiä kuin jokin hevonen, jonka omistaja ei jaksanut elättää sitä, ja joka itseksensä jätettynä harhaili autioilla kedoilla. Joskus liiteli haukka harmaissa pilvissä ja pakeni nopeasti etelään päin; tätä tilyä luontoa katsellessani tulin alakuloiseksi ja ajattelin syntymämaatani.

Kohta sen jälkeen piti meidän kulkea useampien vähäisten vuorten yli ja viimein todellisen meren lahden poikki; vesi oli silloin tyyni, joten matka edistyi nopeasti, ja niin saavuimme pian Alftanaes-nimiseen kylään, penikulman päässä eteenpäin.

Kahlattuamme kahden virran, Alfän ja Hetän, poikki, joissa oli paljon lohia ja haukia, täytyi meidän jäädä yöksi autioon mökkiin, joka oli kaikkien skandinavialaisten mytologiassa mainittujen tonttujen asunto. Varmaankin oli pakkasen haltia asettunut asumaan sinne ja piti ilveitensä koko yön.

Seuraava päivä ei ollut merkkinen minkään erityisen tapauksen vuoksi. Aina vain samaa suoperäistä maata, sama yksitoikkoisuus, sama surullinen näköala. Illalla olimme kulkeneet matkastamme puolet ja lepäsimme Krösolbtin "annexian" luona.

Kesäkuun 19 päivänä kuljimme penikulman verran laava-aineen muodostamaa maanpintaa, jota maan kielellä nimitetään "hraun'iksi"; halkeamat sen pinnalla olivat joskus ikäänkuin viivoittimella vedetyt, toisen kerran taas kuin sekaisin sotketut köydet; mahdollon laavatulva oli valunut pitkin läheisien vuorien rinteitä; ne olivat sammuneita tulivuoria, mutta nämä jäännökset kyllä todistivat niiden entistä rajua väkivaltaisuutta. Siellä täällä näkyi usvapilvi nousevan kuumasta lähteestä.

Meillä ei ollut aikaa tutkia näitä ilmiöitä, sillä meidän piti kiiruhtaa eteenpäin. Kohta oli taaskin maa hevostemme jalkojen alla suoperäistä, ja joskus tapasimme järven. Matkamme kulki nyt itään, sillä olimme tosiaan nyt kulkeneet suuren Faxa-vuonon ympäri, ja Sneffelsin valkoinen kaksoishuippu kohosi noin viiden penikulman päässä pilviä kohti.

Hevoset kävelivät nopeasti, eikä maan epätasaisuus niitä estänyt. Minua alkoi jo hyvin väsyttää, mutta setäni pysyi yhtä rivakkana ja suorana kuin ensimmäisenäkin päivänä, enkä minä voinut olla ihmettelemättä sekä häntä että opastamme, joka piti tätä matkaa vain vähäisenä huvikävelynä.

Lauantaina kesäk. 20 p:nä kello 6 i.p. saavuimme Budir-nimiseen kauppalaan meren rannalla; opas tahtoi sovittua palkkaansa, ja setä maksoi sen hänelle. Hannun oma perhe, se on hänen setänsä ja orpanansa, osoitti meille vieraanvaraisuuttansa; meidät vastaanotettiin hyvin, ja käyttämättä väärin näiden rehellisten ihmisten hyväntahtoisuutta olisin mielelläni virvoittanut itseäni heidän luonansa matkan vaivoista. Mutta setäni, joka ei tarvinnut lepoa, ei ymmärtänyt asiaa samalla tavalla, ja seuraavana aamuna piti meidän siis taas nousta kelpo hevostemme selkään.

Maassa oli merkkejä vuoren läheisyydestä, ja siellä täällä pisti harmaa kivi ylös maanpinnasta kuin vanhan tammen juuri. Kiersimme suuren, loivarinteisen tulivuoren juuritse. Professori ei siirtänyt siitä katsettansa; hän viittaili ja näytti kohtelevan sitä kuin uhalla, sanoen: Kas tuossa on se jättiläinen, jonka minä aion voittaa! Kuljettuansa neljä tuntia seisattuivat hevoset viimein itsestänsä Stapin pappilassa.

XIV

Stapi on kauppala, jossa on noin 30 pelkästä laava-aineesta rakennettua mökkiä. Se on vähäisen vuono rannalla, jota ympäröivät kummalliset basalttimuurit. Basaltti on, kuten tiedetään, ruskahtavaa tuliperäiskivilajia, joka lohkeilee ihmeteltävän säännöllisiin pylväisiin. Luonto on tässä työskennellyt mittausopillisesti, tehnyt työtä ihmisten tavalla, ikäänkuin se olisi käyttänyt kulmamittaa, kompassia ja luotilautaa. Vaikka se muuten näyttää taitoansa suurissa ainejoukoissa, jotka ovat hajallaan siellä täällä ilman järjestystä, tuskin aloitettuina keiloina,

keskentekoisina pyramiideinä ja säännöttöminä viivoina, niin se tässä on tahtonut antaa esimerkin täydellisestä järjestyksestä ja on paljoo aikaisemmin kuin vanhanajan rakennusmestarit muodostanut oikein vakavan rakennuskaavan, jota ei Babylonin loisto eivätkä Kreikanmaan ihmetyt ikänä ole voittaneet.

Tosin olin kuullut puhuttavan Islannissa olevasta jättiläiskäytävästä ja Hebridien saariston Fingalin luolasta, mutta basalttirakennusta en vielä ollut omin silmin nähnyt.

Stapin luona tämä ilmiö näkyi koko kauneudessansa. Vuonon samoin kuin koko niemimaan rannat ovat täynnä pitkiä riviä pystyjä, kolmenkymmenen jalan korkuisia patsaita, joilla on suhdallinen koko, ja jotka kannattavat leveätä listaa; tämä on muodostunut vaakasuorista patsaista, joiden päät ulottuvat ulommaksi kuin kannatuspatsaat muodostaen holvin meren yli. Määrättyjen välimatkojen päässä tämän luonnollisen katoksen alla voi huomata ihmeteltävällä tavalla muodostuneita suippokaarisia aukkoja, joiden läpi meren aallot pauhaten syöksevät. Muutamat meren irti tempaamat basalttipylväät ovat maassa pitkällänsä aivankuin jonkin muinaisajan temppelein jäännökset; ne ovat iäisesti nuoria raunioita, jotka ovat vahingoittumatta kestäneet vuosisatoja.

Sellainen oli viimeinen maanpäällinen pysähdyspaikkamme, johon Hannu tunnontarkasti oli opastanut meidät, ja minä tunsin itseni vähän levollisemmaksi ajatellessani, että hän seuraisi meitä etemmäksiin.

Tullessamme pastorin asunnolle, joka oli köyhä mökki eikä vähääkään kauniimpi tahi mukavampi kuin naapurienkaan, näin miehen vasara kädessä ja nahkainen esiliina vyöllä hevosta kengittämässä.

— "Saelvertu", linnustaja sanoi hänelle.

— Hyvää päivää, vastasi hevosen kengittäjä selvällä tanskan kielellä.

— Kirkkoherra, sanoi Hannu kääntyen setään päin.

— Näyttääpä siltä, Akseli, kuin tämä kelpo mies olis todellakin kirkkoherra, sanoi setäni, tulkiten tuon sanan minulle.

Sillävälän opas ilmoitti kirkkoherralle, missä tarkoituksessa olimme tulleet, jonka jälkeen tämä jätti työnsä kesken ja päästi omituisen huudon, jolla hevoskauppiat kutsuvat hevosiaan; heti tuli kookas naisihminen ulos mökistä. Jos hän ei ollut kuutta jalkaa pitkä, niin ei ainakaan paljoo puuttunut. Jopa pelkäsin, että hän antaisi meille matkustavaisille tuon islantilaisen suutelon; siitä ei kuitenkaan tullut mitään, osoittipa hän vielä suurta vastahakoisuutta ollenkaan pyytää meitä sisään.

Vierashuone, joka oli ahdas, siivoton ja terveydelle vahingollinen, näytti minusta olevan huonoin huone koko pappilassa, mutta täytyihän siihen tyytyä. Kirkkoherra ei näyttänyt suosivan vanhanaikaista vieraanvaraisuutta. Ennen päivän loppua näin, että hän oli joko seppä, kalastaja, metsästäjä tahi puuseppä, mutta ei mikään Herran palvelija. Olimmehan tosin keskellä viikkoa, ja ehkäpä hän teki parannuksen sunnuntaiksi.

En tahdo sanoa mitään pahaa näistä pappiparoista, jotka, kun kaikki asianhaarat punnitaan, ovat peräti köyhiä; he saavat Tanskan hallitukselta naurettavan vähän palkkaa ja seurakunnaltansa neljännen osan kymmenyksistä, summan, joka ei nouse seitsemäänkymmeneen taaleriin. Siitä seuraa, että he ovat pakotetut tekemään työtä voidaksensa elää, ja kalastaessansa, metsästäessänsä ja hevosia kengittäessänsä he viimein tottuvat metsästäjään, kalastajain ja muiden sivistymättömien ihmisten tavoille. Illalla huomasin vielä, ettei isäntämme hyviin tapoihin kuulunut raittiuskaan.

Setäni huomasi pian, kenen kanssa hän oli tekemisissä, että hän oli tavannut hyvän, kelvollisen, oppineen miehen asemasta typerän ja oppimattoman talonpojan; sentähden hän päätti niin pian kuin mahdollista aloittaa suuren tutkimusmatkansa ja jättää pappilan, joka oli kaikkea muuta kuin vieraanvarainen. Hän ei pitänyt lukua vaivoistani, vaan päätti viettää muutamia päiviä vuoristossa.

Matkavalmistukset aloitettiin siis jo seuraavana aamuna. Hannu otti kolme islantilaista palvelukseemme kuljettamaan tavaroitamme hevosien asemasta; mutta kun olimme tulleet aukon pohjalle, piti näiden maan asukasten kääntyä takaisin ja jättää meidät itseksemme. Tästä asiasta sovittiin täydellisesti.

Tässä tilaisuudessa täytyi setäni ilmoittaa linnustajalle, että hänen aikomuksensa oli tutkia tulivuorta sen syvimpiin uumeniin saakka.

Hannu vain nyökkäsi päätänsä. Hänestä oli samantekevää, matkustettiinko saaren pintaa vai sen sisään. Matkan tapaukset olivat saattaneet minut senverran hajamieliseksi, että olin jossakin määrin unhottanut tulevaisuuden, mutta nyt tunsin itseni kovasti liikutetuksi. Mitä minun piti tekemän? Jos olisin koettanut vastustaa professori Lidenbrockia, niin se olisi saanut epäkuuntoon lujemmatkin hermot, kuin minun ovat.

— Annapas olla, tuomasin, meillä on siis aikonut nousta Sneffelsin huipulle. No hyvä! Me käymme sen aukossakin. Olkoon menneeksi! Senhän ovat muutkin tehneet joutumatta sentähden kuoleman omiksi. Mutta siinä ei ole kaikki. Jos sieltä löytyisi tie maan keskipisteeseen, jos tuo kirottu Saknussemme on puhunut totta niin eksymme tulivuoren maanalaisiin käytäviin. Eikä mikään todista, että Sneffels on sammunut! Kuka todistaa, ettei se vieläkin voisi purkautua! Jos tämä hirviö vuodesta 1229 saakka on ollut nukuksissa, niin tokkohan siitä seuraa, ettei se enää pääse valveille? Ja jos se herää, niin mikä meidät perii?

Tässä oli jotakin miettimistä, ja minä kyllä mietin. En voinut nukkua uneksimatta tulivuoren purkauksesta; sanalla sanoen: minusta oli varsin vastenmielistä muuttua palaneeksi kuonaksi. — Viimein kärsivällisyyteni loppui, ja päätin esittää sedälleni tämän kysymyksen niin kekseliäästi kuin mahdollista, jonkin täydellisesti mahdottoman otaksumisen muodossa.

Menin hänen luoksensa, ilmaisain hänelle pelkoni, ja siirryin sitten vähän kauemmaksi antaakseni hänen purkaa mieltään.

— Kyllä minä olen ajatellut sitä, vastasi hän vain.

Mitähän nämä sanat merkitsivät? Olikohan hän todellakin valmis kuulemaan järjen ääntä? Aikoiko hän lykätä tuumansa toistaiseksi? Sitä tuskin saatoin toivoakaan.

Jonkin silmänräpäyksen äänettömyyden jälkeen, jota minä en rohjennut kysymyksillä keskeyttää, hän taas sanoi:

— Olen ajatellut sitä. Tultuamme Stapiin olen miettinyt tuota tärkeitä kysymystä, jonka lausuit, sillä emme saa toimia ymmärtämättömästi.

— Emme saakaan, vastasin painokkaasti.

— Sneffels on ollut kuusisataa vuotta äänetönnä, mutta se voi taas kohottaa äänensä. Purkauksien edellä havaitaan aina hyvin tunnetut ilmiöt; sentähden olen kysellyt saaren asukkailta asiaa, olen tutkinut maata ja voin vakuuttaa sinulle, Akseli, ettei purkausta tapahdu.

Hämmästyin niin tästä vakuutuksesta, etten osannut vastata sanaakaan.

— Epäiletkö sanojani? kysyi setäni. No hyvä, seuraa minua.

Tottelin koneellisesti. Professori lähti ulos ja kulki suoraa tietä pitkin basalttimuurin aukeamaa kedolle, jos siksi voisi nimittää mahdottoman suurta joukkoa tulivuoren syökseviä aineita. Maa oli ikäänkuin muserretty, kun siihen oli satanut äärettömiä porras-, basaltti- ja graniitti-kiviä sekä muitakin tulen vaikutuksesta syntyneitä kivilajeja.

Sieltä täältä nousi usvapyörteitä ylös ilmaan. Nämä valkoiset kaasut, islannin kielellä "reykir", tulivat kuumista lähteistä ja todistivat voimakkuudellansa maan suurta tuliperäisyyttä, joten pelkoni näytti oikeutetulta; sentähden hämmästyin, kun setäni sanoi:

— Näethän, Akseli, nämä savupyörteet? Ne juuri todistavat, ettei tarvitse pelätä tulivuoren raivoa.

— Ohoh! huudahdin minä.

— Kuule nyt tarkasti, virkkoi professori taas; kun purkaus lähestyy, tulevat nämä savupyörteet toista vertaa kiivaammiksi, mutta häviävät kokonansa purkauksen aikana, sillä nämä kimmoavaiset kaasut, joilla silloin ei ole kylliksi voimaa, kulkevat vuoren aukon kautta, sen sijaan että tunkisivat maankuoren halkeamien läpi. Jos siis nämä höyryt pysyvät tällaisina, eivätkä paisu voimallisemmiksi, ja jos sen lisäksi ajattelet, ettei tule tuulia ja sadetta tyynen sään sijaan, niin voit olla varma siitä, ettei purkausta varsin pian tapahdu.

— Mutta — — —

— Vaiti! kun tiede on puhunut, niin ei ole muuta jäljellä kuin olla ääneti.

Aivan alakuloisena palasin pappilaan; setäni oli kukistanut minut tieteellisillä aseillansa. Kuitenkin oli minulla vielä se toivo, että kun kerran olisimme päässeet vuoren aukon pohjalle, olisi mahdotonta kulkea syvemmälle kaiken maailman Saknussemmien kiusaksi, kun ei olisi mitään syvemmälle viepää reikää. — Koko seuraavan yön kiusasivat ilkeät unennäöt minua; olin olevinani keskellä tulivuoren sisustaa, ja maan sisimmistä rotkoista tunsin syöksyväni tuliperäisen kiven tavoin ylös tähtitaivaalle.

Seuraavana aamuna, kesäkuun 23 p:nä, odotti meitä Hannu seuralaisinensa kuormitettuna ruoka-aineilla, työkaluilla ja tieteellisillä kojeilla. Kaksi rautakärkistä sauvaa, kaksi pyssyä ja kaksi patruunalaukkuja oli säästetty sedälleni ja minulle. Varovaisena miehenä Hannu oli lisännyt tavaroihimme vedellä täytetyn nahkasäkin, joka yhdessä pullojemme kanssa takasi, että vettä riittäisi kahdeksaksi päiväksi.

Kello oli yhdeksän aamulla. Kirkkoherra ja hänen kookas vaimonsa seisivat ovelta: epäilemättä he tahtoivat lausua ystävälliset jäähyväiset matkustaville. Nämä jäähyväiset esitettiin kuitenkin aavistamatta pitkän laskun muodossa, jossa vaadittiin maksua kaikesta, melkeinpä ilmastakin — uskallanpa sanoa saastaisesta ilmasta. — Tuo oivallinen pariskunta veloitti meitä aivan kuin sveitsiläinen ravintolan pitäjä ja kiskoi ylettömän hinnan huonosta vierasvaraisuudestaan.

Setäni maksoi tinkimättä; mies, joka matkusti maan keskipisteeseen, ei pitänyt lukua muutamasta taalerista.

Kun lasku oli maksettu, antoi Hannu lähtömerkin, ja kohta sen jälkeen olimme jättäneet Stapin taaksemme.

ei voinut erottaa sen molempia huippuja taivaan harmaata pohjaa vastaan; näin vain äärettömän suuren lumilakin, joka oli luisunut jättiläisen otsalle. — Kuljimme eteenpäin perätysten, linnustaja etunenässä, kiiveten ylös ahtaita polkuja myöten, joita kaksi henkeä ei voinut käydä rinnatusten; siten kävi kaikki keskustelu melkein mahdottomaksi.

Stapi-vuonon basalttimuurien yläpuolella näytti maakerros olevan rihmamaista sammalta, joka näytti muodostuneen niemimaan suoperäisten maiden muinaisesta kasvillisuudesta; tämä vielä käyttämätön polttoainetarasto olisi riittänyt lämmitysaineksi koko vuosisadan ajaksi kaikille Islannin asukkaille. Pohjasta alkaen oli tämä lavea sammalsuo muutamissa kuiluissa usein seitsemänkymmenen jalan syvyinen, ja siinä oli päällekkäisiä kerroksia hiiltyneitä kasvien jäännöksiä, erotettuina toisistansa ohuilla hohkakiven sekaisilla kalkkikerroksilla.^[38]

Arvokkaana professori Lidenbrockin veljenpoikana ja huolimatta syvästä mietteistäni tarkastelin mielenkiinnolla niitä kivennäistieteen kummallisuuksia, joita oli täällä hajallansa kuin suunnattoman suuressa luonnontieteellisessä museossa; samalla tutkistelin ajatuksissani Islannin koko geologista historiaa.

Tämä kummallinen saari on nähtävästi kohonnut meren pohjasta verraten myöhäisellä aikakaudella, ja kenties se kohoaa vieläkin, vaikka niin hitaasti, ettei sitä huomaa. Jos niin on, niin siihen ei voi olla syynä mikään muu kuin maanalainen tuli, ja siinä tapauksessa Humphry Davy'n teoria, Saksussemmin kirjoitus ja setäni kaikki väitteet, vieläpä kaikki muutkin teoriat osoittautuvat mitättömiksi. Tämä otaksuminen sai minut huolellisesti tarkastamaan maanlaatua, ja pian olin saanut selvän käsityksen niistä ilmiöistä, jotka olivat tapahtuneet sen muodostuksessa.

Islannista puuttuvat kokonaan sellaiset maakerrokset, jotka ovat syntyneet mutautumisen kautta; siellä on yksinomaan tuliperäistä maata, s.o. tuhan, hohkaisien kivien ja kallioiden sekoituksia. Ennenkuin tulivuoret olivat syntyneet, oli saari pelkkää kiveä, joka hiljaa maanalaisten voimain sysäyksestä oli kohonnut laineista. Sisällinen tuli ei ollut vielä päässyt ulos. Mutta myöhemmin aukeni saaren halki lounaasta koilliseen rako, josta koko trachyti-paljous pursusi esiin. Silloin tämä ilmiö tapahtui ilman erikoista väkivaltaa; tulva oli ääretön, sulat aineet, jotka tunkeusivat esiin maan sisustasta, levisivät hiljalleen ikäänkuin leveinä verhoina tahi ryhmyisinä joukkoina. Tällä aikakaudella muodostuivat vuolukivi, syeniitti^[39] ja porfyryri.

Mutta tämän tulvan kautta eneni saaren paksuus suuresti, ja siten myös sen vastustava voima. Helposti voi käsittää, kuinka suuret määrät kimmoavia sulia aineita keräytyi saaren sisustaan, kun siinä trachytikuoren jäädyttyä ei enää ollut mitään aukkoa. Nyt tapahtui, että näiden kaasujen mekaaninen voima tuli niin suureksi, että se kohotti raskasta maakuorta ja puhkaisi itselleen korkeat tulitorvet. Siten muodostui maakuoren kohoamisen kautta tulivuoria, joiden huippuun syntyi äkkiä aukko.

Nyt seurasi sisällisen tulen aiheuttamia ilmiöitä. Äsken muodostuneiden aukkojen kautta purkautui esiin basalttimaisia aineita, joista oli mitä ihmeellisimpiä näytteitä silmiemme edessä kedolla. Me kävelimme tummanharmaiden raskaiden kallionkappaleiden päällä, jotka jäähtyessään olivat muodostuneet kuusikulmaisiksi prismoiksi eli särmiöiksi. Pitemmän matkan päässä näkyi suuri joukko tasapäisiä keiloja, jotka muinoin olivat olleet tultasyökseviä aukkoja.

Kun basalttisyökseä oli loppunut, niin tulivuori, jonka voima eneni sitä mukaa kuin toiset vuoret sammuiivat, syöksi laava-ainetta ja näitä tuhka- ja kuona-kerroksia, joita oli suuret joukot ympäri vuoren sivuja kuin koristuksina.

Näin olivat ne ilmiöt seuranneet toisiansa, jotka muodostivat Islannin; ne olivat kaikki seurauksia sisällisen tulen vaikutuksesta, ja hullua oli otaksuakaan, ettei sisällinen ainejoukko olisi pysyväisesti valkohehkuvassa tilassa, sulana kuumuudesta. Ennen kaikkea oli hulluutta puhua menosta maapallon keskipisteeseen! Minä rauhoitin siis matkamme päättymiseen nähden, samalla kuin nousin yhä korkeammalle Sneffelsin rinteitä myöten.

Tie kävi yhä vaikeammaksi, maa kohosi, kalliolohkareet vaappuivat jalkojemme alla, ja mitä suurinta tarkkuutta vaadittiin välttääksemme vaarallista putoamista.

Rauhallisena kulki Hannu edellä, ikäänkuin olisi ollut tasaisella maalla; joskus katosi hän näkyvistämme mahdottomain kallionkappaleiden taakse, kunnes hänen kimeä vihellyksensä ilmoitti meille suunnan, mihin meidän piti kulkea. Usein hän myös seisautui, kokosi muutamia kiviä ja järjesti ne silmiin pistävällä tavalla, tehden siten erikoiset merkit, joiden piti osoittaa tietä paluumatkalla; tämä varovaisuuskeino oli tosin itsessään hyvä, vaikkakin tulevat tapaukset tekivät sen hyödyttömäksi.

Kolmen tunnin vaivalloisen marssin jälkeen olimme vasta päässeet vuoren juurelle. Hannu antoi pysähdysmerkin, ja aamiainen syötiin kiireesti; setäni söi kahta vertaa enemmän kuin tavallisesti voidakseen kulkea sitä nopeammin. Mutta vaikka tämä seisahdus tarkoitti sekä ravitsemista että lepoa, täytyi meidän kuitenkin mukautua tienopastajamme tahtoon, ja tunnin pysähdyksen jälkeen hän antoi taas lähtömerkin. Nuo kolme islantilaista, jotka olivat yhtä harvapuheisia kuin meidän toverimmekin, linnustaja, eivät virkkaneet sanaakaan ja söivät kohtuullisesti.

Nyt aloimme kiivetä Sneffelsin rinnettä. Vuoriseuduilla usein tapahtuvan näköhairahduksen vuoksi näytti sen lumipeittoinen huippu olevan aivan likellä, mutta useita tunteja kuitenkin kului, ennenkuin saavuimme sinne! Ja ennen kaikkea, mikä suuri vaiva oli sinne kiivetessä! Kivet, joita ei multa eikä ruoho ollut pitämässä paikallaan, vyöryivät alas lumivyöryn nopeudella ja katosivat. Paikoittain muodostivat vuoren kupeet vähintäänkin kolmenkymmenenkuuden asteen kulman taivaan rantaa vastaan; niitä myöten oli mahdoton kiivetä, jonkatähden tällaiset penkereet täytyi työläästi kiertää; me autoimme toisiamme rautakärkisillä sauvoillamme.

Minun tulee mainita, että setäni pysytteli mikäli mahdollista minun rinnallani ja että hänen kätensä oli monesti minulle turvallisena tukena. Itsellensä oli hänellä luultavasti synnynäinen tasapainovaisto, sillä hän ei horjunut. Islantilaiset kiipesivät vuorelaisten sukkeluudella jyrkkää vuorenrintettä myöten, vaikka heillä olikin kuormat kannettavana.

Kun minä silmämitalla arvostelin Sneffelsin huipun korkeutta, näytti minusta mahdottomalta nousta sille tältä puolelta, jollei rinne muuttuisi loivemmaksi. Vaivalloisen tunnin kuluttua, kun usein olimme kahlanneet lumessakin, jota oli pitkin vuoren sivuja, oli äkkiarvaamatta edessämme jonkinlainen porras, joka helpotti kiipeämistämme. Se oli muodostunut niistä kivivirroista, jotka tulivuorien purkautuessa purskahtavat esiin, ja niitä nimitetään Islannin kielellä "stiná'ksi".

Jollei vuoren kupeiden rakenne olisi pysähdyttänyt tätä kivitulvaa, olisi se syöksynyt mereen ja muodostanut uusia saaria. Nyt siitä oli meille suurta hyötyä. Jyrkkyys vain lisääntyi, mutta näitä kiviportaita oli silti mukava nousta ylöspäin, vieläpä niin nopeastikin että kun hetkiseksi seisahduin ja matkatoverini kulkivat eteenpäin, he vähän ajan kuluttua olivat pienenneet mikroskooppillisen pieniksi.

Kello seitsemän illalla olimme nousseet näitä portaita myöten kaksi tuhatta askelta ja tulleet jonkinlaiselle tasanteelle, jonka päällä aukon varsinainen perustus lepäsi.

Meri oli 3,200 jalkaa meidän alapuolellamme; olimme jo kulkeneet ikuisen lumen rajan yli, joka Islannissa ei olekaan korkealla ilmanalan alituisen kosteuden tähden. Pakkanen oli sangen kova ja tuuli puhalsi ankarasti; voimani olivat lopussa. Professori näki, etteivät jalkani enää tahtoneet minua kannattaa, ja päätti huolimatta malttamattomuudestansa pysähtyä. Hän viittasi Hannulle, mutta tämä vain pudisti päätänsä ja sanoi:

— Tuolla ylhäällä.

— Näyttääpä siltä, kuin meidän täytyisi nousta korkeammalle, sanoi setäni, ja pyysi sen jälkeen Hannulta selitystä.

— "Mistour", sanoi hän.

— Niin "mistour", toisti eräs islantilaisista jokseenkin hätäytyneellä äänellä.

— Mitä se sana merkitsee? kysyin rauhattomana sedältäni.

— Katso, sanoi setäni.

Katsahdin tasangolle. Mahdottoman suuri hohkakivijauhosta, hiekasta ja pölystä muodostunut patsas kohosi pyörien kuin tuuliaispää ja kiitäen sitä Sneffelsin kylkeä kohden, missä me olimme; kohta se oli auringon edessä kuin musta verho luoden vuoreen synkeän varjon. Jos tämä patsas poikkeaisi suunnastansa, niin se varmasti vetäisi meidätkin pyörteeseensä. Tämä luonnonilmiö, joka esiintyy jokseenkin usein tuulen puhaltaessa jäätiköiltä, on saanut islanninkielellä nimen "mistour".

— "Kiireesti, kiireesti!" huusi oppaamme.

Vaikka en ymmärtänyt tanskan kieltä, käsitin kuitenkin, että meidän piti niin pian kuin mahdollista seurata Hannua, joka alkoi vinosti kiertää vuoren keilamaista huippua, helpottaaksensa sillä tavalla käyntiämme. Pian törmästi patsas vuoreen, joka tärisi jysäyksestä; tuuliaispää tempasi ilmaan kiviä, joita sateli ylt'ympäri kuin tulivuoren purkautuessa. Onneksemme olimme jo toisella puolella vuorta ja turvassa kaikelta vaaralta, mutta ilman oppaan huolenpitoa ja tarkkaavaisuutta olisi meidän käynyt huonosti; ruumiimme olisivat ruhjoutuneet ja musertuneet ja olleet kuin jonkin tuntemattoman meteorikiven jäännöksiä.

Hannu ei kumminkaan pitänyt turvallisena yönviettoa keilan rinteellä, ja niin jatkoimme nousuamme viistoon ylöspäin; ne 1,500 jalkaa, jotka vielä oli noustava, veivät aikaa melkein viisi tuntia, ja kiertävät vinot tiet sekä kulkeminen edestakaisin muodostivat yhteensä kolmen penikulman matkan. En jaksanut kiivetä enää, olin uupunut nälästä ja pakkasesta, eikä ohentunut ilma riittänyt keuhkojeni tarpeeksi.

Vihdoinkin kello 11 illalla pääsimme Sneffelsin huipulle, ja ennenkuin etsin turvapaikkaa aukon sisäpuolelta, katselin, kuinka aurinko sydänyöllä valoi kuulakkaat säteensä saarelle, joka oli uneen vaipuneena jalkojeni juurella.

XVI

Illallinen syötiin kiireesti, ja pieni joukkomme majoittui yöksi niin hyvin kuin suinkin taisi. Vuode oli kova, suoja epäluotettava ja olo sangen kiusallista viidentuhannen jalan korkeudella meren yläpuolella. Kuitenkin oli uneni erittäin rauhallinen tänä yönä, joka oli levollisimpia mitä pitkään aikaan olin viettänyt. En edes nähnyt uniakaan.

Seuraavana aamuna heräsin puoleksi jähmettyneenä; ilma oli sangen kylmää, aurinko loistava. Nousin graniittivuoteeltani ja menin ihailemaan komeata näköalaa, joka levisi silmiäni eteen. Seisoin Sneffelsin toisen huipun kärjellä, nimittäin eteläisemmän, ja näin sieltä suurimman osan koko saaresta. Perspektiivin vaikutuksesta sen rannat näyttivät korkeilta, kun keskuskohdat sitävastoin näyttivät matalammilta. Olisipa voinut luulla, että jokin Helbesmerin korkokartta oli levitetty eteeni. Näin syvien laaksojen risteilevän joka suunnalle, jyrkänteet syvinä kuin kaivot, järvet kuin lammikot, virrat kuin purot. Oikealla puolellani oli lukemattomia jäätiköitä peräkkäin ja monenkaltaisia vuorenhuippuja; muutamien huippujen yllä häilyi hienoinen usvapilvi. Näiden

lukemattomien vuorien aaltomaiset ääriviivat, ja se seikka, että vuoret lumihuippuineen näyttivät olevan ikäänkuin vaahdon peittämät, muistuttivat mielestäni myrskyisenä pauhaavaa merta. Kun käännyn länteen päin, levisi siellä valtameri majesteettillisessa äärettömyydessänsä ikäänkuin jatkona näille valkopäisille vuorenhuipuille. Silmäni tuskin voi erottaa, missä maa loppui ja meri alkoi. Jouduin lumoavan ihastuksen valtaan, jollaista voi tuntea vain suurissa korkeuksissa, mutta tällä kertaa ei minua pyöräyttänyt, sillä aloin jo viimeinkin tottua katselemaan korkeuksista. Häikäistynein silmin ikäänkuin join auringonsäteiden läpikuultavaa loistoa. Unhotin aivan, kuka olin ja missä olin, elääkseni vain keijukaisten tahi ilmattarien, skandinaavien pakanallisen jumaluustaruston olentojen, elämää. Nautin kyllekseni korkeuden hekumallista iloa, ajattelematta niitä syvyyksiä, joihin sallimus oli pian upottava minut; mutta minä palasin jälleen todellisuuteen, kun professori ja Hannu tulivat luokseni vuoren korkeimmalle huipulle.

Setäni kääntyi länteenpäin ja osoitti kädellensä hienoa höyryä, sumupilveä, joka oli ikäänkuin kaukana siintävä maa, kuvastuen hiukan meren pintaa vastaan.

— Grönlanti! sanoi hän.

— Grönlantiko? kysyin minä.

— Niin; emme ole sieltä viidenneljättäkään penikulman päässä ja jäiden lähtiessä tulevat jääkarhut usein Islantiin saakka, purjehtien kulkujäiden päällä. Mutta tämä on vähäpätöinen seikka. Nyt olemme Sneffels-vuoren huipulla, ja tässä on kaksi kärkeä, toinen pohjoisempana, toinen eteläisempänä; Hannu sanokoon meille miksi islantilaiset sanovat tätä, jolla tällä kertaa seisomme.

Hannu vastasi:

— Scartaris.

Setäni loi minuun voitonriemuisen silmäyksen.

— Nyt aukolle! hän virkkoi.

Sneffelsin aukko oli kuin ylösalaisin käännetty keila, jonka suu laidasta laitaan saattoi olla puoli penikulmaa; syvyyden laskin arviolta olevan noin parituhatta jalkaa. Hyvin saattoi kuvitella, minkälainen suppilo se mahtoi olla, kun se oli täynnä ukkosta ja tulta. Reiän pohja ei luullakseni ollut enempää kuin viisisataa jalkaa ympäriinsä, jonkavuoksi saattoi jotenkin helposti laskeutua alas sen rinnettä. Aivan vastoin tahtoani tulin verranneeksi tätä tulivuoren aukkoa äärettömän suureen väkipyssyyn, ja tämä vertaus säikäytti minua.

Astua väkipyssyn sisään, kun se ehkä on ladattuna ja panos saattaa laueta vähimmästäkin sysäyksestä, sehän vasta on mieletön yritys! Mutta minä en saanut peräytyä. Hannu meni välinpitämättömän näköisenä paikallensa matkueen etupäähän, ja minä seurasin sanaakaan virkkamatta.

Helpottaaksensa alaslaskutumista Hannu kulki hyvin loivaa kierrettä keilan sisustassa. Meidän täytyi kulkea kalliolohkareiden keskellä, joista muutamat kolisten syöksyivät syvyyteen ja vierieksään herättivät kumean kaiun.

Muutamissa kohdin oli aukon sisässä jäätiköitä, ja Hannu kulki silloin tavattoman varovaisesti, koetellen maata rautakärkisellä sauvallansa huomataksensa, oliko siinä halkeamia. Muutamilla paikoilla, jotka näyttivät vaarallisilta, täytyi meidän köydellä sitoa itsemme kiinni toisiimme siinä tarkoituksessa, että jos joku sattuisi kompastumaan, hänen seuraajansa pidättäisi häntä syöksymästä alas. Tämä oli kyllä hyvä varokeino, mutta se ei kuitenkaan poistanut kaikkea vaaraa.

Vaikka meidän olikin vaikea astua alas vieruja myöten, sujui matkamme kumminkin ilman mitään tapaturmaa, paitsi että yksi köysikimppu joutui hukkaan; se luiskahti erään islantilaisen käsistä vierien suorinta tietä pohjaan.

Päivällisen aikana pääsimme alas. Katsoin ylöspäin ja näin aukon suun, josta näkyi vähäinen osa taivasta, muodostavan omituisesti supistetun, mutta melkein täydellisen ympyrän. Ainoastaan yhdessä paikassa pisti esiin Scartaroksen huippu, joka näytti katoavan äärettömään avaruuteen.

Aukon pohjalta avautui kolme reikää, kuin savutorvia, joiden kautta maan sisällinen tuli Sneffelsin purkauksen aikana oli työntänyt ilmoille laava-aineitansa ja höyryjänsä. Jokainen näistä edessämme ammottavista rei'istä oli noin sata jalkaa läpimitaten. Minulla ei ollut rohkeutta katsoa alas niihin. Professori Lidenbrock oli pikaisesti tutkinut niiden jakautumista; hän läähätti malttamattomuudesta ja juoksi toiselta reiältä toiselle viittaillen ja mutisten itsekseen käsittämättömiä sanoja. Hannu ja hänen toverinsa istuivat laavankappaleilla ja seurasivat tarkkaan hänen vilkkaita liikkeitänsä; nähtävästi he pitivät häntä heikkopäisenä.

Äkkiä setäni huudahti. Minä jo luulin, että hän oli luiskahtanut ja pudonnut alas johonkin noista kolmesta kuilusta. Mutta ei! Tapasin hänet kätet pystyssä, sääret hajallansa seisomassa aukon keskuksessa olevan graniittikallion edessä, joka oli ikäänkuin mahdottoman suuri Pluton kuvapatsaan aluskivi. Hänen ilmeensä osoitti hämmästystä, joka muuttui pian mielettömäksi iloksi.

— Akseli, Akseli! hän huusi, tule tänne! tule tänne!

Minä kiiruhdin esiin; ei Hannu eivätkä toisetkaan islantilaiset liikkuneet paikoiltaan.

Hämmästyneenä kuten hänkin, vaikka en juuri ihastuneena, luin kallion läntiseen kylkeen vanhoilla, puoleksi ajan hävittämällä riimukirjaimilla hakatun, tuhannesti kirotun nimen:

— Arne Saknussem! huusi setäni, vieläkö epäilet?

En vastannut, vaan palasin hämilläni laavaistuimelleni.

En tiedä, kuinka kauan istuin siinä mietteisiin vaipuneena. Muistan vain sen, että kun taas kohotin päätäni, näin setäni ja Hannun yksin aukon pohjalla. Islantilaisille oli annettu ero palveluksesta, ja he kulkivat nyt alaspäin Sneffelsin ulkorinteitä myöten, palatakseensa Stapiin. Hannu makasi rauhallisesti kallion juurella, johon hän oli varustanut itsellensä tilapäisen vuoteen; setäni käyskenteli ympäri aukon pohjalla niinkuin susi ridassa. Minulla ei ollut halua eikä voimiakaan nousta, minkävuoksi seurasin Hannun esimerkkiä, ja vaivuin pian levottomaan uneen, jossa luulin kuulevani jyrinää ja tuntevani tärähdyksiä vuoren kupeissa.

Siten kului tämä ensimmäinen yö vuoren aukon pohjalla.

Seuraavana aamuna taivas oli harmaa ja pilvinen, minkä huomasin alhaalla aukolla vallitsevasta pimeydestä, mutta vielä paremmin setäni suuttumuksenpuuskasta.

Käsitin syyn siihen ja aloin jälleen hiukan toivoa. Syy oli seuraava:

Niistä kolmesta tiestä, jotka avautuivat jalkojemme eteen, oli Saknussemme seurannut yhtä ainoaa. Tuon oppineen islantilaisen sanojen mukaan piti oikea tie tunnettaman siitä omituisesta seikasta, joka salakirjoituksessa mainittiin, että nimittäin Scartaroksen varjo lankeaisi kesäkuun viimeisinä päivinä sen reunaan.

Todellakin voi tältä paikalta nähdä sen terävän huipun; ikäänkuin neula äärettömän isossa aurinkokellossa se osoitti määrättynä päivänä tietä maan keskipisteeseen. Jos aurinko ei nyt näyttäytyisi, niin ei näkyisi varjoakaan, eikä siis löytyisi tietäkään. Nyt oli kesäkuun 25 päivä. Jos taivas pysyisi kuusi päivää pilvisenä, täytyisi lykätä koko tutkimus seuraavaan vuoteen.

En rupea kuvaamaan professori Lidenbrockin voimatonta kiukkua. Päivä kului eikä mitään varjoa näkynyt aukon pohjalla. Hannu ei liikkunut paikaltaan; hän luultavasti aprikoitsi itsekseen, mitä me mahdoimme odottaa, jos hän yleensä mietti mitään. Setäni ei kertaakaan virkkanut minulle sanaakaan, ja hänen silmänsä, jotka alinomaan tarkastelivat taivasta, tuijottivat synkästi sen sumuisiin, harmaisiin pilviin.

Samalla tavalla kului vielä 26 päivää. Lumiräntää satoi kaiken päivää. Hannu teki pienen majan laavankappaleista, ja minä katselin huvikseni tuhansia aukon sisärinteille syntyneitä vesiputouksia, joiden kumisevaa pauhua jokainen kivi lisäsi; setäni oli raivossaan, ja olisihan sellaisesta tynniluontoisempikin suuttunut, sillä tähän oli todellakin ikäänkuin haaksirikko keskellä satamaa. — Mutta taivas salli suurien surujen perästä tulla suuren ilon, tuottaen professori Lidenbrockille tyydytyksen, joka oli yhtä suuri kuin hänen äskeinen epätoivonsa.

Seuraavana päivänä taivas oli vieläkin pilvinen, mutta sunnuntaina kesäkuun 28 päivänä, kolmantena päivänä kuukauden lopusta, seurasi kuun vaiheen ohessa myös ilman muutos, ja aurinko lähetti tulvimalla säteitensä alas vuoren aukkoon. Jokainen vähänkin kohoava paikka, jokainen kallio, kivi ja epätasaisuus sai osansa valon runsaudesta ja loi varjonsa maahan. Ennenkaikkea kuvastui Scartaroksen varjo selvästi ja kääntyi hiljaa sitä mukaa kuin aurinko liikkui.

Setäni väänsi itseänsä samalla tavalla.

Keskipäivällä, kun varjo oli kaikkein lyhyin, se osoitti keskimmäisen aukon reunaa.

— Tuossa se on! huusi professori. Tuossa se on! Maan keskipisteeseen! hän lisäsi tanskan kielellä.

— Eteenpäin! sanoi Hannu tynesti.

— Eteenpäin! vastasi setäni. Kello oli 1.13 päivällä.

XVII

Nyt alkoi varsinainen matkustuksemme. Tähän asti olivat tavalliset matkahankaluudet olleet suuremmat kuin varsinaiset vaikeudet, mutta tästä lähtien viimeksi mainitut kasvoivat suoraan sanoen jalkojemme alla.

En ollut vielä vilkaissutkaan siihen mittaamattomaan kaivoon, johon minun piti laskeutua. Nyt oli se hetki tullut; vielä voisin päättää joko ryhtyä yritykseen tahi kieltäytyä siitä. Mutta häpesin näyttää Hannulle pelkoani. Hannu ryhtyi tähän vaaralliseen yritykseen niin rauhallisesti ja välinpitämättömästi, niin täydellisesti huoletonna kaikesta vaarasta, että oikein punastuin, kun ajattelin, että olisin vähemmän rohkea kuin hän. Kahden kesken sedän kanssa olisin ladellut esiin koko pitkän sarjan todisteita, mutta oppaamme läsnäollessa olin ääneti; ajatukseni kiitivät kauniin vierlantilaisen tyttöni luo, lähestyessäni keskimmäistä aukkoa.

Olen jo maininnut, että se oli läpimitaten noin sata jalkaa, eli ympäriinsä noin kolmesataa jalkaa. Menin ulkonevalle kallion kielekkeelle ja kurkistin alas. Hiukseni nousivat pystyyn. Koko olentoani järkytti tämä tyhjä avaruus; tunsin painopisteen ruumiissani muuttuvan ja pyörtymisen

nousevan päähäni ikäänkuin juopumisen; olin putoamaisillani; eräs käsi pidätti minut — se oli Hannun. Silminnähtävästi en ollut saanut kyllyksi usein opetusta Vor-Frelser-Kirken huipulla Kööpenhaminassa.

Mutta vaikka olin uskaltanut vain vilkaista alas kaivoon, olin jo ennättänyt saada käsityksen sen muodosta. Sen melkein pystysuorissa seinissä oli monilukuisia esiin pistäviä kärkiä, jotka luonnollisesti helpottivat alasmenoa. Mutta vaikka olikin portaat, niin ei ollut käsipuita. Aukon suuhun kiinnitetty köysi olisi ollut kyllyksi meitä auttamaan, mutta kuinka saisimme sen irti, kun olimme laskeutuneet sen alapäähän?

Setäni keksi tähän varsin yksinkertaisen keinon. Hän kiersi auki kokoonkäärityn köyden, joka oli tuumaa paksu läpimitaten ja neljäsataa jalkaa pitkä; puolet siitä hän heitti alas, pisti sitten köyden mutkan esiinpistävän laavamöhkälehen ympäri ja laski senjälkeen toisenkin puolen alas syvyyteen. Saatoimme silloin laskeutua alas siten, että otimme käteen köyden molemmat puolet, jotka silloin eivät voineet luistaa, ja kun oli kuljettu kaksisataa jalkaa alaspäin, heitettiin toinen pää irti ja lapettiin toisesta. Tätä keinoa saattoi sitten käyttää edelleenkin.

— Kun olemme lopettaneet nämä valmistukset, niin sitten on matkatavaroiden vuoro, sanoi setäni; ne pitää jakaa kolmeen eri osaan, joista yksi jokaiselle meistä. Puhun vain särkyvistä kapineistamme.

Rohkea professori ei nähtävästi lukenut meitä näiden viimeksimainittujen joukkoon.

— Hannu, sanoi hän, ottakoon työkalut ja osan ruokatavaroistamme; sinä, Akseli, saat ottaa toisen osan ruokatavaroista ja aseet, ja minä otan viimeisen osan ruokatavaroistamme sekä varovasti pidettävät tieteelliset kojeet.

— Entäs vaatteet sitten, sanoin minä, ja tämä paljous köysiä ja portaita, kuka ne ottaa?

— Ne tulevat itsestänsä.

— Millä tavalla?

— Sen saat nähdä.

Setäni ryhtyi nopeasti ja epäröimättä tehokkaksiin toimenpiteisiin. Hänen käskystänsä kokosi Hannu kaikki vähemmän särkyvät tavarat yhteen ainoaan myttyyn, joka sidottiin lujasti kokoon ja muitta mutkitta syöstiin syvyyteen.

Kuulin selvästi suhinan mytyn pudotessa ammottavaan syvyyteen. Kumartuen katsomaan kuiluun tarkasti setäni tyytyväisen näköisenä kapineiden alasmenoa, eikä noussut, ennenkuin ne olivat kadonneet näkyvistä.

— Hyvä! sanoi hän. Nyt on meidän vuoromme.

Minä kysyn jokaiselta tervejärkiseltä ihmiseltä, oliko mahdollista kuulla sellaisia sanoja kauhistumatta? Professori satoi selkäänsä tavaramytyn, jossa oli tieteelliset koneet. Hannu otti työkalut ja minä aseet. Laskeutuminen alkoi seuraavassa järjestyksessä: Hannu ensin, sitten setäni ja minä viimeiseksi. Alaslaskeutuminen tapahtui mitä syvimässä äänettömyydessä, jonka keskeytti ainoastaan joku kiviliuska, joka vierähti alas ja syöksi pohjattomuuteen.

Annoin itseni niin sanoakseni liukua alas, toisella kädelläni pitäen lujasti kiinni kaksinkertaisesta köydestä, ja toisella nojaten rautakärkiseen keppiini. Yksi ainoa ajatus vaivasi minua: pelkäsin, että se kivi, jossa köysi oli kiinni, lohkeaisi. Köysi näytti arveluttavan heikolta kannattamaan kolmea henkeä, ja käytin sitä niin vähän kuin mahdollista, vaappuen merkillisellä tavalla esiinpistävillä laavankappaleilla, joihin koetin tarttua jaloillani.

Kun jokin näistä epäluotettavista jalansijoista järkkäsi Hannun jalkojen alla, sanoi hän vakaisella äänellensä:

— Huomatkaa!

— Huomatkaa! todisti setäni saksaksi.

Puolen tunnin kuluttua olimme tulleet tasaiselle kallionkappaleelle, joka oli lujasti kiinni maanalaisen torven seinässä.

Hannu veti köyden toisesta päästä, ja toinen pää nousi ylöspäin, kunnes se päästyään kiinnityspaikan sivu putosi alas, tuoden mukansa vaarallisen sateen tahi paremmin sanoen raesateen pieniä kiviä ja laavanmuruja.

Kun kurotin katsomaan alas ahtaalta tasaiselta paikaltamme, niin huomasin, että tämän reiän pohja ei ollut vielä näkyvissä.

Köysi kiinnitettiin taas samalla tavalla, ja toisen puolen tunnin kuluttua olimme joutuneet kahtasataa jalkaa syvemmälle.

En tiedä, olisiko kukaan geologi voinut edes yrittääkään tällaisen alaslaskeutumisen ohessa tutkia ympärillä olevien esineiden laatua. Minua ei liikuttanut vähääkään, olivatko nämä kerrokset plioseeniä, mioseeniä, eosiiniä, liitua, juraa, triasta, permiläistä, kivihilikerrosta, devonia, siluria tahi muuta.^[40] Mutta professori teki epäilemättä havaintojansa ja muistiinpanojansa, sillä kun kerran seisahduimme, sanoi hän minulle:

— Kuta kauemmaksi menen, sitä varmemmaksi käy vakaumukseni. Näiden tuliperäisien seutujen laatu vahvistaa täydellisesti Davyn teorian. Nyt olemme alkukauden maassa, missä kemiallinen ilmiö, metallien syttyminen yhtymisestä ilman ja veden kanssa, on tapahtunut. Minä väitän jyrkästi, ettei maan keskustulta olekaan. Saammehan muutoin nähdä.

Aina vain sama loppulause. Sen kyllä ymmärtää, ettei minua haluttanut väittää häntä vastaan. Kun olin ääneti, selitti setäni vaitioloni myöntymiseksi, ja laskeutuminen alkoi uudestaan.

Kolmen tunnin kuluttua ei reiän pohjaa vieläkään näkynyt. Kun katsoin ylöspäin, saatoin vielä erottaa sen suun, joka kumminkin silminnähtävästi pieneni. Sen seinät alkoivat lähestyä toisiansa käyden hiukan loivemmiksi. Pimeys tiheni vähitellen.

Sillävälän laskeuduimme alinomaa alemmaksi; kivet, jotka seinistä irtautuivat, putosivat mielestäni heikommasti jyrysten, ja luulin, että ne saavuttivat syvyyden pohjan pikemmin kuin sitä ennen.

Olin tarkoin laskenut, kuinka usein olimme muuttaneet köyttämme, ja saatoin siis tarkoin tietää, kuinka syvällä olimme ja kuinka pitkä aika oli kulunut.

Neljätoista kertaa olimme uudistaneet saman tempun, jota aina kesti puoli tuntia. Aikaa oli siis kulunut seitsemän tuntia, sekä levätessä puoli neljättä tuntia, eli yhteensä kymmenen ja puoli tuntia. Olimme lähteneet kello yksi, ja nyt pitäisi siis kellon olla yksitoista. Mitä syvyyteen tulee, jonka olimme saavuttaneet, niin tämä neljätoista muuttoa kahdensadan jalan pituisella köydellä tekivät yhteensä kaksituhatta kahdeksansataa jalkaa. Tässä silmänräpäyksessä kuului Hannun ääni:

— Seis! sanoi hän.

Minä seisahduin juuri kun olin potkaisemaisillani setääni päähän.

— Me olemme perillä, sanoi hän.

— Missä? kysyin minä liukuen hänen luokseen.

— Pystysuoran aukon pohjalla.

— Eikö ole uloskäytävää?

— Voin erottaa jonkinlaisen käytävän, joka vie oikealle. Saammepahan huomenna nähdä. Syökäämme nyt ensin illallista ja levätkäämme sitten.

Ei ollut vielä täydellisesti pimeä. Me aukaisimme eväspussimme, söimme ja paneuduimme maata kivistä ja laavankappaleista tehdylle vuoteelle niin hyvin kuin taisimme.

Kun laskemin selälleni ja aukaisin silmäni, näin kiiltävän pisteen tämän jättiläiskaukoputkeksi muuttuneen kolmentuhannen jalan pituisen torven päässä.

Se oli tähti, laskuni mukaan eräs Pienen Otavan tähtiä.

Sen jälkeen vaivuin sikeään uneen.

XVIII

Kello kahdeksan aamulla valonsäde herätti meidät. Tuhannet särmät seinien laava-aineessa heijastivat sen säihkyvänä sateena ympärillemme.

Valo oli niin kirkas, että saatoimme erottaa ympärillä olevat esineet.

— No, Akseli, mitä tästä sanot? huudahti setäni, hieroen käsiänsä. Oletko milloinkaan nukkunut rauhallisemmin talossamme Kuninkaankadun varrella? Et. Täällä ei kuulu mitään kärryjen jyrinää, ei kulkevien kaupustelijoiden huutoja eikä soutajain riitelemistä!

— Epäilemättä olemme rauhassa tämän kaivon pohjalla, mutta juuri tässä rauhassa on jotakin kauhistuttavaa.

— Herra varjeltoon! huusi setäni, jos nyt jo olet peloissasi, niin miten sitten lopussa käy? Emmehän ole tunkeutuneet maan sisustaan vielä tuumankaan vertaa.

— Mitä tarkoitatte?

— Minä vain tarkoitan, että olemme vasta ennättäneet saaren pinnan kohdalle! Tämä pystysuora pitkä reikä, joka päättyy Sneffels'in aukkoon, ulottuu likimäärin meren pinnan kohdalle.

— Oletteko varma siitä?

— Olen ihan varma. Katso ilmapuntaria.

Elohopea, joka oli vähitellen noussut lasiputkessa, oli todellakin seisahtunut yhdeksänkoltmatta tuuman korkeudelle.

— Näethän, sanoi professori, että meillä ei vielä ole kuin yhden atmosfäärin paino, ja haluaisin vain, että ilmapuntarin sijasta saisimme käyttää manometriä.

Ilmapuntari kävikin todella tarpeettomaksi, kun ilman paino tulisi suuremmaksi kuin mitä se oli meren pinnan kohdalla.

— Mutta, sanoin minä, eikö ole pelättävissä, että tämä alituisesti kasvava paino käy meille tuskalliseksi?

— Ei, me astumme hitaasti alaspäin, ja keuhkomme tottavat hengittämään enemmän kokoonpuserrettua ilmaa. Ilmapallolla kulkijat eivät lopullisesti saa kylleksensä ilmaa, kun he kohoavat yläilmoihin, kun sitä vastoin me saamme sitä ehkä liiaksikin, mutta siitä minä pidän.

Älkäämme hukatko yhtään silmänräpäystä. Missä on se tavarakäärö, joka pudotettiin edeltäkäsien vuoren sisään?

Nyt muistin, että edellisenä iltana olimme turhaan etsineet sitä. Setäni kysyi sitä Hannulta, joka, katseltuaan ympärilleen linnustajan terävällä katseella, vastasi:

— Tuolla ylhäällä!

Käärö oli todellakin tarttunut kallion syrjään sata jalkaa päämme yläpuolella. Islantilainen kiipesi ylös sukkelasti kuin kissa, ja muutaman minuutin perästä hän pudotti tavaramytnyn alas luoksemme.

— Syökäämme nyt aamiaista, sanoi setäni, ja syökäämme niinkuin pitkälle matkalle lähtevät.

Korput ja kuivattu liha kostutettiin viinan sekaisella vedellä.

Syötyämme otti setä taskustansa havaintomuistikirjansa, tutki kojeitansa ja kirjoitti:

Maanantaina heinäkuun 1 p:nä 1863.

Kronometri: 8 t. 17 min. a.p.

Barometri: 29 tuum. 7 linj..

Lämpömittari: 6 ast.

Suunta: I. Ka.

Viimeinen muistutus koski pimeätä käytävää, jonka ilmansuuntaa kompassi osoitti.

— No nyt, Akseli, sanoi professori innokkaasti, nyt me todella alamme laskeutua maan uumeniin. Siis nyt tällä hetkellä alkaa matkamme.

Näin sanoen otti setäni toiseen käteensä Ruhmkorffin koneen, joka riippui hänen kaulassaan, ja yhdisti toisella sähkövirran lyhdyn lasitorveen, jolloin kirkas vala poisti pimeyden käytävästä. Tämä nerokas koje, jolla me saimme syntymään keinotekoisen päivänvalon, salli meidän kulkea eteenpäin tulenarkojen kaasujenkin lävitse.

— Eteenpäin! sanoi setäni.

Jokainen otti taas taakan selkäänsä. Hannu otti vierittääkseen kääröä, jossa vaatteet ja köydet olivat, minkä jälkeen kuljimme käytävään, minä viimeisenä.

Kun meidän piti mennä tuohon pimeään aukkoon, katselin vielä kerran tuon suunnattoman putken läpi islantilaista taivasta, jota kenties en enää tulisi näkemään.

Kun vuori viimeisen kerran syöksi tulta v. 1229, oli laava-aine murtanut itselleen kulkuväylän tämän tunnelin kautta ja oli päällystännyt sen sisustan paksulla loistavalla kerroksella, josta sähköinen valo heijastui satakertaisesti.

Kulkiessa oli vaikeinta pitää varansa, ettei liian kiivaasti luisunut 45 asteen jyrkännettä myöten. Kaikeksi onneksemme oli käytävässä epätasaisuuksia, syvennyksiä ja korkeampia paikkoja, jotka olivat meille portaina, ja meidän tarvitsi vain astua alaspäin ja antaa tavaroidemme vieriä, sidottuna kiinni pitkään köyteen.

Mutta se, mikä oli jalkojemme alla portaina, muuttui seinillä tippukiveksi. Paikoittain oli kuohkeassa laava-aineessa pieniä pyöreitä rakkoja; tummat, läpikuultavilla lasipisaroidilla koristetut ukonkivikiteet, jotka riippuivat holvissa ikäänkuin lamput päällämme, näyttivät syttyvän tuleen, kun menimme ohitse. Olisi voinut luulla, että syvyyden haltijat valaisivat ilotulilla asumuksensa vastaanottaakseen vieraita maan päältä.

— Tämähän on kaunista! lausuin vastoin tahtoani. Katsokaapa, setä, mikä näky! Ettekö ihmettele näitä muunnoksia laava-aineessa, joka huomaamattomin vivahduksin vaihtelee ruskean punaisesta loistavan keltaiseen? Katsokaapa noita kiteitä, jotka ovat ikäänkuin loistavat pallot!

— Vai niin! Niinkö arvelet, Akseli? sanoi setäni. Mielestäsi tämä on loistavaa, poikani! Mutta toivonpa, että saat nähdä parempaakin. Käykäämme eteenpäin!

Pikemmin hänen olisi ollut syytä sanoa "luisukaamme", sillä ilman mitään vaivaa tulimme alas vieruja myöten. Tämähän oli Vergiliuksen mainitsema *facilis descensus Averni*.^[41] Kompassi, jota minä usein katsoin, osoitti järkähtämättä kaakosta luoteeseen; laavakäytävä ei kääntynyt mihinkään päin, vaan kulki muuttumattoman suoraa linjaa.

Sillävälän ei lämpö lisääntynyt sanottavasti, mikä seikka todisti Davyn teorian oikeaksi, ja usein katselin ihmetellen lämpömittariin. Kahden tunnin kuluttua se ei osoittanut enempää kuin kymmenen astetta, s.o. neljän asteen lisääntymistä, joka saattoi minut ajattelemaan, että laskeutumisemme tapahtui enemmän vaakasuoraan kuin pystysuoraan suuntaan. Sitäpaitsi saataisiin, helposti selville, kuinka syvälle olimme saapuneet. Professori mittasi tien inklinatsioni- ja deviatSIONIKULMAT,^[42] mutta piti mittauksen tulokset omina tietoinaan.

Kello kahdeksan aikaan illalla hän antoi pysähdysmerkin, ja Hannu istui heti. Lamppumme kiinnitettiin esiinpiistävään laavakappaleeseen. Olimme luolan tapaisessa aukossa, josta ei puuttunut raitista ilmaa; päinvastoin tunsimme tuulenhenkäyksiä. Mikähän mahtoi olla niiden aiheuttajana? Sitä seikkaa en kuitenkaan ruvennut tällä kertaa aprikoimaan, sillä väsymys ja nälkä heikonsivat minua, niin etten jaksanut ajatella mitään. Seitsemäntuntinen yhtämittäinen laskeutuminen jyrkkää rinnettä ei voi tapahtua ilman ruumiinvoimain vähenemistä, ja minun voimani olivat jo lopussa. Suureksi huojennukseksi siis kuulin sanan: "Seis!" Hannu järjesti aterian laavankappaleelle, ja söimme kaikki hyvällä ruokahalulla. Mutta yksi asia huoletti minua: vesivarastomme oli puoleksi kulunut. Setäni luotti maanalaisiin lähteisiin, joista voisimme uudestaan täyttää pullomme, mutta tähän asti ei niitä ollut näkynyt, enkä voinut olla

huomauttamatta sedälleni tästä.

— Sitäkö kummastelet, ettei lähteitä ole vielä löytynyt? sanoi hän.

— Olen siitä asiasta sangen levoton. Meillä ei ole vettä kuin viideksi päiväksi.

— Ole huoleti, Akseli, minä takaan, että löydämme vettä, vieläpä enemmän kuin tarvitsemmekaan.

— Milloin?

— Niin pian kuin olemme päässeet tämän laavakerroksen ohi. Kuinka luulisit veden pääsevän tällaisten seinien läpi?

— Mutta tämä käytävä ulottuu kenties sangen syvälle, ja minusta tuntuu, kuin emme vielä olisi laskeutuneet kovinkaan syvälle.

— Miksi sinä niin luulet?

— Siksi, että lämpö olisi suurempi, jos olisimme syvällä maan sisustassa.

— Sinun otaksumasi mukaan, vastasi setäni. Mitä lämpömittari osoittaa?

— Tuskin viittätoista astetta; se on siis noussut ainoastaan yhdeksän astetta sen jälkeen kun lähdimme.

— No hyvä, tee sitten johtopäätöksesi!

— Se on seuraava: mitä tarkimpien havaintojen mukaan lämpö lisäytyy maan sisässä asteen verran joka sadalta jalalta. Mutta erikoiset paikalliset olosuhteet saattavat tässä vaikuttaa; esimerkiksi Jakutskissa Siperiassa on huomattu, että lämpö lisäytyy asteen joka kolmeltakymmeneltäkuudelta jalalta. Tämä erotus riippui nähtävästi vuorien lämmönjohtamiskyvystä, ja tahtoisin sen lisäksi mainita, että on huomattu lämmön lisäytyvän sammuneen tulivuoren läheisyydessä ja gneissin läpi ainoastaan asteen joka sadaltakahdeltakymmeneltäviideltä jalalta. Ottakaamme vaari tästä viimeisestä otaksumasta, joka on parhaiten meille soveltuva, ja laskekaamme sen mukaan.

— Laske, poikaseni.

— Ei ole mikään sen helpompaa, sanoin minä, ja kirjoitin muutamia numeroita muistikirjaani. Yhdeksän kertaa sataviisikolmatta jalkaa on tuhannensadanviidenkolmatta jalan syvyys.

— Aivan oikein.

— No siis?

— No, minun laskujeni mukaan olemme kymmentuhatta jalkaa merenpintaa alempana.

— Onko se mahdollista?

— O, muutoin eivät numerot olekaan enää numeroita!

Professorin laskut pitivät paikkansa. Olimme jo kuuttatuhatta jalkaa syvemmillä kuin minne ihmiset koskaan ovat päässeet. Olimme kuuttatuhatta jalkaa syvemmillä kuin Kitz-Bahlin kaivokset Tyrolissa sekä samanlaiset kaivokset Württembergissä ja Böhmissä.

Ilma, jonka näin syvällä olisi pitänyt olla kahdeksankymmenen asteen lämpöistä, oli tuskin viisitoista-asteista, seikka, joka antoi minulle paljon ajattelemisen aihetta.

XIX

Seuraavana päivänä, tiistaina heinäkuun 2:sena, jatkettiin laskeutumista. Me kuljimme yhä vielä laavakäytävää, joka muodosti luonnollisia tasaisesti viettäviä rappusia, ikäänkuin kaltevia portaita, joita tavataan vanhoissa rakennuksissa. Siten laskeuduttiin kello 12.17 asti päivällä, jolloin saavutimme Hannun, joka oli seisahtunut vähää ennen.

— Vihdoinkin, sanoi setäni, olemme päässeet tämän savupiipun pohjaan.

Katsoin ympärilleni. Olimme tienhaarassa, josta alkoi kaksi tietä, kumpikin ahtaita ja pimeitä. Kumpaako nyt piti seurata? Sitä oli vaikea päättää.

Setäni ei tahtonut näyttää epätietoiselta minun eikä oppaankaan silmissä; hän osoitti siis idänpuolista käytävää, ja pian olimme kaikki kolme lähteneet sitä tietä.

Vaikea olisi muutoin ollut harkitseamalla päättää, kumpaako näistä seuraisi, sillä ei kummassakaan ollut mitään merkkiä, josta olisi voinut tehdä joitakin johtopäätöksiä; siinä täytyi jättäytyä kokonaan sattuman varaan.

Tämän uuden käytävän kaltevuus oli tuskin huomattava, ja sen läpileikkauspinta oli varsin erilainen. Joskus avautui eteemme jakso kaariholveja, jotka muistuttivat huippukaarisia goottilaisia kirkkoja. Keskiajan taiteilijat olisivat voineet täällä tutkia tämän rakennustyylin kaikkia muotoja. Etäämpänä jouduimme roomalaisten tynnyriholvien alle, joiden vahvat tukevat patsaat näyttivät taipuvan niiden painosta. Muutamien paikoin tuli näiden holvien sijaan ahtaita solia, ikäänkuin majavanpesiä, jotka pakottivat meidät kulkemaan ryömimällä ahtaiden aukkojen läpi.

Lämpö pysyi kohtuullisena. Ajattelin vastoin tahtoani sen voimaa siihen aikaan, kun Sneffelsin

syöksemä laava-aine kulki tämän kanavan kautta, joka nyt oli niin hiljainen. Kuvittelin mielessäni, kuinka tuliset virrat murtuivat käytävän kulmiin, ja kuinka tulikuumat höyryt puristuivat kokoon tässä ahtaassa reiässä!

— Kunhan vain ei vuori vanhoilla päivillensä rupeaisi hulluttelemaan! tuumin itsekseni.

Näitä tuumiani en ilmoittanut setä Lidenbrockille, sillä hän ei olisi ymmärtänyt niitä; hänen ainoa ajatuksensa oli vain mennä eteenpäin. Hän käveli, luisui, jopa kieriskeli eteenpäin, alati niin luottavaisena, että se oli suoraan sanoen ihmeteltävää.

Käveltyämme tuntematta suurtakaan väsymystä, olimme kello kuuden aikaan kulkeneet kaksi penikulmaa etelään päin, mutta tuskin neljättä osaakaan alaspäin.

Setäni antoi levähdysmerkin. Söimme paljoa puhumatta ja nukuimme liikoja miettimättä.

Varustuksemme yötä varten olivat varsin yksinkertaiset, ja matkapeite, johon kukin meistä kääriytyi makaamaan, oli ainoa vuoteemme. Ei tarvinnut pelätä kylmää eikä päällekkarkausta. Matkustajat, jotka kulkevat Afrikan erämaissa tahi uuden mantereen aarniometsissä, ovat pakotetut vuorotellen valvomaan toisten maatessa; täällä sitävastoin oli täydellinen yksinäisyys; ei ollut villi-ihmisiä eikä petoja.

Aamulla heräsimme terveinä ja levänneinä. Matkaa jatkettiin laavatietä myöten kuten ennenkin, mutta oli tahdotonta tutkia maanlaatua niillä seuduilla, jossa kuljimme. Sen sijaan että tiemme olisi laskeutunut maan sisuksiin päin, se näytti kulkevan aivan vaakasuoraan; luulinpa huomanneeni, että se kohosi ylös maan pintaan päin. Tämä käytävän suunnan muuttuminen alkoi kello kymmenen aikaan olla niin huomattava, ja niin väsyttäväkin, että minun täytyi hiljentää käyntiäni.

— No, Akseli? kysyi professori malttamattomasti.

— En jaksa kulkea enää, vastasin minä.

— Mitä? Astuttuasi kolme tuntia oivallista tietä myöten?

— Oivallista kyllä, sitä en tahdo kieltää, mutta varmaan väsyttävää.

— Mitä? Kävellä alamäkeä!

— Eipä, kun nousta ylämäkeä, jos suvaitsette.

— Noustako ylöspäin! sanoi setäni kohottaen olkapäitään.

— Epäilemättä. Puolen tunnin ajan on kaltevuus vähentynyt, ja jos tällaista kulkua kestää vielä pitemmältä, niin tulemme varmaan takaisin Islantiin.

Professori pudisti päätään tahtomatta uskoa tätä todeksi. Koetin taas jatkaa keskustelua, mutta hän ei vastannut mitään, vaan antoi lähtömerkin. Näin varsin hyvin, ettei hänen äännettömyyteensä ollut muuta syytä kuin se, että hän oli hyvin huonolla tuulella.

Siispä otin uljaasti taakkani ja seurasin kiireesti Hannua, joka astui setäni jäljessä. Pidin kunniasianani, etten jäisi jälkeen, ja koetin varoa, ettei toverini pääsisi näkymättömiin; vapisin ajatellessani, että eksyisin tässä maanalaisessa harhasokkelossa.

Vaikka kulku tien kohoamisen kautta kävi yhä vaivalloisemmaksi, lohdutin itseäni sillä ajatuksella, että lähenin maan pintaa. Tämä toivo vahvistui joka askeleella, ja iloitsin ajatellessani, että saisin vielä nähdä pikku Graubenini.

Keskivälillä tapahtui käytävän seinien ulkonäössä muutos, jonka minä huomasin siitä, että sähkövalon heijastus niistä väheni. Laavapeitteen jälkeen seurasi luonnollisia kallioita, jotka olivat kaltevina ja usein pystysuorinakin kerroksina. Me olimme keskellä siluurista kautta.^[43]

— On selvää, sanoin minä, että nämä kerrostumat ovat muodostuneet toisella maailmankaudella liuskakivestä, kalkista ja hiekkakivestä! Me käännämme selkämme graniittipohjalle! Mehän teemme aivan kuin lähtisimme Hampurista Hannoverin kautta Lyypekkiin.

Olisi ollut parempi vaieta näistä huomioista, mutta innostukseni geologiaan oli suurempi kuin viisauteni, joten setäni kuuli puheeni.

— Mikä on hätänä? kysyi hän.

— Katsokaa, sanoin, ja osoitin hänelle hiekk- ja kalkkikivikerrosta, sekä ensimmäisiä merkkejä liuskakiven kaltaisista vuorilajeista.

— No entä sitten?

— Olemme tulleet sille maailmankaudelle, jolloin ensimmäiset kasvit ja eläimet syntyivät.

— Vai niin! Niinkö luulet?

— Mutta katsokaapa! Tarkastakaa, tutkikaa!

Pyysin professoria valaisemaan lampullansa käytävän seinää ja odotin, että hän sanoisi jotakin hämmästyksissään; mutta hän ei virkkanut sanaakaan, vaan jatkoi kulkuansa eteenpäin.

Oliko hän ymmärtänyt sanojani vai ei? Kävikö hänen kunnialleen setänä ja oppineena miehenä tunnustaa erehtyneensä valitessaan tämän itäisen käytävän, vai oliko hän päättänyt tutkia sen perille saakka? Se vain oli selvää, että olimme jättäneet laava-aineen kulkuväylän ja ettei tämä käytävä voinut viedä Sneffelsin ahjoon.

Kysyin itseltäni, enkö pannut liian suurta painoa tälle maakerroksien vaihtumiselle. Enkö pettänyt itseäni? Kuljimmehan todella niiden kalliokerroksien läpi, jotka ovat graniittipohjalla.

— Jos vain minä olen oikeassa, niin minun täytyy löytää joitakin ikivanhojen kasvien jätteitä, ja silloin asia on varma. Etsikäämme!

En ollut kulkenut sataakaan askelta ennenkuin silminnähtävät todistukset olivat edessäni. Siluurisella aikakaudella oli merissä enemmän kuin tuhatviisisataa eri kasvi- ja eläinlajeja. Jalkani, jotka olivat tottuneet kovaan laava-aineeseen, polkivat nyt tomua, joka oli syntynyt ruohojen ja simpukkain jätteistä, ja seinillä näkyi selvästi jälkiä fucus- ja lycopodium-kasveista.^[44]

Professori Lidenbrock ei voinut erehtyä näistä, mutta hän ummisti silmänsä jatkaen matkaansa yhtä kiireesti kuin ennenkin. Tämähän oli itsepäisyyttä, joka meni kaikkien rajojen yli, enkä voinut enää sitä kärsiä. Otin käteeni täydellisesti säilyneen näkinkengän kuoren, joka oli melkein samanlainen kuin nykyajan Oniscus,^[45] menin sitten setäni luo ja sanoin hänelle:

— Katsokaa tätä!

— Niinpä näkyy, sanoi hän tynesti, se on simpukan kuori, joka kuuluu trilobitien^[46] hävinneeseen sukuun. Ei sen enempää!

— Mutta ettekö päätä sen johdosta...?

— Samaa kuin sinäkin? Päätän kyllä. Olemme jättäneet graniittipohjan ja laava-aineen kulkuväylän. Onpa mahdollista, että olen erehtynyt, mutta en ole siitä vakuutettu, ennenkuin olen päässyt tämän käytävän päähän.

— Se on oikein, setä, että teette niin, ja minä hyväksyisin menettelyenne, jollei meitä uhkaisi vaara.

— Mikä sitten?

— Veden puute. — Meidän pitää jakaa se määrättyihin päiväannoksiin!

XX

Oli todellakin välttämätöntä säästää juomavettä, sillä illallista syödessämme huomasin, ettei sitä voinut riittää enemmäksi kuin kolmeksi päiväksi. Sen lisäksi tuli vielä sekin harmi, että meillä oli sangen vähän toivoa löytää mitään lähdettä näissä tämän maailmankauden muodostamisissa kerroksissa.

Koko seuraavan päivän käytävän holvit yhä kaareutuivat yllämme, ja kuljimme virkkaen tuskin sanaakaan. Me aloimme muuttua melkein yhtä vaiteliaksi kuin Hannukin.

Tie ei kohonnut, ei ainakaan sanottavasti; välistä se näytti viettävän alaspäinkin. Mutta tämä tuskin huomattava suunnanmuutos ei voinut rauhoittaa professoria, sillä maakerroksien laatu pysyi aivan muuttumattomana.

Seinien liuska- ja kalkkikivikerrokset sekä vanha punainen hiekkakivi välkkyivät komeasti sähkölyhtymme kirkkaassa valossa. Olisi voinut luulla olevansa avatussa malmisuonessa keskellä Devonshireä, josta tällaiset maakerrokset ovat saaneet nimensäkin.^[47]

Loistavat marmorilajit peittivät käytävän seinä; muutamat lajit olivat agaatti-harmaita, täynnä kummallisia valkoisia suonia, toiset ruusunpunaisia tahi keltaisia, punapilkkuisia; etäämpänä oli näytteitä tummista puna- ja ruskeapilkkuisista lajeista, joissa kalkkikivi aikaansai kauniita värvivahduksia.

Suurimmassa osassa näitä marmorilajeja oli ikivanhojen eläimien jälkiä. Eilisestä päivästä alkaen oli kehitys selvästi edistynyt.

Trilobiittien asemesta huomasin kehittyneempien lajien jätteitä, muiden ohessa *Ganoidi*-kaloja,^[48] sekä noita varhaisimpia *Sauropteris*-eläimiä,^[49] joiden paleontologit ovat huomanneet olevan matelijoiden ensimmäisiä muotoja. Devonisissa merissä eli suuri määrä tällaisia, ja niitä sortui tuhansittain uudempien kerrosten alle.

Oli siis aivan selvää, että nousimme ylöspäin eläimellisen elämän astuimia myöten, joiden korkeimmalla portaalla ihminen on. Mutta professori ei näkynyt välittävän siitä.

Hän odotti kahta asiaa: että ilmaantuisi jyrkkä rotko, joka sallisi hänen taas jatkaa alaspäin, tahi että vastaamme tulisi jokin este, joka keskeyttäisi hänen kulkunsa tätä tietä myöten. Mutta ilta tuli tämän toivon täyttymättä.

Perjantaina painui vähäinen retkikuntamme yhä syvemmälle käytävän sokkeloihin; yöllä aloin jo tuntea janon tuskaa.

Kymmenen tunnin kävelyn jälkeen huomasin, että lampun valo ei enää heijastunutkaan seinistä. Marmorin, liuska-, kalkki- ja hiekkakiven sijaan peitti seinä tumma kiiltämätön aine. Eräässä paikassa, missä tunneli oli ahdas, nojausin vasempaa seinää vastaan, ja kun vedin käteni takaisin, oli se aivan musta. Minä tarkastin seinää likemmin ja huomasin, että olimme keskellä kivihiiili-aarniota.^[50]

— Kivihiiili-aarnio! huudahdin minä.

— Aarnio ilman työmiehiä, vastasi setäni.

— Oh, kukapa sen niin tietää?

— Sen tiedän minä, vastasi setäni lyhyesti, ja olen varma siitä, että tämä käytävä, joka vie hiilikerroksien lävitse, ei ole ihmiskätten työtä. Mutta on yhdentekevää, olipa se luonnon muodostama taikka ei. Nyt on ruoka-aika; sentähden syökäämme.

Hannu otti esiin vähän ruokaa; söin vain hiukkasen, mutta join sen vähäisen vesitilkkan, joka oli minun osani. Oppaamme pullo oli puolillansa vettä ja siinä oli kaikki, mitä oli jäljellä kolmen hengen janon sammuttamiseksi.

Syötyämme kääriytyivät matkatoverini peitteisiinsä, saadakseen unesta virkistystä vaivoillensa. Minä puolestani en nukkunut, vaan luin aamuun asti.

Kello kuuden aikaan lauantaina lähdimme taas matkaan. Kahdenkymmenen minuutin kuluttua tulimme avaraan aukeamaan, ja ymmärsin silloin, etteivät ihmiskädet olleet voineet kaivaa tätä kaivosta, sillä holvit olisivat siinä tapauksessa olleet pönkitetyt. Oli varsin ihmeellistä, että ne vielä voivat olla pystyssä.

Luola oli sataa jalkaa leveä ja sataaviittäkymmentä korkea. Se oli syntynyt jonkin maanalaisen liikunnan vaikutuksesta; kestävästi jotakin voimallista sysäystä oli maankuori auennut ja tehnyt tämän suuren aukon, johon nyt ensimmäisen kerran tunkeusi maanpinnan asukkaita.

Koko kivihiihlikauden historia oli kirjoitettu näille mustille seinille, ja geologi olisi helposti voinut niistä seurata kaikkia eri kehityskausia. Hiilikerroksia erottivat toisistaan tiheät hiekka- ja savikerrokset, joiden välissä ne olivat ikäänkuin musertuneina.

Tänä aikana, joka oli lähinnä nuorin paleontologisen maailmankauden jaksoista, oli maa erinomaisen rehevän kasvullisuuden peitossa; siihen oli kaksi syytä, nimittäin kuuma ilmanala ja alituinen kosteus.

Silloin ei kasvanut paljon puita, vaan ainoastaan kortteita, äärettömiä heinälaitumia, sananjalkoja, liekoja, sigillarioita: asterofyliittejä ja muita harvinaisia kasvisukuja, joita siihen aikaan oli tuhansia eri lajeja. Juuri tästä tavattoman runsaasta kasvullisuudesta kivihiihet ovat saaneet alkunsa. Kasvit vajosivat veden alle ja muodostivat vähitellen paksuja kerroksia.

Silloin alkoi luonnollisen kemian vaikutus; merien pohjalla kasviaineet ensiksi muodostuivat turpeiksi, alkoivat sitten kaasujen vaikutuksesta lämmitä ja kivettyivät lopuksi täydellisesti.

Siten muodostuivat nämä äärettömät hiilipaljoudet, joiden kuitenkin vähemmässä kuin kolmessa vuosisadassa täytyy loppua liiallisen kuluttamisen kautta, jolleivät teollisuutta harjoittavat kansat ajoissa hillitse tuhlaavaisuuttansa.

Nämä ajatukset johtuivat mieleeni katsellessani luolan hiilirikkauksia. Luultavasti ne eivät koskaan tule päivänvaloon, sillä näin syvällä olevien aarnioiden kaivaminen vaatisi liian suuria kustannuksia. Ja mitäpä se muutoin hyödyttäisikään, kun kerran niin paljo hiiltä vielä on monin paikoin niin sanoaksemme maanpinnalle levitettyinä? Sellaisina kuin nämä hiilikerrokset nyt ovat, pysyvät ne maailman loppuun asti.

Silläväin kuljimme eteenpäin, ja unhotin tien pituuden, vaipuen geologisiin mietteisiin, ilman lämpö pysyi yhtäläisenä kuin se oli ollut kulkiessamme laava-aineen ja liuskakiven muodostamien kerrosten lävitse. Mutta minä tunsin sangen selvästi hiilivedyn hajun. Huomasin heti, että käytävässä oli sangen paljon tätä vaarallista kaasua, jota vuorityömiehet sanovat kaivoskaasuksi ja jonka räjähtäminen on niin usein aikaansaanut hirveitä tapaturmia.

Onneksi oli valaistusneuvonamme Ruhmkorffin älykäs kone; mutta jos olisimme olleet niin typeriä, että tulisoihtu kädessä olisimme tutkineet tätä käytävää, niin olisi hirveä räjähdys tehnyt lopun matkastamme tappaen meidät.

Tätä kävelyä kivihiihen keskellä kesti iltaan asti. Setäni taisi tuskin hillitä malttamattomuuttansa, jota hän tunsu tiemme vaakasuoran suunnan tähden. Kahdenkymmenen askeleen päässä oli synkkä pimeys, joten käytävän pituutta ei voinut nähdä, ja minä jo rupesin luulemaan sitä loppumattomaksi, kun kello kuuden aikana ilmestyi äkkiarvaamatta seinä eteemme. Ei oikealla eikä vasemmalla puolella, ei ylhäällä eikä alhaalla ollut mitään tietä! Me olimme tulleet umpinaiseen sopukkaan.

— No sen parempi! huusi setäni. Sittenpä hän tiedän, mitä teen. Me emme ole Saknussemmin kulkemalla tiellä, eikä auta muu kuin kääntyä takaisin. Levätkäämme nyt yö, ja kolmen päivän kuluttua tulemme takaisin sille kohdalle, missä käytävät haarautuvat.

— Niin, sanoin minä, jos meillä on siihen voimia!

— Miksi ei olisi?

— Siksi, että vesi on huomenna tykkänään lopussa.

— Entäs rohkeus? Onko sekin lopussa? kysyi professori katsoen minuun ankaran näköisenä. En uskaltanut vastata.

XXI

Seuraavana päivänä lähdimme aikaiseen matkalle; meidän täytyi kiiruhtaa, sillä olimme viiden päivämatkan päässä siitä käytävien risteyksestä, jossa olimme menneet harhaan. En tahdo lähemmin kuvailla kärsimyksiämme paluumatkalla. Setäni kesti ne sellaisen närkästyksen vallassa, jota mies tuntee tietäessään olleensa väärässä; Hannu tyynen luonteensa mukaan

kärsivällisesti ja minä valitellen ja epätoivoisena, sen myönnän. En jaksanut rohkeasti kestää vastoinkäymisiä.

Niinkuin olin ennustanutkin, vesi loppui kokonaan ensimmäisen päivän marssin jälkeen. Juoma-aineenamme oli nyt vain viina, mutta tämä inhoittava neste poltti kurkkuani, enkä kärsinyt sitä nähdäkään. Minusta oli ilma tukahduttava, väsymys teki minut hervottomaksi ja useita kertoja olin kaatumaisillani. Me seisahduimme silloin ja setäni tahi islantilainen koettivat virkistää minua niin hyvin kuin taisivat. Mutta minä näin jo, että edellinen vain sangen vaikeasti taisteli lopullista uupumusta ja janon tuskia vastaan.

Tiistaina heinäkuun 9 p:nä saavuimme viimeinkin nääntyneinä, melkein ryömien, käytävään yhdyntäpaikalle. Siellä kaaduin maahan laavapohjalle. Kello oli kymmenen aamupäivällä.

Nojaten seinää vastaan Hannu ja setäni koettivat pureksia muutamia korpunpalasia. Syviä huokauksia kohosi työläästi paisuneilta huuliltani, kunnes viimein menin tainnuksiin.

Hetkisen kuluttua lähestyi setäni minua ja nosti minut syliinsä.

— Lapsi parka! mutisi hän itsekseen todella hellällä äänellä.

Tulin liikutetuksi näistä sanoista, sillä olin tottumaton kuulemaan ystävällisiä sanoja tuimalta professorilta; otin hänen vapisevat kätensä käsiini, ja hän salli sen katsellen minua kyynelsilmin.

Silloin näin hänen tarttuvan pulloon, joka riippui hänen kaulassaan, ja suureksi hämmästykseni hän asetti sen huulilleni.

— Juo! sanoi hän.

Kuulinko oikein? Oliko setäni hullu? Katsoin häneen hämmästyneenä enkä voinut käsittää hänen sanojansa.

— Juo! sanoi hän uudelleen, ja nostaen pullon huulilleni hän tyhjensi sen sisällön kokonaan suuhuni.

Ah, mikä nautinto! Kulaus vettä kostutti kuivaa suutani, yksi ainoa kulaus vain, mutta se oli kylliksi virkistämään riutuvia elinvoimiani.

Kiitin setääni kädet ristissä.

— Niin, sanoi hän, kulaus vettä! Viimeinen! ymmärrätkö? Viimeinen! Minä olin sitä säilyttänyt suurena kalleutena pullossani. Parikymmentä kertaa, sata kertaa olen voittanut suuren haluni juoda! Mutta ei, Akseli, säästin sen sinulle.

— Setäni! mutisin minä, ja suuret kyyneleet tulivat silmiini.

— Niin, lapsi raukkani, minä tiesin, että sinä tänne päästyämme kaatuisit maahan puolikuolleen, ja sentähden säästin viimeiset vedenpisarani, virvoittaakseni niillä sinua.

— Kiitoksia, kiitoksia setä, sanoin minä.

Vaikka janoni oli vain hiukan vähentynyt, olin kuitenkin saanut uusia voimia. Kurkkuni kutistunut jänteet ja turvonneet huuleni pehmenivät, ja saatoin puhua.

— Kuulkaapa nyt, sanoin minä, meillä ei ole kuin yksi keino jäljellä; koska ei ole vettä, niin meidän täytyy; kääntyä takaisin.

Setäni kaihtoi katsettani, kun lausuin nämä sanat; hän painoi päänsä alas.

— Meidän täytyy kääntyä takaisin, huudahdin minä, ja mennä takaisin Sneffelsiin. Suokoon Jumala meille voimia nousta ylös vuoren huipulle!

— Kääntyä takaisin! sanoi setäni, ikäänkuin olisi vastannut pikemminkin itselleen kuin minulle.

— Niin, kääntyä takaisin, viivyttelemättä silmänräpäystäkään.

Pitkä aika kului äänettömyyden vallitessa.

— Eivätkö siis, Akseli, nämä vesipisarat ole antaneet sinulle voimaa ja rohkeutta? kysyi professori omituisella äänellä.

— Rohkeuttako!

— Näen sinun olevan yhtä alakuloinen kuin ennenkin; olet vieläkin aivan epätoivoinen.

Minkälaisen ihmisen kanssa olinkaan tekemisissä, ja mitä tuumia hän hautoikaan rohkeassa sielussaan?

— Mitä? Ettekö tahdo? — — —

— Luopuako tästä matkasta, kun kaikki ennustaa, että se onnistuu? En suinkaan!

— Meidän siis täytyy menehtyä?

— Ei, Akseli, ei! Palaa sinä! Minä en tahdo aiheuttaa sinun kuolemaasi! Hannu seuratkoon sinua. Jätä minut!

— Hylkäisinkö teidät!

— Jätä minut yksin, sanon sinulle! Minä olen lähtenyt tälle matkalle ja menen perille asti, kävi miten kävi. Mene tiehesi, Akseli, mene tiehesi!

Setäni puhui hyvin kiivaasti. Hänen äänensä, joka oli vähän aikaa ollut lempeä, tuli taas kovaksi ja uhkaavaksi. Synkän itsepintaisesti hän taisteli mahdollisuutta vastaan. Minä en tahtonut jättää häntä tänne syvyyden pohjalle, vaikka toiselta puolen itsesäilytysvaistoni käski minun

paeta.

Hannu katseli tätä kohtausta tavalliseen välinpitämättömään tapansa, mutta hän ymmärsi nähtävästi kuitenkin, mistä hänen molemmat matkakumppaninsa keskustelivat. Meidän liikkeemme ja eleemme osoittivat kyllä selvästi, mille suunnalle kumpikin meistä koetti toistansa saada lähtemään; mutta Hannusta näytti samantekevältä, missä hänen henkensä oli vaarassa; hän oli valmis jatkamaan matkaa, jos annettaisiin lähtömerkki, ja valmis myöskin seisahtumaan herransa vähimmästäkin viittauksesta.

Jospa minä tällä hetkellä olisin voinut saada Hannun käsittämään sanojani! Sanani, huokaukseni, ääneni olisivat pehmittäneet tämän kovan luonnon. Minä olisin hänelle selittänyt, olisin niin sanoakseni selittänyt hänelle kouraan tuntuvasti niitä vaaroja, joita hän ei näyttänyt aavistavankaan, ja meidän molempien yhdessä olisi ehkä onnistunut saada itsepäinen professori taipumaan. Jos olisi tarvittu, olisimme voineet pakottaa hänet palaamaan Sneffelsin huipulle!

Minä lähestyin Hannua ja laskin käteni hänen kädellensä: hän ei liikahtanut. Minä osoitin hänelle tietä vuoren aukon suuhun; hän pysyi järkähtämättömänä. Läähättävät keuhkoni ilmaisivat tuskani, mutta islantilainen pudisti vain päätänsä ja osoitti tyynesti setäni.

— Herra! sanoi hän.

— Herra! huusin minä. Hullu! Hän ei ole elämäsi herra! Meidän täytyy paeta! Meidän täytyy viedä hänet pois! Kuuletko? Ymmärrätkö?

Olin tarttunut Hannua käsivarteen ja tahdoin pakottaa hänet nousemaan ylös ja auttamaan minua, mutta setäni tuli väliin.

— Malta mielesi, Akseli! sanoi hän. Sinä et saa tätä itsepintaista palvelijaa taivutetuksi. Kuule siis, mitä ehdotan sinulle.

Panin käsivarteni ristiin ja katsoin setää suoraan silmiin.

— Veden puute, sanoi hän, on ainoana esteenä aikomuksieni täyttämiseksi. Tästä itäisestä käytävästä, joka on muodostunut laava-aineen, liuskakiven ja hiilien sisään, emme ole löytäneet tippaakaan vettä. On mahdollista, että meillä on parempi onni, jos seuraamme läntistä käytävää.

Minä pudistin päätäni hyvin epäilevän näköisenä.

— Kuule minua loppuun asti, sanoi professori koroittaen ääntänsä. Sillä aikaa kuin sinä makasit tässä tainnuksissa, liikkumattomana, olen minä tutkinut tämän käytävän muodostusta. Se vie suoraan maan sisukseen ja saattaa meidät muutaman tunnin kuluessa vahvalle graniittipohjalle, jossa tapaamme lähteitä runsaasti. Kuule siis mitä sanon. Kun Kolumbus pyysi laivaväeltänsä kolmen päivän aikaa, löytääksensä uusia maita, niin miehistö myöntyi hänen pyyntöönsä, vaikka olivat sairaita ja kauhistuneita, ja hän löysikin kokonaisen uuden maailman. Minä, näiden maanalaisten seutujen Kolumbus, pyydän sinulta ainoastaan yhtä päivää. Jollemme tämän ajan kuluessa ole löytäneet vettä, niin minä vannon, että palaamme maan pinnalle takaisin.

Vaikka olin hyvin levoton, tulinkin kuitenkin liikutetuksi näistä sanoista ja siitä uhrautuvaisuudesta, jota setäni osoitti puhuessaan tällä tavalla.

— No, olkoon menneeksi, vastasin, tapahtukoon kuten tahdotte ja palkitkoon Taivaan herra teidän suurenmoisen rohkeutenne. Teillä on vain muutama tunti aikaa koetella onneanne. Eteenpäin!

XXII

Me rupesimme kulkemaan taas alaspäin, mutta tällä kertaa uutta käytävää. Hannu kulki tapansa mukaan edellä. Emme olleet menneet sataa askelta, kun professori, joka lyhdyllänsä valaisi muuria, jo huudahti:

— Tässä on alkuajan eli prekambriksen maailmankauden maakerroksia! Olemme oikealla tiellä. Eteenpäin! eteenpäin!

Kun maapallo maailman alkuaikoina vähitellen jäähdytti, aiheutti sen supistuminen ulkokuoren mullistuksia, räjähdyksiä, kutistumisia ja halkeamia. Se käytävä, jota kuljimme, oli halkeama, jonka kautta ulossyöksevä graniitti kerran oli raivannut itselleen tien. Sen tuhannet mutkat muodostivat sekavan sokkelon ensimmäisen maailmankauden maakerroksissa.

Sitä mukaa kuin tulimme alemmaksi, tuli näkyviin niitä kerroksia, jotka muodostivat maan. Geologinen tiede on huomannut kolme eri kerrosta: liuskakivi, gneissi ja katinkultakivi, — jotka perustuvat sille järkähtämättömälle pohjalle, jota sanotaan graniitiksi.

Mutta eipä ole mineralogeja koskaan sattunut tällaiselle merkilliselle paikalle luontoa tutkimaan. Mitä eloton pora ei ole voinut nostaa maan pinnalle, sitä saatoimme tutkia silmillämme ja koskettaa käsillämme.

Kauniin viheliäisen liuskakivikerroksen läpi kulki vaski- ja manganisuonia, ja sitä paitsi näkyi hiukan platinaa ja kultaa. Kuinka suuria rikkauksia olikaan kätkeytyinä maapallon sisustaan, joista ihmisten ahneus ei koskaan pääsisi nauttimaan! Ensimmäisten päivien mullistukset olivat haudanneet nämä aarteet niin syvälle, ettei kuokka eikä rautakiila niitä ikänä voi sieltä temmata.

Liuskakiven alapuolella oli suoraviivaisesti muodostunutta gneissia, joka oli huomattavaa

säännöllisten muotojensa vuoksi; sen jälkeen suuriliuskaista katinkultaa, joka hämmästytti komealla kiillollansa.

Sähkölyhdyn valo, joka heijastui katinkullan loistavasta pinnasta, säihkyi kaikista kulumista; oli kuin olisin kulkenut onton timantin läpi, jossa valon säteet taittuivat tuhansiin häikäiseviin eri väreihin.

Kello kuuden paikoilla alkoi valon loisto huomattavasti vähetä, melkeinpä lakkasi tykkänään; seinillä oli kiteellinen mutta synkempi väri, katinkulta yhtyi kiinteämmin vuolukiveen ja ukonkiveen, muodostaen varsinaista kalliota, joka on kaikkein kovinta kiveä, ja joka musertumatta kannattaa maapallon neljää ylempää kerrosta. Me olimme saapuneet ikäänkuin äärettömään graniittivankilaan.

Kello oli kahdeksan illalla. Vettä ei löytynyt vieläkään, ja minä kärsin hirveästi. Setäni kulki edellä eikä tahtonut seisahtua; hän toivoi kuulevansa jonkin lähteen lorisemista, vaan ei kuullut mitään!

Jalkani lakkasivat kannattamasta minua, mutta minä koetin valittamatta kestää tuskiani, etten pakottaisi setääni seisahtumaan; se olisi ollut hänelle epätoivoinen isku, sillä hänen viimeinen määräpäivänsä oli loppumaisillaan.

Vihdoin voimani uupuivat; minulta pääsi huuto ja kaaduin.

— Auttakaa! Minä kuolen.

Setäni kääntyi takaisin; hän katseli minua käsivarret ristissä ja lausui viimein seuraavat synkeät sanat:

— Kaikki on lopussa!

Silmäni painuivat umpeen.

Kun taas avasin ne, näin molempien toverieni makaavan liikkumattomina vaippoihinsa kääriytyneinä. Nukkuivatko he? Minä puolestani en saattanut nukkua silmänräpäystäkään: kärsin liian suuresti, varsinkin siitä ajatuksesta, ettei ollut enää pelastumisen toivoa. Setäni viimeiset sanat kaikuivat korvissani: kaikki on lopussa! Sellaisessa heikkouden tilassa ei ollut ajattelemistakaan enää kiivetä maan pinnalle.

Meillä oli puolentoista penikulman paksuinen maakuori päällämme, ja minusta tuntui kuin koko tämä paino olisi levännyt hartioillani. Tunsin itseni muserretuksi ja tein äärettömiä ponnistuksia kääntyäkseen graniittivuoteellani.

Muutama tunti kului. Haudan hiljaisuus vallitsi ympärillämme; ei vähintäkään ääntä tunkenut näiden muurien läpi, joista kaikista ohuinkin oli muutaman penikulman paksuinen.

Tässä äärimmäisen raukeuden tilassa luulin kuulevani jotakin jyrinää. Käytävässä oli pimeä, mutta kun tarkemmin katsoin, saatoin nähdä islantilaisen poistuvan lamppu kädessä.

Miksikä Hannu meni pois? Hylkäsikö hän meidät? Setä nukkui. Minä koetin huutaa, mutta ääneni ei tahtonut kuulua kuivettuneilta huuliltani. Nyt oli aivan pimeä ja viimeinen ääni oli vaiennut.

— Hannu hylkää meidät! Hannu! Hannu! Nämä sanat lausuin vain itsekseeni, etäämmäksi ne eivät kuuluneet. Mutta ensimmäisen kauhistuksen haihduttua häpesin, että olin epäillyt miestä, jonka käytöksessä ei siihen asti ollut näkynyt mitään epäiltävää. Hannun poismeno ei saattanut olla pakoa, sillä sen sijaan, että hän olisi käynyt käytävää ylöspäin, meni hän alaspäin. Tämä ajatus rauhoitti minua, ja saattoi minut toisiin mietteisiin. Ainoastaan jokin tärkeä seikka saattoi ajaa tämän rauhallisen miehen levoltaan. Oliko hän yön hiljaisuudessa kuullut kohinaa, jota minun korvani eivät olleet erottaneet?

XXIII

Tunnin ajan koetin täydellisesti pyörällä päästäni miettiä niitä syitä, jotka voivat saada hiljaisen linnustajan poistumaan, ja toinen toistansa mielettömämpi ajatus syntyi aivoissani. Luulin jo tulevani hulluksi!

Mutta vihdoinkin kuului jalkojen töminää käytävän syvyydestä ja Hannu tuli taas ylös. Heikkoa valoa alkoi näkyä seinillä, tulvahtaen viimein esiin käytävän aukosta. Hannu tuli näkyviin.

Hän meni setäni luo, laski kätensä hiljaa hänen olkapäällensä ja herätti hänet. Setäni nousi ylös.

— Mitä nyt? kysyi hän.

— Vettä! vastasi linnustaja.

Voisinpa luulla, että jokainen, tuntiessaan ankaraa kipua, muuttuu polyglotiksi, joka ymmärtää kaikki kielet. Minä en ymmärtänyt sanaakaan tanskan kieltä, mutta käsitin kuitenkin vaistomaisesti Hannun sanat.

— Vettä! Vettä! huusin, taputtaen käsiäni ja viittaillen kuin hullu.

— Vettä! lausui taas setäni. Missä? kysyi hän islannin kielellä.

— Alhaalla, vastasi Hannu.

— Missä? Alhaalla! Ymmärsin kaikki. Tartuin linnustajan käsiin ja puristin niitä; hän katsoi vain tyynesti minuun.

Emme kauan siekailleet, ja kohta kuljimme käytävää, joka kävi yhä jyrkemmäksi.

Tunnin kuluttua olimme kulkeneet noin tuhat sylvä ja tulleet paria tuhatta jalkaa alemmaksi.

Tällöin kuulin selvästi eriskummallisen äänen graniittiseinän läpi, jonkinlaisen kumisevan pauhinan, ikäänkuin kaukaisen ukkosen jyrinän. Kun ensimmäisen puolen tunnin kuluessa emme löytäneetkään puheena olevaa vesilähdettä, tunsin taas ahdistavaa tuskaa, mutta setäni ilmoitti silloin syyn jyrinään, jonka kuulimme.

— Hannu ei ole pettynyt, sanoi hän, pauhu, minkä kuulet, on puron kohinaa.

— Puron! huusin minä.

— Epäilemättä: maanalainen virta kulkee lähellämme!

Toivon elähdyttäminä kiirehdimme kulkuamme. En tuntenut enää väsymystä. Jo pelkkä veden kohina elähdytti minua. Se lisääntyi huomattavasti; virta, joka oli kulkenut yläpuolellamme, pauhasi nyt vasemmanpuolisen seinän sisällä. Koettelin usein seinää, toivoen huomaavani jotakin hikoilemista tahi kosteutta, mutta turhaan. Vielä kului puoli tuntia ja puoli penikulmaa kuljettiin.

Nyt minulle selvisi, että linnustaja, erottuaan meistä, ei ollut tutkinut matkaa tätä etäämmäksi. Vuorelaisille ja veden etsijöille ominaisella vaistolla hän "tunsi" tämän virran kallion läpi, mutta hän ei varmaankaan ollut nähnyt tätä arvaamattoman kallisarvoista nestettä, eikä ollut sillä sammuttanut janoansa.

Pian huomasimme, että jos kulkisimme vielä etäämmäksi, joutuisimme loitommaksi virrasta, jonka pauhina alkoi heikontua heikontumistaan.

Silloin käännymme takaisin. Hannu seisautui juuri sille paikalle, missä virta tuntui olevan meitä lähinnä.

Istahdin muurin viereen; vesi virtasi tavattoman vuolaana kahden jalan päässä minusta, mutta kivinen seinä erotti meidät siitä.

Ajattelematta ja miettimättä, olisiko mitään keinoa saada tätä vettä, jätäysin silmänräpäykseksi epätoivon valtaan.

Hannu katsoi minuun ja luulinpa näkeväni hymyn hänen huulillansa.

Hän nousi ja otti lamppunsa; seurasin häntä. Hän kulki seinää kohti; katsoin häneen. Hän painoi korvansa kuivaa kalliota vastaan ja kuljetti päätään hitaasti pitkin seinää kuunnellen tarkasti. Ymmärsin hänen hakevan juuri sitä paikkaa, mistä virran pauhina kuului selvimmin, ja tämän paikan hän löysi vasemmalta sivuseinältä, kolmen jalan korkeudella maasta.

Tunsin itseni sangen liikutetuksi enkä uskaltanut arvaillakaan, mitä linnustaja aikoin tehdä; kiittelin häntä ylenmäärin, kun näin hänen tarttuvan rautakankeen puhkaistakseen sillä kallion.

— Pelastetut! huusin minä.

— Niinpä kyllä, huusi setäni innoissaan, Hannu on oikeassa. Kiitos olkoon uljaan linnustajamme! Itse emme olisi keksineet tätä keinoa!

Sen kyllä uskon! Sellainen keino ei olisi koskaan juolahtanut meidän mieleemme, vaikka se olikin varsin yksinkertainen, sillä oli kovin vaarallista hakata kuokalla tätä seinää. Maa olisi voinut ruveta vierimään ja olisi haudannut meidät! Ja jos virta vielä tempaisi meidät mukaansa syösteensä kallion läpi! Nämä vaarat eivät suinkaan olleet luuloteltuja, mutta ei vierimisen tahi tulvan pelko voinut enää pidättää meitä, ja meidän janomme oli niin suuri, että sitä sammuttaaksemme olisimme kaivaneet vaikka valtameren pohjan puhki. Hannu ryhtyi tähän työhön, joka ei olisi sujunut sedältäni eikä minulta. Me olisimme jyskyttäneet malttamattomasti, ja kivi olisi mennyt pieniksi kappaleiksi kuokan edessä. Rauhallinen ja älykäs oppaamme sitä vastoin jyskytteli kiviseinää lakkaamatta hiljaisella sysäyksellä, mutta taajaan, ja teki siten kuutta tuumaa avaran aukon. Kuulin virran pauhun kovenevan, ja minusta oli ikäänkuin virkistävä vesi jo olisi huuliani kostuttanut.

Pian oli rautakankeksi tunkenut pari jalkaa kiven sisään. Työtä oli kestänyt toista tuntia ja minä voihkailin malttamattomuudesta! Setäni tahtoi ryhtyä tehokkaampiin keinoihin; saatoinkin töintuskin hillitä häntä, ja hän tarttui jo rautakankeensa, kun silloin äkkiä kuului suhinaa ja esiin syöksyi vesisuihku, joka taittui vastapäätä olevaan seinään.

Hannu, joka oli sysäyksestä melkein kaatua, ei voinut pidättää tuskanhuutoa, ja käsitin syyn siihen, kun pistin käteni esiin suihkuavaan veteen, ja sitten vuorostani päästin hätäisen huudon — vesi oli kiehuvaan kuumaa.

— Sadan asteen lämpöistä vettä! huusin minä.

— No! kylläpähän jäähtyy! vastasi setäni.

Käytävä tuli höyryä täyteen ja samalla muodostui puro, joka katosi maanalaisiin koukerteleiviin rotkoihin; ja vähän ajan kuluttua me ensi kerran siitä ryyppäsimme.

Mikä nautinto! Mikä sanomaton suloisuus! Mitä vettä tämä oli? Mistä se tuli? Se oli meistä samantekevää, se oli vain vettä, ja vaikka se vielä oli lämmintä, niin se palautti meihin henkemme, joka oli meistä lähtemäisillään. Join lakkaamatta, en edes maistellutkaan. Vasta vähän aikaa sitä nautittuani huusin:

— Tämähän on raudansekaista vettä!

— Oivallista vatsalle, vastasi setäni, ja erittäin vahvistavaa. Tämä on yhtä terveellistä kuin jos matkustaisi terveysläheteille Spaahan tahi Töplitziin!

— Ah! kuinka tämä on hyvää!

— Sen kyllä uskon; tämä vesi virtaa kahden penikulman syvyydestä maanpinnan alapuolella. Se maistuu melkein kirjoitusmusteelle, joka ei olekaan niin pahanmakuista. Hannu on nyt tehnyt meille hyvän työn ja ehdottaisin siis, että annamme hänen nimensä tälle terveyspurolle.

— Oikein! huusin minä.

Ja nimi Hannun-puro hyväksyttiin heti.

Hannu ei tullut tuosta juuri ylpeämmäksi, ja kohtuullisesti virvoitusta nautittuaan istui hän nurkkaan yhtä levollisena kuin ennenkin.

— Älkäämme nyt antako tämän veden vuotaa kuiviin, sanoin minä.

— Mitäpä sen tukkeamisesta olisi hyötyä? sanoi setäni. Luulen, että se tulee ehtymättömästi lähteestä.

— Mitä se meihin kuuluu? Täyttäkäämme säkkimme ja pullomme ja koettakaamme sitten tukkia reikää.

Neuvoani seurattiin. Hannu koki tukkia reikää kivillä ja vaatekappaleilla; mutta sepä ei ollutkaan helppoa, sillä vesi poltti hänen käsiänsä ja syöksyi esiin niin kovalla vauhdilla, että kaikki ponnistuksemme olivat hyödyttömät.

— Aivan selvästi, sanoin minä, ovat tämän puron säiliöt sangen korkealla, päättäen veden voimasta.

— Epäilemättä, vastasi setäni; vesi, joka tulee kolmenkymmenen kahden tuhannen jalan korkeudesta, painaa tuhannen atmosferin painolla. Mutta nyt päähäni juolahti ajatus!

— Mikä?

— Minkätähden tahdomme väkisin tukkia tämän reiän?

— Sentähden että — — —

Minä en todellakaan keksinyt oikein pätevää syytä.

— Onko meillä varmuutta siitä, että taas saamme pullomme täyteen, kun ne tulevat tyhjiksi?

— Ei suinkaan.

— No antakaammepa sitten veden virrata! Se virtaa luonnon lain mukaan alaspäin ja on meillä johdattajana, samalla kun se matkalla virkistää meitä!

— Sepä oli älykäs keksintö! huusin minä, ja kun meillä on tämä puro johdattajana, niin ei ole mitään syytä pelätä, ettemme onnistuisi aikeissamme.

— Ahaa! Niinkö luulet, poikaseni? sanoi professori nauraan.

— En ainoastaan luule, vaan olen siitä vakuutettukin.

— Malta hiukkasen. Alkakaamme uusin voimin, kun olemme muutaman tunnin levänneet.

Unohtin todellakin, että oli yö, mutta kronometri muistutti meitä siitä, ja kohta vaivuimme kaikki virvoittuneina sikeään uneen.

XXIV

Seuraavana aamuna olimme jo unohtaneet kärsityt tuskamme. Ensiksi ihmettelin, etten ollut janoissani, ja arvelin mikä siihen mahtoi olla syynä, kunnes puro, joka lorisi jalkojeni juuressa, antoi siihen selityksen.

Söimme aamiaista ja joimme kaikki tätä oivallista raudansekaista vettä. Tunsin taas olevani terve ja olin vahvasti päättänyt kävellä pitkän matkan. Minkäpä tähden ei luottamusta uhkuva mies, jommoinen setäni oli, onnistuisi, kun hänellä oli mukanaan taitava opas, sellainen kuin Hannu, ja "päättäväinen" veljenpoika sellainen kuin Hannu, ja "päättäväinen" veljenpoika niinkuin minä. Sellaisia olivat ne kauniit ajatukset, jotka askartelivat mielessäni. Jos minulle olisi ehdotettu, että jälleen nousisimme ylös Sneffelsin huipulle, niin olisin närkästyneenä kieltäytynyt.

Mutta kaikeksi onneksi oli vain kysymys alaspäin menosta.

— Lähtekäämme! huusin minä herättäen innokkaalla äänelläni maapallon ikivanhat kaiut.

Marssi alkoi taas torstai-aamuna kello 8. Kalliokäytävä mutkisteli, teki odottamattomia käänteitä ja oli ikäänkuin jonkin harhasokkelon alku; mutta sen pääsuunta oli aina kaakkoinen. Setäni ei unohtanut tutkia mitä huolellisimmin kompassiansa saadaksensa tarkan tiedon kuljetusta matkasta.

Käytävä vei eteenpäin melkein vaakasuojaan, laskeutuen enintään kaksi tuumaa joka syleltä. Puro virtasi hiljaa loristen jalkojemme juuressa; minä vertasin sitä hyvántahtoiseen haltijaan, joka johdatti meitä maan lävitse, ja hyväilin kädelläni tuota haaleata aallotarta, jonka laulu seurasi askeliamme. Ajatukseni kääntyivät pian mytologiseen suuntaan.

Mitä taas setääni tuli, niin hän, joka vain ajatteli pystysuoraa suuntaa, äkäili siitä, että tie oli tasainen. Hänen matkansa piteni loppumattomasti, sillä sen sijaan, että hänen sanojensa mukaan

olisimme seuranneet maan sädettä, kuljimme hypotenusaa myöten. Mutta meillä ei ollut varaa valita, ja emme saaneet valittaa niin kauan kuin lähenimme maan keskipistettä, vaikkapa vähäisenkin.

Muutoin luisut silloin tällöin kävivät jyrkemmiksi; aallottaremmeni alkoi hyppiä vallattomasti eteenpäin, ja me astuimme sen seurassa yhä alemmaksi.

Sanalla sanoen, me kuljimme tämän ja seuraavan päivän aikana pitkän matkaa vaakasuoraan suuntaan, mutta verraten vähän alaspäin.

Perjantai-iltana, heinäkuun 12 p:nä, piti meidän, laskujemme mukaan, olla kolmenkymmenen penikulman päässä Reykjavikistä kaakkoiseen päin ja puolenkolmatta penikulman syvyydellä.

Silloin avautui eteemme kauhistuttava aukko. Setäni ei malttanut olla taputtamatta käsiänsä, kun hän summittain arvioi sivujen jyrkkyyttä.

— Tuo viepi meidät pitkälle, huusi hän, ja se viepi meidät helposti, sillä kallion syrjät muodostavat oikeita portaita!

Tapaturman välttämiseksi piti Hannu köydet valmiina, ja laskeutuminen alkoi. En tahdo sanoa sitä vaaralliseksi, sillä olin jo tottunut tällaiseen.

Aukko, jonka läpi kuljimme, oli kovaan kallioon muodostunut halkeama, samanlainen kuin poikkipuoliset rotkot kivihiihkaivoksessa, ja oli nähtävästi syntynyt maan aineen kutistumisen kautta siihen aikaan kuin maa jäähdyi. Jos tämä halkeama oli muinoin ollut kulkuväylänä niille aineille, joita Sneffels silloin purki sisuksistaan, niin oli vaikea selittää sitä seikkaa, etteivät ne olleet jättäneet mitään jälkiä. Me laskeuduimme jonkinmoisia kiertoportaita myöten, joita olisi luullut ihmisten tekemiksi. Joka neljännestunti piti meidän pysähtyä lepuuttamaan jalkojamme ja keräämään uusia voimia. Silloin istahdimme kallion lohkaralle, heiluttelimme säəriämme, juttelimme syödessämme ja joimme purosta.

Sen arvaa sanomattakin, että Hannun puro muuttui tässä halkeamassa vesiputoukseksi, vähemmän jyrkällä paikalla sen tietysti taas täytyi muuttua puroksi ja kulkea tavallista hiljaista juoksuansa. Tässä silmänräpäyksessä se muistutti kelpo setääni, hänen malttamattomuuttansa ja vihastumistansa, kun se sitävastoin tyynesti juostessaan oli kuin tuo hiljainen islantilainen linnustajamme.

Heinäkuun 13 ja 14 p:nä kuljimme rotkon kiertoportaita myöten ja tulimme aina syvemmälle maankuoren sisään. Me olimme nyt likimäärin 5 penikulmaa meren pinnan alapuolella. Mutta 15 päivänä päivällisen aikaan rotko alkoi käydä vähemmän jyrkäksi, ainoastaan noin 45 astetta kaltevaksi, ja sen suunta oli aina vain kaakkoinen.

Tie kävi silloin helppokulkuiseksi ja varsin yksitoikkoiseksi.

Keskiviikkona 17 p:nä olimme vihdoin 7 penikulman syvyydessä maan alla, ja noin 50 penikulman päässä Sneffelsistä. Vaikka olimme hiukan väsyksissä, niin terveytemme oli kuitenkin hyvä ja matkalääkkeemme liikuttamatta.

Tunti tunnilta setäni kirjoitti muistiin, mitä kompassi, kronometri, manometri ja lämpömittari osoittivat, julkaistakseen palattuaan kaikki huomionsa tieteellisessä kertomuksessa retkestänsä. Helposti saattoikin ottaa selon asemastamme. Kun hän ilmoitti minulle, että olimme kulkeneet vaakasuoraan suuntaan 50 penikulmaa, niin en voinut olla huudahtamatta.

— Mikä nyt on hätänä? kysyi hän.

— Ei mikään, pälkähti vain eräs arvelu päähäni.

— Mikä arvelu, poikaseni?

— Se vain, että jos teidän laskunne ovat oikeat, emme enää olekaan Islannin alla.

— Niinkö ajattelet?

— Sen saamme helposti selville, sanoin minä, ja mittasin matkan kartalla. Enpä olekaan pettynyt, pitkitin puhettani. Me olemme jättäneet Cap Portlandin, ja nämä 50 penikulmaa ovat vieneet meidät meren alle.

— Meren alle, vastasi setäni, hieroen käsiänsä.

— Siis valtameri aaltoilee meidän yläpuolellamme, huusin minä.

— Akseli, mikään ei ole luonnollisempaa! Eikö Newcastlessa ole kivihiihkaivoksia, jotka ulottuvat kauas veden alle?

Professorin mielestä tämä oli sangen luonnollista, mutta ajatus, että kuljimme meren pohjan alla, ei lakannut minua vaivaamasta. Ja kumminkin oli aivan sama, olivatko Islannin tasangot ja vuoret tahi Atlantin valtameren aallot päämme yläpuolella, kun vain kalliokatko yllämme oli eheä.

Sitäpaitsi totuin pian tähän ajatukseen, sillä käytävä vei, joskus suorana, toisen kerran mutkistelevana, oikullisena luisuissansa ja mutkissansa, mutta alinomaa kulkien kaakkoiseen suuntaan ja aina laskeutuen syvemmälle, meidät pian melkoiseen syvyyteen.

Kolme päivää myöhemmin, lauantaina heinäkuun 20 p:nä, tulimme illalla jonkinlaiseen avaraan luolaan; setäni maksoi Hannulle sopimuksen mukaan kolme taaleria viikon palkaksi, ja päätti käyttää seuraavan päivän lepöpäiväksi.

Lauantai-aamuna siis heräsin tarvitsematta ajatella heti tapahtuvaa matkaanlähtöä; ja vaikka olimme syvällä pohjattomassa rotkossa, oli sunnuntai-aamu kuitenkin yhtä miellyttävä. Olimme muutoin jo tottuneet tähän luolaelämään; tuskin ajattelinkaan aurinkoa, tähtiä, kuuta, puita, taloja ja kaupunkeja, kaikkia noita ylellisyystavaroita, jotka ihminen on tehnyt itselleen välttämättömiksi; koska kerran olimme kivennäisiä, ylenkatsoimme kaikki näitä joutavia esineitä.

Luola muodosti suuren huoneen; sen kalliolattialla juoksi hiljaa uskollinen puromme, jonka vesi näin pitkän matkan päässä lähteestä ei ollut lämpoisempää kuin ympärillä oleva ilmakaan.

Iltapäivällä professori tahtoi käyttää muutaman tunnin ajan päivittäisten muistiinpanojensa järjestämiseen.

— Ensiksikin, sanoi hän, tahdon laskea tarkalleen, millä paikalla olemme. Palattuani tahdon piirustaa kartan matkastamme, jonkinlaisen läpileikkauksen maapallosta, josta näkyy ikäänkuin sivultakatsottuna tutkimusmatkamme kokonaisuudessaan.

— Siitä tulee varsin omituinen kartta, setä; mutta ovatko teidän merkintänne kylliksi tarkat?

— Ovat! Minä olen huolellisesti merkinnyt kulmat ja kaltevuudet, ja olen vakuutettu siitä, etten ole erehtynyt. Katsokaammepa nyt ensiksi, missä olemme. Ota kompassi ja katso, mitä ilmansuuntaa se osoittaa!

Tarkastettuani sitä tyystin vastasin:

— Kaakkoista.

— Hyvä! sanoi professori, kirjoittaen tämän huomion muistiinsa, ja teki muutamia pikaisia laskelmia. Minä päätän siitä, että olemme kulkeneet kaikkiaan 85 penikulmaa.

— Siis kuljemme Atlantin valtameren alla?

— Aivan niin.

— Ja tällä hetkellä siellä ehkä raivoaa myrsky, ja laineet ja tuuli viskelevät laivoja meidän yläpuolellemme?

— Se on kyllä mahdollista.

— Ja merikalat pieksävät pyrstöllänsä vankilamme kattoa?

— Ole huoleti, Akseli, eivät ne saa sitä rikotuksi. Mutta palatkaamme taas laskuihimme. Me olemme 85 penikulman päässä Sneffelsin juuresta, ja arvioin sen syvyyden, johon olemme tulleet, kuudeksitoista penikulmaksi.

— Kuudeksitoista penikulmaksi! huusin minä.

— Aivan varmaan.

— Mutta sehän on äärimmäinen raja, jonka tiede määrää maankuoren paksuudelle!

— Sen kyllä myönnän.

— Ja täällä pitäisi olla, lämmön lisääntymisen lakien mukaan, tuhannenviidensadan asteen kuumuus.

— "Pitäisi" poikaseni.

— Ja tämä graniittipaljous ei voisi pysyä kiinteässä muodossa, vaan olisi täydellisesti sulana.

— Näethän, ettei niin ole laita, ja että todellisuus, kuten tavallista, todistaa teoritien tyhjiksi.

— Minun täytyy se myöntää, mutta se kummastuttaa minua kuitenkin.

— Mitä lämpömittari osoittaa?

— Seitsemänkoltmatta kokonaista ja kuusi kymmenettäosaa astetta. — Siis puuttuu ainoastaan tuhatneljänsataaseitsemänkymmentäkaksi ja neljä kymmenettä osaa astetta, jotta oppineet miehet olisivat oikeassa. Se oppi, että lämpö suhteellisesti enenee, on siis erehdystä. Humphry Davy ei siis ole pettynyt, ja minä olin oikeassa uskoessani häntä. Mitä sinulla on siihen vastattavaa?

— Ei mitään.

— Minulla olisi kuitenkin ollut paljonkin vastattavaa. Minä en mitenkään hyväksynyt Davyn teoriaa; päinvastoin uskoin yhä, että maassa oli keskustuli, vaikka en tuntenut sen vaikutuksia. Kernaammin tahdon myöntää, että tämä sammuneen tulivuoren savutorvi, joka oli tulenkestävällä laava-aineella ikäänkuin sisältä vuorattu, ei sallinut lämmön levitä seinien läpi.

Mutta kuluttamatta aikaani hakeakseni uusia todistuksia, tyydyin asemaan sellaisena kuin se oli.

— Kuulkaapas, setä, sanoin minä, pidän teidän laskelmianne oikeina, mutta sallikaa minun tehdä niistä tarkka johtopäätös.

— Sallinhan toki, poikaseni.

— Sillä paikalla, missä olemme, Islannin leveysasteen kohdalla, on maan säde noin tuhatviisisataakahdeksankymmentäkolme penikulmaa?

— Tuhatviisisataakahdeksankymmentäkolme ja kolmasosa penikulmaa.

— Otaksukaamme tuhatkuusisataa penikulmaa. Siitä matkasta olemme kulkeneet kaksitoista penikulmaa?

- Aivan niin.
- Ja sitäpaitsi olemme suotta kulkeneet 85 penikulmaa viistoon suuntaan.
- Se on oikein.
- Parinakymmenenä päivänä?
- Niin olemme.
- Kuusitoista penikulmaa olisi sadasosa maan säteestä. Jos samalla tavalla jatkamme matkaamme, niin meiltä menee kaksituhatta päivää, eli lähes puolikuudetta vuotta!

Professori ei vastannut.

— Se on vielä ottamatta lukuun, että jos kuljetaan kuusitoista penikulmaa alaspäin kahdeksankymmenenviiden penikulman matkalla vaakasuoraan suuntaan, niin se tietää kahdeksantuhatta penikulmaa kaakkoiseen päin, joten kestää kauan aikaa, ennenkuin tulemme keskipisteeseen!

— Mene tiehesi laskuinesi! vastasi setäni närkästyneenä. Vie jo männikköön kaikki otaksumisesi! Mihinkä ne perustuvat? Kuka sanoo, ettei tämä käytävä vie suoraan meidän päämääräämme? Sitäpaitsi on muistettava, että ennen minua on toinen henkilö tehnyt tämän matkan, ja koska hän on onnistunut, niin täytyy minunkin onnistua vuorostani.

— Sitä minäkin toivon; mutta olkoon kuitenkin sallittu — — —

— Sinun on parasta pitää suusi kiinni, Akseli, kun rupeat lörpöttelemään tuollaisia tyhmyyksiä.

Minä ymmärsin varsin hyvin, että pelättävä professori uhkasi tulla esiin sedän hahmossa, ja otin tämän seikan huomioon.

— Katsopas nyt manometria, virkkoi hän taas. Mitä se osoittaa?

— Sangen suurta painetta.

— No hyvä! Nyt näet, että vähitellen laskeutuen alemmaksi totumme ilman paineeseen, emmekä kärsi siitä mitään.

— Emme ollenkaan, paitsi että korvia hiukan pakottaa.

— Se ei haittaa; ja tämän hankaluuden voit poistaa siten, että hengität syvään.

— Aivan oikein, vastasin minä, päättäen lujasti, etten enää vastustaisi setääni. Onpa todella oikein hauskaa laskeutua tähän tiiviimpään ilmaan; oletteko huomannut, kuinka voimakkaasti täällä ääni kuuluu?

— Olen kyllä. Täällä kuurokin viimein kuulisi oivallisesti.

— Mutta epäilemättä tämä tiiviys aina lisääntyy?

— Niin tekee, mutta määräämättömän säännön mukaan. Tosin paino vähenee samassa suhteessa kuin tulemme alemmaksi. Tiedäthän, että painovoiman vaikutus parhaiten huomataan maan pinnalla ja että esineillä ei ole mitään painoa keskipisteen kohdalla?

— Kyllä tiedän; mutta sanokaapa: eikö tämä ilma viimein tule yhtä tiiviiksi kuin vesi?

— Epäilemättä, seitsemänsadan ilmakehän paineen alaisena.

— Entä syvemmällä?

— Syvemmällä tiiviys vielä enenee.

— Mitenkä sitten pääsemme alas?

— Hm! Meidän täytyy tupata taskumme kiviä täyteen.

— Onpa teillä, setä, todellakin vastaus valmiina kaikkiin kysymyksiin!

En uskaltanut enää pitkittää otaksumisiani, sillä olisin taas joutunut johonkin mahdottomuuteen, joka olisi voinut virittää tulen tappuroihin.

Kumminkin oli selvä asia, että ilma paineessa, joka on mitattava tuhansissa ilmakehissä, välttämättömästi muuttuisi juoksevaksi aineeksi; ja jospa otaksuttaisiinkin, että ruumiimme kestäisi sitä, niin täytyisi meidän kumminkin seisahtua, sanottakoon mitä hyvänsä.

Mutta minä en lausunut tätä ääneen, sillä setäni olisi taas ottanut todistukseksi tuon ikuisen Saknussemminsa, mitättömän edelläkävijän; vaikkapa otaksuttaisiinkin, että tämä islantilainen oppinut puhui totta, niin oli aina jäljellä sangen yksinkertainen kysymys:

— Kuinka Saknussemm saattoi kuudennelatoista vuosisadalla, jolloin ei tunnettu barometria eikä manometriä, päätellä varmasti tulleetensa maapallon keskipisteeseen?

Tätä kysymystä en lausunut, odotin vain asioiden menoa.

Loppupuoli päivää kului tehtäessä laskuja ja keskustellen. Olin olevinani kaikessa yksimielinen professori Lidenbrockin kanssa ja kadepidin Hannun täydellistä välinpitämättömyyttä, hän kun sokeasti meni, minne onni hänet vei, pitämättä lukua syistä tai seurauksista.

Täytyy tunnustaa, että kaikki oli tähän asti käynyt hyvin, ja että olisin tehnyt väärin, jos olisin valittanut. Jos vain vaikeuksien "keskimäärä" ei lisääntyisi, niin me varmaan voisimme saavuttaa tarkoituksemme. Ja mikä kunnia tästä koituisi meille! Olin jo tottunut täydellä todella ajattelemaan näin à la Lidenbrock. Olikohan tämä seuraus niistä oudoista olosuhteista, joissa elin? Kenties.

Jyrkemmät rinteet, muutamat oikein hirvittävät jyrkänkeet, veivät meidät muutaman päivän kuluessa syvälle maan sisimmäiseen ytimeen. Eräänäkin päivänä pääsimme puolitoista ja pariikin penikulmaa lähemmäksi keskipistettä. Se oli vaarallista alaslaskeutumista, jossa Hannun taitavuus ja ihmeteltävä pelottomuus oli meille suureksi hyödyksi. Karskilonantoinen islantilainen pani henkensä alttiiksi käsittämättömän välinpitämättömästi, ja hänen avullansa suoriuduimme monista vaarallisista paikoista, joista yksinämme emme olisi päässeet ehjin nahoin.

Hannun vaiteliaisuus eneni päivä päivältä, ja luulenpa, että se tarttui meihinkin. Ulkonaisilla esineillä on todellakin vaikutusta meidän aivoihimme, ja se, joka sulkeutuu neljän seinän sisäpuolelle, kadottaa viimein taidon yhdistää ajatuksia ja sanoja. Kuinka monet yksinäisissä kammioissa istuvat vangit ovat tulleet tylsäjärkisiksi, jopa hulluiksi siitä syystä, että heiltä puuttui ajatusvoiman harjoitusta!

Edelläkuvattua keskusteluaamme seuraavina kahtena viikkona ei tapahtunut mitään mainittavampaa.

Muistiini on tarttunut vain yksi tärkeä tapaus, jonka pienimmätkin seikat ovat lähtemättömästi painuneet mieleeni.

Elokuun 7 päivänä oli meidän alituinen laskeutumisemme vienyt meidät kolmentoista penikulman syvyydelle, s.o. yläpuolellemme oli kolmetoista penikulmaa kallioita, valtameriä, mantereita ja kaupunkeja. Laskujemme mukaan meidän piti olla noin 200 penikulmaan päässä Islannista.

Tuona päivänä käytävä vei vähemmän viettävään suuntaan.

Minä astuin edellä. Setäni kantoi toista Ruhmkorffin konetta, minä toista. Käydessämme tarkastelin graniittikerroksia.

Yhtäkkiä, kun sattumalta katsahdin taakseni, huomasin olevani yksin.

— No hyvä! ajattelin, minä olen astunut liian kiivaasti, tahi kenties setäni ja Hannu ovat seisahtuneet matkalla; minun täytyy etsiä heitä. Kaikeksi onneksi ei tie ole kovin jyrkkä.

Käännyin takaisin, ja kuljin neljänneksen tuntia. Katselin ympärilleni, ei näkynyt ketään. Huusin; ei kuulunut vastausta. Ääneni hukkuu siihen moninkertaiseen kaikuun, jonka se herätti.

Aloin käydä levottomaksi, ja kauhunväreet karmivat selkäpiitäni.

— Vähän rauhallisuutta vain! sanoin kovalla äänellä; olen vakuutettu siitä, että löydän toverini. Kahta tietä ei ole! Minä olen heidän edellänsä; käännyin siis takaisin. Puolen tuntia kuljin taas ylöspäin; kuuntelin, eikö minua huudettaisi, sillä tässä tiiviissä ilmassa kuuluisi ääni pitkän matkan päähän; mutta syvä äänettömyys vallitsi äärettömässä käytävässä.

Seisahduin voimatta uskoa tätä todeksi; sen kyllä myönsin, että olin eksynyt, vaan en sitä, että olin suuressa vaarassa. Kun on joutunut eksyksiin, niin oikea tie löytyy jälleen.

— Annapas olla, sanoin taas; koska ei ole muuta kuin yksi tie, jota toverini kulkevat, niin minun täytyy löytää heidät; minun tarvitsee vain kulkea pitemmälle ylöspäin, jolleivät he, kun eivät näe minua ja ehkä unhottivat, että minä kuljin heidän edellänsä, ole saaneet samaa tuumaa päähänsä kuin minäkin, ja siis kääntyneet takaisin. Mutta siinäkin tapauksessa minun pitäisi löytää heidät, jos vain kiiruhdan. Sehän on selvää!

Toistelin itsekseni näitä viimeisiä sanoja, jotka eivät kuitenkaan voineet rauhoittaa mieltäni.

Silloin heräsi minussa epäily: olinkohan todellakin heidän edellänsä? Tottahan toki! Hannu seurasi minua ja kulki setäni edellä. Olihan hän seisahtunutkin kerran muutamaksi silmänräpäykseksi korjaamaan kantamustaan, ja tämä tapaus johtui mieleeni. Luultavasti olin juuri sillä hetkellä kulkenut eteenpäin.

— Sitäpaitsi, ajattelin, minun on mahdotonta eksyä, sillä minulla on johdattaja tässä sokkelossa, erehtymätön opas, nimittäin uskollinen puromme. Kun vain seuraan puroa ylöspäin, niin varmasti löydän toverieni jäljet.

Nämä ajatukset antoivat minulle uutta rohkeutta ja päätin lähteä matkaan kadottamatta silmänräpäystäkkään.

Kuinka siunasinkaan setäni aavistusta, kun hän kielsi linnustajaa tukkimasta reikää, jonka tämä oli tehnyt kiviseinään! Nyt tämä hyväatekevä lähde, virvoitettuansa meitä matkalla, johdattaisi minua maan sisuksessa suikertelevien rotkojen kautta.

Mutta ennenkuin lähdin ylöspäin, arvelin, että peseytyminen tekisi minulle hyvää.

Kumarruin sentähden kastellakseni pääni Hannun purossa.

Mutta suuri oli hämmästykseni!

Edessäni oli kuiva ja tasainen kallio! Puro ei enää virrannutkaan jalkojeni juuressa.

Toivottomuuteni oli kuvaamaton; ihmiskielen sanat eivät pysty tulkitsemaan tunteitani. Olin elävältä haudattu, ja kohtalonani oli kuolla nälkään ja janoon.

Kuinka kuivalta tuntuikaan tuo kallio! Koneellisesti laskin kuumat käteni maata vastaan.

Mutta kuinka olinkaan joutunut eroon purosta, jota ei enää näkynyt? Nyt ymmärsin syyn siihen ihmeelliseen äänettömyyteen, jonka olin äsken huomannut, kun viimeisen kerran kuuntelin, eikö kuuluisi toverieni huutoja. Lähtiessäni kulkemaan väärää polkua en ollut huomannut, ettei puroa enää ollutkaan, ja nyt oli selvää, että käytävä oli jakautunut ja että Hannun-puro, seuraten toista kulkutietä, oli mennyt seuraajineen tuntemattomiin syvyyksiin!

Kuinka löytäisin takaisin? Ei ollut mitään jälkiä, eikä jalkani tehnyt mitään merkkiä kovaan kallioon. Vaivasin aivojani selittääkseni tätä vaikeata kysymystä, mutta tilaani saattoi kuvata vain yhdellä sanalla: kadotettu!

Niin! Kadotettu syvyyteen, joka mielestäni oli mittaamattoman suuri! Tämä kolmenkymmenen penikulman vahvuinen maakerros painoi kauhistuttavana taakkana hartioitani; tunsin itseni muserretuksi.

Koetin kääntää ajatukseni maallisiin seikkoihin, mutta se onnistui huonosti. Hampuri, talo Kuninkaankadun varrella, Graüben raukkani, koko se maailma, jonka alla nyt vaelsin, vilahti nopeasti kiihtyneen mielikuvitukseni ohitse. Kuin houraillen mietin kaikkia matkamme tapauksia, purjehdustamme, Islantia, Fridrikssonia, Sneffelsiä! Ja sanoin itsekseen, että jos minulla vielä tällaisessa tilanteessa oli vähääkään toivoa jäljellä, niin se juuri olisi hulluuden merkki, ja että parempi olis suorastaan heittäytyä epätoivoon!

Mikä inhimillinen voima olisikaan todella enää voinut viedä minut takaisin maapallon pinnalle ja avata sen ammottavan holvin, joka kohosi ylläni?

— Voi, setäni! huusin minä epätoivoisella äänellä.

Tämä oli ainoa nuhteleva sana, joka pääsi huuliltani, sillä käsitin hyvin, mitä tuskia tämä onneton mies kärsi, hakiessaan vuorostansa minua.

Kun siis huomasin olevani ihmisavun saavuttamattomissa, kykenemättömänä tekemään mitään pelastukseksi, ajattelin taivaan apua. Mieleeni johtui muistoja lapsuudestani ja äidistäni, jota en ollut nähnyt sitten kuin pienenä lapsena. Turvausin rukoukseen, vaikkei minulla ollut oikeutta toivoa, että Jumala kuulisi minua, kun vasta näin myöhään käännyn hänen puoleensa, kuitenkin rukoilin häntä palavasti.

Rukous rauhoitti minua hiukan, ja saatoin käyttää kaikki sielunvoimani ajatellakseni asemaani.

Minulla oli mukanaani ruokaa kolmeksi päiväksi, ja vesipulloni oli täynnä. Kumminkaan en voinut jäädä kauemmaksi aikaa tähän; mutta pitikö minun kulkea ylös- vai alaspäin?

Nähtävästi ylöspäin! Aina vain ylöspäin!

Sillä tavoin minun täytyi viimein tulla sille paikalle, missä erkanin purosta, tuohon onnettomaan käytävään haaraan. Kun kerran sinne pääsisin, niin puroa seuraten voisin kenties saavuttaa Sneffelsin huipun.

Miksi en sitä ennen tullut ajatelleeksi? Siinä oli selvä pelastuksen toivo, ja tärkeintä oli siis löytää Hannun puro.

Miksi en sitä jo aikaisemmin tullut ajatelleeksi? Siinä oli selvä pelastuksen mahdollisuus, ja tärkeintä oli siis löytää' Hannun-puro.

Nousin ja kuljin jyrkkää mäkeä ylös, nojaten rautakärkiseen keppiini. Kuljin toivorikkaana ja rauhallisena, kuten ainakin mies, jonka tie on selvä.

Kuljin puoli tuntia pysähtymättä kertaakaan; koettelin tunnustella äsken kulkemaani tietä käytävän muodosta, muutamien kivien epätasaisuudesta ja tien mutkautuksista, mutta en löytänyt mitään erikoista tuntomerkkiä, ja huomasin pian, ettei tämä käytävä voinut viedä minua takaisin haarautumispaikalle. Vastaani tuli läpipääsemätön seinä; kaaduinkin pitkäkseni kalliolle.

Sitä kauhistusta ja epätoivoa, joka minut silloin valtasi, en voi kertoakaan; olin peräti masentunut. Viimeiset toiveeni oli tämä kivinen seinä tehnyt tyhjiksi.

Kadotettuna tässä harhakäytävässä, jonka mutkat kulkivat ristiin rastiin joka suunnalle, voimatta enää toivoakaan pelastusta! Minun täytyi kuolla mitä hirveimmällä tavalla! Mutta, kummallista kyllä, johtui mieleeni ajatus, että jos kivettynyt ruumiini joskus löytyisi, niin sen löytyminen kolmenkymmenen penikulman syvyydestä maan sisästä antaisi aiheutta tieteilisiin keskusteluihin!

Koetin puhua kovalla äänellä, mutta en jaksanut saada kuivettuneilta huuliltani muuta kuin sekavia äännähdyksiä; huohotin tuskissani.

Keskellä tätä hätää kohtasi minua uusi onnettomuus. Lamppuni putosi maahan ja meni rikki; minulla ei ollut mitään, millä saatoin panna sen kuntoon. Valo riutui ja oli jo sammumaisillaan!

Näin kuinka valo alkoi himmentyä lasitorvessa. Pitkä jono liikkuvia varjoja häilyi pimeillä seinillä. En uskaltanut räpäyttää silmiäni, sillä pelkäsin kadottavani viimeisenkin valonpilkahduksen! Joka silmänräpäys odotin, että se sammuisi ja pimeys nielisi minut.

Lepattava liekki tuikahti vielä kerran; keskitin kaiken näkövoimani siihen kuin viimeiseen valon vilahdukseen, joka minun oli sallittu koskaan enää nähdä; ja sen jälkeen synkkä pimeys kääri minut vaippaansa.

Minulta pääsi kauhea hätähuuto! Maan päältä ei valo pimeimpänäkään yönä häviä kokonaan! Se

on epäselvää, hyvin heikkoa, mutta olkoonpa vaikka kuinka vähän valoa jäljellä, niin näemme kuitenkin hiukkasen! Mutta täällä ei ollut yhtään valoa. Täydellinen pimeys teki minut aivan sokeaksi.

Silloin menivät ajatukseni sekaisin. Nousin, ojensin käteni ja aloin tuskallisesti haparoida. Pakenin, syöksyin umpimähkään eteenpäin tässä sekavassa sokkelossa, alituisesti alaspäin, juosten pimeätä käytävää ikäänkuin maanalaisten luolain asukas, huutaen, kiljuen, mölisten, joskus loukaten itseni epätasaisia kallioita vastaan, kaatuen ja taas nousten pystyyn verisenä, koettaen juoda verta, joka vuoti kasvoilleni ja odottaen joka hetki, että kallioseinä musertaisi vihdoin päni!

Mihin tämä hurja juoksu? Siitä olin aivan tietämätön. Monen tunnin kuluttua vaivuin lopen uupuneena ja menehtyneenä kiviseinän viereen ja menin tainnoksiin!

XXVIII

Kun jälleen virkosin, olivat kasvoni kyynelistä kosteat. En voi sanoa, kuinka kauan tätä tunnottomuuden tilaa kesti, sillä en enää voinut pitää vaaria ajan kulusta. Tunsin itseni äärimmäisen yksinäiseksi ja hylätyksi.

Kaaduttuani olin menettänyt paljon verta ja tunsin aivan olevani veren tahraama. Voi, kuinka surin, etten jo ollut kuollut! En tahtonut ajatella enää, vaan karkoitin kaikki mietteet aivoistani; tuskissani laahauduin likelle vastakkaista seinää.

Tunsin jo kadottavani uudestaan tajuntani, kun kova jyrinä kuului korviini. Se oli ikäänkuin kauan kestävä ukkosen jyrinä, ja kuulin ääniaaltojen vähitellen häviävän syvyyden kaukaiseen äärettömyyteen.

Mistä tämä jyrinä? Epäilemättä jostakin ilmiöstä, joka tapahtui maan sisuksissa! Kaasuräjähdyks tai maadottoman suuren maalohkareen putoaminen!

Kuuntelin, kuuluisiko tätä jyrinää toistamiseen. Neljännestanti kului, jolloin käytävässä vallitsi niin syvä äänettömyys, että kuulin oman sydämenikin sykinnän.

Yhtäkkiä kuului korvaani, joka sattumalta oli aivan seinän likellä, sekavia, käsittämättömiä, kaukaisia sanoja. Minua väritytti.

— Se on vain kuvittelua! ajattelin itsekseni.

Mutta ei! kuunnellessani tarkemmin kuulin selvästi äänten sorinaa, vaikka heikkouteni esti minua erottamasta mitä sanottiin. Kumminkin puhuttiin, siitä olin vakuutettu.

Silmänräpäyksen ajan pelkäsin, että kaiku kenties kertasi vain omat sanani. Kenties olin tietämättäni huutanut; sentähden suljin lujasti huuleni ja painoin taas korvani seinää vasten.

— Niin! aivan varmaan siellä puhutaan!

Siirtyessäni muutaman jalan verran pitkin seinää kuulin vielä selvemmin ihmisääniä. Erotin sanoja, vaikka vallan sekavia ja käsittämättömiä, jotka saapuivat korviini hiljaisina. Sana "kadotettu" lausuttiin useita kertoja surullisella äänellä.

Mitä tämä merkitsi? Kuka sen lausui? Epäilemättä setäni tahi Hannu. Mutta jos minä kerran kuulin heidän äänensä, niin pitäisihän heidänkin kuulla minun ääneni.

— Tännepäin! huusin kaikin voimin, tännepäin!

Odotin vastausta tahi huutoa, mutta mitään ei kuulunut. Muutama minuutti kului. Luulin, että toverini eivät voineet kuulla heikontunutta ääntäni.

— Sillä toverini täällä puhuvat, sanoin taas. Ketäpä muita täällä olisi, kolmekymmentä penikulmaa maanpinnan alapuolella?

Aloin taas kuunnella. Kun muuttelin korvaani paikasta toiseen edestakaisin, löysin yhden paikan, jossa äänet kuuluivat voimakkaammin kuin muualla. Sana "kadotettu" saapui taas korvaani, ja sen jälkeen kuulin taas tuo ukkosen jyrinä, joka oli herättänyt minut tainnoksista.

— Ei, sanoin minä, ei! Nämä äänet eivät kuulu vuoren läpi. Seinä on muodostunut kivistä, jonka lävitse ei kuuluisi kovimmankaan laukauksen kaiku. Tämä jyrinä tulee itse käytävästä! Tämä johtuu aivan varmaan omituisista ääniopillisista seikoista.

Taas kuuntelin, ja tällä kertaa — — niin, aivan oikein! — tällä kertaa kuulin selvästi huudettavan nimeäni.

Setäni oli huutanut nimeäni! Hän keskusteli Hannun kanssa.

Nyt ymmärsin kaikki. Saadakseni ääneni kuulumaan piti minun puhua tämän seinän vieressä, joka johti ääntä samoin kuin sähkölennätinlanka johtaa sähköä.

Mutta en saanut hukata hetkeäkään. Toverieni tarvitsi vain väistyä muutamia askeleita, niin koko ilmiö lakkaisi. Lähestyin seinää ja lausuin niin selvästi kuin taisin sanat: Setä Lidenbrock!

Nyt odotin mitä suurimman tuskan vallassa. Äänen nopeus ei ole erikoisen suuri, eikä edes ilmakerroksien tiiviys enennä sitä. Muutamia pitkiä sekunteja kului, kunnes vihdoin nämä sanat sattuivat korviini:

— Akseli, Akseli! Sinäkö se olet?

— — —

— Niin, niin! vastasin minä.

— — —

— Lapseni, missä olet?

— — —

— Olen kadotettu, mitä synkimmässä pimeydessä.

— — —

— Entä lyhtysi?

— — —

— Se on sammunut.

— — —

— Ja puro?

— — —

— Kadonnut.

— — —

— Akseli, poikaraukkani, rohkaise mielesi!

— — —

— Voimani ovat lopussa! En jaksa vastata. Mutta puhukaa edes minulle!

— — —

— Rohkeutta, sanoi taas setäni. Älä puhu, vaani kuuntele minua. Olemme etsineet sinua sekä ylhäältä että alhaalta käytävästä. Mahdotonta löytää sinua! Voi, kuinka olen surrut sinua, lapseni! Kun luulimme sinun yhä olevan Hannun-puron tiellä, niin menimme viimein alaspäin, silloin tällöin laukaisten pyssymme. Se seikka, että kuulemme toistemme äänet, on kokonaan akustinen ilmiö! Emme voi puristaa toistemme kättä! Mutta älä ole epätoivoissasi, Akseli! Onhan sekin jo jotakin, että kuulee toinen toisensa äänen.

— — —

Sillävälän olin tuumailut tilaani, ja sieluuni palasi jälleen heikko toivo. Mutta ennen kaikkea oli yksi asia tärkeä. Asetin siis suuni likelle seinää ja sanoin:

— Setä!

— — —

— Lapseni! vastattiin minulle hetkisen kuluttua.

— — —

— Meidän täytyy ennen kaikkea saada tietää, kuinka kaukana olemme toisistamme.

— — —

— Se ei ole vaikeata.

— — —

— Onhan teillä kronometri?

— — —

— On.

— — —

— No hyvä! ottakaa se. Lausukaa minun nimeni ja katsokaa tarkoin kellosta, millä hetkellä te puhutte. Minä taas lausun nimeni, heti kun ääni saapuu luokseni, ja te tarkastatte samoin oitis sitä silmänräpäystä, jolloin vastaukseni saapuu luoksenne.

— — —

— Hyvä! ja puolet siitä ajasta, joka kuluu kysymykseni ja vastaukseni välillä, ilmoittaa, kuinka kauan ääneni viipyy matkalla luoksesi.

— — —

— Niin, setä.

— — —

— Oletko nyt valmis?

— — —

— Olen.

— — —

— Pidä siis varasi! Lausun nimesi.

— — —
Painoin korvani seinään ja niin pian kuin nimi "Akseli" kuului, vastasin heti "Akseli" ja odotin sitten.

Neljäkymmentä sekuntia oli kulunut molempain sanojen välillä; ääni tarvitsee siis kaksikymmentä sekuntia kulkeaksensa välillämme olevan matkan. Koska ääni kulkee tuhatkaksikymmentä jalkaa sekunnissa, niin on meidän välillämme kaksikymmentätuhattaneljäosataa jalkaa, eli yksi kokonainen ja viisi kahdeksattaosaa penikulmaa.

— — —
— Puolitoista penikulmaa! mutisin minä.

— — —
— No! Akseli, jaksathan kulkea sen matkan.

— — —
— Mutta pitääkö kulkea ylös- vai alaspäin?

— — —
— Alaspäin! ja kuule, mistä syystä! Olemme tulleet avaraan luolaan, jossa yhtyy suuri joukko käytäviä. Se käytävä, jota myöten sinä olet kulkenut, johtaa varmaan tänne, sillä näyttää siltä, kuin kaikki nämä rotkot ja maan halkeamat lähtisivät tästä äärettömän suuresta ontelosta, jossa me nyt olemme. Nouse sentähden ylös ja lähde taas eteenpäin. Astu, ryömi jos niin tarvitaan, luista pitkin jyrkkiä luisuja, ja käsivartemme ovat valmiina ottamaan sinua vastaan matkan päässä. Eteenpäin, lapseni, eteenpäin!

— — —
Nämä sanat kiihoittivat taas rohkeuttani.

— Hyvästi setä! huusin minä; nyt lähden. Äänemme eivät enää voi kuulua toisillemme siitä hetkestä alkaen kun minä hievhadan tältä paikalta! Hyvästi siis!

— — —
— Hyvästi Akseli, tapaanme toisemme! Nämä olivat viimeiset sanat, jotka kuulin.

Tämä hämmästyttävä keskustelu, joka tapahtui maan sisuksissa, enemmän kuin penikulman päässä toisistamme, loppui näillä lohduttavilla sanoilla. Huokasin kiitosrukouksen Jumalalle, joka oli tämän mittaamattoman, synkän käytävän läpi johdattanut minut sille ainoalle paikalle, missä saatoin kuulla toverieni äänen. Tämän ihmeellisen ääni-ilmiön voi sangen helposti selittää fysiikan sääntöjen mukaan: sen aiheutti tunnelin muoto ja kiviseinien äänenjohtamiskyky. Useita esimerkkejä voidaan mainita samanlaisesta äänenjohdatuksesta pitemmän matkan päähän sitä välimatkalla kuulematta. Muistelenpa, että samanlainen ilmiö on huomattu muun muassa Lontoossa olevan P. Paavalin kirkon holvissa, ja ennen kaikkea muutamissa merkillisissä luolissa Sisiliassa, Syrakusan lähellä olevissa kivilouhoksissa, joista tässä suhteessa merkillisin on tunnettu nimellä Dionysoksen korva.

Nämä muistot palasivat mieleeni, ja ymmärsin selvästi, ettei meitä erottanut mikään este, koska kerran setäni ääni pääsi saapumaan luokseni. Jos kulkisin samaa tietä kuin äänikin, niin tietysti pääsisin perille, jolleivät voimani loppuisi kesken.

Nousin siis ylös ja pikemminkin laahausin eteenpäin kuin astuin. Luisu oli jotenkin jyrkkää ja luistin alamäkeen.

Kohta alkoi alastuloni käydä hirvittävän nopeaksi, ja luulin pian suorastaan putoavani; mutta minulla ei ollut enää voimaa seisauttaa kulkuani.

Äkkiä katosi jalansija altani, ja tunsin syöksyvänä alaspäin kuin kaivoon, törmäillen käytävän epätasaisia sivuja vastaan. Pääni kolahti terävään kivensyrjään, ja menin tainnoksiin.

XXIX

Kun virkosin, olin puolipimeässä, pitkälläni paksuja peitteiden päällä. Setäni istui vieressäni katsoen minuun, näkyisikö jotain elon merkkiä. Kun ensimmäisen kerran huokasin, tarttui hän käteeni, ja avattuani silmäni pääsi häneltä ilonhuudahdus.

— Hän elää! hän elää! huusi hän.

— Niin! vastasin heikolla äänellä.

— Lapseni! sanoi setäni puristaen minua rintaansa vasten, olet siis pelastettu!

Tulin syvästi liikutetuksi siitä äänestä, jolla nämä sanat lausuttiin, ja vielä enemmän siitä, että hän näytti olevan huolissaan vuokseni. Mutta täytyi todellakin sattua tällaisia tapauksia, ennenkuin setäni näin paljasti hellemmät tunteensa.

Tällä kertaa tuli myös Hannu esiin, ja uskallanpa sanoa, että hänen silmistänsä loisti selvä tyytyväisyys, kun hän näki käteni setäni kädessä.

— Hyvää päivää, sanoi hän.

— Hyvää päivää, Hannu, hyvää päivää, mutisin minä. Mutta sanokaa nyt, setä, missä me tällä kertaa olemme.

— Huomenna, Akseli, huomenna; nyt olet vielä liian heikko. Olen käärinnyt pääsi siteisiin, joita ei saa liikuttaa paikaltansa. Makaa sentähden, poikaseni, niin saat huomenna tietää kaikki.

— Mutta sanokaa toki minulle, kyselin taas, paljonko kello on, ja mikä päivä on tänään?

— Kello on 11 illalla, ja meillä on tänään sunnuntai elokuun 11 p.; mutta en salli sinun enää kysellä mitään ennenkuin 12 päivänä.

Tunsin todellakin itseni hyvin heikoksi, ja silmäni painuivat väkisinkin umpeen. Tarvitsin vielä yhden yön levon, ja nukuin siinä luolassa, että yksinäisyyttäni oli kestänyt neljä pitkää päivää.

Kun seuraavana aamuna heräsin, katselin ensi työkseni ympärilleni. Vuoteeni, joka oli valmistettu matkapeitteistämme, oli ihastuttavassa luolassa, jota koristivat välkkyvät kiteet, lattiana oli hieno hiekka. Luolassa oli puoleksi pimeää; tulisoihtua tai lamppua ei ollut sytytetty, ja kuitenkin näkyi päivänvaloa ulkoa ahtaasta aukosta. Kuulin myös jotakin epäselvää ääntä, ikäänkuin aaltojen loiskimista rantaa vasten, ja joskus tunsin kuin tuulen leyhkäyksen.

Arvelin itsekseni, olinko valveilla vai uneksinko vielä, tahi oliko kaikki pelkkää kuvittelua. Mutta tällä kertaa eivät silmäni eivätkä korvanakaan voineet pettää.

— Sehän on päivänsäde, joka näkyy tuosta kallionhalkeamasta! ajattelin minä. Todellakin, sieltä kuuluu aaltojen pauhinaa! Ah! tunnen raittiin tuulen henkäyksen! Petynkö, vai olemmeko taas tulleet maan pinnalle. Onko setä luopunut matkastansa vai onko se jo onnellisesti päättynyt?

Näitä selittämättömiä kysymyksiä aprikoidessani tuli professori sisään.

— Hyvää huomenta, Akseli, sanoi hän iloisesti. Löisinpä vetoa, että voit hyvin.

— Niinpä kyllä, vastasin nousten istumaan vuoteessani.

— Niin täytyy ollakin, sillä olet maannut levollisesti. Hannu ja minä olemme vuorotellen valvoneet vuoteesi ääressä ja olemme nähneet, että parantumisesi on edistynyt.

— Tunnenpa todellakin virkistyneeni, ja todistukseksi siitä aion kelpo tavalla syödä aamiaista, jonka luultavasti tarjoatte minulle.

— Saat kyllä syödä, poikaseni. Kuumeesi on kadonnut, Hannu on pannut haavoihisi jonkinlaista voidetta, jonka salaisuuden islantilaiset tuntevat, ja ne ovat parantuneet oivallisesti. Linnustajamme on kelpo mies!

Puhellessaan setä laittoi ruokaa, jonka halukkaasti ahmaisin suuhuni huolimatta hänen varoituksistaan. Sillävälän kyselin häneltä ehtimiseen yhtä ja toista ja hän kiiruhti selittämään.

Sain tietää, että onnellinen putoamiseni oli paiskannut minut suoraan melkein pystysuoran aukon pohjaan; ja kun olin vierinyt alas kivivirrassa, joista pieninkin oli kylliksi suuri musertamaan minut, niin täytyy siitä päättää, että osa maastakin oli lohjennut ja syössyt alas samalla kertaa kuin minäkin. Tällainen hirvittävä putoaminen oli tuonut minut suoraan setäni syliin, johon vaivuin verisenä ja tainnoksissa.

— Onpa todellakin kummallista, että et jo tuhannesti kuollut. Mutta älkäämme Jumalan tähden enää erotko, sillä voisi tapahtua, ettemme ikinä löytäisi toisiamme.

"Älkäämme erotko toisistamme!" Matka ei siis ollutkaan lopussa? Silmäni suurenivat hämmästyksestä, minkävuoksi setäni kysyi:

— Mitä tarkoitat, Akseli?

— Kysyisin teiltä yhtä asiaa. Uskottehan, että olen terve?

— Epäilemättä!

— Ja kaikki jäseneni eheät?

— Niin, kaiketikin!

— Entäs pääni?

— Pääsikin on, muutamia kolauksia lukuunottamatta, täydellisesti täydellisesti vahingoittumattomana paikallansa hartioillasi.

— No sitten pelkään, että järkeni on sekaisin.

— Sekaisinko?

— Niin, sekaisin. Emmekö ole tulleet jälleen maan pinnalle?

— Emme suinkaan!

— No sitten olen varmaankin päästäni pilalla, sillä näen päivänvaloa ja kuulen tuulen huminaa ja aaltojen pauhua.

— Vai niin! Eikö mitään muuta?

— Tahtoisitteko selittää minulle? — —

— En selitä sinulle mitään, sillä sitä on mahdoton selittää, mutta saat nähdä ja ymmärtää, että geologinen tiede ei ole vielä lausunut viimeistä sanaansa.

— Käykäämme siis ulos, huusin minä nousten kiireesti ylös.

— Ei, Akseli, ei, raitis ilma voisi vahingoittaa sinua.

- Raitis ilmako?
- Niin, tuuli on jotenkin ankara, enkä tahdo antaa sinun vilustua.
- Mutta vakuutan, että voin varsin hyvin.
- Vähän kärsivällisyyttä! poikaseni. Jos uudestaan sairastuisit, niin olisimme pahassa pulassa; emme saa hukata aikaa, sillä vesimatka saattaa olla pitkä.
- Vesimatkako?
- Niin; lepää vielä tänäkin päivänä, niin huomenna lähdemme purjehtimaan.
- Lähdemme purjehtimaan?

Tämän sanoessani syöksyin ylös.

Lähdemme purjehtimaan! Oliko täällä siis virta tahi meri? Oliko siis laiva satamassa maan sisuksissa?

Uteliaisuuteni oli noussut korkeimmilleen ja setäni koetti turhaan pidättää minua. Kun hän näki, että malttamattomuuteni vahingoittaisi minua enemmän kuin uteliaisuuteni tyydyttäminen, antoi hän myöten.

Puin kiireesti päälleni ja käärin varovaisuuden vuoksi ympärilleni yhden peitteistämme astuen sitten ulos luolasta.

XXX

Ensi alussa en nähnyt mitään, sillä silmäni, jotka olivat tottumattomat valoon, sulkeutuivat häikäistyneinä. Mutta kun taas saatoin avata ne, hämmästyin enemmän kuin ihastuin.

— Meri! huusin minä.

— Niin kyllä! vastasi setäni, Lidenbrockin meri; ja luulenpa, ettei kukaan purjehtija kiellä minulta sitä kunniaa, että olen sen löytänyt ja että nimitän sitä omalla nimelläni.

Lavea vedenpinta, kuin suuri järvi tahi maanalainen meri, levisi silmiemme eteen. Rannikossa oli syviä mutkia, ja laineet loiskivat rantaan hienolle kultaiselle hiekalle; siinä oli näkinkenkiä, joissa nähtävästi luomisen ensimmäiset eläimet olivat eläneet. Laineet loiskivat soinnukkaasti, ikäänkuin suuressa suljetussa huoneessa. Vieno tuuli haihdutti vaahtoa puhaltaen kasvoihini kosteata sumua. Rannalla noin sadan sylen päässä vedestä kohosivat kalliot mittaamattomaan korkeuteen. Muutamat niistä pirstoivat rantaa terävin kulmin muodostaen niemiä ja esiinpistäviä kielekkeitä, joita meren aallot pieksivät. Kauempana saattoi erottaa niiden harjanteet, jotka kuvastuivat taivaan rantaan vasten.

Tämä oli todellakin valtameri, rannikoiltaan yhtä oikullisesti muodostunut kuin maan päälläkin, mutta muuten varsin kolkko ja hirvittävän aution näköinen.

Saatoin nähdä kauas meren ulapalle, mikä johtui siitä, että omituinen valo valaisi pienimmätkin esineet. Se ei ollut auringonpaistetta häikäisevine valonsäteineen, eikä kuutamon himmeää, epäselvää ja kelmeää valoa, joka on vain kylmää heijastumista eikä lämmitä. Ei! Tämän hajanaisen valon voima, sen kirkas valkeus, sen lämmöttömyys sekä sen loisto, osoittivat selvästi, että sen aiheuttajana oli sähkö. Se oli, ikäänkuin revontuletkin, pysyväinen kosmillinen ilmiö, valaisten täydellisesti tämän luolan, joka oli niin iso, että siihen saattoi mahtua kokonainen valtameri.

Holvi, joka kaareutui yllämme, taivas, jos niin tahtoo sanoa, näytti olevan muodostunut suurista pilvistä, jotka olivat liikkuvia höyryjä ja joskus nähtävästi saattoivat tiivistyä sateeksi. Olisi luullut, että veden haihtuminen olisi ollut mahdotonta suuren ilmanpaineen tähden, mutta kuitenkin oli jostakin minulle tuntemattomasta syystä ilmassa suuria pilviä. Oli "kaunis sää". Sähkö aikaansai pilvissä merkillisiä valoilmiöitä. Synkkiä varjoja muodostui niiden alimmaisiin kerroksiin, ja joskus tunkeusi erittäin kirkas säde pilvikerroksien välitse alas. Mutta tämä ei kuitenkaan ollut auringonsäde, sillä siltä puuttui lämpöä, ja sen vaikutus oli synkeä, varsin surullinen. Taivaanlaen asemesta tuikkivine tähtineen ajattelin kivistä holvia, joka painollansa musersi minut, ja koko tämä avaruus, niin suuri kuin olikin, ei olisi kuitenkaan ollut kylliksi avara pienimmänkään kiertotähden radalle.

Muistin erään englantilaisen kapteenin teorian; hän vertasi maata suureen onttoon palloon, jonka sisässä ilma paineen johdosta käy loistavaksi ja jossa muka kaksi kiertotähteä, Pluto ja Proserpina, kulkevat salaperäisiä ratojansa myöten. Olikohan hän kenties oikeassa?

Olimme todellakin äärettömän suuressa ontelossa, jonka leveyttä emme voineet arvioida sentähden, että rannat olivat kauempana kuin silmä kantoi, enempää kuin sen pituuttakaan, koska sekin ulottui näköpiirin ulkopuolelle. Sen korkeus saattoi olla useita penikulmia. Silmä ei voinut eroittaa, missä holvin kannatusmuurit yhtyivät; mutta ilmassa häilyvät pilvet olivat arviolta parin tuhannen sylen korkeudella, siis korkeammalla kuin maan pinnalta nousseet höyryt, mikä epäilemättä johtui ilman tiiviydestä.

Sana "luola" ei kuvaa tätä mittaamattoman suurta aukkoa; mutta eiväthän inhimillisten kielten sanat voikaan riittää niille, jotka uskaltavat laskeutua maapallon pohjattomuuksiin.

En tiedä, minkälaisen geologisen ilmiön avulla tällaisen aukon syntyminen olisi selitettävä.

Kenties se on syntynyt maan jäähtymisestä. Tosin olin kuullut kerrottavan muutamista suurista luolista, mutta mikään niistä ei ollut näin tavattoman suuri.

Jollei mainio luonnontutkija Humboldt olisi kahden tuhannenviidensadan jalan syvyydeltä löytänyt Columbiassa olevan Guachara-luolan päätä, jonka luolan avaruus siihen asti oli ollut tuntematon, niin ei sitä luultavasti olisi kuitenkaan suuremmaksikaan arvioitu. Mahdottoman suuri Mammuth-luola Kentuckyssä näyttää tosin tavattoman tilavalta, sillä sen holvi kohooa viisisataa jalkaa mittaamattoman syvän järven pinnan yli, ja matkustavaiset ovat kulkeneet enemmän kuin kymmenen penikulmaa, löytämättä sen loppupäätä. Mutta mitä olivat nämä luolat sen rinnalla, jota minä nyt ihmettelin, luolan, jossa oli pilvitaivas, sähkövalaistus ja meri.

Äänettömänä katselin kaikkia näitä ihmeitä, sillä minulta puuttui sanoja ilmaistakseni tunteitani. Luulinpa olevani jossakin kaukaisessa kiertotähdessä, esim. Uranuksessa tahi Neptunuksessa, ja näkeväni siellä ilmiöitä, joita "maallinen" luontoni ei käsittänyt. Uusille kokemuksille tarvitaan uusia sanojakin, mutta mielikuvitukseni ei löytänyt sellaisia. Katselin, ajattelin ja ihmettelin kummastellen ja tuntien samalla jonkinlaista kauhistusta.

Tämä arvaamaton näky virkisti minua; koetin sen avulla voittaa heikkouttani, parantaen itseäni tällä uudella lääkitsemistavalla; muutoin minua todellakin virkisti tiiviin ilman elähdyttävä voima, tuoden keuhkoihini enemmän happea.

Helposti voi ymmärtää, että tuntui erinomaiselta nautinnolta hengittää tätä kosteata, suoloisten höyryjen kyllästämää ilmaa, sen jälkeen kuin olimme olleet neljäkymmentäseitsemän päivää suljettuina ahtaaseen käytävään.

En tarvinnut katua, että olin tullut ulos pimeästä luolasta. Setäni oli jo näihin ihmeisiin tottunut, eikä kummastellut niitä enää.

— Luuletko jaksavasi kävellä vähän matkaa kanssani? kysyi hän minulta.

— Luulen kyllä.

— Tartu sitten käsivarteeni, Akseli, ja kulkekaamme pitkin rantaa.

Suostuin ilomielin ja aloimme kulkea pitkin tämän uuden meren rantoja. Vasemmalla puolellamme oli jyrkkiä kallioita, jotka muodostivat ihmeteltävän jättiläisröykkiön. Pitkin niiden sivuja syöksi lukemattomia vesiputouksia mereen kirkkaina, pauhaavina virtoina. Hienot höyrypilvet, jotka häilyivät siellä täällä kallioilla, ilmaisivat niillä paikoin olevan lämpimiä lähteitä.

Rantapurojen joukosta tunsin uskollisen matkatoverimme, Hannun-puron, joka rauhallisena virtasi mereen, ikäänkuin ei olisi muuta tehnytään maailman alusta asti.

— Tästälähin meidän täytyy olla ilman sitä, sanoin huoaten.

— Joutavia! Tuo puro, tahi joku toinen, — se on samantekevää.

Vastaus oli mielestäni sangen kiittämätön.

Mutta tällä kertaa kiintyi huomioni odottamattomaan näkyyn. Viidensadan askeleen päässä kasvoi jyrkän kallioseinän mutkauksessa korkea tiheä metsä. Siinä oli keskikokoisia puita, jotka olivat muodostuneet sateenvarjojen muotoisiksi, tarkasti määrättyine säännöllisine särmineen; tuulenhenkäykset eivät näyttäneet vaikuttavan niiden lehtiin, ja kovassakin tuulessa ne pysyivät liikkumattomina muodostaen ikäänkuin kivettyneen puiston. —

Joudutin askeleitani. En tiennyt näiden ihmeellisten kasvien nimeä. Kuuluivatkohan ne ollenkaan tähän asti tunnettujen kahdensadantuhannen kasvilajin joukkoon? Tultuamme metsikön varjoon muuttui hämmästykseni ihmettelemiseksi.

Edessäni oli todellakin varsin "maallisia" kasveja, mutta jättiläismittaisia, ja setäni tiesi heti niiden oikean nimen.

— Tämähän on herkkusienimetsä, sanoi hän.

Eikä hän erehtynytään. Voi ymmärtää, että sienet kasvoivat näin suuriksi tässä lämpöisessä ja kosteassa ilmanalassa. Tiesin, että *Lycoperdon giganteum* saavuttaa kahdeksan ja yhdeksän jalan paksuuden ympärimitaten, kuten Bulliard väittää; mutta tässä oli kysymys valkoisista pyöreähattuisista herkkusienistä, jotka olivat kolmen- tai neljänkymmenen jalan korkuisia. Sellaisia siellä oli tuhansittain. Valo ei voinut tunkea tähän tiheään sienimetsään ja täydellinen pimeys vallitsi kasvien kupujen alla, jotka olivat vierekkäin niinkuin pyöreät katot afrikkalaisessa kylässä.

Kuitenkin tahdoin tunkeutua syvemmälle, huolimatta kylmästä henkäyksestä, joka tuulahti vastaan näiden ikäänkuin lihaisten holvien alta. Puolen tunnin ajan kuljimme tässä kosteassa, pimeässä holvissa, ja tuntuipa todellakin hyvältä, kun taas tulimme meren rannalle.

Mutta kasvullisuus tässä maanalaisessa seudussa ei päättynytään pelkkiin sieniin. Kauempana kohosi joukoittain muita puita, joilla oli vaalistuneet lehdet. Ne saattoi helposti tuntea kasveiksi, joita tavattiin, tosin sangen vähäpätöisinä, maan päälläkin; vaikka ne olivat täällä jättiläissuuria; siellä oli sadan jalan korkuisia liekoja, mahdottoman suuria sigillarioita, sananjalkoja, jotka olivat pohjoismaiden kuusien kokoisia; siellä oli lepidodendron, jonka moninkertaisesti haarautunut runko päättyi pitkiin lehtiin ja oli karkeiden havuneulasten peittämä.

— Ihmeellistä, jumalaista! huusi setäni. Täällä on kivihilikauden kasvikunta. Katsopas tässä kasvitarhojemme vähäpätöisiä kasveja, jotka ovat olleet puita maan ensimmäisien vuosisatojen aikana! Katso, Akseli, ja ihmettele, sillä kasvientutkijalla ei ole koskaan ollut tällaista juhlahetkeä.

— Olettepa oikeassa, setä. Luoja näyttää tahtoneen säilyttää tässä äärettömässä ansarissa nämä

muinaiset kasvit, jotka oppineiden miesten uutteruus on niin suurella menestyksellä sommitellut uudestaan.

— Niinpä kyllä, poikaseni, onhan tämä jonkinlainen ansari, mutta olisit osunut paremmin oikeaan, jos olisit sanonut tätä myöskin eläintarhaksi.

— Eläintarhaksiko?

— Niin, epäilemättä; katsopas vain tätä tomua, jota jalkamme polkevat, ja näitä luita pitkin maata.

— Luita! ihmettelin minä. Niin on, näen mä, luita, muinaisten hirviöiden luita.

Hyökkäsin näiden vuosituhansia vanhojen jäännöksiä kimppeun, jotka olivat muuttuneet häviämättömäksi kivennäisaineeksi, ja luokittelin epäröimättä nämä jättiläisluut, jotka olivat kuin kuivuneita puunrunkoja. — Kas tässä on mastodontin^[51] alaleuanluu, sanoin minä, tässä on dinotheriumin^[52] leukaluu; tässä on luu, joka ei voi olla muun kuin kaikkein suurimman eläimen, Megatheriumin^[53] reisiluu. Onpa tämä todellakin oikea eläintarha, sillä nämä luukokoelmat eivät ole voineet tulla tänne minkään vedenpaisumuksen kuljettamina. Nämä eläimet, joiden luita tässä näemme, ovat eläneet tämän meren rannikoilla sen puunkaltaisten ruohojen varjossa. Mutta maltapas, näkyyhän tässä olevan kokonaisia luurankojakin. Mutta — — —

— Mutta mitä? sanoi setäni.

— Minä en käsitä tällaisten nelijalkaisten oloa tässä kallioluolassa.

— Miksi et?

— Sentähden, että elollisia olentoja on ollut maan päällä vasta, mikäli tunnetaan, paleozoisella maailmankaudella; kun nisäkkäät ilmestyivät vasta tertiäärikauden alussa, on mahdotonta ymmärtää, miten ne ovat tähän luolaan joutuneet. Onko elollisuus kehittynyt täällä rinnan maanpäällisen elämän kanssa?

— Vaikea sanoa, Akseli, mutta mitä näihin luihin tulee, on siihen hyvin yksinkertainen selitys, nimittäin se, että tämä on kerrostunutta maata.

— Kuinka! Tällaisessa syvyydessä, maanpinnan alla!

— Epäilemättä, ja tämän seikan voi geologisesti selittää. Niin varhaisina aikoina oli maa ainoastaan kimmoisa kuori, joka vetovoiman vaikutuksesta vuorotellen kohosi ja laskeusi. On siis luultavaa, että maahan muodostui vajoamisia ja että osa kerrostuneesta maasta äkkiä upposi auenneisiin kuiluihin.

— Olkoonpa niin. Nuo luut ovat todellakin voineet joutua tänne sillä tavalla. Mutta jos elollisuus yleensä, vaikkakin myöhästyen, kuten tuosta sien- ja kortemetsästä voisi päätätä, on kehittynyt samoja uria kuin maapallon pinnalla, niin kuka voi väittää, ettei hirmupetoja vieläkin harhaile näissä pimeissä metsissä tahi näiden jyrkkien kallioiden takana?

Tätä ajatellessani tarkastin jäätävän kauhun vallassa näköpiiriä, mutta ainoatakaan elävää olentoa ei näkynyt näillä elottomilla rannikoilla.

Olin hieman väsyksissä ja istahdin sentähden kallioisen niemen äärimmäiselle syrjälle, jonka juurelle aallot pauhaten murtuivat, ja josta saatoin nähdä koko tämän lahdelman. Sen perukassa oli pyramidin muotoisten kallioiden suojassa vähäinen poukama, joka oli tuulen suojassa. Priki ja pari kolme kuunaria olisivat varsin hyvin voineet olla siellä ankkurissa; oikeinpa odotin saavani nähdä sieltä tulevan jonkin laivan täysin purjein ja lähtevän ulapalle.

Tämä kuvittelu hävisi kuitenkin pian. Me olimme varmaankin ainoat elävät olennot tässä maanalaisessa maailmassa. Kun välistä tyyntyi, niin vallitsi jyrkkien kallioiden yllä äänettömyys, hiljaisempi kuin erämaassa; tuntui kuin olisi se oikein painanut merenpintaa. Koetin silloin katsella kaukaisen sumun läpi, nähdäkseni sen verhon taakse, joka peitti näköpiirin takana olevan salaperäisen osan luolasta. Missä tämä meri loppui? Mihin sitä myöten pääsi? Näkisimmekö koskaan sen toista rantaa?

Setä puolestansa ei sitä vähintäkään epäillyt. Minä sekä toivoin että pelkäsin sitä.

Tunnin kuluttua, jonka käytimme tätä ihmeteltävää näkyä katsellaksemme, lähdimme takaisin pitkin rantaa, palataksemme luolaan, jossa vaivuin sikeään uneen, mieltien mitä kummallisimpia seikkoja.

XXXI

Seuraavana aamuna heräsin täydellisesti parantuneena. Arvellen, että kylpy saattaisi olla hyvin terveellistä, menin muutamiksi minuuteiksi uimaan tähän Välimeren veteen, sillä tätä saattoi täydellä syyllä sanoa Välimereksi. Palasin aamiaiselle, joka maistui oivallisesti. Hannu osasi laittaa hyvää ruokaa; kun hänellä oli käytettävänä sekä tulta että vettä, voi hän vaihdellakin tavallista jokapäiväistä ruokajärjestystä. Ruoan jälkeen hän tarjosi meille muutaman kupin kahvia, eikä tämä hyvä juoma koskaan maistunut mielestäni paremmalta kuin silloin.

— Nyt, sanoi setäni, on nousuveden aika, emmekä saa jättää tutkimatta tätä ilmiötä.

— Mitä! Nousuvettäkö? kysyin minä.

- Niin juuri.
- Ulottuisikohan auringon ja kuun vaikutusvoima tänne asti?
- Miksi ei? Eikö yleinen attraksionilaki koske kaikkia kappaleita, ja siis tätäkin merta. Huolimatta ilmanpaineesta saat nähdä, että se kohoaa kuten Atlantin valtamerikin.
- Lähestyimme rantaa; laineet rupesivat jo nousemaan.
- Katsokaa! Vuoksi alkaa tuntua! huusin minä.
- Niin Akseli, ja näistä meren jättämistä merkeistä näet, että vesi kohoaa noin kymmenen jalkaa.
- Sepä on kummallista!
- Ei, vaan luonnollista!
- Sanokaa, setä, mitä sanotte, mutta minun mielestäni tämä kaikki näyttää eriskummalliselta, ja tuskin voin uskoa silmiäniäkään. Kuka olisikaan voinut luulla, että tässä luolassa olisi todellinen valtameri nousu- ja pakovesineen, tuulineen, myrskyineen!
- Miksi ei? Onkohan mitään syytä, joka tekisi sen mahdottomaksi?
- En tunne sellaista, jos kerran teoria maan keskuksessa olevasta tulesta hylätään.
- Tähän asti on siis Davyn teoria pitänyt paikkansa.
- Tietysti, mikään ei tee mahdottomaksi väitettä, että maan sisässä on meriä ja maita.
- Epäilemättä, mutta ne ovat asumattomia.
- Olkoonpa niinkin; mutta miksi ei näissä vesissä saattaisi olla joitakin tuntemattomia kalalajeja?
- Emme ole kuitenkaan tähän asti keksineet ainoatakaan.
- Mutta voimmehan tehdä itsellemme onkia ja koetella, kannattaako onkiminen täällä yhtä hyvin kuin maan pinnalla olevissa vesissä.
- Koetelkaamme, Akseli, sillä meidän pitää tutkia näiden seutujen kaikkia salaisuuksia.
- Mutta missä olemme nyt, setä? En ole teiltä vielä kysynyt tätä, josta tieteelliset koneenne lienevät toki antaneet selityksen.
- Olemme kolmensadanviidenkymmenen penikulman päässä Islannista, vaakasuoraan suuntaan.
- Niinkö kaukana?
- Olen varma, etten erehdy laskuissani viittä sataa sylvä.
- Ja kompassi osoittaa aina vain kaakkoista?
- Niin tekee; sen deklinatsioni on läntinen, yhdeksäntoista astetta ja neljäkymmentäkaksi minuuttia, aivan kuin maan pinnallakin. Mitä sen inklinatsioniin tulee, niin siinä esiintyy merkillinen seikka, jota olen mitä huolellisimmin tutkinut.
- Mikä se on?
- Se, että neula, sen sijaan että se painuisi napaa kohti, niinkuin se tekee pohjoisella pallonpuoliskolla, päinvastoin kohoaa ylöspäin.
- Siitä täytyy siis päätellä, että magneettinen napa on maanpinnan ja sen pisteen välillä, mihin olemme tulleet?
- Aivan niin; ja on hyvin mahdollista, että jos tulemme napaseutuihin seitsemänkymmenen leveysasteen kohdalle, missä James Ross löysi magneettisen navan, niin magneettineula siellä nousee suorastaan pystyyn. Tämä salaperäinen piste ei siis olekaan varsin syvällä.
- Sitä seikkaa ei tiede vielä ole aavistanutkaan.
- Tiede hairahtuu, poikaseni, mutta hairahdukset ovat hyödyllisiä, sillä ne johdattavat vähitellen totuuteen.
- Kuinka syvällä olemme?
- Kolmenkymmenenviiden penikulman syvyydessä.
- Suoraan yläpuolellamme on siis, sanoin minä katsellessani karttaa, Skotlannin vuorinen osa, missä Grampian vuoret kohottavat lumipeittoiset huippunsa hämmästyttävään korkeuteen.
- Niin on, sanoi professori naurahtaen. Onhan se jotenkin raskas kuorma, mutta holvi on tukeva. Suuri maailman rakennusmestari on rakentanut sen hyvistä aineista, eikä kukaan ihminen olisi voinut tehdä tätä holvia niin laajaksi! Mitä ovat siltojen kaaret ja tuomiokirkkojen kupukatot verrattuina tähän kolmen penikulman korkuiseen holviin, jonka alla aaltoilee valtameri myrskyineen?
- En minäkään pelkää, että taivas putoaisi päällemme. Mutta mitä te, setä, aiotte nyt tehdä? Aiotteko kääntyä takaisin maan pinnalle?
- Kääntyäkö takaisin. Johan nyt! Päinvastoin on aikomukseni pitkittää matkaamme, koska kaikki on tähän asti onnistunut hyvin.
- Mutta en käsitä, kuinka pääsemme tämän vesitasangon alle.
- En aiokaan syöstä siihen suin päin; mutta tämän sisämeren ympärillä on varmasti kiinteitä kalliojoukkoja.

— Epäilemättä.

— Ja sen vastakkaiselta rannalta uskon löytäväni alaspääsytien.

— Kuinka pitkän luulette tämän meren olevan?

— Kolmekymmentä tahi neljäkymmentä penikulmaa.

— Vain niin! vastasin, ajatellen itsekseni, että tämä lasku saattoi olla hyvinkin virheellinen.

— Meillä ei siis ole yhtään aikaa hukattavana; jo huomenna lähdemme merelle.

Silmäni etsivät alusta, joka veisi meidät toiselle rannalle.

— Vai niin, sanoin minä, lähdemme siis merelle. Hyvä! Mutta millä laivalla?

— Emme millään laivalla, poikaseni, vaan hyvällä ja tukevalla lautalla.

— Lautalla! huudahdin minä. Mutta onhan sellainen yhtä vaikea rakentaa kuin laivakin, enkä ymmärrä — — —

— Et ymmärrä, Akseli, mutta jos kuuntelisit, niin voisit kuulla — — —

— Kuullako?

— Niin, kuulla vasaran pauketta, joka sinulle ilmoittaisi, että Hannu on jo täydessä työssä — — —

— Lauttaako rakentamassa?

— Niin juuri.

— Onko hän jo hakannut tarpeelliset rakennuspuut?

— Puut olivat jo edeltäpäin kaadetut. Tule, niin saat nähdä, kuinka hän tekee työtä.

Neljänneksen tuntia astuttuamme näin niemen toisella puolella, johon oli muodostunut pieni luonnollinen satama, Hannun täydessä työssä. Vielä muutama askel ja seisoin hänen vieressään. Suureksi ihmeekseni näin rannalla puolitekoisen lautan, joka oli rakennettu jos jonkinlaisista omituisista puulajeista, ja suuri joukko kaikenlaisia lankkuja, polvipuita ja panttureita oli hänen ympärillään. Siellä oli puuta vaikka kokonaisen laivaston rakentamiseen.

— Mitä puulajia tämä on, setä? kysyin minä.

— Siinä on petäjää, kuusta, koivua ja kaikenlaista pohjoismaiden havupuuta, joka on meriveden vaikutuksesta kivettynyt.

— Onko se mahdollista?

— Se on niin sanottua "surtur brandur'ia", eli kivennäisrakennuspuuta.

— Mutta pitäisihän sen sitten olla samanlaista kuin ligniitti, kovaa kuin kivi, ja veteen uppoavaa?

— Kuitenkin tapahtuu joskus, että se pysyy veden päällä; on sellaisia puita, jotka ovat muuttuneet todellisiksi antrasiiteiksi, mutta on toisia, jotka, samoin kuin nämäkin puut tässä, ovat vasta alkaneet kivettyä. Katsopas tänne, sanoi setäni ja viskasi yhden näistä kallisarvoisista meren hylkäämistä puista veteen.

Puukappale upposi ensin, mutta nousi taas veden pinnalle, johon se jäi kiikkumaan laineille.

— No, oletko nyt vakuutettu? kysyi setäni.

— Ennen kaikkia olen vakuutettu siitä, että tämä on uskomatonta!

Seuraavana iltana oli kätevä Hannu saanut lautan valmiiksi. Se oli kymmentä jalkaa pitkä ja viittä leveä; kivettyneet puut, yhdistetyt toisiinsa kestäväillä köysillä, muodostivat tukevan pinnan; kun lautta oli valmis, sysättiin se veteen ja keinui rauhallisesti Lidenbrockin meren laineilla.

XXXII

Elokuun 13 päivänä nousimme ylös aikaisin, sillä meidän piti koettaa uutta, nopeata ja käytännöllistä kulkuneuvoamme.

Kahdesta paksusta kepeistä tehty masto, kolmannesta kepeistä tehty raakapuu, sekä matkapeitteistämme tehty purje, siinä koko lautan taklinki. Köysiä ei puuttunut; kaikki oli kestävä.

Kello kuuden aikaan professori antoi merkin nousta lautalle. Ruokatavaramme, köydet ja muut työkalumme, aseemme sekä runsaasti suolatonta vettä, jota kallioiden koloista olimme koonneet, oli lautalla.

Hannu oli kyhännyt peräsimen, jolla hän saattoi ohjata alustansa, minkä toimen hän ottikin tehäksensä; irroitin köyden, purje pystytettiin ja pian olimme ulapalla.

Kun olimme jättämäisillämme pienen sataman, niin setäni, joka piti suurta melua maantieteellisestä nimistöstään, tahtoi antaa satamalle nimen, ja ehdotti siksi minun nimeäni.

— Ei, sanoin minä, minulla on toinen ehdotus.

— Mikä?

— Graüben. Port-Graüben näyttäisi hyvin somalta kartalla.

— Olkoon menneeksi sitten, Port-Graüben.

Ja tällä tavoin liittyi muisto armaasta vierlantilaisesta tytöstäni vaaralliseen matkaamme.

Tuuli puhalsi koillisesta ja purjehdimme nopeasti eteenpäin hyvällä tuulella. Tiheillä ilmakerroksilla oli suuri voima ja ne vaikuttivat purjeeseen ikäänkuin mahdottoman suuri palje.

Tunnin kuluttua saattoi setäni jokseenkin tarkoin määrätä kulkumme nopeuden.

— Jos matkamme sujuu tällä tavoin, niin neljässäkolmatta tunnissa voimme kulkea vähintäänkin kolmekymmentä penikulmaa, eikä viivykään kauan, ennenkuin näemme vastakkaisen rannan.

En vastannut mitään, vaan istuuduin lautan etupäähän. Jo alkoi pohjoinen ranta vaipua meren pintaan ja rannat levisivät kahden puolen ikäänkuin helpottaakseen lähtöämme. Silmieni eteen aukeni ääretön meri. Suurien pilvien harmaat varjot kiitivät nopeasti sen pinnalla ja näyttivät ikäänkuin painavan sen synkeätä vettä. Sähköisen valon hopeanhohtavat säteet, siellä täällä heijastuen jostakin vesipisarasta, loistivat aluksen jäljessä. Kohta oli maa kadonnut näkyvistä, silmillämme ei ollut enää leposijaa ja ellei kohiseva vesi olisi osoittanut, että lautta oli kiivaassa vauhdissa, niin olisi voinut luulla sen pysyvän paikoillaan.

Päivällisen aikana ilmestyi näkyviin mahdottoman suuria leviä, jotka kiikkuivat veden pinnalla. Tunsin näiden kasvien elinvoiman: ne nousevat meren pohjasta noin kahdentoistatuhannen jalan syvyydestä, ja kasvavat enemmän kuin neljänsadan ilmakehän paineessa, kietoutuen toisiinsa niin sitkeäksi ainejoukoksi, että se muodostaa usein matalikkoja, jotka voivat estää laivojenkin kulkua; mutta luullakseni ei kukaan ole koskaan nähnyt suurempia leviä kuin ne, jotka kasvoivat Lidenbrockin meressä.

Lauttamme kulki noin kolmen-, neljäntuhannen jalan pituisten leväryhmien sivu; nämä olivat ikäänkuin mahdottoman suuria käärmeitä, jotka luikertelivat näköpiiriä ulommaksi; huvikseni katselin näitä loppumattomia nauhoja, luullen aina näkeväni niiden loppupään, mutta niitä riitti ihmeekseni aivan loppumattomiin.

Mikä luonnon voima saattoi tuottaa sellaisia kasveja, ja minkälainen mahtoi maa olla luomisen alkupäivinä, kun kasvikuunta yksin kehkeytyi sen pinnalla, lämmön ja kosteuden vaikutuksesta?

Tuli ilta, mutta ilma oli yhtä loistavaa, kuten jo edellisenä päivänä olin huomannut. Se oli pysyväinen ilmiö, jonka kestäväisyyteen voi luottaa.

Syötyämme illallisen laskeusin levolle maston juurelle ja vaivuin pian rauhalliseen uneen.

Hannu seiso liikkuamattomana antaen lautan mennä; myötätuulen vallitessa sitä tuskin tarvitsikaan ohjata.

Sitte kun olimme lähteneet Port-Graübenistä, antoi professori Lidenbrock minulle toimeksi pitää "purjehdus-päiväkirjaa", kirjoittaa muistiin vähimmätkin huomiot, hupaiset luonnonilmiöt, tuulen suunnan, nopeuden ja kuljetun matkan pituuden, sanalla sanoen kaikki tämän merkillisen purjehdusmatkan tapaukset.

Julkaisen tässä lyhykäisyydessään seuraavat jokapäiväiset muistiinpanot, jotka ovat kirjoitetut niin sanoakseni tapausten kuluessa.

Perjantaina elokuun 16 p:nä. — Tasainen koillistuuli. Lautta purjehtii nopeasti ja suoraan. Ranta yhä näkyvissä 30 penikulman päässä tuulen alla. Valon voima muuttumaton. Kaunis sää, pilvet kulkevat hyvin korkealla, ovat utuisia ja ikäänkuin uivat valkoisessa hopeanhohtoisessa ilmassa; lämpömittari: 320 Cels.

Keskiväivällä Hannu panee ongenkoukun nuoran päähän; syötiksi hän pistää pienen lihapalan ja heittää siiman mereen. Kahden tunnin aikana hän ei saa mitään. Vedet lienevät siis asujamitta? Ei, nykäiseminen tuntuu; Hannu vetäisee onkeansa ja saapi kalan, joka potkii kiivaasti.

— Kala! huutaa setäni.

— Se on sampi! lisää minä vuorostani; se on pieni sampi!

Professori tarkastelee kalaa, mutta ei ole samaa mieltä kanssani. Tällä kalalla on litteän pyöreä pää, ja ruumiin etupuolta peittävät luiset kilvet; suu on hampaaton, rintaevät ovat sangen kehittyneet ja soveltuvat pyrstöttömälle ruumiille. Tämä kala tosin kuuluu samaan luokkaan, johon luonnontutkijat ovat lukeneet samminkin, mutta eroaa siitä eräiden tärkeiden ominaisuuksien puolesta.

Setäni ei erehdy, sillä lyhyen tarkastelun jälkeen hän sanoo:

— Tämä kala kuuluu vuosituhansia sitten hävinneeseen sukuun, josta tavataan kivettyneitä jäännöksiä devonisissa kerrostumissa.

— Mitä? sanon minä, olemmeko saaneet elävänä alkuperäisten merien asukkaan?

— Olemme, vastaa professori, jatkaen tarkasteluaan, ja nyt näet, että nämä kivettyneet kalat eivät ole samanlaisia kuin nykyiset kalalajit. Mutta saada tällainen olento elävänä käsiinsä on todellinen onni luonnontutkijalle.

— Mihin luokkaan se kuuluu?

— Se kuuluu Ganoidien luokkaan, heimo Cephalaspis.

— Entäs sitten?

— Pterychtis-sukuun,^[54] sen voisoin vanhoa. Mutta tällä on eräs omituisuus, joka tavataan ainoastaan maanalaisissa vesissä elävillä kaloilla.

— Mikä omituisuus?

— Se on sokea!

— Sokeako?

— Ei ainoastaan sokea, vaan siltä puuttuvat kokonaan näköelimet.

Tarkastelen kalaa ja huomaan professorin ilmoituksen todeksi. Mutta saattaahan tämä olla vain erikoistapaus, joten onki heitetään uudestaan mereen, varustettuna uudella syötillä. Luultavasti tämä meri on hyvin kalarikas, sillä vähemmässä kuin kahdessa tunnissa saamme suuren joukon sekä Pterychtis- että hävinneeseen Dipteris-sukuun kuuluvia kaloja, joiden lajinimeä setäni ei onnistu saamaan selville; kaikilta puuttuvat silmät. Tämä odottamaton kalansaalis on hyödyllisenä lisänä ruokatarvaihimme.

Näyttää siis varmalta, että tässä meressä on vain sellaisia eläinlajeja, joita muuten tavataan ainoastaan kivettyneinä.

Kenties näkisimme täällä jonkun niistä matelijoista, joiden muodon tiede on osannut kuvata jonkin luokappaleen mukaan. Otan kiikarin ja tarkastan merta, mutta se on autio; luultavasti olemme vielä liian lähellä rantaa. Silmäilen ylöspäin. Miksi ei joku niistä linnuista, joita kuolematon Cuvier on piirustanut, halkaise siivillensä näitä tiiviitä ilmakerroksia? Kalat olisivat niiden ravintona. Tutkin avaruutta, mutta se on autio ja tyhjä, samoin kuin rannatkin.

Sillävälän mielikuvitukseni johdattaa minut palaeontologian ihmeelliseen maailmaan. Aivan valveillani uneksin. Veden pinnalla olen näkevinäni mahdollisia Chersitejä, noita suunnattoman suuria tertiäärikauden kilpikonnaa, jotka olivat kuin uiskentelevia saaria. Synkillä rannoilla kuljeksii tertiäärin suuria nisäkkäitä: luulen kuulevani pleistoseenin hirmupetojen, luolaleijonan ja sapelihampaisen tiikerin kiljuntaa; kauempana piiloutuu kallioiden taa paksunahkainen jättiläistapiiri Lophiodon, valmiina taistelemaan saaliista Anoplotheriumia, tuota kummallista kario-eläintä vastaan, joka samalla kertaa on sarvikuonon, hevosen, virtahevon ja kamelin näköinen, ikäänkuin Luoja kiireissensä maailman ensi hetkinä olisi yhdistänyt monta eläintä yhdeksi ainoaksi. Jättiläissuuri mastodontti heiluttaa kärsäänsä musertaen torahampaillansa rannan kiviä, samalla kuin Megatherium, jättiläislaiskiainen, mahdolltomilla käpälillään kaapii maata mölisten niin, että kalliot kaikuvat. Ylempänä kiipeää kallion reunoja myöten ensimmäinen apina, ja vielä korkeammalla liihottelee Pterodactylus, alkulintu, joka kädellisine siipineen muistuttaa suurta lepakkoa. Vihdoin suunnattoman suuret linnut, suuremmat kuin kasuaari, vieläpä strutsiakkin suuremmat, levittävät pitkät siipensä yläilmoissa ja lyövät joskus päänsä kivikattoon.

Koko tämä kivettynyt maailma ilmestyy mielikuvituksessani uudestaan silmiäni eteen, ja olen elävinäni maailman alkupäivinä, paljoa aikaisemmin kuin ihminen luotiin, kun kehittymätön maa ei vielä voinut häntä elättää. Unelmani kuljettavat minua kausi kaudelta aina ensimmäisten elävien olentojen syntymäkaudelle saakka. Nisäkkäät katoavat, sitten linnut, sen jälkeen matelijat, ja viimein kalat, äyriäiset, nilviäiset ja niveleläimet. Vanhimman aikakauden Zoophytit^[55] häviävät vuorostansa. Koko maan elollisuus keskittyy minuun, ja sydämeni on ainoa, joka tykyttää asumattomassa maailmassa. Ei ole enää vuodenaikoja eikä ilmanaloja, maapallon oma lämpö lisääntyy alituisesti tehden tyhjäksi loistavan auringon lämmön. Kasvillisuus tulee ylenpalttiseksi; ikäänkuin varjo kuljeksin puunkorkuisien sananjalkojen välissä, epävakaasin askelin, polkien maanpinnan kiiltävää hiekkää ja kirjavaa savea; nojaudun äärettömän korkeita havupuita vastaan ja rupean levolle suunnattoman suurien Lycopodioiden varjoon.

Vuosisadat kuluvat kuin päivät! Käyn maan kaikkien vaiheiden läpi. Kasvit katoavat, graniittikalliot kadottavat kovuutensa; kiinteä aine sulaa kaikki nesteeksi ankan kuumuuden vaikutuksesta. Vesi peittää maanpinnan; se kiehuu ja muuttuu kaasuksi, höyryt ympäröivät maata, joka vähitellen on muuttunut kaasumaiseksi; se on punertava, auringon kokoinen ja loistaa samoin kuin sekin!

Keskellä tätä nebulosaa eli sumujoukkoa, joka on neljätoistatuhatta kertaa suurempi kuin se pallo, jonka se kerran on muodostava, kiidän taivaankappaleiden joukkoon avaruuteen! Ruumiini muuttuu kaasuksi, katoaa vuorostansa ja sekautuu punnitsemattomana atoomina näihin mittaamattomiin höyryihin, jotka piirtävät loistavat ratansa äärettömään avaruuteen!

Millainen unelma! Mihin se on vienyt minut? Kuumeentapaisesti piirtää käteni kummallisia kuvauksia paperille! Olen unhottanut kaikki, professorin, Hannun ja lautan! Sieluni täyttää eräs näky — — —

— Mikä sinua vaivaa? kysyy setäni.

Silmäni ovat auki ja katson häneen, näkemättä kuitenkaan häntä.

— Varo itseäsi, Akseli, ettet putoa veteen!

Ja samalla tunnen Hannun tarttuvan lujasti käsivarteeni; ilman häntä olisin unelmani vallassa pudonnut lautalta.

— Onko hän tullut hulluksi? huudahtaa professori.

— Mikä hätänä? kysyn viimeinkin.

— Oletko kipeä?

— En. Minulla oli vain näky, mutta nyt se on ohitse. Käykö muutoin kaikki hyvin?

— Käy; hyvä tuuli, selvä väylä! Purjehdimme nopeasti, ja jolleivät laskuni petä, ei kestä kauan, ennenkuin pääsemme maihin.

Kuullessani tämän nousen ylös ja tarkastelen taivaan rantaa, mutta vedenpinta leviää yhä vain silmin kantamattomiin.

XXXIII

Lauantaina elokuun 17 p:nä. — Meri pysyy yhä vain yhtä yksitoikkoisena. Taivaanranta näkyy kaukana.

Pääni tuntuu vielä raskaalta vilkkaan unelmani johdosta. Setäni ei ole uneksinut, mutta on pahalla päällä; hän tarkastaa kiikarillansa taivaanrantaa ja panee pettyneen näköisenä käsivartensa ristiin.

Huomaan, että professori osoittaa taipumusta muuttua samaksi maltittomaksi mieheksi kuin entisinäkin aikoina, ja kirjoitan tämän seikan päiväkirjaani. Kestämäni vaara ja kärsimykseni olivat hiukan pehmittäneet häntä, mutta kun olin parantunut, niin hänen entinen luontonsa pääsi taas voitolle. Mutta mitä tässä kiukuttelemisen auttaisi? Eikö matka suju varsin onnellisesti? Kulkeehan lautta eteenpäin ihmeteltävän nopeasti!

— Olettepa rauhattoman näköinen, setä! sanon minä, kun hän alituisesti nostaa kiikarin silmillensä.

— Rauhaton? En ole!

— Malttamaton sitten?

— Sellaiseksi voipi käydä vähemmästäkin!

— Kuljemmehan niin nopeasti — — —

— Mitä se minua liikuttaa! Nopeus on hyvä, mutta meri on liian suuri!

Silloin muistin, että professori ennen lähtöämme oli arvioinut tämän meren pituuden kolmeksi kymmeneksi penikulmaksi; mutta olemme jo kulkeneet kolmesti sen matkan, eikä vielä näy eteläisiä rantoja!

--- Emme pääse alaspäin! sanoo professori taas. Kaikki tämä on hukkaan mennyttä aikaa, enkä minä ole tullut niin pitkän matkan päästä tehdäkseen joutavaa huvimatkaa mokomalla lammikolla!

Hän kutsuu tätä purjehtimistamme huvimatkaksi ja tätä merta lammikoksi!

— Mutta, sanon minä, olemmehan kulkeneet sitä tietä, jonka Saknussem on osoittanut.

— Siinäpä juuri on kysymys. Olemmeko seuranneet hänen tietänsä! Onko Saknussem tullut tälle merelle? Onko hän kulkenut sen yli? Eiköhän puro, jonka otimme oppaaksemme, ole vienyt meitä kokonaan väärään?

— Kaikissa tapauksissa ei tarvitse katua, että olemme tulleet tänne. Tämä näky on komea ja —

— Ei ole puhettakaan näkemisestä. Olen asettanut itselleni päämäärän, jonka tahdon saavuttaa! Älä siis puhukaan minulle ihmettelemisestä!

Tämän panen visusti muistiini ja jätän professorin malttamattomuudessaan pureskelemaan huuliansa. Kello kuuden aikaan iltasella Hannu pyytää palkkaansa ja hänelle luetaan kouraan hänen kolme taaleriansa.

Sunnuntaina elokuun 18 p:nä. — Ei mitään uutta. Samanlainen sää kuin ennenkin. Tuuli näyttää vähän kiihtyvän. Kohta herättyäni kiiruhdan katsomaan, onko valon voima pysynyt muuttumattomana, sillä pelkään lakkaamatta, että sähköilmiö haihtuisi ja viimein sammuisi. Mutta pelkoni on aivan turha, ja lautta kuvastuu selvästi laineisiin.

Tämä meri on todellakin loppumaton! Sillä mahtaa olla Välimeren tahi Atlantin leveys. Miksi ei?

Setäni mittaa syvyyttä useita kertoja. Hän sitoo raskaimman rautakankeamme köyden päähän, jonka hän antaa luistaa kahdensadan sylen syvyyteen, tapaamatta pohjaa; suunnattomalla vaivalla saamme luotimme ylös hinatuksi.

Kun rautakankei taas oli lautalla, kiinnitti Hannu huomioni siihen seikkaan, että sen pinnassa oli syviä orkosia; olisi voinut sanoa, että tätä kankea oli kovasti litistetty kahden kovan kappaleen välissä.

Katsahdin kysyvästi Hannuun?

— Hampaita! sanoo hän.

En ymmärtänyt mitä hän tarkoitti, vaan käännyin setäni puoleen, joka oli vaipunut syviin mietteisiin. En tahtonut häntä häiritä, vaan käännyin uudestaan islantilaiseen päin, joka useasti avaten ja sulkien suutansa tekee minulle selväksi tarkoituksensa.

— Hampaita! huudahdan minä hämmästyneenä ja katselen tarkemmin rautakankea.

Niin, siinä oli todellakin hampaiden jälkiä, jotka olivat uponneet rautaan! Kauhea voima mahtoi olla niissä leuoissa, joissa oli sellaiset hampaat. Olikohan purija joku hävinneeseen sukuun kuuluva hirviö, joka oli ahnaampi kuin hai ja pelättävämpi kuin valas? Tarkastelin kauhun vallassa puoleksi läpipurtua rautakankea! Jokohan siis edellisenä yönä näkemäni uni käy toteen? Nämä ajatukset ahdistavat minua kaiken päivää, ja töin tuskin rauhoittuu mieleni muutamia tunteja maattuani.

Maanantaina elokuun 19 p:nä. — Koetan muistella, mitä ominaisuuksia oli trias-, jura- ja liitukauden eläimillä; nämä seurasivat nilviäisiä, äyriäisiä ja kaloja, jotka elivät ennen varsinaisten nisäkkäiden aikaa. Silloin oli maailma hirveiden matelijoiden vallassa, jotka olivat valtiaina jura-kauden merissä. [56] Luonto oli antanut niille mitä täydellisimmän ruumiinrakenteen. Mikä suunnaton koko! Mikä erinomainen voima! Nykyiset sisiliskot, joista alligaattorit ja krokodiilit ovat suurimmat ja pelättävimmät, ovat ainoastaan heikkoja varjoja maapallon keskikaudella eläneistä esi-isistensä.

Kauhistan ajatellessani näitä hirviöitä, joita ei yksikään ihminen ole elävänä nähnyt. Ne olivat maan päällä tuhansia vuosisatoja ennen ihmistä, mutta kivettyneiden luiden mukaan, joita on löydetty siitä saven kaltaisesta kalkkimaasta, jolle englantilaiset ovat antaneet nimen "lias", on niiden ruumis voitu anatoomisesti sommitella uudestaan; ja siten on opittu tuntemaan niiden mahdottoman suuri koko.

Hampurin museossa olen nähnyt erään tällaisen sisiliskon luurangon, joka oli kolmekymmentä jalkaa pitkä. Saisinkohan minä, joka olen maan asukas, katsoa tällaista muinaisuuden hirviötä silmästä silmään? Eihän toki! Mahdotontahan se olisi! Mutta rautakangessa näkyy syviä hampaiden puremia, joista huomaa, että hampaat ovat olleet keilanmuotoiset niinkuin krokodiilillakin.

Kauhistan katselen merelle, josta pelkään näkeväni joukon näitä matelijoita nousevan.

Luulenpa, että professori ajattelee samaa, sillä katseltuansa rautakankea hän silmäilee merta ympäriinsä.

— Mikä kirottu ajatus! Ruveta nyt tässä meren syvyyttä mittailemaan! ajattelin itsekseen. Hän on häirinnyt jonkin eläimen lepoa; kunhan vain ei joku noista pedoista hätyyttäisi meitä matkalla! — —

Tarkastelen aseitamme, tullakseni vakuutetuksi siitä, että ne ovat hyvässä kunnossa. Setäni näkee, mitä teen, ja hyväksyy sen. Merkilliset poreet vedenpinnalla ilmoittavat, että jotakin liikkuu sen pohjalla. Vaara on likellä; täytyy olla varuillansa.

Tiistaina elokuun 20 p:nä. — Ilta lähestyy, tahi oikeammin sanoen se aika, jolloin uni painaa silmäluomiamme, sillä täällä merellä ei ole ensinkään yötä, vaan alituinen valo; se väsyttää suuresti silmiämme, aivan kuin jos purjehtisimme Pohjoisjäämerellä ainaisessa auringonpaisteessa. Hannu seisoo pitämässä perää ja hänen vartiollansa minä nukun.

Pari tuntia myöhemmin herään kovaan jysäykseen. Lautta on mahdottomalla voimalla nostettu ylös vedestä ja paiskattu parinkymmenen sylen päähän.

— Mikä nyt? huutaa setäni, olemmeko ajaneet karille?

Hannu osoittaa sormellansa jotakin mustaa, joka vuorotellen kohoaa ja laskehtii parin sadan sylen päässä. Katselen sitä ja huudahdan:

— Se on mahdottoman suuri merisika!

— Niin on, vastaa setäni; ja tuolla on suunnattoman iso merisisilisko!

— Ja tuolla kauhea krokodiili! Kas, miten leveä leuka sillä on, ja minkälaiset hampaat suussa! Kas! Nyt se katoaa!

— Valas! valas! huutaa professori. Näen sen julman suuret evät; katsokaapa, kuinka se ruiskuttaa vettä ja ilmaa ulos sieraimistansa!

Kaksi vesipatsasta nousee nyt korkealle ilmaan. Olemme pelon, hämmästyksen ja kauhun vallassa, sillä pieninkin näistä äärettömän suurista meripedoista voisi yhdellä puraisulla musertaa koko lauttamme. Hannu tahtoo kääntää lautan takaisin, välttääksensä tätä vaarallista seuraa, mutta toisella puolella hän huomaa muita yhtä pelättäviä vihollisia: neljäkymmentä jalkaa leveän kilpikonnan, ja kolmekymmentä jalkaa pitkän käärmeen, joka kääntelee hirveätä päätänsä laineiden yllä.

Mahdotonta paeta. Matelijat lähestyvät, kiitäen lautan ympärillä nopeammin kuin pikajuna. Tartun pyssyyni, mutta minkäpä vaikutuksen mahtanee pyssynluoti tehdä sellaiseen suomenvarustukseen, joka peittää näiden eläimien ruumista.

Olemme kauhun jäykistämät. Ne lähestyvät. Toisella puolen krokodiili, toisella käärme; toiset pedot ovat kadonneet. Minä ampuisin, mutta Hannu viittaa kieltävästi. Molemmat pedot ovat viidenkymmenen sylen päässä lautasta, syöksyvät toisiansa vastaan, ja heidän raivonsa estää heitä huomaamasta meitä.

Tappelu alkaa sadan sylen päässä lautalta ja näemme selvästi molemmat tappelevat eläimet.

Nyt luulen näkeväni, että toisetkin pedot tulevat ottamaan osaa tappeluun: merisika, valas, sisilisko ja kilpikonna; näen ne ja osoitan niitä islantilaiselle, mutta tämä pudistaa päätänsä.

— Kaksi! sanoo hän.

— Mitä! Kaksiko! Hän väittää, että ainoastaan kaksi eläintä — — —

— Hän on oikeassa, sanoo setäni, joka lakkaamatta on kiikarilla katsellut petoja.

— Sepä kummallista!

— Niin, ensimmäisellä näistä hirviöistä on teräväleukainen, suippo pää, ja hampaat kuin krokodiililla, ja tämä seikka on meitä erehdyttänyt. Se on kalalisko, Ichtyosaurus, vaarallisin Jura-merien matelijoista.

— Entäs toinen?

— Toinen on edellisen leppymätön vihollinen, Plesiosaurus, joutsenlisko.

Hannu on oikeassa. Ainoastaan kaksi eläintä liikkuu meressä ja silmieni edessä näen pari alkuperäisten merien matelijaa. Voinpa erottaa Ichtyosauruksen verisen silmän, joka on ihmisen pään kokoinen. Luonto on sille antanut varsin voimalliset näköelimet, jotka voivat vastustaa kovaa vedenpainetta alhaalla syvyyksissä, joissa se asuu. Täydellä syyllä saattaa sitä sanoa sisiliskojen valaaksi, sillä sillä on valaan suuruus ja nopeus. Se on vähintään kymmenen metriä pitkä, ja sen suuruuden voi arvata, kun se kohottaa evänsä laineiden yli; leuat ovat mahdollottoman isot ja niissä on, kuten luonnontutkijat väittävät, satakahdeksankymmentäkaksi hammasta.

Plesiosauruksella, joka on pyöreärumiinen lyhytpyrstöinen käärme, on airontapaiset jalat; vatsan peitteenä on kilpikonnin kuoren tapainen suojuus ja kaula, joka on notkea, kuin häntä, kohoaa kolmekymmentä jalkaa vedenpinnan yli.

Nämä pedot hyökkäävät toisiansa vastaan äärettömällä vimalla, viskaavat ylös kokonaisia vesivuoria, joiden synnyttämät hyökyaallot saapuvat lautalle asti, ja parikymmentä kertaa olemme kaatumaisillamme. Erittäin kimeitä ääniä kuuluu; pedot kietoutuvat toistensa ympärille, enkä voi enää erottaa niitä toisistansa.

Tunti tahi parikin tuntia kuluu, tappelua kestää yhä; pedot kamppailevat kiukkuisesti, milloin lähestyen lauttaa, milloin taas väistyen edemmäksi; seisomme liikkumattomina, valmiina käyttämään pyssyjämme.

Äkkiä katoavat sekä Ichtyosaurus että Plesiosaurus, tehden suuren kurimuksen veteen. Useita minutteja kuluu. Loppuukohan tappelu meren syvyydessä?

Pian pistää esiin Plesiosauruksen hirveä pää; tuo peto on kuolettavasti haavoittunut. En näe enää sen mahdotonta selkää, ainoastaan pitkä kaula kohoaa ylös, vetäytyy koukkuun, ojentuu ja koukistuu taas, pieksää laineita ikäänkuin kauhean suuri ruoska, ja väänteleikse niinkuin poikki hakattu mato. Vesi pauhaa vaahtona pitkän matkan päässä estäen meitä näkemästä; mutta pian loppuu pedon kuolinkamppailu, sen liikkeet vähenevät, väänteleminen lakkaa ja pitkä käärmeen ruumis lepää liikkumattomana tyyntyneillä laineilla.

Entä Ichtyosaurus? Onko se palannut meren syvyyteen luolaansa, vai näyttäytyyköhän se vielä vedenpinnalla?

XXXIV

Keskiviikkona elokuun 21 p:nä. — Kaikeksi onneksemme on kova tuuli kiidättänyt meidät pois tappelupaikalta. Hannu on yhä vielä peränpitäjänä. Setäni, joka tappelun aikana heräsi ajatuksistaan, vaipuu uudestaan syviin mietteisiin ja tarkastelee merta.

Matka käy taas yhtä yksitoikkoiseksi kuin ennenkin, enkä tahtoisi, että sitä vilkastuttaisivat ainakaan niin vaaralliset tapaukset kuin eiliset.

Torstaina elokuun 22 p:nä. — Jotenkin epätasainen tuuli pohjois-koillisesta. Ilma lämmin. Kuljemme puolen neljättä penikulman nopeudella tunnissa.

Keskipäivällä kuuluu hyvin kaukaa keskeytymätöntä jyminä; kirjoitan tämän seikan muistikirjaan.

Se on jokin kaukainen kallio, sanoo professori, tahi jokin saari, jonka rantaan meren aallot murtuvat.

Hannu kiipeää maston nenään, mutta ei huomaa mitään luotoa; meri on tasainen niin pitkältä kuin silmä kantaa.

Kolme tuntia kuluu. Pauhina näyttää kuuluvan jostakin kaukaisesta vesiputouksesta, ja lausun tämän otaksunan sedälleni, joka vain pudistaa päätänsä; olen kuitenkin varma siitä, etten erehdy. Lähestymmekö siis jotakin suurta koskea, joka syöksee meidät pohjattomuuteen? Kenties tällainen tapa päästä alaspäin miellyttäisi professoria, sillä sehän kävisi jotenkin pystysuoraan suuntaan, mutta minä puolestani — — — Kaikissa tapauksissa täytyy muutaman penikulman päässä olla jokin pauhaava ilmiö, sillä pauhu kuuluu nyt sangen voimakkaasti. Tuleeko se taivaasta vai merestä?

Katselen ilmassa kulkevia höyryjä, ja koetan arvioida niiden tiiviyyttä. Taivas on kirkas. Pilvet, jotka häilyvät korkealla holvissa, näyttävät liikkumattomilta ja katoavat valon voimakkaaseen säteilyyn. Täytyy siis etsiä pauhinan syytä muualta.

Tarkastan silloin kirkasta ja sumutonta taivaanrantaa, jossa ei näy mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Mutta jos tämä pauhina tulee jostakin vesiputouksesta, jostakin koskesta, jos tämä meri virtaa johonkin alempana olevaan vesistöön, niin täytyy virran nopeuden kiihtyä ja siitä huomaisimme meitä uhkaavan vaaran. Tutkin asiaa, mutta en totea mitään virtaa; tyhjä pullo, joka heitetään veteen, jääpi vedenpinnalla samalle paikalle.

Kello neljän aikaan Hannu nousee mastoon ja kiipeää sen huippuun, josta hän voi katsella niin kauas kuin silmä kantaa; silloin hänen katseensa kiintyi määrättyyn kohtaan. Hänen kasvoissaan ei näy mitään hämmästyä, mutta hän on huomannut jotakin.

— Hän on nähnyt jotakin, sanoo setäni.

— Niinpä luulen.

Hannu laskeutuu taas alas, viittaa kädellään etelää ja sanoo:

— Tuolla!

— Tuolla? toistaa setäni kysyvästi; sitten hän katsoo kiikarillaan mainittuun suuntaan minuutin verran, joka aika mielestäni tuntuu pitkältä kuin nälkävuosi.

— Niin, niin! huutaa hän vihdoin.

— Mitä näette?

— Näen ikäänkuin mahdollottoman lyhteen, joka kohoaa aalloista.

— Joku uusi merieläin?

— Kenties.

— Suunnatkaamme sitten matkamme länteen päin, sillä tiedämmehän, mikä meidät perii, jos kohtaamme näitä vedenpaisumuksen hirviöitä, sanon minä.

— Antaa mennä vain tätä suuntaa, vastaa setäni. Jos me sellaisen matkan päähän, kuin mikä on meidän ja tämän eläimen välillä, — ja se matka täytyy arvioida kahdeksitoista penikulmaksi — voimme nähdä vesipatsaan, joka syöksyy ulos sen purskureiästä, niin silloin sen täytyy välttämättömästi olla ylenluonnollisen suuri. Pako olisi viisainta, mitä voisimme tehdä; mutta emmepä olekaan tulleet tänne ollaksemme ymmärtäväisiä.

Jatkamme siis matkaamme eteenpäin. Kuta lähemmäksi tulemme, sitä suuremmaksi käy vesipatsas. Mikähän kummitus voikaan särpiä sisäänsä sellaisen vesimäärän ja sitten ruiskuttaa sen ulos katkeamattomana suihkuna.

Kello kahdeksan illalla olimme siitä vain parin penikulman päässä. Sen musta, mahdollottoman suuri vuorimainen ruumis lepää meressä kuin saari. Onko tämä mielikuvitusta? Onko tämä kauhun aiheuttama harhanäky?

Sen pituus näyttää minusta olevan enemmän kuin tuhat sylvä! Mikäs valas tämä onkaan, josta ei Cuvier eikä Blumenbach ole aavistaneetkaan mitään?

Se makaa liikkumattomana, ikäänkuin nukuksissa, ja meri ei näy jaksavan kohottaa sen ruumista, vaikka laineet pauhaavat sen kylkiä vastaan. Vesipatsas, joka kohoaa viidensadan jalan korkeudelle, putoaa takaisin pauhaavana ryöppyinä. Aivan kuin hullut kiidämme tätä hirveän suurta möhkäleettä kohti, jolle sata valasta päivää kohti ei olisi riittänyt ruoaksi.

Kauhistus valtaa minut; en tahdo kulkea eteenpäin! Jos kävisi päinsä, niin katkaisisin purjeen nostoköyden! Tahdon tehdä kapinan professoria vastaan; hän ei edes vastaa minulle.

Äkkiä Hannu nousee ja osoittaa sormellaan tuota uhkaavaa esinettä edessämme.

— Saari, sanoo hän.

— Saari! huudahtaa setäni.

— Saariko? sanon minäkin vuorostani, kohottaen olkapäitäni.

— Silminnähtävästi, vastaa professori, purskahtaen kaikuvaan nauruun.

— Entäs tämä vesipatsas?

— "Geysir", sanoo Hannu.

— Epäilemättä se on geysir, sanoo setäni; samanlainen geysir kuin Islannissakin.^[57]

Alussa en tahtonut myöntää niin suuresti erehtyneeni, että olin luullut saarta merieläimeksi. Mutta todistus on silmiäni edessä, ja minun täytyy viimein tunnustaa erehtyneeni. Tämä oli vain luonnonilmiö.

Kuta lähemmäksi tulemme, sitä suuremmalta näyttää suihkuava vesipatsas. Saari on erehdyttävästi suuren valaan näköinen, jonka pää kohoaa kymmenen sylvän korkeudelle vedestä. Geysir, joka islanninkielellä merkitsee "raivoa", kohoaa majesteettillisena sen toisessa päässä. Aika ajoittain kuuluu jymiseviä ääniä ja tuo ääretön vesipatsas, joka syöksee esiin yhä kiivaammin, heiluttaa utuista töyhtöänsä kohoten alimmaisiiin pilvikerrokseen asti. Se on ainoa paikallansa; ympärillä ei ole mitään savutupruja, ei mitään kuumia lähteitä, koko vulkaaninen voima on siihen keskittynyt. Sähkövalon säteet sattuvat vesipatsaan loistavaan lyhteeseen, jossa jokainen pisara loistaa sateenkaaren kaikissa väreissä. — Laskekaamme maihin; sanoo professori. Mutta meidän täytyi lähestyä varovaisesti vesipatsasta, joka silmänräpäyksessä olisi kaatanut lauttamme. Hannu ohjaa taitavasti lauttaa vieden meidät saaren toiseen päähän.

Hyppään kalliolle; setäni seuraa heti jäljessäni, mutta linnustaja pysyy alallansa, niinkuin vakava mies ainakin, joka halveksii uteliasta ihmettelemistä.

Seisomme piisoran sekaisella graniittipohjalla; maa on polttavan kuuma kuin tulikuumaa höyryä täynnä olevan kattilan seinä. Kohta huomaamme vesisäiliön, josta geysir nousee. Pistin lämpömittarin kiehuvaan veteen ja huomasin sen osoittavan satakuusikymmentäkolme astetta.

Vesi tulee siis jostakin hehkuvan kuumasta paikasta, joka seikka näyttää vastustavan professori Lidenbrockin teorioja; en voi olla siitä hänelle huomauttamatta.

— No, kysyy hän, mitä tämä todistaa minun väitöstäni vastaan?

— Ei mitään, vastasin lyhyesti, kun näin kohtaavani järkähtämätöntä itsepäisyyttä.

Minun täytyy kuitenkin tunnustaa, että tähän asti olemme suoriutuneet erittäin hyvin ja että matka on tuntemattomasta syystä tapahtunut selittämättömän tasaisen lämpö määrän vallitessa, mutta minusta näyttää aivan selvältä, että jonakuna päivänä saapuisimme vielä sellaisiin seutuihin, joissa maan keskuksen lämpö kohoaa niin, että sitä on mahdoton lämpömittarilla mitata.

— Saammehan nähdä, sanoo professori ja antaa merkin nousta uudestaan lautalle, annettuansa tälle tuliperäiselle saarelle veljenpoikansa nimen.

Jään vielä muutamaksi minuutiksi katselernaan geysiriä; huomaan, että sen vesi suihkuua epätasaisesti, joskus hieman heikommin, mutta sitten taas toista vertaa kiivaammin; tähän luulen olevan syytä sen erilaisen paineen, joka on saaren sisukseen kokoontuneilla höyryillä.

Viimein lähdemme sieltä pois, kiertäen saaren etelärannalla olevat jyrkät kalliot. Hannu oli tällä lyhyellä pysähdysajalla korjannut lautan jälleen kuntoon.

Mutta ennenkuin lähdemme, lasken havaintojeni mukaan kuljetun matkan pituuden ja kirjoitan sen muistikirjaani. Olemme etääntyneet kaksisataaseitsemänkymmentä penikulmaa Port-Graübenistä, ja olemme kuudensadankahdenkymmenen penikulman päässä Islannista, Englannin alapuolella.

XXXV

Perjantaina elokuun 23 p:nä. — Seuraavana aamuna on komea Geysir kadonnut näkyvistämme. Tuuli on kiihtynyt ja vienyt meidät nopeasti pois Akselin-saarelta; pauhu on vähitellen vaiennut.

Ilmanmuutos, jos niin sopii sanoa, tapahtuu pian. Ilmakehä tulee täyteen höyryjä, jotka sisältävät suolaisen veden haihtumisesta syntynttä sähköä; pilvet laskeutuvat muuttuen viimein vihertäviksi; sähköiset säteet tuskin voivat tunkea niiden läpi; on kuin olisi synkkä verho laskeutunut näyttämön eteen, jossa myrskynäytelmä on pian nähtävänä.

Tunnen mieleni omituisesti liikutetuksi, niinkuin jokainen ihmisolento jonkin suuren tapahtuman lähestyessä. Pyöreähköt, päällekkäin kasaantuneet pilvet etelässä näyttävät ennustavan pahaa; niillä on sellainen "järkehtämätön" ulkonäkö, jonka usein olen huomannut myrskyn alkaessa. Ilma on raskas, meri tyyni.

Etäällä ovat pilvet äärettömän suurien pumpulitukkojen näköisiä; vähitellen ne paisuvat ja käyvät sitä harvalukuisemmiksi, kuta suuremmiksi ne venyvät kooltaan; ne ovat niin raskaita, etteivät nouse ylemmäksi taivaan rantaan, mutta kasaantuvat vähitellen tuulen kiihtyessä muodostaen vihdoin synkän, hirveän näköisen röykkiön.

Ilmakehä on hyvin sähköistä, ja sama "aine" tunkee ruumiini läpi; hiukseni nousevat pystyyn ja minusta tuntuu kuin toverini saisivat voimakkaan sysäyksen, jos he tällä hetkellä koskettaisivat minuun.

Lauantaina elokuun 24 p:nä. — Kello 10 aamulla ovat myrskyn enteet vielä selvemmat; voisi sanoa, että tuuli tyyntyy vetääksensä henkeänsä; pilvet ovat ikäänkuin suuri säkki, johon tuulet kokoontuvat.

En tahdo uskoa näitä enteitä, mutta en voi kuitenkaan olla sanomatta:

— Huono sää tulossa.

Professori ei vastannut. Hän oli ilkeällä tuulella, sillä hän näki ulapan rajattomana edessänsä, ja kohautti vain hartioitaan kaikelle, mitä sanottiin.

— Nousee myrsky, sanon minä, osoittaen taivaan rantaan. Pilvet laskeutuivat alemmaksi musertavan raskaina.

Yleinen äänettömyys. Tuulikin on hiljaa; luonto on kuin kuollut eikä vedä henkäystäkään. Velttona riippuu purje pitkin mastoa, jonka huipussa jo näen vähäisen sähköliekin. Lautta pysyy liikkumattomana tyyneellä veden pinnalla. Mutta kun emme pääse edemmäksi, niin mitä varten pidämme purjettakaan pystyssä? Ensimmäisessä myrskyn puuskauksessa se saattaa aiheuttaa meille perikadon?

— Ottakaamme purje alas, sanon minä, ja kaatakaamme masto kumoon! Se olisi viisainta!

— Älä hiidessä! huutaa setäni, tuhat kertaa ei! Antaa tuulen kuljettaa meitä! Vieköön meidät myrsky, kunhan kerrankin saan nähdä rannan, vaikkapa lauttamme murtuisi tuhanteen kappaleeseen!

Tuskin ennätti professori lausua nämä sanat, ennen kuin eteläisellä taivaanrannalla tapahtui muutos. Kokoontuneet höyryt purkautuvat sateeksi ja ilma, joka syöksee täyttämään tihennyksen johdosta syntynttä tyhjää paikkaa, muuttuu myrskyksi, joka tunkee esiin jättiläisluolan salaisimmista sopukoista. Pimeys enenee ja tuskin voin enää kirjoittaa vaillinaisiakaan muistiinpanoja.

Myrsky tempaa lautan liikkeelle ja kiidättää sitä eteenpäin. Setäni keikahtaa kumoon ja ryömin hänen luoksensa. Hän pitää lujasti kiinni paksusta köyden päästä ja näyttää ilolla katselevan luonnonvoimien raivoa.

Hannu ei liiku paikaltansa. Hänen pitkät hiuksensa, jotka myrsky puhaltaa hänen liikkumattomille

kasvoillensa, tekevät hänet kummallisen näköiseksi, sillä jokaisen hiuskarvan päässä on kiiltävä sähkökipinä. Hän on kuin mikäkin hirviö, kuin vedenpaisumuksen aikainen ihminen, joka on saman ikäinen Ichtyosauruksien ja Megatherioiden kanssa.

Masto pysyy paikoillansa, vaikka purje on pingoittunut niinkuin rakko ja halkeamaisillaan. Lautta kiittää niin nopeasti, etten voi kuljetun matkan pituutta laskeakaan, mutta kuitenkin hitaammin kuin aallot sen ympärillä.

— Purje! purje! huudan minä ja viittaa, että se otettaisiin alas,

— Ei! vastaa setäni.

— Ei! sanoo Hannukin pudistaen päätään.

Sillävälän sade muodostaa eteemme pauhaavan vesiputouksen, jota vastaan syöksymme. Mutta ennenkuin saavutamme sen, pilvivaippa repeää halki, meri rupeaa kuohumaan, ja sähkö jota kehkeytyy suuren kemiallisen ilmiön vaikutuksesta ylemmissä ilmakerroksissa, yhtyy myöskin leikkiin. Salaman loistavat liekit sekaantuvat ukkosen jyriinään, lukemattomat salamet risteilevät ilmassa pitkäisen jymistessä, höyryt näyttävät hehkuilta, rakeet muuttuvat loistaviksi, kun ne sattuvat työkalujemme tahi aseittemme metalliosiin, eteenpäin vyöryvät aallot näyttävät tulta syöksevilta kukkuloilta, joiden sisässä riehuu tuli ja joiden harjoja liekit ympäröivät.

Silmäni huikenevat valon kirkkaudesta, korvani menevät lumpeuksiin ukkosen jyriinäästä! Minun täytyy pysytellä kiinni mastossa, jossa heilun niinkuin ruoho myrskyssä!

(Tästä lähtien ovat muistiinpanoni varsin vaillinaisia eikä niitä ole kuin muutamia hajanaisia, niin sanoakseni koneentapaisesti kirjoitettuja lappuja. Mutta vaikka ne ovatkin hyvin lyhyet ja epäselvätkin, niin ne kumminkin osoittavat, minkälaisen mielenliikituksen vallassa olin, ja antavat selvemmän kuvauksen tilastamme kuin muistini.)

Sunnuntaina elokuun 25 p:nä. — Missä olemme? Kiitämme eteenpäin äärettömällä nopeudella.

Yö on ollut kauhistuttava. Myrsky ei tyyntynyt; elämme alituisessa jyriinässä, lakkaamattomassa paukkeessa; korvistamme vuotaa verta; emme voi puhua sanaakaan.

Leimaukset eivät lakkaa silmänräpäyksiksikään; näen salamoiden kulkevan ristiin rastiin, nousevan nopeasti säteinä alhaalta ylöspäin sekä iskevän kalliokattoon. Jos se vielä romahtaisi alas! Toiset salamet jakautuvat kahtia tahi muodostuvat tulipalloiksi, jotka räjähtävät rikki kuin pommit; mutta jyriinä ei siitä kuitenkaan kovene, sillä se on jo saavuttanut korkeimman määrän, jonka ihmisen korvat voivat tajuta, ja jos kaiken maailman ruutikellarit yht'aikaa räjähtäisivät ilmaan, niin "ei se kuuluisi tämän kovemmalta".

Pilvien pinnalta tulvii alituisesti valoa; sähköä kehittyi alituisesti molekyyleistä, ilman kaasumaiset alkuaineet ovat kaaostilassa; lukemattomat vesipatsaat syöksevät ilmoille ja putoavat alas vaahtona.

Mihin joudumme? — — — Setäni on pitkällänsä lautan toisessa päässä.

Lämpö nousee toista vertaa suuremmaksi; katson lämpömittariin, joka osoittaa — — — (numero on hävinnyt).

Maanantaina elokuun 26 p:nä. — Tästä ei ikinä tule loppua! Miksi ei ilmanpaine kerran tasoituttuaan pysy asemillansa?

Olemme nääntyneet väsymyksestä; Hannu vain on samanlainen kuin ennenkin. Lautta kulkee edelleenkin kaakkoiseen, ja olemme kulkeneet enemmän kuin kaksisataa penikulmaa Akselin saarelta.

Keskipäivällä myrskyn raivo käy kahta kauheammaksi; kaikki tavaramme täytyy köyttää lujasti kiinni, ja jokainen meistä köyttää itsensäkin kiinni lauttaan. Laineet lyövät ylitsemme.

Kolmen päivän aikana meidän on mahdotonta virkkää sanaakaan toisillemme. Suomme aukenevat ja huulemme liikkuvat, mutta ei kuulu ääntäkään; emme kuule mitään, vaikka huutaisimme toistemme korvanjuuressa.

Setäni lähestyy minua lausuen muutaman sanan; luulen hänen sanoneen: "Olemme hukassa", mutta en ole siitä varma.

Minä puolestani kirjoitin hänelle sanat: "Laskeamme purje alas".

Hän viittaa suostuvansa siihen.

Ennenkuin hän ennättää nostaa päätänsä, näkyy lautan reunalla tulinen pallo. Masto ja purje ovat yhtäkkiä kadonneet, ja näen niiden lentävän ilmaan niinkuin muinaismaailman liskolintu Pterodaktylus.

Jähmetymme kauhusta. Sinertävänvalkoinen tulipallo, noin kymmentuumaisen pommin kokoinen, kulkee hitaasti eteenpäin, kieppuen ihmeteltävän kiivaasti myrskyn pyörteessä. Se pomppii sinne tänne, kulkee lautan palkkeja myöten, hypähtää ruokasäkkiemme päälle, laskeutuu taas hiljaa pois, ja tekee hyppäyksen hipaisten ruutitynniryiämme. Oi kauhistusta! Lennämme ilmaan! Ei! Loistava pallo etenee taas; se lähestyy Hannua, joka vakavasti katselee sitä; sitten setäni, joka

laskeutuu polvillensa välttääkseen sitä; senjälkeen se lähestyy minua; huolimatta valosta ja lämmöstä olen kalpea ja vapisen; se hyppelee jalkaini juuressa ja koetan vetää jalkani pois, mutta en voi.

Salpietarikaasun haju täyttää ilman, se tunkee kurkkuun ja keuhkoihin, niin että tahtoo tukehtua.

Miksi en voi liikuttaa jalkojani? Ovatko ne siis tarttuneet kiinni lauttaan? Tämä sähköinen pallo on tehnyt kaiken lautallamme olevan raudan magneettiseksi; tieteelliset koneet, työkalut ja aseemmekin liikkuvat ja kolahtavat kovasti helisten yhteen; saappaitteni korkojen rautanaulat ovat tarttuneet kovasti kiinni lauttaan lyötyyn rautakappaleeseen.

Ponnistaen kovasti voimiani nykäisen vihdoin jalkani irti, juuri kun pallo on vetämäsillensä sen pyörteeseensä ja tempaamaisillaan minut — — —

Ah! mikä huikaiseva valo! Pallo poksahuttaa rikki! Tulenliekit hulmahtavat päällemme.

Sitten tulee kaikki pimeäksi, mutta sitä ennen ehdin nähdä setäni pitkällensä lautalla ja Hannun yhä vain peräsimestä, sähkön vaikutuksesta "sylkevän tulta".

Mihin menemme? Mihin joudumme?

— — —

Tiistaina elokuun 27 p:nä. — Herään pitkällisestä taintumuksesta. Myrskyä kestää yhä, salamatsähisevät ilmassa kuin käärmeet.

Olemmeko vielä merellä? Olemme ja syöksymme eteenpäin arvaamattoman nopeasti. Olemme kulkeneet Englannin kanavan, Ranskan, kenties koko Euroopan alitse!

— — —

Kuuluu taas jyrinää! Se on selvästi aaltojen pauhua kallioita vastaan! — — — Mutta silloin — — —

XXXVI

Tähän loppuvat ne muistiinpanot, joita nimitän "laivan päiväkirjaksi", ja jotka kaikeksi onneksi pelastuivat haaksirikosta; tästälähin siis aloitan uudelleen kertomukseni.

En tiedä, mitä tapahtui silloin, kun lautta törmäsi rannan kivikkoon. Tunsin syökseväni aaltoihin ja se, etten jäänyt sinne iäksi päiväksi ja ettei ruumiini musertunut teräviin kallioihin, johtui siitä, että Hannun voimakas käsi nosti minut syvyydestä...

Rohkea islantilainen kantoi minut aalloista hiekalle, joka oli polttavan kuuma; herätessäni huomasin makaavani pitkälläni setäni vieressä.

Hannu palasi sitten kallioiden luo, joita vastaan riehuvat aallot murtuivat, pelastaaksensa tavaroitamme haaksirikosta. En voinut puhua ja olin mielenliikutuksesta ja väsymyksestä niin uupunut, että tarvitsin kokonaisen tunnin tointuakseni.

Sade valui oikeana vedenpaisumuksena, kaksinverroin kiivaana, kuten on tavallista vähää ennen myrskyn päättymistä. Muutamat ulkonevat kalliot olivat suojanamme. Hannu valmisti meille ruokaa, jota tosin en voinut maistaakaan, ja pian me kaikki vaivuimme sikeään uneen, sillä olimme väsyneet kolmen yön valvomisesta.

Seuraavana päivänä sää oli ihana; taivas ja meri olivat ikäänkuin yhteisestä suostumuksesta jälleen rauhoittuneet. Kaikki myrskyn jäljet olivat kadonneet. Herätessäni professori tervehti minua muutamalla iloisella sanalla, sillä hän oli kovin hyvällä tuulella.

— No, poikaseni, huudahti hän, oletko nukkunut hyvin?

Olisi voinut luulla, että olimme kotona Kuninkaankadun varrella, että astuin rauhallisesti alakerrokseen aamiaiselle tahi että vielä samana päivänä viettäisin häitäni pikku Graübenin kanssa?

Oi! Jos myrsky olisi kuljettanut lauttaamme edes hiukan itäänpäin, niin olisimme kulkeneet Saksan alitse, rakastetun Hampurin alitse, jossa asui se, jota eniten rakastin tässä maailmassa. Silloin tuskin 40 penikulmaa olisi ollut välillämme!

Kaikki nämä tuskalliset ajatukset tulivat mieleeni, ennenkuin vastasin setäni kysymykseen.

— Vai niin! sanoi hän, etkö olekaan nukkunut hyvin?

— Varsin hyvin, vastasin minä. Tosin tunnen itseni aivan murjotuksi, mutta se ei tee mitään. Olen hiukan väsyksissä, siinä koko juttu. Mutta te näytätte mielestäni varsin iloiselta tänään, setä.

— Riemuissani olenkin, poikani, oikein riemuissani! Olemme päässeet perille!

— Matkammeko perille?

— Ei, mutta tämän meren yli, joka ei näyttänyt ikinä loppuvan. Nyt jatkamme taas matkaamme maata myöten, ja alamme todenteolla laskeutua maan sisuksiin.

— Setä! sallikaa minun tehdä vain yksi kysymys.

— Kysy, Akseli.

— Paluumatka?

- Paluumatka! Sinä ajattelet paluumatkaa, vaikka emme ole vielä tulleet perillekään?
- En, kysyn vain, miten se käy päinsä?
- Kun olemme päässeet maan keskipisteeseen, niin joko löydämme toisen tien, jota myöten palaamme, tahi käännymme takaisin koreasti samaa tietä, jota olemme tulleetkin. Luulenpa, ettei kukaan salpaa sitä kiinni takanamme.
- Mutta sitten meidän täytyy korjata lautta.
- Se on välttämätöntä.
- Mutta onko meillä jäljellä niin paljon ruokavaroja kuin mitä tarvitsemme nämä suurtyöt tehdäksemme?
- Tottahan toki! Hannu on taitava poika ja olen varma siitä, että hän on pelastanut suurimman osan lastistamme. Ottakaamme selkoa siitä.

Menimme ulos luolasta, joka oli alttiina tuulille. Olin toivon ja pelon vaiheilla; minusta oli mahdotonta, ettei kaikki, mitä lautalla oli ollut, ollut hukunut haaksirikossa. Mutta erehdyin. Kun tulimme rannalle, näin Hannun suuren hyvinjärjestetyn tavarakasan keskellä. Setäni puristi hänen kättänsä suuresti kiittolisena; tämä mies, joka osoitti erinomaista, aivan harvinaista uskollisuutta, oli tehnyt työtä meidän nukkuessamme ja oli oman henkensä uhalla pelastanut kallisarvoisimmat tavarat.

Tosin olimme kärsineet tuntuja vahinkoja, muun muassa kadottaneet aseemme, mutta hätätilassa saimme tulla toimeen ilman niitä. Ruutivarastomme oli vahingoittumatta, vaikka se myrskyssä oli ollut räjähtämäsillään ilmaan.

- Noh! huudahti professori, pyssyjemme menettäminen vaikuttaa vain sen, että meidän täytyy luopua metsästyksestä.
- Vai niin! Entä tieteelliset kojeet?
- Tässä on manometri, hyödyllisin kaikista; ennen olisin antanut kaikkien muiden mennä kuin sen. Tämän avulla voin laskea syvyyden, mihin tulemme, ja tiedän, milloin tulemme keskipisteeseen; jollei meillä olisi sitä, voisimme mennä keskipisteen ohitse ja tulla ulos toiselta puolelta maapalloa.

Tämä pilapuhe oli minusta vastenmielistä.

- Mutta kompassi? kysyin minä.
- Tässä se on kivellä, täydessä kunnossa; samaten kronometri ja molemmat lämpömittarit. Hannu on sentään kelpo mies!

Siinä asiassa olin samaa mieltä. Tieteellisistä koneista ei puuttunut ainoatakaan. Mitä työkaluihimme tulee, niin huomasin rannalla hajallaan portaita, köysiä, rautakankia, kuokkia j.n.e.

Mutta vielä oli tarkastettava ruokatavarat. Laatikot, joissa niitä säilytettiin, olivat rannalla järjestettyinä riviin, aivan vahingoittumattomina; meri on säästänyt ne, ja saatoimme siis luottaa siihen, että meillä oli ruokaa kyllin neljäksi kuukaudeksi. Meillä oli korppuja, suolaista lihaa, viinaa ja kuivaa kalaa.

- Neljä kuukautta! virkkoi professori. Sillä ajalla ehdimme mennä perille ja palata takaisin, ja tähteistä tarjoan suuret päivälliset kaikille Johannaemissa oleville virkatovereilleni.

Vaikka minun olisi pitänyt aikoja sitten olla tottunut setäni luonteeseen, niin silti hän kuitenkin yhä uudelleen ihmetytti minua.

- Nyt, sanoi hän, meidän pitää täyttää vesiastiamme sadevedellä, jota myrsky on valanut näihin kivenkoloihin; meidän ei siis tarvitse pelätä janoa. Mitä lauttaan tulee, niin sanon Hannulle, että hän korjaa sen niin hyvin kuin voi, vaikka emme luullakseni tarvitse sitä enää!
- Kuinka niin? kysyin minä.

- Minulla on omat luuloni, poikaseni, ja ajattelenpa, ettemme palaa samaa tietä kuin tulimme.

Katselin professoria epäillen ja tuumin, oliko hän tullut hulluksi. Eikä hänen puheensa kuitenkaan ollut "varsin hullua".

- Syökäämme aamiaista, sanoi hän.

Hän antoi määräyksiä Hannulle, jonka jälkeen seurasin häntä korkealle niemelle, jossa söimme kuivattua lihaa ja korppuja sekä joimme teetä; tämä ateria maistui oivalliselta, melkeinpä parhaimmalta mitä koskaan olen syönyt. Nälkä, raitis ilma ja mielenliikutuksia seurannut rauha vaikuttivat, että minulla oli sangen hyvä ruokahalu.

Syödessämme tiedustelin sedältäni, missä tällä kertaa olimme.

- Mielestäni on sitä asiaa vaikea arvioida, sanoin minä.
- Niin, kyllä sitä on vaikea tarkoin määrätä, vastasi hän. Onpa se mahdotontakin, koska en koko kolmipäiväisen myrskyn ajalla voinut laskea kulkumme nopeutta ja suuntaa; mutta voimmehan likimäärin arvioida, missä olemme.
- Viimeinen havainto tehtiin geysir-saarella — — —
- Akselinsaarella, poikaseni. Älä hylkää sitä kunniaa, että olet antanut nimesi ensimmäiselle saarelle, joka on maan sisuksista löydetty.

— Olkoon menneeksi! Akselinsaaren kohdalla olimme purjehtineet noin kaksisataaseitsemänkymmentä penikulmaa, ja olimme Islannista enemmän kuin kuudensadan penikulman päässä.

— No hyvä! Ottakaamme siis tämä saari lähtökohdaksi ja laskekaamme neljän päivän myrsky, jolla ajalla nopeutemme ei voinut olla pienempi kuin 80 penikulmaa vuorokaudessa.

— Niin minäkin luulen, ja siinä tapauksessa olisimme kulkeneet kolmesataa penikulmaa.

— Niin, ja Lidenbrockin meri olisi siis likimäärin kuuttasataa penikulmaa laaja toiselta rannalta toiselle. Tiedätkös Akseli, että se siis voi kilpailla suuruudessa Välimeren kanssa?

— Aivan hyvin, varsinkin jos olemme kulkeneet suoraan sen poikki?

— Se on hyvin mahdollista.

— Ja kummallista kyllä, sanoin minä, on juuri Välimeri yläpuolellamme, jos laskumme ovat oikeat.

— Niin, todellakin!

— Aivan varmaan, sillä olemme yhdeksänsadan penikulman päässä Reykjavikistä.

— Se on pitkä matka, poikaseni, mutta olemmeko Balkanin vai Atlantin meren alapuolella vai Välimeren kohdalla, sen saatamme määrätä ainoastaan siinä tapauksessa, ettemme ole poikenneet alkuperäisestä suunnastamme.

— Emme ole, sillä tuuli oli varmaankin tasainen, ja sentähden luulen, että tämä rannikko on kaakkoon päin Port-Graübenistä.

— Senhän saa helposti selville, kun vain tarkastaa kompassia. Katsokaamme sitä!

Professori meni kiven luo, jolle Hannu oli asettanut kaikki tieteelliset koneet. Hän oli iloinen ja hyvillä mielin, hykerteli käsiänsä ja koukisteli ruumistansa! Hän oli oikein nuoren näköinen. Minä seurasin häntä uteliaana saadakseni tietää, olinko erehtynyt laskuissani.

Tultuansa kiven luo otti setäni kompassin, asetti sen vaakasuoraan asentoon ja tarkasteli neulaa, joka värähteli edestakaisin muutaman silmänräpäyksen ja seisahtui viimein, osoittaen määrättyä suuntaa magneettisen voiman vaikutuksesta.

Setäni katseli kompassia, hieroi silmiänsä ja tarkasteli sitä uudestaan. Viimein hän hämmästyneen näköisenä kääntyi minuun.

— Mikä nyt? kysyin minä.

Hän käski minun tutkia kompassia; minulta pääsi hämmästyksen huuto, sillä neula osoitti pohjoista sinnepäin, missä luulimme olevan etelän. Se kääntyi rantaan päin, sen sijaan että olisi osoittanut avaraa merta!

Pudistelin kompassia ja tarkastelin sitä uudelleen; se oli täydelleen kunnossa. Asettipa neulan mihin asentoon hyvänsä, aina se kääntyi samaan odottamattomaan suuntaan.

Emme siis enää voineet epäillä, ettei tuuli ollut myrskyn aikana meidän huomaamattamme kääntynyt ja vienyt meitä takaisin sille rannikolle, jonka setä luuli meidän jättäneen taaksemme.

XXXVII

Olisi mahdotonta selittää niitä tunteita, jotka vaihtelivat professori Lidenbrockin sielussa, hänen hämmästyksensä, epäilyänsä ja viimein hänen suuttumustansa. En ole koskaan nähnyt ketään ihmistä niin ällistyneenä ja niin kiukkuisena. Vesimatkan vaivat, kaikki kärsimämme vaarat — kaikki nämä oli aloitettava uudestaan. Olimme kulkeneet takaperin, emmekä eteenpäin! Mutta setäni palasi pian järkiinsä.

— Hm! Sallimus tekee minulle näitä kolttosia! virkkoi hän. Luonnonvoimat liittoutuvat minua vastaan. Ilma, tuuli ja vesi yhdistävät voimansa estääksensä matkaani! No niin! Saakootpa siis tuntea, mitä tahtoni saapi aikaan! Minä en aio antaa perään enkä väistyä tuumaakaan, ja saammehan nähdä, kumpi pääsee voitolle, ihminen vai luonto!

Seisoen suorana kalliolla, vihastuneena ja uhkaavana, näytti Otto Lidenbrock, niinkuin raivoisa Aias, julkeasti uhmaavan jumalia. Mutta minä katsoin soveliaaksi ruveta välittäjäksi ja hillitä hänen mieletöntä kiukkuansa.

— Kuulkaa minua, sanoin hänelle vakavalla äänellä, kaikella kunnianhimolla on tässä maailmassa rajansa, eikä ihminen voi taistella mahdotonta vastaan. Me olemme huonosti varustautuneet merimatkalle. Viittäsataa penikulmaa ei raivoavassa vastatuulella kuljeta huonosti kokoonkyhättyjen pölkkyjen varassa aluksella, jossa on peite purjeena ja keppi mastona. Me emme voi ohjata matkaamme, olemme tuulien leikkikaluna, ja olisimme mielettömiä, jos vielä koettaisimme lähteä tälle mahdottomalle matkalle meren yli!

Keskeyttämättä olisin voinut jatkaa kymmenen minuuttia puhettani, ladellen esiin kaikki nämä kumoamattomat syyt, sillä professori oli tällä kertaa niin hajamielinen, ettei hän kuullut sanaakaan kaikista todistuksistani.

— Lautalle! virkkoi hän viimein.

Tässä koko hänen vastauksensa. Teinpä mitä hyvänsä, rukoilin tahi uhkasin, niin hänen tahtonsa

pysyi kovana kuin kallio.

Hannu lopetti lautan korjauksen; olisipa luullut, että tämä kummallinen mies aavisti setäni aikomukset. Muutamalla puunkappaleella oli hän korjannut sen täyteen kuntoon; uusi purje oli jo pystyssä ja tuuli heilutteli sen liehuvia poimuja.

Professori lausui muutamia sanoja Hannulle, joka heti sen jälkeen alkoi kantaa tavaroitamme lautalle ja valmistaa lähtöä. Ilma oli kirkas ja tuuli puhalsi tasaisesti kaakosta.

Mitä taisin tehdä? Yksinänikö ruveta kahta miestä vastustamaan? Mahdotonta! Jos edes Hannu rupeaisi minun puolelleni, mutta ei! Islantilaisella ei tuntunut olevan lainkaan omaa tahtoa, vaan hän näytti tehneen kuuliaisuuden valan sedälleni. Ei voinut mitään tälle palvelijalle, joka oli herrallensa alamainen. Meidän täytyi lähteä eteenpäin.

Olin jo asettumaisillani lautalle tavalliselle paikalleni, kun setäni viittasi minua pysähtymään.

— Emme lähde ennenkuin huomenna, sanoi hän.

Minä selitin hänelle, että tottelisin hänen käskyjään.

— Ei saa laiminlyödä mitään, sanoi hän, ja koska sallimus on tuonut minut tälle rannikolle, en tahdo lähteä täältä tutkimatta sitä.

Tämän muistutuksen käsittää parhaiten, kun ajattelee, että me tosin olimme tulleet pohjoiselle rannikolle, mutta emme kuitenkaan samalle paikalle, mistä olimme lähteneet vesille. Port-Graüben oli todennäköisesti kauempana lännessä päin. Kaikkein selvintä oli siis tutkia huolellisesti ympärillä olevat seudut.

— Lähtekäämme löytöretkelle! sanoin minä.

Lähdimme matkaan jättäen Hannun tekemään työtään. Meren rannan ja kallioseinän välinen maakaistale oli jotenkin leveä, niin että astuimme puolen tuntia kohtaamatta mitään estettä. Jalkojemme alla musertui ääretön joukko kaikenmuotoisia ja -kokoisia näkinkengänkuoria, joissa ensimmäisten aikakausien eläimet olivat eläneet. Löysinpä mahdottoman suuria kilpikonnankuoriakin, jotka usein olivat enemmän kuin 15 jalkaa läpimitaten ja jotka olivat olleet kilpenä jättiläissuurilla glyptodontti-eläimillä plioseeni-aikakaudella;^[58] niistä ovat nykyajan vyötiäiset ainoastaan heikkoja "mukaelmia". Muun muassa huomasiin maan pinnalla suuren joukon kivilohkareita, jonkinlaisia mukulakiviä, joita aallot olivat pyöristäneet ja järjestäneet riviin. Tästä tein sen johtopäätöksen, että meri oli muinoin huuhdellut tätä paikkaa. Ainakin näkyi ympäristön kallioissa, joihin meren aallot eivät ulottuneet, selviä merkkejä veden vaikutuksesta.

Täten voidaan jotenkuten selittää, miten tällainen valtameri on syntynyt neljänkymmenen penikulman syvyydelle maanpinnan alle. Mutta minun mielestäni pitäisi veden tästä merestä vähitellen valua maan sisuksiin; nähtävästi se oli alkuisin maan pinnalla olevista valtameristä, joista vesi oli vuotanut tänne. Kumminkin täytyi otaksua, että tuo rako oli nykyään ummessa, sillä muutenhan koko tämä jättiläisluola tahi pikemmin mahdottoman suuri vesisäiliö pian tulvahtaisi täpötäyteen. Kenties myöskin osa tästä vedestä, joka oli taistellut maanalaisen tulen kanssa, oli muuttunut höyryksi. Sillä tavoin saattoi selittää yläpuolellamme leijaavien pilvien muodostumisen, siten oli kehittynyt sähkö, joka aiheutti myrskyjä maan sisässä.

Tämä teoria niistä ilmiöistä, joita olimme nähneet, oli minusta tyydyttävä, sillä luonnon ihmeet voidaan selittää järjellisellä tavalla, vaikka ne olisivat suuriakin.

Me kuljimme siis jonkinlaisella pohjakerroksella, jonka vesi oli muodostanut samoin kuin kaikki muutkin tällaiset maanlaadut, joita niin runsaasti tavataan maan pinnalla. Professori tarkasteli huolellisesti jokaista kallionhalkeamaa; missä vaan näkyi jotakin aukkoa, hän kohta tutki sen syvyyden tärkeän näköisenä.

Olimme astuneet penikulman verran Lidenbrockin meren rantaa myöten, kun maan pinta äkkiä muuttui toisennäköiseksi, ollen aivankuin mullistettu. Monet rotkot ja kukkulat osoittivat, että maa oli väkivaltaisen voiman vaikutuksesta järkkynyt alkuperäisestä asemastaan.

Suurella vaivalla kuljimme näiden luonnon kivilouhoksien yli, joissa oli sekaisin piikiveä, ukonkiveä ja lietteiden jäännöksiä; silloin levisi silmiemme eteen keto, tahi pikemmin suuri tasanko, joka oli melkein luiden peitossa. Sitä olisi voinut sanoa äärettömäksi kalmistoksi, jossa olivat sekaisin parinkymmenen vuosisadan sukupolvien jäännökset. Edempänä oli niitä suuria läjjiä; niitä näkyi niin pitkältä kuin silmä kantoi, muodostaen aaltomaisia viivoja taivaan rantaa vastaan, jonka takana etäisimmät haihtuivat sumuun. Siellä oli kenties kolmen neliöpenikulman alalla yhdessä koossa koko elollisen elämän historia.

Vastustamaton uteliaisuus ajoi meitä yhä eteenpäin. Jalkojemme alla musertui muinaisaikuisten eläinten ja noiden kivettyneiden eläimistöjen jäännöksiä, joiden harvinaisista sirpaleista suurien kaupunkien museot kiistelevät ja riitelevät. Tuhannen Cuvier'n elinaika ei olisi riittänyt näiden luurankojen kokoamiseen, jotka olivat tässä komeassa luutarhassa.

Seisahduin hämmästyneenä, ja setäni kohotti pitkät kätensä kohti kivilohvia, joka oli meillä taivaanlakena.

Hänen suunsa oli ammallansa, silmät välkkyivät sankalasien takaa, pää nyökkyi edestakaisin ylös ja alas, oikealle ja vasemmalle, sanalla sanoen: hänen ilmeensä osoittivat ääretöntä kummastusta. Hän oli keskellä verratonta kokoelmaa, jossa oli leptoteriuksia, mericoteriumeja, lophodiumeja, anoplotheriuksia, megateriumeja, mastodontteja, protopitekejä ja pterodaktyluksia. Hän näki kaikki paleontologian hirviöt koottuina yhteen paikkaan hänen tiedonhalunsa tyydyttämiseksi. Ajateltakoon vain, kuinka innostunut kirjatoukka olisi päästessään mainioon Aleksandrian kirjastoon, jonka Omar poltatti, jos nimittäin tämä kirjasto voisi ihmeen kautta nousta

tuhkastansa. Sellainen oli professori Lidenbrock tällä kertaa!

Mutta vielä enemmän hän ihastui, kun hän töytäillensä näiden jäännösten keskellä löysi pääkallon; hän huusi ääni liikutuksesta väristen:

— Akseli hoi! Akseli! Ihmisen pääkallo!

— Ihmisenkö pääkallo! setä? vastasin minä yhtä hämmästyneenä.

— Niin lapseni! Ah! Milne Edwards! Ah! de Quatrefages! Miksi ette ole täällä, jossa minä Otto Lidenbrock olen?

XXXVIII

Ymmärtääksensä, miksi setäni huusi nimeltään näitä mainioita ranskalaisia luonnontutkijoita, tulee lukijan tietää, että jonkin aikaa ennen matkalle lähtöämme oli oppineiden kesken syntynyt väittelyä eräästä hyvin tärkeästä paleontologisesta kysymyksestä.

Muutamit työmiehet, jotka Boucher du Perthen johdolla suorittivat kaivaustöitä kivilouhoksissa Moulin-Quignon'issa lähellä Abbevilleä Sommen departementissa Ranskassa, löysivät maaliskuun 28 päivänä 1863 neljäntoista jalan syvyydestä maan pinnasta ihmisen leukaluun. Tämä oli ensimmäinen senlaatuinen kivettyntä löytö, joka oli tullut päivän valoon. Läheltä löytyi kivistä tehtyjä kirveitä ja piikivisiä puukkoja, kaikki ruosteen tapaisen homeen peitossa.

Sanoma tästä löydöstä levisi laajalti, ei ainoastaan Ranskaan, vaan myöskin Englantiin ja Saksaan. Useat Ranskan Tiedeakatemian jäsenet, muiden muassa Milne Edwards ja de Quatrefages, kiinnittivät löytöön suurta huomiota, todistaen, että mainitut luut aivan selvään olivat todellisia ihmisen jäännöksiä, ja ruveten innokkaasti puolustamaan tätä "leukajuttua", joksi englantilaiset sitä sanoivat.

Kolmen yhdistetyn kuningaskunnan geologit, esim. Falconer, Busk, Carpenter y.m., pitivät asiaa selväksi todistettuna, ja heidän mielipiteeseensä yhtyivät Saksankin oppineet, näiden etupäässä innokkaimpina kaikista setäni Lidenbrock.

Näytti siis olevan aivan todistettu ja myönnetty asia, että kvartaari-aikakaudelta oli löydetty todellinen jäännös ihmisestä.

Elie de Beaumont oli kuitenkin kiivaasti vastustanut tätä otaksumaa. Tämä mies, jota oppineiden kesken pidettiin suuressa arvossa, väitti, että Moulin-Quignon'in luona olevat maakerrokset eivät kuuluneet "diluvium'iin", vaan myöhempään aikakauteen, eikä myöntänyt, että ihminen olisi ollut olemassa samaan aikaan kuin kvartaari-aikakauden eläimet, jota viime väitettä myöskin Cuvier puolusti. Setä Lidenbrock, joka kuului geologien suureen enemmistöön, oli pysynyt lujana, sekä väitellyt ja keskustellut niin, että Elie de Beaumont oli jäänyt melkein yksinäänsä väitettään puolustamaan.

Kaikki nämä tämän kysymyksen vaiheet me tunsimme, mutta emme tienneet, että juttu oli selvinnyt lähtömme jälkeen. Toisia yhtäläisiä, vaikka eri rotuihin ja kansoihin kuuluneiden ihmisten leukaluita löydettiin muutamista luolista Ranskasta, Sveitsistä ja Belgiasta, harmaasta ja kuohkeasta maasta; samoin löytyi niiden mukana aseita, huonekaluja ja työkapineita sekä lapsien, nuorukaisten ja vanhuksien luita. Ihmisen olemassaolo kvartaariaikakaudella tuli siis päivä päivältä yhä sitovammin todistetuksi.

Mutta asia ei loppunut siihen. Uudet jäännökset, joita oli kaivettu esiin tertiääri-aikakauden plioseeni-muodostuksista, olivat antaneet vielä rohkeammille tutkijoille aihetta väittää ihmiskuntaa vielä paljoa vanhemmaksi. Nämä jäännökset tosin eivät olleet ihmisten luita, vaan ihmisten teollisuuden tuotteita, nimittäin säännöllisesti särmikkäitä, niin sanoaksemme piirtokuvilla koristettuja sääriluita ja kivettyneitä reisiluitakin, jotka olivat todistuksina ihmisten ensimmäisistä taiteellisista harrastuksista.

Yhdellä askeleella siis ihminen laskeutui vuosituhansia ajan portaita alaspäin. Ihmissuku todistettiin vanhemmaksi kuin "Elephas meridionalis"; se oli siis ainakin satatuhatta vuotta vanha, sillä etevimmät geologit väittävät plioseeni-muodostusta vähintäänkin niin vanhaksi.

Sillä kannalla oli silloin palaeontologinen tiede, ja se minkä siitä tiesimme, riitti selittämään meille tämän Lidenbrockin meren rannalta löytämämme luutarhan olemassaolon. Voipi siis helposti ymmärtää setäni hämmästyksen ja ihastuksen, kun hän parinkymmenen askeleen päässä löysi edestään yhden näitä kvartaariaikakauden ihmisiä.

Se oli selvästi tunnettava ihmisen ruumis. Olisikohan jokin erikoinen maanlaatu, sellainen kuin esim. Bordeaux'n P. Mikaelin hautausmaan, voinut säilyttää sitä vuosituhansia? Sitä ei voi sanoa. Mutta tämä ruumis, jolla oli kiinteä pergamentin kaltainen nahka ja ainakin ulkonäöstä päättäen vielä jäntevät jäsenet, täydelliset hampaat, erinomaisen tuuhea tukka ja hirvittävän pitkät kynnet sormissa ja varpaissa, oli edessämme samannäköisenä jollainen se oli ollut eläessäänsäkin.

Minä seisoin hämmästyksestä äänettömänä, nähdessäni tämän muinaisilmiön. Setänikin, joka tavallisesti oli puhelias ja keskusteli innokkaasti, oli tällä kertaa ääneti. Nostimme ruumiin maasta ja asetimme sen pystyyn. Tyhjillä silmäkuopillaan se katsoa tuijotti meihin; me koputimme sen rintakehää, joka oli tyhjä ja kumiseva.

Jonkin ajan kuluttua pääsi professori sedässäni voitolle. Innostuneena Otto Lidenbrock unohti matkamme, paikan missä olimme ja suuren luolan, joka meitä ympäröi. Epäilemättä hän luuli

olevansa Johannaemissa pitämässä luentoa oppilailleen, sillä hän alkoi opettajan tavoin puhua olemattomille kuulijoilleen:

— Hyvät herrat! sanoi hän, minulla on kunnia esittää teille tässä kvartääriaikakauden ihminen. Kuuluisat oppineet väittävät, ettei häntä ole ollut olemassa; toiset yhtä etevät ovat väittäneet päinvastoin. Jos nyt paleontologiset epäilijät olisivat täällä, niin he voisivat koetella tätä sormillansa, ja heidän täytyisi myöntää erehtyneensä. Minä tiedän varsin hyvin, että tiedemiesten täytyy visusti pitää varansa joutuessaan tekemisiin tällaisten keksintöjen kanssa. Tiedän ja tunnen hyvinkin, kuinka Barnum ja muut mokomat huijarit ovat pettäneet maailmaa kivettyneillä ihmisruumiilla. Tunnen jutun Aiaksen polviluusta, Oresteen ruumiista, jonka Spartalaiset väittivät löytäneensä, ja Asteriuksen viittätoista jalkaa pitkää ruumiista, josta Pausanius puhuu. Olen lukenut kuvaukset siitä luurangosta, joka Ludvig XVI:n ajalla löydettiin likeltä Trapania ja jota väitettiin Polyfemokseksi; samoin olen lukenut kertomuksen siitä jättiläisestä, joka kaivettiin maasta Palermon lähistöltä Ludvig XVI:n hallituksen aikana. Yhtähyvin kuin minäkin, tiedätte te, hyvät herrat, kuinka Luzernin seuduilla v. 1577 tutkittiin muutamia suuria luita, jotka mainio lääkäri Feliks Plater väitti 19 jalkaa pitkän jättiläisen jäännöksiksi. Olenpa lukenut Cassanionin selitykset sekä kaikki ne muistelmat, lentokirjat, puheet ja vastalauseet, jotka on julkaistu Kimbrien kuninkaan Teutobochuksen luurangosta, tämän kuninkaan, joka valloitti Gallian ja jonka ruumis kaivettiin ylös hiekkakuopasta v. 1613. Kahdeksanneltoista vuosisadalla olisin Pierre Campet'n kanssa väittänyt esi-aatamilaisten olemassa oloa valheeksi, joita taas Scheuchzer väitti olleen olemassa! Minulla on ollut käsissäni kirja nimeltä Gigans — — —

Tässä setäni, jonka oli työlästä lausua vaikeita sanoja, joutui pulaan tämän heikkoutensa vuoksi.

— Kirja nimeltä *Gigans* — — — sanoi hän uudestaan. Enempää hän ei saanut sanotuksi. — —

Giganteo — — — Mahdotonta! tuo ilkeä sana ei tahtonut tulla suusta ulos! Nyt olisivat Johannaemissa kuulijat hänelle oikein nauraneet!

Gigantosteologia, onnistui professorin viimein sanoa.

Sitten hän taas jatkoi vapaasti ja aineestansa innostuneena:

— Niin, hyvät herrat, kaiken tämän tiedän. Tiedän myöskin, että Cuvier ja Blumenbach määrittelivät nämä luut pelkiksi kvartääri-aikakauden mammut- ja muiden eläinten vähäpätöisiksi jäännöksiksi. Mutta tässä tekisi jo suuren loukkauksen tiedettä vastaan, jos epäilisi! Onhan tässä raato jäljellä. Sen voitte nähdä, ja koetella sitä! Se ei ole pelkkä luuranko, vaan vahingoittumaton ruumis, joka on säilynyt kokonaisena antropologista tarkoitusta varten. Jos voisin pestä sitä rikkihappoliuoksessa, niin voisin poistaa siitä kaikki nämä maa-aineet ja loistavat simpukan kuoret, jotka ovat siihen tarttuneet. Mutta minulta puuttuu tämä kallisarvoinen liuos. Sellaisena, kuin tämä ruumis on, se kertoo meille historiansa.

Nyt professori tarttui tuohon kivettyneeseen ihmisjäännökseen käsitellen sitä yhtä taitavasti kuin eriskummallisten esineiden näyttelijä.

— Te näette hänet, sanoi hän, hän ei ole kuuttakaan jalkaa pitkä; emme siis ole tekemisissä minkään jättiläisen kanssa, joita hoetaan ennen olleen. Mitä taas tulee tämän rotuun, niin hän epäilemättä kuuluu kaukaasialaiseen, se on, valkoiseen rotuun, meidän omaan rotuumme! Tämän kivettyneen ruumiin pääkallo on säännöllisesti munan muotoinen, siinä ei ole huomattavissa esiin pistäviä poskipäitä eikä leukaa. Tässä ei mikään osoita sitä prognantismia,^[59] joka muuttaa kasvokulman. Mittaa tämä kulma, niin se on melkein 90 astetta. Mutta minä menen johtopäätöksissäni vielä pitemmälle ja uskallan väittää, että tämä näyteihminen kuuluu siihen laajaan sukuun, joka on levinnyt Intiasta länsi-Euroopan rajoille. Älkää naurako, hyvät herrat!

Tietysti ei kukaan nauranutkaan, mutta professori oli tottunut näkemään kuulijoittensa kasvot hymyilevinä, kun hän piti tieteellisiä esitelmiänsä.

— Niin! jatkoi hän lisääntyneellä innolla, tämä on kivettynyt ihminen, joka on saman ikäinen kuin mastodontit, joiden luut peittävät tämän kedon. Mutta mitä tietä myöten hän on tullut tänne, ja kuinka nämä maakerrokset, joiden seassa hän on maannut, ovat liukuneet tähän äärettömään suureen aukkoon maapallon sisään, siitä seikasta en aio ruveta teille mitään puhumaan. Epäilemättä on kvartääri-aikakaudella tapahtunut suuria mullistuksia maan pinnalla, maapallon jäähtyessä on muodostunut suuria halkeamia, rakoja ja kuiluja, joihin on nähtävästi vajonnut osa maan pinnasta. En tahdo väittää sitä varmaan, mutta ihminen on kumminkin täällä, ja onpa tässä hänen käsitöitäänsäkin, nimittäin nämä kiviset työkalut, joista kivikausi on saanut nimensä, ja jollei hän ole tullut tänne matkustajana, niinkuin minäkin, niin ei voi epäillä hänen ikivanhaa alkuperäänsä.

Professori vaikenä, ja minä osoitin empimättä kannatustani. Setäni oli muuten aivan oikeassa, ja oppineempiakin miehiä kuin hänen veljensä poikaa olisi suuresti hävettänyt ruveta todistamaan hänen puhettaan vääräksi.

Sitäpaitsi oli toinenkin todistus. Tämä kivettynyt ruumis ei ollut ainoa tässä mahdottomassa luutarhassa; toisia ruumiita näkyi pian joka askeleella, jonka otimme näiden jäännösten keskellä, ja setäni olisi voinut valita mielestäänsä soveliaimman ruumiin saadaksensa epäilevät uskomaan.

Oli todellakin hämmästyttävää nähdä näitä kokonaisia sukupolvia ihmisiä ja eläimiä sekaisin toistensa kanssa tässä kalmistossa. Mutta heräsipä tärkeä kysymys, jota emme uskaltaneet ratkaista. Olivatkohan nämä muinoin elolliset olennot joutuneet jonkin ankaran mullistuksen kautta tähän suureen luolaan Lidenbrockin meren rannoille vasta sitten, kun olivat kuolleet? Vai olivatko he pikemminkin eläneet tässä maanalaisessa maailmassa tämän tekotaivaan alla, aloittaen ja päättäen elämänsä niinkuin maan päälläkin? Tähän asti olimme nähneet elävinä

XXXIX

Vielä puolen tuntia jalkamme tallasivat luita, ja kuljimme yhä eteenpäin erittäin uteliaina. Mitähän muita ihmeitä ja mitä tieteelle tärkeitä aarteita tämä luola mahtoi vielä sisältääkään? Katseeni etsi yhä uusia hämmästyttäviä esineitä ja mielikuvitukseni aina vain uusia ihmeitä.

Meren ranta oli jo aikoja sitten kadonnut näkyvistämme kalmiston kukkuloiden taakse. Varomaton professori, joka ei pelännyt eksyvänsä, vei minut mukanaan aina kauemmaksi. Me kuljimme eteenpäin äänettöminä; sähkövalo valaisi kirkkaasti kulkuamme. Jonkin ilmiön vaikutuksesta, jota en taida selittää, sekä siitä syystä, että valo hajosi tasaisesti joka haaralle, valaisi se kaikki esineet kaikilta puolin yhtäläisesti. Valo ei lähtenyt mistään määrätystä pisteestä, minkävuoksi se ei luonut lainkaan varjoa. Olisi voinut luulla olevansa keskipäivällä kesällä jossakin päiväntasaajan seuduilla, jossa auringon säteet tulevat kohtisuoraan maata vasten. Ei ole vähääkään höyryä näkyvissä; kalliot, kaukaiset vuoret ja kaukana epäselvästi häämöttävä metsä näyttivät kummannäköisiltä tässä tasaisesti leviävässä valossa. Me olimme aivan kuin mies, joka oli kadottanut varjonsa. Tunnin aikaa kuljettuamme näkyi edessämme suuri metsä, jommoisen olimme nähneet Port-Graübenin luona.

Täällä oli tertiääri-aikakauden kasvikunta täydessä loistossaan. Näimme Coniferae-heimoon kuuluvia kasveja, suuria nykyään hävinneitä palmupuulajeja, komeita palmacitejä, mäntyjä, marjakuusia, kypressejä ja tuija-lajeja, joita kietoivat yhteen sekaisin sotkeutuneet köynnöskasvit. Sammalet muodostivat pehmoisen peitteen maan pinnalle. Puiden suojassa, jota tuskin saattoi suojaksi nimittääkään, kun ei siellä edes ollut varjoa, virtasi solisten puroja, joiden varsilla kasvoi erittäin hyötyisiä sananjalkoja, jotka olivat hyvin samannäköisiä kuin kuuman ilmanalan sananjalat asutussa maailmassa. Mutta nämä puut, pensaat ja muut kasvit, joilta puuttui auringon elähdyttävä lämpö, olivat värittömiä; kaikki oli samannäköistä, ruskeaa ja ikäänkuin kuihtunutta. Lehdistä puuttui vihreä; yksinpä kukatkin, jotka saivat alkunsa tertiäri-kaudella, jolloin niitä oli runsaasti, olivat täällä aivan kuin paperista tehdyt ja ilman vaikutuksesta vaalenneet.

Setäni Lidenbrock tunkeutui rohkeasti näihin viidakkoihin, ja minä seurasin häntä hiukan epävarmana. Voisihan siellä olla joitakin nisäkkäitä, petoja, kun kerran luonto oli tuottanut niin runsaasti kasviraivintoa. Muutamissa paikoin, missä suuria puita oli kaatunut ja lahonnut paikoilleen, huomasin siten syntyneillä aukkopaikoilla kasvavan monenlaisia palkokasveja, värikasveja ja tuhannenkin laatuista syötäviä pensaskasveja, joita imettäväiset eläimet ovat kaikkina aikoina halukkaasti syöneet. Muutoin näkyi täällä kasvavan sekaisin mitä erilaisimpien seutujen kasveja; tammi kasvoi palmupuiden joukossa, australialainen kuumepuu nojautui norjalaista hopeakuusta vasten; pohjoismaiden koivujen ritvat työntyivät uusseelantilaisen kauripetäjän oksien lomaan. Siellä oli kylliksi kasveja saattamaan maallisten kasvien kekseliäimmätkin järjestäjät pyörryksiin.

Äkkiä pysähdytin setäni kädelläni.

Joka haaralle leviävä valo teki mahdolliseksi nähdä pienimmätkin esineet pitkän matkan päähän metsässä. Luulin nähneeni — — — Ei! minä näin todellakin mahdollittoman suuria olentoja puiden alla. Ne olivat jättiläiseläimiä, kokonainen lauma mastodontteja, jotka eivät olleet kivettyneitä, vaan eläviä, aivan samanlaisia kuin ne, jotka löydettiin Ohion suoperäisiltä mailta! Näin nämä hirveän isot eläimet, joiden kärsät liikkuvat puiden alla kuin käärmeet. Kuulin jyskeen, joka syntyi niiden työntäessä torahampaansa vanhoihin puunrunkoihin. Oksat rasahtelivat niiden riipissä joukottain lehtiä, jotka katosivat hirviöiden kitaan.

Uneni, jossa olin nähnyt koko tämän tertiääri- ja kvartaari-kauden muinaismaailman, muuttui siis täydeksi todeksi. Ja me olimme yksin täällä maan sisässä, noiden hirveiden petojen vallassa!

Setäni katseli niitä tiedemiehen kiihkolla.

— Lähtekäämme, sanoi hän äkkiä tarttuen käsivarteeni, eteenpäin, eteenpäin!

— Ei, huusin minä, ei! Eihän meillä ole aseitakaan! Mitä tekisimme noiden jättiläiseläinten joukossa? Tulkaa, setä, tulkaa! Ei kukaan ihminen voi vastustaa noiden raivoa.

— Eikö kukaan ihminen? vastasi setäni, puhuen hiljaisemmalla äänellä. Sinä erehdyt, Akseli! Katsopa tuonne etemmäksi! Tuolla luulen näkeväni meidän kaltaisemme olennon, ihmisen!

Vilkaisin sinnepäin, kohottaen olkapäitäni, sillä päätin pysyä epäuskoisena niin kauan kuin mahdollista; mutta tällä kertaa minun täytyi myöntää totuus.

Vähemmän kuin neljännespenikulman päässä minä todellakin näin ihmisolennon nojautuneena äärettömän suurta kuusipuuta vasten; se oli oikea manalan Proteus, uusi Neptunuksen poika, joka paimensi tätä ääretöntä mastodonttilauma!

Immanis pecoris custos immanior ipse!^[60]

Todellakin *immanior ipse!* Tämä ei enää ollut tuo kivettynyt olento, jonka ruumiin löysimme kedolta luiden seasta, vaan elävä jättiläinen, joka kykeni pitämään näitä hirviöitä kurissa. Hän oli enemmän kuin kahdentoista jalan pituinen; pää oli suuri kuin puhvelihärällä ja ruokkoamattoman tukan peittävä; häntä olisi voinut sanoa todelliseksi ensimmäisten elefanttien aikakauden

ihmiseksi. Kädessään hän heilutteli julman suurta puun oksaa, joka oli sovelias sauva tälle muinaisajan paimenelle. Me seisahduimme liikkumattomina hämmästyksestä. Mutta meidät voitiin huomata; täytyi siis paeta.

— Tulkaa, tulkaa! virkoin minä, vetäen setääni mukaani, ja nyt hän ensi kerran elämässään noudatti järjellistä neuvoa. Neljänneštunnin kuluttua emme enää olleet tämän peloittavan vihollisen näkyvissä.

Kun nyt hiljaisuudessa taas muistelen näitä asioita, kun rauha taas on palannut sieluuni, kun kuukausia on kulunut tämän kummallisen ja yliluonnollisen kohtaamisen jälkeen, niin en tiedä, mitä arvelisinkaan ja uskoisin koko asiasta. Ei, mahdotontahan tuo toki lieneekin! Aistimme ovat pettäneet meidät, silmämme eivät ole nähneet, mitä olivat näkevinänsä. Eihän tuolla maanlaisessa maailmassa ollut mitään ihmisolentoa. Eihän mikään ihmiskupolvi ole asumassa maan sisuksissa, aavistamattakaan sen pinnalla olevan asukkaita ja olematta lainkaan yhteydessä heidän kanssansa! Hulluuttahan sellainen luulo on! Suurinta hulluutta!

Mieluummin myöntäisin, että on jokin muu eläin, joka ruumiinrakenteeltaan on melkein ihmisen muotoinen, jokin ensimmäisiltä geologisilta aikakausilta oleva apina, jokin protopiteki tahi mesopiteki, samanlainen kuin se, jonka Lartet löysi luukerroksista Sansanin luota. Mutta tämän suuruus meni kaikkein niiden rajojen yli, jotka uudemman ajan paleontologia tuntee. Se ei merkitse mitään! Apinahan se oli, niin, oikea apina, vaikka se kuuluisikin kuinka kummalliselta hyvänsä! Mutta mahdotontahan on, että siellä olisi ollut ihminen, oikea elävä ihminen, kenties koko sukupolvi, suljettuna maan sisuksiin! Kerrassaan mahdotonta!

Olimme lähteneet tuosta kirkkaasta loistavasta metsästä, äänettöminä ihmettelystä ja niin hämmästyneinä, melkein kuin päästämme pyörällä. Juoksimme vastoin tahtoamme ja tunsimme ilkeän tunteen kuin olisi meillä ollut painajainen. Vaistomaisesti tulimme takaisin Lidenbrockin merelle, enkä tiedä, mihin sieluni olisi hairautunut, jollei uusi ajatus olisi vienyt minua käytännöllisempiin huomioihin.

Vaikka olin vakuutettu siitä, että kuljimme sellaisia maita, joissa emme vielä ennen olleet käyneet, niin huomasin usein kallioita, jotka olivat jotenkin samanmuotoisia kuin Port-Graübenin kalliotkin. Sitäpaitsi todistivat kompassin suunta ja vastentahtoinen palaamisemme Lidenbrockin meren pohjoisrannalle samaa asiaa. Joskus oli yhtäläisyys oikein erehdyttävä. Kallioilta ryöppöysi sadoittain puroja ja pieniä putouksia, ja luulin tuntevani suturbrand-puut, uskollisen Hannun-puromme ja luolan, jossa olin elpynyt henkiin. Mutta jonkin matkaa kuljettuani herättivät taas mäen rinteet, uusi puro tahi jonkin kallion hämmästyttävä muoto mielessäni epäilyksiä.

Ilmaisoin epäilykseni sedälleni, ja hän epäili samoin kuin minäkin. Ei hänkään voinut tuntea tätä yksitoikkoista näköalaa.

— Nähtävästi emme ole tulleet samalle paikalle, mistä lähdimme vesille, sanoin minä hänelle, vaan myrsky on vienyt meidät jonnekin etemmäksi, ja jos kuljemme pitkin rantaa, niin tulemme Port-Graübeniin.

— Siinä tapauksessa on turhaa jatkaa tätä tutkimista, vastasi setäni, ja parasta on, että palaamme lautalle. Mutta ethän vain erehtyne Akseli?

— Sitä on vaikea päättää, setä, sillä nämä kalliot ovat niin yhdennäköiset. Luulen toki tuntevani sen niemen, jonka vieressä Hannu rakensi lauttamme; meidän pitäisi olla likellä sitä pientä satamaa, josta lähdimme, ellei se juuri olekin tässä! sanoin tarkastellen vähäistä lahdelmaa, jonka luulin tuntevani.

— Ei, Akseli, tuntisimmehan edes omat jälkemme, mutta minä en näe mitään. — — —

— Mutta minä kyllä näen, sanoin minä, ja sieppasin kiiltävän esineen hiekalta.

— Mitä sitten näet?

— Tämän, vastasin minä, ja näytin sedälleni ruostuneen tikarin, jonka olin löytänyt.

— Kas kummaa! sanoi hän; oliko sinulla siis mukanasasi tämä ase lähtiessämme?

— Minullako? Ei suinkaan! Mutta teillä. — — —

— Ei tietääkseni, vastasi professori. Minulla ei ole ikinä ollut tätä kapinetta hallussani.

— Sepä on kummallista!

— Ei, se on varsin yksinkertainen asia, Akseli: islantilaisilla on usein tällaisia aseita, ja tämä on Hannun oma, häneltä se on varmaankin kadonnut. — — —

Pudistin epäillen päätäni.

— Tämä tikari ei ole koskaan ollut Hannun.

— Olisikohan tämä siis jonkun muinais-ajan ihmisen ase, jonkun vielä elävän ihmisen, joka on tuon jättiläispaimenen aikalaisia? Eipä niinkään! Eihän tämä ole pronssikaudeltakaan, sillä tämän terä on teräksestä. — —

Setäni hillitsi minua joutumasta arveluitteni kautta harhatielle, ja sanoi vakavalla äänellensä:

— Malta mielesi, Akseli, ja palaa täyteen järkeesi! Tämä tikari on kuudenneltatoista vuosisadalta, oikea tikari, jommoisia aateliset siihen aikaan pitivät vyöllänsä antaakseen viholliselleen viimeisen kuoleman piston. Se on espanjalainen ase, joka ei ole sinun eikä minun eikä linnustajan eikä kenenkään muun ihmisolennon, jotka kenties ovat maan sisässä asuneet!

— Uskallatteko sanoa?

— Katsopas, se ei olisi tällä tavoin taittunut siitä, että se on pistetty ihmisen kurkkuun; terä on ruosteen peitossa, joka ei ole yhden päivän tahi vuoden eikä yhden vuosisadan ikäinen.

Tavallisuuden mukaan professori kävi yhä innokkaammaksi, kun hän jätti mielikuvittelunsa valtaan.

— Akseli! sanoi hän, me olemme tekemässä suuren keksinnön! Tämä ase on ollut virumassa hiekalla sata, pari sataa tahi kolmekin sataa vuotta ja on taittunut kallioita vastaan tämän maanalaisen meren rannalla!

— Mutta eihän se ole tänne yksinänsä tullut, väitin minä innokkaasti; eihän se toki ole itsestänsä taittunut! Joku on täällä ollut ennen meitä! — — —

— Niin, joku mies.

— Ja tämä mies?

— Hän on piirtänyt nimensä tällä tikarilla! Tämä mies on vielä kerran tahtonut kädellensä merkitä tien keskipisteeseen! Etsikäämme! Etsikäämme!

Hyvin uteliaina kuljimme pitkin kallion muurin sivua, tutkien vähäisimpiäkin rakoja, jotka voisivat levitä käytäväksi.

Sillä tavoin tulimme paikalle, missä rantasuikale oli kapeampi. Meri ulottui melkein kallion juureen saakka ja jätti korkeintaan sylen levyisen maakaistaleen vuoren ja rannan välille, ja kahden sinne pistävän kallion välissä huomattiin pimeän käytävän suu.

Paadessa näimme kaksi puoleksi hävinnyttä kummallista kirjainta; tuon rohkean matkustajan nimen molemmat alkukirjaimet:

A. S.

— A. S! huudahti setäni. Arne Saknussem! Aina vain Arne Saknussem!

XXXX

Matkamme alusta asti olin saanut niin monta kertaa hämmästyä, että jo luulin osaavani olla ällistymättä ja pysyä välinpitämättömänä ihmettelemättä mitään. Mutta nähdessäni nämä kolmesataa vuotta sitten hakatut kirjaimet, valtasi minut sittenkin hämmästys. Edessäni oli tuon oppineen alkemistin puumerkki ja olipa tikarikin, jolla se oli piirretty, minun kädessäni. En siis enää voinut epäillä, ettei tuota mainiota matkustajaa olisi ollut ja ettei hän todella olisi päässyt matkansa perille. Sillävälin kun nämä mietteet pyörivät päässäni, ylisteli professori Lidenbrock Saknussemia eräänlaisella dityrambisella ylistyspuheella.

— Oi sinä nerokas mies! lausui hän, sinä et ole unohtanut mitään, joka muille kuolevaisille avaa tien maan läpi, ja sinun vertaisesi voivat löytää ne jäljet, jotka sinun jalkasi ovat tehneet kolme sataa vuotta sitte näiden pimeiden maanalaisten luolain pohjaan! Sinä olet antanut muidenkin silmien, kuin omiesi, katsella näitä ihmeitä! Soveliasiin paikkoihin piirretty nimesi johdattaa matkustajan suoraan perille, jos hän on kylliksi rohkea seuraamaan sinua, ja tämän maamme keskipisteessä se vielä on piirrettynä omalla kädelläsi! Ah! Käynpä minäkin piirtämässä nimeni viimeiseen kallioon. Mutta tästä hetkestä alkaen olkoon tämä niemi, jonka olet nähnyt tämän keksimäsi meren rannalla, aina nimeltänsä Cap Saknussem!

Kuullessani setäni puhelevan jotenkin näillä sanoilla tunsin saman innostuksen syttyvän itsessäni. Sisällinen tuli paloi rinnassani. Minä unohdin kaikki, sekä menomatkamme vaarat että palaamisemme vaikeudet. Mitä toinen ihminen oli tehnyt, sen tahdoin minäkin tehdä, eikä nyt mikään inhimillinen enää tuntunut mahdottomalta!

— Eteenpäin, eteenpäin! huusin minä.

Kiiruhdin jo pimeätä käytävää kohti, kun professori seisahdutti minut, ja vaikka hän olikin varsin herkkä innostumaan, niin hän kehoitti kuitenkin minua olemaan kärsivällinen ja kylmäverinen.

— Palatkaamme ensin takaisin Hannun luokse, sanoi hän, ja tuokaamme lautta tälle kohdalle.

Tottelin käskyä vastahakoisesti, ja kohta kuljimme kiiruusti rantakallioita myöten.

— Kuulkaapa setä, sanoin minä kulkiessamme, tähän asti ovat kaikki asianhaarat olleet meille varsin suotuisat.

— Niinkö arvelet, Akseli?

— Aivan varmaan; yksin myrskykin on ollut meille edullinen, sillä se vei meidät oikealle tielle. Siunattu olkoon myrsky! Se vei meidät takaisin tälle rannalle, josta kaunis sää vei meidät pois. Jos otaksuisimme, että pieni lauttamme olisi joutunut Lidenbrockin meren etelärannalle, mihin olisimme silloin joutuneet? Saknussemmin nimi ei olisi tullut silmiemme eteen, ja tällä kertaa olisimme kokonaan oman onnemme nojassa.

— Niinpä kyllä, Akseli, olipa todellakin Jumalan sallimus, että kulkiessamme etelään ajauduimme suoraan pohjoiseen Cap Saknussemmiin. Minun täytyy tunnustaa, että se seikka on enemmän kuin kummastuttava sekä senluontoinen, että minä en taida sitä millään tavoin selittää.

— Mitä se haittaa? Ei tapauksia tarvitse selitellä vaan käyttää niitä hyödyksensä!

— Epäilemättä, poikaseni, mutta — — —

— Mutta meidän täytyy palata pohjoista kohti, kulkea pohjois-Euroopan, Ruotsin, Venäjän, Siperian ja kukaties minkä muiden maiden alitse, sen sijaan että laskeutuisimme Afrikan erämaiden tahi valtameren aaltojen alle; muusta en pidä lukua!

— Niin, Akseli, sinä olet oikeassa, ja kaikki on taas hyvin, kun pääsemme tältä vaakasuoralta mereltä, joka ei voinut viedä meitä mihinkään maaliin. Meidän tulee laskeutua alaspäin, aina vain syvää syvemmälle! Muistapas, että meillä on puolentoistatuhannen penikulman matka tullaksemme maan keskipisteeseen.

— Joutavia! sanoin minä, siitä ei kannata puhua. Eteenpäin vain!

Tätä järjetöntä keskustelua kesti vielä sittenkin, kun olimme tavanneet Hannun. Kaikki oli valmiina lähteäksemme heti; jokainen tavaramytty oli mukanamme. Me nousimme lautalle, purje nostettiin ja Hannu ohjasi kulkumme pitkin rantaa Cap Saknussemmiin päin.

Tuuli ei ollut tällä kertaa sovelias lautallemme, jok ei voinut luovia, ja monessa kohdin meidän täytyi työntellä sitä eteenpäin rautakärkisillä sauvoillamme. Usein täytyi meidän kiertää jotenkin pitkältä veden pinnassa olevia kareja; mutta kolmen tunnin purjehduksen jälkeen, s.o. noin kello kuuden seuduilla iltapäivällä, tulimme sopivaan valkamaan.

Hyppäsin maalle ensimmäisenä, sitten seurasi setäni ja islantilainen. Merimatka ei ollut minua vähääkään rauhoittanut, vaan päinvastoin tehnyt entistä rauhattommaksi. Esitin vielä, että polttaisimme "laivamme" tehdäksemme paluun mahdolliseksi, mutta setäni vastusti tuumaa; ja mielestäni hän tuntui nyt sangen laimealta.

— Lähtekäämme edes viipymättä hetkeäkään.

— Lähtekäämme vain, poikaseni, mutta meidän pitää ensin tutkia tätä uutta käytävää, tietäksemme tarvitseeko laittaa köysiportaat kuntoon.

Setäni syytti Ruhmkorffin koneeseen sähkön palamaan, lautta sidottiin rantaan kiinni; käytävän suu oli vain parin kymmenen askeleen päässä, ja minä tunkeusin sinne pienen joukkomme etunenässä.

Aukon suu oli melkein ympyriäinen ja noin viisi jalkaa läpimitaten. Se oli syntynyt kovaan kallioon, ja sen kautta muinoin syöksyneet tulikuumat aineet olivat tasoittaneet sen hyvin sileäksi; aukon alareuna oli maan tasalla, niin että helposti pääsimme sisään.

Kuljimme melkein tasaista tietä, kunnes suuri kivilohkare sulki muutaman askeleen päässä meiltä tien.

— Kirottu kallionlohkare! huusin äkeissäni, kun äkkiä huomasin että voittamaton este pidätti kulkuamme.

Etsimme oikealta ja vasemmalta puolelta, mutta mitään tietä tai aukkoa ei löytynyt. Huomasin pettyneeni sangen suuresti toiveissani, enkä tahtonut myöntää, että tämä este todellakin pidätti meitä. Kumarruin etsimään aukkoa kalliolohkareen ala- ja yläpuolelta, mutta joka paikassa oli edessäni samanlainen kivinen seinä. Hannu kuljetti lamppua pitkin koko seinää, mutta sillakin puolen oli kallio eheänä edessämme. Meiltä meni kaikki toivo päästä eteenpäin.

Istahdin maahan, setäni asteli pitkään edestakaisin käytävässä.

— No, entä Saknussemm? virkoin minä.

— Niin, sanoi setäni, seisaukohan hänkin tämän kivisen portin eteen?

— Ei suinkaan, sanoin minä kiivaasti. Tämä kallion lohkare on myöhemmin sulkenut tien maanjäristyksen tahi jonkin magneettisen ilmiön vaikutuksesta. Monta vuotta on kulunut Saknussemmiin paluumatkan ja tämän kiven tähän ilmestymisen välillä. Eikö ole selvä asia, että tämä käytävä on ennen ollut niiden ulossyöksyvien aineiden kulkuväylänä, jotka silloin esteettömästi kulkivat? Katsokaa vain näitä halkeamia, jotka risteilevät sinne tänne vuoressa. Koko vuori on muodostunut yhteenkasautuneista kappaleista, suunnattomista kivistä, ikäänkuin jättiläiset olisivat rakentaneet sen; mutta viimein paino kasvoi liian suureksi, ja lohkare putosi alas, sulkien siten tiemme niinkuin luhistuneessa holvissa. Tämä on vain satunnainen este, jota Saknussemm ei tavannut, ja jollemme voi raivata sitä tieltämme, niin olemme arvottomia pääsemään maan keskipisteeseen.

Minähän tässä puhuin näin; professorin henki oli kokonansa vallannut minut. Keksintöhimo kannusti minua; minä unohdin menneet tapaukset ja halveksin tulevia. En ajatellut enää mitään siitä, mitä tämän pallon pinnalla oli, jonka keskipisteeseen kuljin; en muistanut kaupunkeja enkä maaseutuja, en Hampuria enkä Kuninkaankatua enkä Graüben-raukkaakaan, joka varmaankin uskoi minun hukkuneen maan sisustaan.

— Saamme siis, jatkoi setäni, raivata itsellemme tien rautakangella, ja kuokalla! Puhkaiskaamme tämä muuri!

— Se oli liian kova rautakangella murrettavaksi, väitin minä.

— Entä kuokalla?

— Liian vaikeaa!

— Mutta — — —

— Entä ruuti! Tehdään miina ja laukaistaan koko este ilmaan!

— Ruudillako?

— Aivan niin! Meillä on vain kallion lohkare murrettavana.

— Hannu, työhön käsiksi! sanoi setäni.

Islantilainen palasi lautalle ja tuli pian takaisin tuoden mukansa rautakangen, jota hän käytti hakatessaan kiveen reikää. Sepä ei ollutkaan mikään helppo tehtävä, sillä tarvittiin siksi iso reikä, että siihen mahtui viisikymmentä naulaa pumpuliruutia, jonka räjähdysvoima on neljä vertaa suurempi kuin tavallisen ruudin.

Olin tavattomassa sielunjännityksessä. Sillä aikaa kuin Hannu teki työtä, autoin minä ahkerasti setääni pitkän sytyttimen valmistamisessa; se tehtiin kostutetusta ruudista ja liinavaatteesta.

— Meidän täytyy päästä eteenpäin! sanoin minä.

— Niin, kyllä meidän täytyy päästä, sanoi setäkin.

Puoliyön aikana työmme oli valmis, ruuti oli sovitettu reikään, ja sytytin, joka oli pitkin käytävää, ulottui sen ulkopuolelle.

Kipinä vain tarvittiin sytyttämään tämä hirveä panos.

— Huomenna! sanoi professori.

Minun täytyi siis tyytyä odottamaan vielä kuusi pitkää tuntia.

XXXXI

Seuraava päivä, torstai elokuun 29 p., oli kaikinpuolin merkillinen, enkä voi koskaan ajatella sitä kauhistuksen saattamatta sydäntäni kiivaammin tykyttämään. Tästä ajasta alkaen ei meidän järjellämme eikä ymmärryksellämme ollut mitään sanottavaa, vaan me olimme täydellisesti luonnonvoimien heiteltävinä.

Kello kuusi olimme liikkeessä. Nyt lähestyi hetki, jolloin meidän piti ruudin avulla raivata itsellemme tie kallioiden lävitse.

Tahdoin itselleni kunnian saada sytyttää miinan. Kun tämä oli tehty, piti minun mennä toverieni luokse lautalle, jossa kaikki tavarat olivat vielä paikoillansa; sitten oli aikomuksemme laskea ulommaksi selälle, välttääksemme räjähdysten seurauksia, jotka ehkä vaikuttaisivat ankarasti vuoren sisuksiin.

Laskumme mukaan sytyttimen piti kestää kymmenen minuuttia, ennenkuin se sytyttäisi panoksen, ja minulla oli siis hyvää aikaa palata lautalle.

Varustauduin arvelematta täyttämään tehtävääni.

Kiiruusti syötyämme menivät setäni ja Hannu lautalle, mutta minä jäin rannalle mukani lyhty, josta aioin ottaa tulen sytyttimeen.

— Mene nyt, poikaseni, sanoi setäni minulle, ja palaa heti takaisin luoksemme!

— Olkaa huoleti, vastasin minä; en minä leikittelen matkalla.

Menin heti käytävän suulle, avasin lyhtyni ja otin käteeni sytyttimen pään.

Professori piti kelloansa kädessään.

— Oletko valmis? huusi hän minulle.

— Olen!

— No hyvä! Sytytä nyt siis, poikaseni!

Sytytin nopeasti tulilangan, joka rätsisi kuin tuli tappuroissa, ja sitten juoksin kiiruusti rantaan.

— Tule lautalle, ja lähtekäämme ulommaksi rannasta! sanoi setäni.

Voimakkaalla sysäyksellä vei Hannu meidät ulommaksi; lautta meni parin kymmenen sylen päähän rannasta.

Nyt oli tärkeä hetki, professori seurasi kellon osoitinten liikuntaa.

— Vielä viisi minuuttia! sanoi hän. Vielä neljä! Kolme!

Valtimoni sykki kahdesti sekunnissa.

— Vielä kaksi! Yksi! — — Hajotkaa vuoret!

Mitä tapahtui? En luule kuulleen räjähdysten pamausta, mutta kalliot saivat silmiäni edessä toisen muodon ja hajosivat ikäänkuin verho. Näin pohjattoman syvyyden aukeavan rannalle. Meri nousi hirveään pauhuun, mutta muodosti ainoastaan yhden suunnattoman hyökyaallon, jonka harjalle lauttamme kohosi pystysuoraan.

Me kaadimme kaikki kolme pitkäksemme. Vähemmässä kuin sekunnissa tuli päivän valon sijaan musta pimeys, minkä jälkeen tunsin vakavan pohjan katoavan, ei jalkojeni, vaan lautan alta. Luulin sen syöksevän suoraan alaspäin, mutta niin ei ollut asia; tahdoin puhua sedälleni, mutta veden pauhina olisi estänyt häntä kuulemasta puhettani.

Huolimatta pimeästä, pauhinasta, hämmästyksestä ja mielenliikutuksesta käsitin kuitenkin, mitä oli tapahtunut.

Ilmaan räjähtäneen kallion alla oli ollut suuri aukko; räjähdys oli vaikuttanut jonkinlaisen

maanjärityksen tässä maanpinnassa, joka jo entisestään oli ristiin rastiin halkeillut; aukko avautui, ja kurimukseksi muuttunut meri tempaisi meidät mukaansa. Luulin olevamme hukassa.

Tunti, parikin tuntia — kukaties kuinka pitkä aika? — kului tällä tavoin. Me pysyttelimme yhdessä ja pidimme toisistamme kiinni, ettemme putoaisi pois lautalta, joka sai kestää mahdollittoman ankarointa sysäyksiä, kun se sattui kallion syrjiin. Näitä sysäyksiä sattui kuitenkin verraten harvoin, mistä päättelin, että käytävä oli sangen avara. Tämä oli epäilemättä Saknussemmin kulkema tie, mutta nyt emme matkustaneet sitä yksin, vaan olimme ymmärtämättömyydessämme vetäneet mukaamme koko meren.

Nämä ajatukset johtuivat mieleeni jotenkin epäselvinä ja hämärinä, kuten helposti ymmärtää; ja töin tuskin saatoin pitää ajatuksiani koossa tällä huimaavalla matkalla, joka oli kuin yhtämittaista putoamista. Päätäten tuulesta, joka puhalsi vasten silmiäni, mahtoi kulkumme olla nopeampaa kuin nopeimman pikajunan; sellaisessa menossa oli siis aivan mahdotonta sytyttää tulisoihutia, ja viimeinen sähkökoneemme oli mennyt rikki räjähdyksessä.

Hämmästyin siis kelpo lailla, kun yhtäkkiä näin tulen valon vieressäni ja Hannun rauhallisen olemuksen valaistuna. Taitavan linnustajan oli onnistunut saada viritetyksi lyhtyyn valkea, ja vaikka tuli ilman vedossa alituisesti uhkasi sammua, se kuitenkin levitti vähän valoa tähän kamalaan pimeyteen.

Käytävä oli avara, niinkuin olin arvannutkin, eikä niukka valo sallinut meidän yhtäkaaa nähdä molempia sivuseiniä. Vesi, joka kiidatti meitä mukanaan, putosi korkeammalta kuin Amerikan pahimmissa putouksissa. Sen pinta oli ikäänkuin nopeasti eteenpäin kiitävä nuolikimppu; sopivampaa vertausta en löydä sille tunteelle, jonka se minussa herätti. Välistä joutui lauttamme vesipyörteisiin ja kulki silloin eteenpäin nopeasti pyörien ympäri. Kun se lähestyi käytävän seiniä, käänsin lyhdyn sinnepäin ja saatoin arvata kulkumme nopeuden siitä, että kallioseinän epätasaisuudet näyttivät loppumattomilta viivoilta ja että oli kuin olisimme olleet suljetut liikkuvista viivoista kudottuun verkkoon. Arveluni mukaan kuljimme noin kolmekymmentä penikulmaa tunnissa.

Setäni ja minä tuijotimme tylsästi eteemme ja tartuimme jäljelle jääneeseen mastontynkään, sillä masto oli räjähdyksessä katkennut keskeltä poikki. Me käänsimme selkämme ilmanvetoa vastaan, ettemme tukehtuisi liikunnan kiivaudesta, jota ei mikään ihmisvoima voinut hillitä.

Sillävälän kului aika; asemamme ei tullut vähääkään paremmaksi, päinvastoin sattui tapaus, joka saattoi sen yhä hankalammaksi.

Koettaessani järjestää tavaroitamme huomasi, että suurin osa niistä oli kadonnut, kun meri räjähdysten jälkeen tempasi meidät niin väkivaltaisesti mukaansa. Tahdoin tarkalleen tietää mitä varoja meillä oli mukana, ja aloin lyhty kädessä tutkia asiaa. Tieteellisistä kojeistamme ei ollut jäljellä muita kuin kompassi ja kronometri. Köysistä ja portaista ei ollut jäljellä muuta kuin maston ympäri kääritty köydenpätkä. Meillä ei enää ollut kuokkaa, ei rautakankea, ei vasaraa, ja pahin juttu kaikista, ei ruokaa enempää kuin päiväksi!

Tutkin pienimmätkin raot lautalla, yksin vähäisimmät kolotkin hirsien ja lankkujen saumoissa. Kaikki tyhjä! Meillä ei ollut muuta evästä kuin palanen kuivaa lihaa ja muutamia kuivia korppuja.

Tunsin itseni peräti masentuneeksi, enkä voinut käsittää, miten selviytyä! Ja kumminkin, mitä vaaraa minä niin kovin pelkäsin? Kuinka voisimme päästä ylös niistä syvyyksistä, johon vastustamaton virta meidät vei, vaikka meillä olisi ollut evästä kuukaudeksi ja vuosiksikin? Mitä hyödytti hätäillä kuolevamme nälkään, kun kuolema oli edessämme niin monessa muussakin muodossa? Saisimmekohan edes aikaa kuolla nälkään?

Kuvaillessani mielessäni näitä unohdin nykyisen vaaran, ja pelkäsin vain tulevaisuuden uhkaa, joka hirveänä tuli mieleeni. Kenties kuitenkin voisimme pelastua veden raivosta ja palata maan pinnalle? Mutta millä tavoin? Sitä en tiedä. Mistä? Se olisi samantekevää. Yksi mahdollisuus tuhansista on kumminkin mahdollisuus, mutta nälkäkuolema sitävastoin ei jättänyt meille vähintäkään toivoa.

Mieleeni johtui puhua sedälleni asemastamme osoittaakseni hänelle, mimmoisessa kurjassa tilassa olimme, ja tarkoin laskeaksemme kuinka pitkä aika meillä vielä oli elettävänä, mutta minulla oli kylliksi voimia pitää suuni kiinni ja antaa hänen pysyä tyyneenä kylmäkiskoisuudessaan.

Tällä kertaa alkoi tuli lyhdystämme vähetä vähenemistään sammuen viimein kokonaan. Kynttilän sydän oli palanut loppuun, emmekä enää voineet ajatellakaan valaista sysimustaa pimeyttä. Meillä oli tosin vielä tulisoihutia, mutta sitä ei saattanut polttaa kovassa tuulella. Silloin ummistin silmäni niinkuin lapsi, etten tarvitsisi nähdä pimeyttä.

Pitkän ajan kuluttua kävi kulkumme kahta vertaa nopeammaksi, päätäten ilman puhaltamisesta kasvojani vastaan. Vesi syöksyi erittäin jyrkästi alaspäin, ja luulin todellakin, ettemme enää kulkeneet veden päällä, vaan putosimme suoraan alas, sillä tunsin omituista putoamisen tunnetta. Setäni ja Hannu olivat tarttuneet lujasti käsivarsiini ja pitivät minusta kiinni.

Kun oli kulunut jonkin aikaa — kuinka kauan, sitä en saata arvostella — tunsin yhtäkkiä nytkähdyksen; lautta ei sattunut mihinkään kovaan esineeseen, mutta seisahtui kuitenkin. Suunnaton vedenpaljous syöksi sen yli; olin tukehtua — — — olin hukkumaisillani — — —

Mutta tätä vedenpaisumusta ei kestänyt kauan, ja muutaman sekunnin kuluttua olin taas vapaassa ilmassa, jota vedin keuhkoihini täysin henkäyksin. Setäni ja Hannu puristivat käsiäni, niin että ne olivat musertua, ja vielä kerran vei lautta meitä eteenpäin.

Luulen että kello oli noin kymmenen paikoilla illalla. Kuulo oli ensimmäinen aistini, joka teki tehtävänsä viime tapauksen jälkeen. Minä kuulin melkein heti paikalla, — sillä olihan se oikeaa kuulemistä — äänettömyyden vallitsevan käytävässä sen ankaran pauhinnan jälkeen, joka monen tunnin kuluessa oli täyttänyt korvani. Vihdoin kuuluivat korviini epäselvänä mutinana setäni sanat:

- Me nousemme ylöspäin!
- Mitä tarkoitatte? huusin minä.
- Niin, me nousemme! me nousemme!

Kun ojensin käteni koetellakseni kalliioseiniä, loukkasin sormeni; nousimme ylöspäin hyvin nopeasti.

- Tulisoihtu! tulisoihtu! huusi professori.

Hyvin työläästi sai Hannu soihdun viimeinkin sytytetyksi, ja vaikka nousimme yhä ylöspäin, kohosi liekkikin samoin ylöspäin ja levitti kylmiksi valoa valaistaksensa koko näköpiirimme.

— Niin on kuin luulinkin, sanoi setäni. Me olemme ahtaassa kaivossa, joka on vähemmän kuin neljän sylen laajuinen laidasta laitaan. Vesi, joka on ehtinyt sen pohjaan, kohoaa nyt ja me sen mukana.

- Mihin?

— Sitä en tiedä, mutta meidän täytyy olla valmiit kaikkeen. Me kuljemme ylöspäin vauhtia, jonka arvioin kahdeksi syleksi sekunnissa; se on satakaksikymmentä sylvä minuutissa eli enemmän kuin puolikolmatta penikulmaa tunnissa. Kyllä tälläkin tavalla pääsee eteenpäin maailmassa.

— Niin, jollei satu estettä tielle ja jos tässä kaivossa on aukko! Mutta jos se on umpinainen, jos ilma vähitellen pusertuu kokoon veden painaessa alhaalta, niin olemme hukassa!

— Akseli, vastasi professori aivan tyynenä, meidän tilamme on melkein epätoivoinen, mutta onhan meillä edes jokin pelastuksen toivo, ja tätä minä juuri tahdon koettaa. Jos me joka silmänräpäys voimme tuhoutua, niin voimme myös joka silmänräpäys pelastua. Olkaamme siis valmiit käyttämään jokaista tilaisuutta hyväksemme.

- Mutta mitä sitten voimme tehdä?
- Voimmehan syömällä vahvistaa voimiamme.

Tämän kuullessani katselin tylsästi setääni; nyt minun täytyi ilmoittaa, mitä en olisi tahtonut, ja sanoin:

- Syömälläkö?
- Niin kyllä, viipymättä.

Professori lausui sen lisäksi muutaman sanan tanskaksi. Hannu pudisti päätään.

- Mitä? huusi professori, ovatko ruokatavaramme joutuneet hukkaan?
- Ovat, tässä on kaikki mitä on jäljellä! pieni lihapalanen meille kolmelle yhteensä!

Setäni katsoi minuun eikä tahtonut ymmärtää sanojani.

- No, luuletteko vielä, että pelastumme?

En saanut vastausta.

Tunti kului ja rupesin tuntemaan ankaraa nälkää, mutta ei kukaan meistä rohjennut liikuttaakaan vähäistä evään jäännöstämme.

Sillävälän nousimme lakkaamatta huimaavan nopeasti. Välistä ilmanhenki esti meitä hengittämästä, aivan kuin silloin, kun ilmapurjehtijat joskus nousevat liian nopeasti. Mutta sen sijaan, että nämä tuntevat vilua samassa suhteessa kuin nousevat ylöspäin ilmakehän ylempiin kerroksiin, oli meillä päinvastainen tunne. Lämpö kohosi hämmästyttävän nopeasti nousten varmaankin tällä hetkellä neljäänkymmeneen asteeseen. Mitä tämä muutos merkitsi? Tähän asti oli todellisuus osoittanut Davyn ja Lidenbrockin teorian oikeiksi; tähän asti olivat erityiset seikat — tulenkestävät kalliot, sähkö ja magnetismi — lieventäneet luonnon yleisiä lakeja ja antaneet meille kohtuullisen lämmön, sillä minun mielestäni oli oppi maanalaisesta tulesta yhä vain ainoa todellinen ja selvä selitys maapallostamme. Olimmekohan nyt menossa sellaiseen paikkaan, jossa kaikki nämä luonnonvoimat riehuvat valtoiminaan ja jossa kuumuus sulattaa kaikki kalliotkin? Juuri sitä pelkäsin, ja siksi lausuin professorille:

- Jollemme huku veteen tahi muserru kallioita vastaan, emmekä kuole nälkään, niin on meillä ainakin odotettavana sellainen kohtalo, että kärvennymme elävältä.

Hän ei vastannut, vaan kohautti sääliväisesti olkapäitään ja vaipui jälleen ajatuksiinsa.

Tunti kului, eikä tilassamme tapahtunut mitään muutosta, paitsi että lämpö kohosi hiukan. Viimein setäni alkoi taas puhua:

- Kuulkaapa nyt, sanoi hän, meidän täytyy tehdä päätös.
- Tehdä päätös? sanoin minä.

— Niin, meidän täytyy vahvistaa voimiamme. Jos koetamme pitkittää elämäämme joitakuuta tunteja sillä tavoin, että säästämme tätä ruoan jäännöstä, niin uuvumme jo ennen loppuamme.

— Niin kyllä, ennen loppuamme, jota emme kauan tarvitsekaan odottaa.

— Entä jos ilmestyy pelastuksen tilaisuus, jolloin silmänräpäyksen ajan täytyy reippaasti toimia, niin mistä silloin saamme voimia, jos nyt uuvutamme itsemme nälällä?

— Mutta, setä, mitä meillä sitten on jäljellä, kun olemme syöneet tämän lihapalan?

— Ei mitään! Akseli, ei mitään! Mutta tuletko siitä kylläisemmäksi, jos vain katselet sitä? Niinhän puhut kuin ainakin ihminen, jolla ei ole omaa tahtoa, kuin voimaton olento!

— Ettekö sitten itse ole epätoivoissanne? kysyin äreästi.

— En! vastasi professori vakavasti.

— Mitä? Luuletteko vielä mahdolliseksi, että pelastumme?

— Aivan varmaan! Ja niin kauan kuin sydämeni sykkii ja veri virtaa suonissani, en hyväksy sitä, että ajatteleva olento antautuu epätoivon valtaan.

Mitkä erinomaiset sanat! Miehen, joka tällaisessa tilanteessa saattoi puhua sellaisia sanoja, täytyi olla harvinainen ihminen.

— No mitä siis aiotte tehdä? kysäisin minä.

— Syödä jäljellä olevan ruokamme viimeistä suupalaa myöten vahvistaaksemme riutuneita voimiamme. Saattaa olla, että tämä on viimeinen ateriamme; olkoon menneeksi! Mutta olemmehan edes täysissä voimissa emmekä uuvuksissa.

— Olkoon menneeksi sitten! Syökäämme siis! sanoin minä.

Setäni otti lihapalan ja ne muutamat korput, jotka olivat säilyneet haaksirikostamme, jakoi ne tasan kolmeen osaan, joten kukin meistä sai osaksensa naulan verran. Professori söi halukkaasti melkein kuumeentapaisella kiireellä; minä sitävastoin haluttomasti, melkein vastahakoisesti, vaikka olin nälissäni; Hannu taas söi hiljaisesti, kohtuullisesti, äänettömänä pureskellen pieniä paloja ja niellen palansa tynnosti, niinkuin ainakin se, jota eivät tulevaisuuden huolet hätyytäneet. Tarkasti etsittyänsä hän löysi puoli pulloa viinaa, jota hän tarjosi meille, ja tämä oivallinen juoma virkistikin minua.

— Oivallista! sanoi Hannu kun hänen vuoronsa tuli.

— Erinomaista! vakuutti setäkin.

Minä olin taas saanut hiukan toivoa, mutta viimeinen ateriamme oli syöty; kello oli viisi aamulla.

Ihminen on kertakaikkiaan sellainen, että kun ravinnon tarve on tyydytetty, niin on vaikeaa ymmärtää nälän tuskia: niitä täytyy itse tuntea voidakseen käsittää oikein. Pitkän paastoamisen jälkeen siis lihapalaneen ja muutamat korput saattoivat entiset kärsimyksemme unohtuiksi.

Syötyämme jättäytyi jokainen meistä mietteittensä valtaan. Mitähän Hannu mahtoi ajatella, hän, joka oli kotoisin kaukaiselta saareltansa ja jolla oli itämaalaisen nöyryys taipua kohtaloonsa? Minä puolestani vaivuin muistelmiini; ne veivät minut takaisin maapallon pinnalle, josta minun ei olisi pitänyt ikinä lähteä. Kuninkaankadun varrella oleva talo, Graüben raukkani, sekä lempeä Martta kulkivat sieluni silmien ohi, ja tuo kohtalokas pauhina, joka kuului maan sisustasta, oli mielestäni kuin kaupunkien melu tuolla ylhäällä.

Setäni sitävastoin pysyi aina vain asiassa ja tutki tarkoin maan laatua tulisoihtu kädessä; hän koetti päästä varmuuteen asemastamme tarkastelemalla maakerroksia. Tämä laskelma, tai pikemmin arvio, sattui tietysti vain likimaille, mutta oppinut mies on aina oppinut, kun hän vain pysyy levollisena, ja varmaa on, että tätä ominaisuutta oli professori Lidenbrockilla sangen suuri määrä. Kuulin hänen mutisevan geologisista sanoista, ymmärsin ne ja tunsin vastoin tahtoani tämän tutkimuksen huvittavan itseäni vielä elämäni yhdenneljänkymmenen vuorokauden hetkellä.

— Tulensyöksemää graniittia! virkkoi hän. Vielä olemme ensimmäisen aikakauden rajojen sisällä, mutta me nousemme! Me nousemme! Kuka tietää?

Kuka tietää? Hänellä on vielä toivoa! Hän koetteli kädellensä pystysuoraa seinää ja lausui muutaman silmänräpäyksen kuluttua:

— Tässä on gneissia! Katinkultaa! Hyvä! Kohta olemme siirtymisaikakauden kerroksissa, ja sitten — —

Mitä hän tarkoitti? Saattoiko hän mitata päämme yläpuolella olevan maakuoren vahvuutta? Oliko hänellä mitään keinoa laskea sitä? Ei! Manometri oli menetetty, eikä mikään arviolasku voinut korvata sitä.

Kuumuus eneni enenemistään, tunsin hikoilevani kuin tulisessa löylyssä. En voi verrata sitä muuhun kuin siihen kuumuuteen, joka lähtee raudan sulatusuunista silloin kuin sulaa rautaa paraikaa valetaan muotteihin. Vähitellen täytyi Hannun, sedän ja minun riisua takkimme ja liivimmekin; vähimmätkin vaatekappaleet olivat meille harmiksi ja kiusaksi.

— Kohoammeko me tulisena hehkuihin kerroksiin? huusin minä, kun kuumuus kävi kahta vertaa ankarammaksi.

— Ei! vastasi setäni; sehän on mahdotonta! Aivan mahdotonta!

— Mutta onhan kallio kuuma! sanoin minä koeteltuani seinää.

Kun heti sen jälkeen käteni sattui veteen, täytyi minun tempaista se takaisin.

— Vesi on kiehuva kuumaa! huusin minä.

Tällä kertaa professorin ainoana vastauksena oli vihainen viittaus.

Silloin valtasi minut vastustamaton kauhistus, enkä voinut siitä enää päästä; tunsin jo edeltäpäin jotakin erikoista tapahtuvaksi, jommoista ei rohkeinkaan mielikuvitus voi keksiä. Mieleeni iski ajatus, joka ensin tuntui epätodennäköiseltä, mutta muuttui viimein varmuudeksi; koetin karkoittaa sitä mielestäni, mutta se palasi alinomaa takaisin. En uskaltanut lausua sitä julki, mutta muutamat huomiot, jotka vastoin tahtoani tulivat tehneeksi, osoittivat vakaumukseni todeksi. Tulisoihdun himmeässä valossa huomasin kallioiden levottomasti liikkuvan; nähtävästi oli tapahtumaisillaan jokin ilmiö, jossa sähkölläkin oli osansa; sen lisäksi tämmöinen hirveä kuumuus, tämä kiehuva vesi! — — minä katsoin kompassiin.

Se oli kuin hulluna!

XXXXIII

Niin! Kompassi oli hulluna. Neula hyppeli jyrkästi pohjoisesta etelään, kääntyili kaikkiin ilmansuuntiin ja heilui edestakaisin, ikäänkuin sitä olisi pyörrytännyt.

Tiesin varsin hyvin, että maan malmipitoinen ulkokuori ei ole koskaan levossa; ne muutokset, jotka tapahtuvat sisimpien aineiden sulamisen vaikutuksesta, samoinkuin tärähdykset, joita suuret virrat ja magnetismi synnyttävät, muuttavat alituisesti sen tilaa, silloinkin kun sen pinnalla asuvat olennot eivät huomaa sen liikkumista. Minun ei siis olisi pitänyt hämmästyä tästä ilmiöstä tahi ei ainakaan päästää sellaista hirveätä ajatusta syntymään aivoissani.

Mutta minä en voinut enää erehtyä muutamista muista seikoista. Pauke ja jyske kävivät hirvittäviksi; en voinut verrata niitä muuhun kuin tykkipatterin räminään ja jyrinään kivikadulla. Se oli yhtämittaista ukkosen jyrinää.

Sähköilmiöiden riivaama hurja kompassi tuki osaltaan käsitystäni. Maan malminen kuori oli puhkeamaisillaan, kalliot näyttivät uhkaavan syöksyä jälleen yhteen, rako oli menossa umpeen ja tyhjä paikka täyttymäisillään. Silloin me pienet raukat olisimme litistyneet hienoksi moisessa peloittavassa syleilyssä.

— Setä! setä! huusin minä, me olemme hukassa.

— Mikä hätä sinulla taas on? vastasi hän hämmästyttävän levollisesti. Mitä nyt?

— Mikäkö nyt on hätänä! Katsokaa kuinka seinät horjuvat, kuinka kallio liikkuu! Ja tämä polttava helle, tämä kiehuva vesi, nämä höyryt, tämä hurja kompassi, kaikki ovat maanjärityksen enteitä.

Setäni pudisti hiljaa päätänsä.

— Maanjärityksenkö? virkkoi hän.

— Niin!

— Poikani, luulenpa, että erehdyt!

— Mitä! ettekö tunne näitä enteitä? — — —

— Maanjärityksen enteitäkö? En! Minä odotan jotakin parempaa!

— Mitä tarkoittatte?

— Tulivuoren purkausta, Akseli!

— Tulivuoren purkausta! sanoin minä. Me olemme siis tulivuoren aukossa!

— Niin minäkin luulen, vastasi professori hymyillen, ja se onkin parasta, mitä meille voi tapahtua!

Parasta mitä voi tapahtua! Olikohan setäni hullu? Mitä tämä merkitsi? Miksi hän oli näin tyyneellä mielellä ja hymyili?

— Mitä! huusin minä, me olemme joutuneet tulivuoren purkaukseen! Sallimus on tuonut meidät tulisen laava-aineen, sulavien kallioiden, kiehuvan veden ja kaikkien olossyöksevien aineiden kulkuväylään! Nämä aineet sysäävät meitä eteenpäin, ajavat meidät ulos maan sisuksista, tulivuori viskaa meidät ilmaan kivien mukana, tuhka- ja kuonasateessa, oksentaa meidät ilmoille tuliliekkien keskellä, ja tämä on sitten parasta, mitä meille saattaa tapahtua!

— Niin! vastasi professori, katsellen minuun silmälasiansa ylitse, sillä se on ainoa keino, jolla voimme päästä takaisin maan pinnalle!

Minun täytyy jättää mainitsematta ne tuhannet eri ajatukset, jotka risteilivät aivoissani. Setäni oli oikeassa, aivan oikeassa; eikä hän ollut milloinkaan näyttänyt mielestäni rohkeammalta tai turvallisemmalta kuin tällä kertaa, kun hän tyyneesti odotti ja edeltäpäin laski tulivuoren purkautumisen mahdollisuutta.

Me nousimme yhä; yö kului samalla tavalla. Pauhina ympärillämme kasvoi monta vertaa kovemmaksi; olin tukehtumaisillani, luulin jo viimeisen hetkeni olevan käsissä, ja yhtä kaikki mielikuvitukseni toimi niin, että rupesin taas ajattelemaan. Mutta seurasin tahdottomana ajatusteni juoksua yrittämättäkään hillitä niitä!

Oli selvää, että tulivuoren purkaus sysäsi meitä eteenpäin; lauttamme alla oli kiehuva vettä ja veden alla kokonainen laavatulva, kivisekoitus, joka tulivuoren huipulla hajoaisi joka suuntaan.

Me olimme siis tulivuoren kidassa. Siitä ei ollut epäilystä.

Mutta sammuneen Sneffels-vuoren sijaan olimme nyt jossakin todellisesti tulta syöksevässä vuoressa. Minä siis ihmettelin itsekseni, mikähän vuori se mahtoi olla, ja mihin maapallon paikkaan se oksentaisi meidät kidastaan.

Tietysti jonnekin pohjoisiin seutuihin, se oli selvää. Kompassimme oli aina vain osoittanut oikealle päin, ennenkuin se tuli hulluksi. Cap Saknussemmistä alkaen olimme ajautuneet satoja penikulmia suoraan pohjoiseen päin. Olimmekohan kenties joutuneet takaisin Islantiin? Syöksyisimmeköhän ilmoille Heklan suusta tahi jostakin niistä seitsemästä muusta tulivuoresta, jotka ovat tällä saarella? Viidensadan penikulman päässä länteen päin en muistanut tällä leveysasteella olevan mitään muita tulivuoria paitsi eräitä vähän tunnettuja Amerikan luoteisrannalla. Idässäpäin oli yksi ainoa, kahdeksannellakymmenennellä leveysasteella, nimittäin Esk, Jean Mayen saarella, Huippuvuorten läheisyydessä! Tulivuorenaukoista ei siis ollut puutetta, ja ne olivat kylliksi avaroita oksentaaksensa vaikka kokonaisia armeijoja! Mutta sitä yritin aprikoida, mistä aukosta meidän oli määrä pujahtaa ulos.

Aamulla nousimme ylöspäin yhä kiivaammin. Sen sijaan että kuumuus olisi vähentynyt lähempänä maan pintaa, se yhä eneni, mutta siihen oli syynä tulivuoren vaikutus ja se seikka, että kuumuus oli tälle paikalle ominaista. Meitä eteenpäin kuljettavasta voimasta ei minulla ollut mitään epäilyä. Ääretön, monen sadan ilmakehän paine, joka oli syntynyt maan sisukseen keräytyneistä höyryistä, ajoi meitä vastustamattomasti eteenpäin. Mutta mihin lukemattomiin vaaroihin se meidät veikään!

Kohta levisi tähän pystyyn käytävään kellertävää valoa; oikealla ja vasemmalla huomasin syviä käytäviä, jotka olivat ikäänkuin äärettömiä aukkoja, joista syöksyi esiin paksua höyryä; rätisevät tulenliekit näyttivät nuoleksivan seinää.

— Katsokaa, setä! katsokaa! huusin minä.

— Niin, ne ovat rikkiliekkejä. Ei ole mikään sen luonnollisempaa tulivuoren purkautumisessa.

— Mutta entäs jos ne sulkevat meidät keskeensä.

— Eivät ne tee sitä.

— Entäs jos ne tukehduttavat meidät?

— Eivät ne meitä tukehdutakaan! Käytävä levenee laajemmaksi, ja jos niin tarvitaan, niin voimme lähteä pois lautalta ja etsiä suojaa jostakin vuoren loukosta.

— Entä vesi, kohoava vesi?

— Ei täällä enää olekaan vettä, Akseli, vaan jonkinlaista laavapuroa, joka viepi meidät mukanansa tulivuoren suulle.

Vesi oli todellakin kadonnut aitamme. Sen tilalle oli ilmestynyt jotenkin tiheitä, mutta kuitenkin kiehuvia aineita. Ilma kävi sietämättömän kuumaksi, ja jos meillä olisi ollut lämpömittari, niin se olisi varmaankin osoittanut seitsemääkymmentä astetta! Hiki valui meistä virtanaan; ja jollemme olisi nousseet niin vinhaa vauhtia ylöspäin, niin olisimme varmaan tukehtuneet.

Professori ei kuitenkaan vaatinut meitä noudattamaan esitystään ja poistumaan lautalta, ja oikeassa hän olikin. Nämä muutamat kokoonkylätyt pölkyt muodostivat sentään vakavan pinnan, turvallisen jalansijan, jota emme mistään muualta olisi löytäneet.

Kello kahdeksan aamulla tapahtui jotakin, jota ennen ei ollut sattunut. Kohoava liike lakkasi yhtäkkiä; lautta oli aivan liikkumattomana.

— Mikä nyt on? kysyin minä, kun horjahdin tästä seisahtumisesta, ikäänkuin jostakin sysäyksestä.

— Pysähdys, vastasi setäni.

— Pysähtytkö tulivuoren purkaus?

Edessämme näkyivät kauniin meren välkkyvät laineet.

— Enpä luule.

Minä nousin ja katselin ympärilleni. Kenties esiinpistävä kallionkieleke oli seisahtuttanut lautan, joka nyt silmänräpäyksen ajan vastusti ulossyökseviä aineita. Siinä tapauksessa pitäisi koettaa saada lautta irti niin pian kuin suinkin mahdollista.

Mutta niin ei ollut; kaikki ulossyöksevät aineet, tuhka, kuona ja kivisirpaleet, olivat seisahtuneet ja lakanneet kohoamasta.

— Taukoakohan tulivuoren purkaus? huusin minä.

— Oh! virkkoi professori, pelkäätkö sitä, poikaseni? Ole huoleti; ei tätä lepoa kauan kestä: sitä on jo kestänyt viisi minuuttia, ja pian jatkamme nousuamme vuoren aukon suulle.

Näin puhellessansa professori alinomaa katseli kelloansa, ja nytkin kävi hänen ennustuksensa toteen. Kohta rupesi lautta taas kiivaasti liikkumaan, kulkien noin pari minuuttia, jolloin se seisahtui uudestaan.

— Hyvä! sanoi setäni, katsoen kelloonsa, kymmenen minuutin kuluttua se taas lähtee liikkeelle.

— Kymmenenkö minuutin kuluttua?

— Niin; tällä tulivuorella on ajoittaiset purkaukset. Se sallii meidän vetää henkeämme samalla kun se itsekin hengittää.

Se oli totta. Määrättyyn aikaan syöksyimme taas ylöspäin erinomaisen nopeasti. Meidän täytyi tarttua lujasti kiinni lautan pölkkyihin pysyäksemme sillä. Sitten se taas pysähtyi.

Olen myöhemmin monesti aprikoinut tätä kummallista ilmiötä keksimättä siihen tyydyttävää selitystä. Minusta on kuitenkin selvää, ettemme olleet tulivuoren päätorvessa, vaan jossakin sivu-uomassa, jossa tuntui jonkinlainen vastavaikutus.

En voi sanoa, kuinka nopeasti tämä tempu uudistui. Sen ainoastaan voin vakuuttaa, että me jokaisella uudella sysäyksellä syöksyimme eteenpäin yhä kiivaammin ja lensimme ylöspäin tykin luodin vauhdilla. Joka kerta kuin pysähdyimme, olimme tukehtumaisillamme; kun kuljimme eteenpäin, niin tulinen ilma melkein esti meitä hengittämästä. Ajattelin jo, mikä erinomainen nautinto olisi, jos äkkiä tulisimme pohjoisiin seutuihin, joissa olisi kolmenkymmenen asteen pakkanen. Mielikuvituksissani olin jo kulkevinani napaseutujen lumikedoilla, ja halusin päästä niin pian kuin mahdollista kierrittelemään lumihangessa! Pääni joutui vähitellen pyörryksiin alituisista sysäyksistä. Jollei Hannua olisi ollut, niin olisin jo monta kertaa loukannut pääni kallioseinään.

En niin ollen muista aivan selvään, mitä tapahtui seuraavain tuntien aikana; ainoastaan himmeästi tajusin yhtämittaisen pauhinan, vuoren vapisemisen ja että lauttamme kieppui ympäri kuin kehässä. Se kiikkui laavavirralla, tuhkasateessa, rätisevien liekkien keskellä. Myrskytuuli, jonka olisi luullut saaneen alkunsa jostakin suunnattoman suuresta palkeesta, ylläpiti maanalaista tulta. Vielä kerran näin Hannun kasvot punertavassa valossa ja tunsin tällä kertaa samaa kauhua, jonka syntinen raukkakin tuntee seisossaan tykin suuhun sidottuna ja odottaessaan laukausta, joka paukahtaessaan siroittaa hänen jäsenensä ilmaan.

XXXXIV

Kun jälleen avasin silmäni, tunsin Hannun toisella kädellään pitävän minua tanakasti kiinni vyötäistä, ja toisella huomasi hänen tukevan setäni. En ollut pahoin loukkautunut, vaan pikemmin kuin pehmeäksi piesty, kun olin heittänyt vaarallisella tavalla kuperkeikkaa pitkin vuoren rinnettä; älysin olevani vuoren rinteellä parin askeleen päässä jyrkästä kuilusta, johon olisin syöksynyt, jos olisin hievahtanutkaan. Hannu oli pelastanut minut kuolemasta luisuessani pitkin vuoren sivua.

— Missä me nyt olemme? kysyi setäni, joka näytti mielestäni olevan äkeissänsä siitä, että olimme taas maan pinnalla.

Hannu kohotti olkapäitään tietämättömyyden merkiksi.

— Islannissa, vastasin minä.

— Emmepä olekaan, virkkoi Hannu.

— Emme suinkaan, todisti professorikin.

— Hannu erehtyy! sanoin minä, nousten pystyyn.

Vielä kohtasi meitä hämmästys niin monen ihmeen lisäksi, joita jo olimme matkallamme nähneet ja kokeneet. Odotin näkeväni ikuisen lumen peittämän vuoren huipun, pohjoisten seutujen hedelmättömät maat napaseutujen kelmeän taivaan alla, pohjoisempina kuin mitkään tähän asti tunnetut leveysasteet, mutta vastoin kaikkia näitä luuloja olimme setäni, islantilainen ja minä mukavasti pitkällämme polttavan auringon paahteessa vuoren rinteellä, lämpöisessä ilmanalassa.

En tahtonut oikein uskoa silmiäni; mutta ruumiini ei sallinut epäillä sitä. Puolialastomina olimme tulleet ulos tulivuoresta, emmekä olleet nähneet aurinkoa kahteen kuukauteen; nyt näimme sen loistavana yläpuolellamme taivaanlaella, josta se vuodatti häikäiseviä säteitään tuhlaamalla tuhlaten lämpöä ja valoa.

Kun silmäni olivat ehtineet tottua tähän ylenpalttiseen valoon ja loisteeseen, käytin niitä oikaistakseni mielikuvitukseni ensimmäisen erehdyksen. Tahdoin kuitenkin väittää, että olimme Huippuvuorilla, enkä aikonut ilman muuta luopua tästä ajatuksestani.

Professori alkoi puhua ensin ja sanoi:

— Ei todellakaan näytä siltä, kuin olisimme Islannissa.

— Mutta entä Jan Mayenin saari...? vastasin siihen.

— Eipä niinkään, poikaseni. Eihän tämä ole louhikkoinen lumipeitteinen pohjoismainen tulivuori.

— Mutta — — —

— Katsopa, Akseli, tuonne!

Korkeintaan viisisataa jalkaa päämme yläpuolella kohosi tulivuoren huippu, josta nousi noin joka neljännestanti kovasti jyristen korkea tulipatsas ja samalla isot joukot hohkakiveä, tuhkaa ja laava-ainetta. Tunsin tärinää vuoressa, joka huokui kuin suuri valas ja syöksi aika ajoin tulta ja kaasuja suuresta purskureiästänsä. Alemnä oli jyrkinä rökkiöinä suuret määrät seitsemän- tai kahdeksansadan jalan paksuudelta tulivuoren oksentamia aineita, joten koko vuoren korkeus ei ollut kolmeakaan sataa sylvä. Vuoren juuri oli viheriäisten puiden peitossa! Huomasin siellä muiden ohessa öljypuita, viikunapuita ja viiniköynnöksiä, joissa riippui runsaasti punaisia rypäleitä.

Täytyi myöntää, että tämä ei ollut pohjoinen maisema.

Kun katsoimme tämän viheriäisen vyöhykkeen ulkopuolelle, avautuivat nähtäväksemme ihmeellisen kauniin meren välkkyvät laineet, jotka rajoittivat tämän ihanan maan vain muutaman penikulman pituiseksi saareksi. Idässäpäin näkyi pienoinen satama, jonka ympärillä oli muutamia rakennuksia ja jossa omituisen muotoisia laivoja liikkui taivaansinisellä vedenpinnalla. Etempänä kohosi vedenpinnasta niin laaja saaristo, että se näytti mahdottoman suurelta muurahaispesältä. Lännessäpäin kaareutui taivasta vastaan kaksi kaukaista rannikkoa; toisella niistä näkyi kauniisti muodostuneita siintäviä vuorenselänteitä; toisella, kaukaisemmalla, rantamaalla näkyi summattoman korkea vuoren huippu, jonka kärjessä liehui savutöyhtö. Pohjoisessa levisi ääretön meren ulappa, joka kimalteli auringon säteissä ja jossa näkyi siellä täällä maston huippu tahi tuulen paisuttama purje. Se seikka, ettemme olleet aavistaneet tällaista, enensi sen ihmeellistä kauneutta satakertaisesti.

— Missä me olemme? Missä? kyselin minä puoliääneen.

Hannu sulki silmänsä välinpitämättömästi, ja setäni katseli ympärillensä ymmärtämättä mitään.

— Olkoonpa tämä mikä vuori hyvänsä, sanoi hän viimein, mutta tulta oksentava se kuitenkin on; tulen syöksymiset eivät lakkaa, eikä todellakaan maksa vaivaa päästä hengissä tulivuoren purkauksesta saadaksensa lopuksi kuitenkin kivimöhkäleen päähänsä. Lähtekäämme sentähden alas, niin saamme tietää, mihin toimiin meidän on ryhtyminen. Olen sitäpaitsi kuolemaisillani nälkään ja janoon.

Professori ei varmaankaan ollut mietiskelijä-luonne. Minä puolestani unhotin sekä vaivamme että tarpeemme, ja olisin voinut jäädä tälle paikalle vielä moneksi tunniksi, mutta minun täytyi seurata tovereitani.

Vuoren rinteillä oli sangen korkeita jyrkäniteitä, ja pudota tupsahdimme syviin tuhkahautoihin välttellessämme laavavirtoja, jotka luikertelivat alas ikäänkuin tuliset käärmeet. Laskeutuessamme minä puhelin innokkaasti, sillä mielikuvitukseni oli liiaksi kiihtynyt.

— Me olemme Aasiassa, virkoin minä; Intian rantamilla, tahi Tyynenmeren saaristossa! Me olemme kulkeneet toisen maapallon puoliskon lävitse ja tulleet takaisin toisella puolella, Eurooppaa vastapäätä.

— Mutta kompassi? väitti setäni.

— Niin kompassi! vastasin minä hämilläni; jos uskoisimme sitä, niin olisimme kaiken aikaa kulkeneet pohjoista kohti.

— Se on siis osoittanut väärin?

— Aivan varmaan!

— Jollei tämä ole pohjoisnapa!

— Tämähkö pohjoisnapa? Eihän toki! Mutta — — —

Tämä oli selittämätön seikka, enkä tiennyt, mitä uskoa.

Sillävälän lähestyimme viheriäistä metsikköä, jota silmämme ihailivat. Nälkä ja jano kiusasivat minua kovasti. Pari tuntia astuttuamme levisi silmiemme eteen ihana lakeus täpötäynnänsä öljy- ja granaattipuita sekä viiniköynnöksiä, jotka näkyivät olevan sen omaisuutta, joka ensin niitä lähestyi. Hätäantyneessä tilassamme emme pitäneet lukua mistään muodollisuuksista. Mikä suloinen nautinto olikaan pistellä suuhunsa näitä meheviä hedelmiä, ahmia kokonaisia rypäleterttuja näistä viiniköynnöksistä, joiden hedelmät jo olivat kypsyneet mustapuhuviksi! Aivan lähellä huomasi nurmikossa puiden suloisessa varjossa kirkkaan lähteen, jossa me kohta huuhoimme kasvomme ja kätemme.

Kun sitten heittäysimme levolle, näimme lapsen parin öljypuumetsikön välissä.

— Katsokaa, tuolla on tämän onnellisen maan asukkaita!

Lapsi oli pieni raukka, repaleinen ja kituliaan näköinen, ja näytti säikähtävän hirveästi nähdessänsä meidät; kun olimme puolialastomina ja aivan siivottomasti parroittuneet, olimme todellakin inhoittavan näköisiä ja omiamme peloittamaan piloille maan asukkaat, jollei tämä ollut pelkkien rosvojen ja ryövärien maa.

Kun poika oli juuri lähtemäisillään kypälämäkeeseen, juoksi Hannu hänen luoksensa ja sieppasi hänet kiinni, vaikka hän kyllä koetti huutaa ja potkia.

Setäni alkoi rauhoittaa häntä niin hyvin kuin taisi ja kysyi häneltä saksaksi:

— Sanopas, pieni ystäväni, mikä tämän vuoren nimi on?

Lapsi ei vastannut.

— No hyvä, virkkoi setäni, emme ole Saksassa.

Hän uudisti saman kysymyksen englanninkielellä. Lapsi ei sittenkään vastannut mitään; olin kuin tulisilla hiilillä.

— Onko hän mykkä? tiuskaisi professori, joka ylpeänä kielitaidostansa uudisti kysymyksensä ranskaksi.

Lapsi oli vain äänetönnä.

— No koetetaanpa italian kieltä, virkkoi setäni, ja lausui:

— *Dove noi siamo?*

Niin, missä me olemme? matkin minä maltitonna. Poika ei virkkanut mitään.

— Mitä nyt? Etkö vastaa? ärjäsi professori, joka alkoi vihastua ja ravisteli poikaa korvista. *Come si noma questa isola?*

— Stromboli, vastasi paimenpoika ja pujahti pakoon Hannun käsistä lähtien juoksemaan kedon halki.

Me emme aikoneetkaan pidättää häntä. Stromboli! Minkä vaikutuksen tämä odottamaton sana tekikään! Me olimme siis keskellä Välimeren, mytologiasta tunnetussa Aiolian saaristossa, Strongylumissa, jossa Aiolos piti tuulia ja myrskyjä kahleissa. Ja nuo kaukana idässä siintävät vuoret olivat Calabrian vuoret! Ja tuolla etelässä kohoava tulivuori oli Etna; raju ja villi Etna!

— Stromboli! Stromboli! toistin minä.

Setäni viittaili ja puheli niinkuin minäkin; olisi voinut luulla, että veisasimme ylistysvirttä.

Oi mikä matka! Mikä merkillinen matkustus! Tunkeuduttuamme tulivuoreen tulimme ulos toisesta, joka oli enemmän kuin tuhannenkahdensadan penikulman päässä Sneffelsistä tuolla autiossa maailman ääreen heitetyssä Islannissa! Sattumalta olimme tulleet maapallon ihanimpiin seutuihin. Ikuisen lumen maista olimme joutuneet ikuisen vihannuuden tienoille; kylmän seudun harmaasta usvasta olimme sukeltaneet maan uumeniin tullaksemme Sisilian tummansinisen taivaan alle.

Syötyämme erittäin maukkaan hedelmäaterian ja ryypättyämme raikasta vettä palanpaineeksi lähdimme jälleen kulkemaan päästäksemme Strombolin satamaan. Varovaisuuden vuoksi emme puhuneet sanaakaan siitä, millä tavoin olimme joutuneet saarelle, sillä taikauskaiset italialaiset olisivat luultavasti pitäneet meitä manalasta karanneina paholaisina; meidän täytyi siis selittää kaikille olevamme poloisia haaksirikkoutuneita. Se oli vähemmän kunniakasta, mutta turvallisempaa. Kulkiessamme setä mutisi itsekseen:

— Mutta kompassi! kompassi, joka osoitti pohjoista! Kuinka saatan selittää tämän?

— Kas kummaa! sanoin minä ylenkatseellisesti, sitä ei voi selittää, se on varsin yksinkertaista!

— Kas sepä olisi kaunista! Johannaemin professori ei osaa selittää kosmista ilmiötä, sehän on häpeä!

Tämän sanottuansa asetti setäni taas silmälasit nenällensä ja muuttui ankaraksi mineralogian professoriksi, seisoen puoleksi alastomana nahkavyö vyötäisillensä.

Tuntia myöhemmin, kun olimme lähteneet olivimetsiköstä, tulimme San-Vincenzon satamaan, jossa Hannu tahtoi palkkansa kolmanneltakymmenenneltä palvelusviikoltansa; ystävällisesti puristaen hänen kättänsä maksoi setäni hänelle palkan.

Vaikk'ei Hannu ollut yhtä liikutettu kuin me, niin osoitti hän kuitenkin tällä kertaa erinomaista sydämellisyyttä.

Sormenpäällään hän puristi hymyillen kättämme.

XXXXV

Tähän loppuu nyt kertomukseni, joka on sellainen, etteivät sitä usko todeksi nekään, jotka eivät ole tottuneet epäilemään mitään asiaa. Mutta minä olen siihen jo edeltäkäsini valmistunut.

Strombolin kalastajat osoittivat meille kaikkea ystävällisyyttä, jota haaksirikkoon joutuneet voivat toivoa, ja lahjoittivat meille vaatteita ja ruokaa.

Pari vuorokautta odotettuamme pääsimme maltalaisessa purjeveneessä syyskuun 2 päivänä Messinaan, jossa muutaman päivän lepo virkisti meitä kaikista vaivoistamme ja rasituksistamme.

Perjantaina syyskuun 6 päivänä lähdimme ranskalaisessa postilaivassa *Volturnossa* matkaan, ja kolmen päivän perästä nousimme maihin Marseillessa, ajatellen ainoastaan yhtä asiaa, nimittäin tuota kirottua kompassia; tämä selittämätön seikka ei lakannut minua vaivaamasta. Syyskuun 11 päivän iltana tulimme Hampuriin.

En rupea selittämään Martan hämmästyä enkä Graübenin ihastusta.

— Nyt kun olet sankari, sanoi rakastettava morsiameni, ei sinun tarvitse enää lähteä luotani, Akseli!

Minä katsoin häneen, hän itki ja hymyili yht'aikaa. Saattaa arvata, miten suurta huomiota professori Lidenbrockin palaaminen herätti Hampurissa. Puhelias Martta oli lennättänyt uutisen hänen matkustuksestansa maan keskipisteeseen ympäri kaupunkia. Sitä ei kukaan tahtonut uskoa, ja vaikka professorin nähtiinkin palanneen kotiin, ei hänen matkaansa pidetty silti totena.

Mutta Hannun täälläolo ja kertomukset Islannista muuttivat vähitellen asian uskottavaksi.

Sedästäni tuli siis kuuluisa mies, ja minusta kuuluisan miehen veljenpoika, ja merkitseehän sekin aina jotakin. Hampurin kaupunkilaiset pitivät juhlan kunniaksemme. Johannaemissa pidettiin julkinen kokous, jossa professori kertoi matkastansa, jättäen kuitenkin mainitsematta ne seikat, jotka olivat yhteydessä kompassimme kanssa. Samana päivänä hän luovutti Saknussemmin kirjoituksen kaupungin arkistoon lausuen mielipahansa sen johdosta, että useat seikat, jotka olivat voimakkaammat kuin hänen tahtonsa, olivat estäneet häntä seuraamasta islantilaisen

matkustajan jälkiä maan keskipisteeseen asti. Hän oli kunniansansa kaino, ja sentähden hänen arvonsa nousi vielä enemmän.

Näin suuri kunnia tuotti hänelle tietysti kadehtijoita. Sellaisia hänelle karttuikin, ja kun hänen teorianansa, joka perustui tosiseikkoihin, vastusti tieteen otaksumaa maanalaisesta tulesta, niin hän kirjallisesti ja suullisesti kävi merkillistä sanasotaa kaikkien maiden oppineiden kanssa.

Minä puolestani en voi hyväksyä hänen teoriaansa maan jäähtymisestä. Huolimatta kaikesta siitä mitä olen nähnyt, olen vakuutettu siitä, että maan sisuksissa on tulta; mutta myönnän kyllä, että tähän asti selittämättömiksi jääneet seikat voivat luonnollisten ilmiöiden vaikutuksesta lieventää tätä lakia.

Kun näitä seikkoja juuri tutkittiin mitä kiihkeimmin, sai setäni kokea todellista surua. Huolimatta hänen rukouksistaan lähti Hannu Hampurista; tämä mies, jolle olimme kiitollisuuden velassa kaikesta, ei antanut meidän maksaa velkaamme. Hannulle tuli ikävä kotimaahansa Islantiin.

Me olimme kovin mieltyneet rehtiin linnustajaamme, emmekä suinkaan unhoita häntä, vaikka hän onkin poissa, sillä pelastihan hän henkemme; aion vielä kerran ennen kuolemaani käydä tervehtimässä häntä.

Lopuksi minun tulee mainita, että tämä *matkustus maan keskipisteeseen* herätti tavatonta huomiota koko maailmassa. Se painettiin ja käännettiin monelle kielelle, etevimmät sanomalehdet painattivat tärkeimpiä kohtia siitä, ja sen ihmeitä pohdittiin, niistä keskusteltiin, niitä väitettiin perättömiksi ja puolustettiin yhtä innokkaasti. Kumma kyllä, setäni sai eläessään nauttia koko ansaitsemansa kunnian, ja mr. Barnum esitti hänelle, että hän hyvin suuresta hinnasta antaisi näytellä itseään Yhdysvalloissa.

Mutta kaikessa tässä kunniasa oli yksi ikävä seikka, tahi pikemmin kiusa, nimittäin tuo ilkeä kompassijuttu, ja oppineelle miehelle mokoma selittämätön ilmiö muuttuu siveelliseksi kiusaksi. Mutta taivas soi sedälleni lopultakin häiriytymättömän onnen.

Eräänä päivänä, kun järjestelin hänen työhuoneessansa kivennäikokoelmaa, huomasin tuon merkillisen kompassin ja otin sen käsiini tutkakseni sitä.

Kuinka hämmästyinkään! Minulta pääsi huuto, ja professori kiiruhti luokseni.

— Mitä nyt? kysäisi hän.

— Kompassi!

— No entä sitten?

— Neula osoittaa etelää, eikä pohjoista.

— Mitä sanot?

— Katsokaa itse. Sen navat ovat vaihtuneet.

— Vaihtuneet!

Setäni katseli, vertaili ja hypähti viimein niin, että koko huone tärähti.

Äkkiä selkeni asia hänelle ja minulle!

— Tämä neula peijakas, huusi hän, niin pian kuin sai puhutuksi, on osoittanut etelää aina siitä asti kuin tulimme Cap Saksussemmiin?

— Niin, siltä näyttää!

— Sitten on erehdyksemme selitetty. Mutta mikä ilmiö aiheutti kompassin hairahduksen?

— Ei ole mikään sen selvempää.

— Selitäpä, poikaseni, sanasi!

— Tuo tulinen pallo, joka myrskyssä Lidenbrockin merellä muutti lautallamme raudan magneettiseksi, on aivan yksinkertaisesti vaikuttanut kompassiimme!

— Ahaa! nauroi professori, siis vain sähkön tekemä kepponen.

Tästä päivästä alkaen oli setäni onnellisin oppineista miehistä ja minä onnellisin aviomiehistä, sillä kaunis vierlantilainen tyttöni lakkasi olemasta holhottina talossamme ja sai korkeamman arvon, kun hänestä tuli sekä veljentytär että aviovaimo. Sen vain mainitsen, että hänen setänsä oli mainio professori Otto Lidenbrock, kaikkien viiden maanosan kaikkien oppineiden maantieteellisten ja mineralogien seurojen kirjeenvaihtajajäsen.

Viiteselitykset:

[1] Tunnettu kimnaasi Hampurissa.

[2] *Humphry Davy* (1778-1829) oli kuuluisa englantilainen kemisti, joka teki tärkeitä tutkimuksia sähkövirran vaikutuksista erilaisiin kemiallisiin yhdistyksiin; hän on kaliumin ja natriumin keksijä, jakoi ensimmäisenä veden sen alkutekijöihin, vetyyn ja happeen, ja keksi sähkövalon. Hänen keksimänsä on myös kaivoksissa käytetty varmuuslamppu.

[3] *Friedrich Wilhelm Humboldt* (1769-1859), kuuluisa saksalainen luonnontutkija ja tutkimusretkeilijä, jonka Etelä-Amerikkaan tekemät matkat ovat olleet tavattoman tärkeitä sekä kasvi- ja eläintieteelle että muillekin luonnontieteen haaroille.

- [4] *John Franklin* (1786-1847), kuuluisa naparetkeilijä, joka tuhoutui viimeisellä pohjoisnaparetkellään.
- [5] *Edward Sabine* (1788-1883) oli englantilainen fysiikan tutkija, joka on tehnyt tärkeitä huomioita maamagnetismista.
- [6] *A.C. Becquerel* (1788-1878), ranskalainen sähköopin tutkija.
- [7] *David Brewster* (1781-1868), skotlantilainen fysiikan tutkija, joka on saavuttanut mainetta valo-opin alalla.
- [8] *Jean Dumas* (1800-1884) oli ranskalainen kemisti, joka teki tärkeitä atomipainoa koskevia tutkimuksia.
- [9] *Milne Edwards* (1800-1885) oli kuuluisa ranskalainen eläintieteen tutkija, Cuvier'in oppilaita.
- [10] "Transcendentaalaisesta kristallografiasta" = ylikokemusperäisistä kidemuodoista s.o. kristallimuodoista, joista ei kokemuksen kautta ole mitään tietoa, mutta jotka matemaattisesti kuitenkin voidaan edellyttää.
- [11] Tarkoittanee venäläistä tiedemiestä I. v. *Struwea* (1793-1864), joka oli Pulkovan observatorion johtaja ja kuuluisa tähtitieteilijä.
- [12] Tugendbund — "hyveenliitto", perustettiin 1848 Königsbergissä. Tarkoituksena oli työskennellä saksalaisen isänmaallisen hengen elvyttämiseksi.
- [13] *Vierlanden*, neljä Hampurin lähellä, Elben ja Billen välillä olevaa piirikuntaa.
- [14] Islannin kuuluisimpia historioitsijoita (1178-1241). Hänen kirjoittamiaan ovat n.s. nuorempi *Edda* ja yllämainittu *Heimskringla* — *Riimikronikka* on runomittainen, kronologista järjestystä noudattava kertomus joistakin tapahtumista, tavallinen vanhojen historiallisten lähteitten muoto.
- [15] Riimukirjoitus oli germaaneilla tavallinen; säilyi Islannissa 15:nnele vuosisadalle.
- [16] Alkemiaa, jonka päätehtäviä oli kullantekotaito, voi pitää kemian edeltäjänä, ja useimmat keskiajan oppineet harrastivat sitä. *Avicenna* oli kuuluisa muhamettilainen oppinut, joka eli noin v. 1000. — *Roger Bacon* (1214-1294) oli englantilainen fransiskaanimunkki, jota vainottiin kovasti hänen fysikaalisten ja kemiallisten kokeittensa vuoksi. Hänen sanotaan keksineen isonnuuslasin ja ilmapumpun sekä huomanneen ensimmäisenä Julianisen kalenterin virheet. Hän taisteli munkkien siveetöntä elämää vastaan ja vietti viimeiset elämänsä 14 vuotta vankeudessa. *Raimundus Lullus* (1235-1315), jumaluusoppinut ja lähetyssaarnaaja, kirjoitti n.s. "suuren taiteen" ("ars magna"), jossa hän uskoi ratkaiseensa kaikki viisaustieteen arvoitukset ja jonka piti saada joka mies vakuutetuksi kristinuskon kumoamattomasta totuudesta. *Aureolus Bombastus Paracelsus* (1493-1541) oli sveitsiläinen lääkäri, joka sai kärsiä vainoa uskonpuhdistusta suosivan esiintymisensä vuoksi. Toisaalla pidetään häntä lääkintätaidon uudistajana, toisaalla haaveilijana ja petturina. Useat hänen nimellään kulkevat teokset eivät ole hänen kirjoittamiaan.
- [17] *Galileo Galilei* (1564-1642) oli kuuluisa matematiikan ja tähtitieteen tutkija. Kun hän julkisesti puolusti Kopernikuksen tähtitieteellistä järjestelmää, pakotti inkvisitsioni hänet julkisesti peruuttamaan mielipiteensä, että "aurinko on maailman liikkumaton keskus, ja että maa ei ole liikkumaton". Galilei määritteli heiluriliikkeen lait ja kehitti kaukoputken soveliaaksi tähtitieteen tarkoituksiin; siten keksi hän kuun vuoret, Jupiterin 4 kuuta, Saturnuksen renkaat ja auringonpilkut.
- [18] Alster, Elben lisäjoki, virtaa Hampurin eteläpuolitse.
- [19] "Utrechtin sametilla" päällystetylle tuolille; eräs tällä nimellä tunnettu huonekalukangas.
- [20] Laite, jota käytetään osoittamaan sähköön kokoontumista.
- [21] Pitää olla Hendersson: Skotlantilainen pappi, joka muutti Kööpenhaminaan ja matkusteli Islannissa Engl. Pipliaseuran lähettinä.
- [22] Vuoren nimi on tanskaksi: Snäfials-Jökull.
- [23] Snäfials-tulivuorella oli purkaus vielä v. 1821, joten tekijän tiedonanto on virheellinen.
- [24] *Fourier* (1768-1830) oli ranskalainen tiedemies, jonka teos "Lämmön analyttinen teoria" muodostaa käännekohtan lämmön tutkimisessa.
- [25] *S.D. Poisson* (1781-1840) oli kuuluisa ranskalainen matemaatikko, joka on suorittanut tärkeitä tutkimuksia matemaattisen fysiikan alalla.
- [26] Tekijän kuvaus Kööpenhaminasta on vanhentunut.
- [27] Vielä toimiva tulivuori.
- [28] Islannin lounainen niemi.
- [29] *Olafsen* ja *Povlsen*, edellinen luonnontutkija, jälkimmäinen lääkäri, kävivät tutkimassa Islannin luontoa ja oloja Kööpenhaminan tiedeseuran toimesta.
- [30] *La Recherche*-laivan lähetti amiraali Duperre vuonna 1835 etsimään jäännöksiä Blossenvillen retkikunnasta ja *La Lillois*-laivasta, josta ei koskaan saatu tietoa.
- [31] Ruhmkorffin koneessa on Bunsenin sähköpatteri pantu vaikuttamaan kromihappoisella kalilla, joka ei levitä mitään hajua; induktionirulla johtaa patterissa syntyvän sähköön erityiseen lyhtyyn. Tässä lyhdyssä on ilmaton lasitorvi. Kun kone toimii, niin lasiputkeen jäänyt hapen jäännös käy loistavaksi kehittäen valkoisen pysyvän valon. Patteri ja sähkölanka säilytetään nahkaisessa pussissa, jonka matkustaja kantaa hihnassa olkapäällään. Lyhty sovitetaan ulommaksi ruumiista, ja se antaa kylliksi valoa synkimmässäkään pimeydessä; tarvitsematta pelätä ympärillä olevien kaasujen syttyvän, voipi tämän lyhdyn valossa tunkeutua tulenarimpienkin kaasujen keskeen, eikä se sammu syvimmässäkään vedessä. Ruhmkorff oli oppinut ja taitava fysiikan tutkija. Hänen suuri keksintönsä on *induktionirulla*, jonka avulla saadaan voimakas sähkövirta. Vuonna 1864 hän sai 50,000 frangin suuruisen palkinnon, jonka Ranskan valtio oli luvannut

älykkäimmälle sähkön käytäntöön soveltajalle.

- [32] Ja osoittipa kohtalo meille minkä tien hyvänsä, seuratkaamme sitä.
- [33] *Traktyiksi* sanotaan erästä tulivuorikivilajia, joka on väriltään vaaleata ja rakenteeltaan kideäistä; sen pääosana on *sanidin* lasimainen kali-maasälpä ja katinkulta.
- [34] Islantilaisen talonpojan pirtti.
- [35] Hvalfjörd ja Kollafjörd, Faxa-vuonon lahtia.
- [36] Penikulmalla tarkoitetaan tässä saksal. penikulmaa, 7,5 km.
- [37] Orografia = vuorien rakennetta käsittelevä tiede.
- [38] "Karsta" on käytetty merkitsemään sitä tuliperäistä kivilaji, joka tunnetaan nimellä "tuffi".
- [39] *Syeniitti* on kiderakeista, graniittia muistuttavaa, harmaata tai punaista tuliperäistä kivilajia.
- [40] Seuraava geologisten kausien luettelo on lukijalle valaiseva; nuorin eli nykyinen kausi on ylinnä:

Maailmankaudet	Kaudet	Kausien osastot
Kenozooinen maailmankausi (Nisäkkäiden! aikakausi)	Kvartaari	Holoseni. Nykyaik. ihminen Pleistoseeni. Mammutti
	Tertiääri	Plioseeni. Erilaisia nykyisin Miocene. elävien nisäkkäiden Oligoseeni. aikaisempia Eioseeni. kehitysmuotoja
	Mesozooinen maailmankausi (Matelijain kukoistusaika)	Liitu Jura Trias
Paleozooinen maailmankausi (Trilobiittien ajanjakso)	Permi	
	Kivihiili	
	Devoni	Varhaiseläinten ja
	Siluuri	-kasvimuotojen
	Ordoviki	ajanjaksoja
Kambri		

Prekambriset maailmankaudet.

- [41] "Helppo tie alas Avernuksen pohjattomaan järveen". Tähän Napolin lähellä olevaan, vanhaan tulivuoren aukkoon muodostuneeseen synkkään järveen liittyi roomalaisilla paljon taikauskaisia taruja — siitä m.m. vei tie manalaan.
- [42] *Inklinatsioni* on se kulma, jonka maamagnetismin voiman suunta tekee vaakasuoran tason kanssa. — *Deviatsioni* on se kulma, jonka kompassi poikkeaa magneettisesta meridianista.
- [43] Siksi sanottu sentähden, että tämän kauden maakerrokset ovat yleisiä niillä seuduilla Englannissa, missä muinoin kelttiläinen siluurien kansakunta asui. Sitä sanotaan myös *gotlantilaiseksi* kaudeksi siksi, että sen kerrostumat ovat hyvin selvät Gotlannissa. Siluurista kalkkikiveä, jossa selvästi näkyy suorien torvimaisten näkinkenkäin kuoria, on m.m. Helsingissä käytetty paljon porraskäytävissä. Sitä on tuotu Virosta.
- [44] Levä- ja sanikkais-kasveja.
- [45] Siira.
- [46] Trilobitit olivat paleozoisen maailmankauden tunnusmerkillisimpiä äyriäisiä; nimensä ne ovat saaneet siitä, että selkäkilpi on kolmen pitkittäisen juovan kautta ikäänkuin jakaantunut kolmeen osaan.
- [47] *Siluuria* seurannutta kautta sanotaan *devoniksi*, Devonshiressä ensiksi tehtyjen löytöjen mukaan.
- [48] *Ganoidit* ovat "emaljisuomuisia (siitä nimi) panssarikalvoja", jotka kerran olivat vallitsevina devonista aina liitukauteen saakka.
- [49] *Sauropterygia* = paleontologiset matelijamuodot.
- [50] Matkustajat olivat siis kulkeneet ylöspäin, sillä *karboni*- eli kivihiilikausi tulee devonin jälkeen.
- [51] *Mastodontti* = jättiläisnorsu, joka eli m.m. Amerikassa pleistoseenikaudella.
- [52] *Dinotherium* = mioseenikauden norsu, jonka alaleuka oli muodostunut alaspäin kääntyneeksi torahampaaksi.
- [53] *Megatherium* = pleistoseeniin kuuluva jättiläislaiskainen.
- [54] Panssarikalvoja devonikaudelta.
- [55] "Eläinkasvit" — sellaisten eläinten yleisnimitys, jotka ulkomuodoltaan muistuttavat kasveja.
- [56] Siksi sanotaan niitä mesozoisen maailmankauden meriä, jotka ovat muodostaneet Jura-vuorissa tavatut maakerrokset.
- [57] Hyvin kuuluisa kuuma suihkulähde Hekla-vuoren juurella.
- [58] *Glyptodontit* olivat noin 4 m pituisia jättiläisvyötiäisiä, joilla oli paksut panssarit. Ne elivät plioseeni-(pleon = enemmän) kaudella, siis aikana, jonka suoranainen jatko oli Neandertal-ihmisen aika (pleistoseeni = enimmäkseen). Ne olivat sepeliammastiikerin pääravintona.

- [59] Prognantismiksi sanotaan antropologiassa sitä alaleuan eteenpäin ulottumista, jonka kautta kasvokulma muuttuu.
- [60] "Hirviömäisten nautojen vielä hirviömäisempi paimen".

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MATKUSTUS MAAN KESKIPISTEESEEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this

agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work

or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project

Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.